

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ Β΄

(Άρθρο 40 παρ. 1 του Κ.τ.Β.)

Τετάρτη 25 Σεπτεμβρίου 2019

ΘΕΜΑΤΑ

ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΔΙΑΤΑΞΗ

Συζήτηση επί της αρχής των αναθεωρητέων διατάξεων,
σελ. 17-65

2. Επί της διαδικασίας, σελ. 17, 18, 21, 34, 46, 49, 62, 63,
65

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ Ε., σελ. 17-28, 37-49, 51-65

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ Ε., σελ. 28-37, 49-51

ΟΜΙΛΗΤΕΣ

Α. Επί της αρχής των αναθεωρητέων διατάξεων:

ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ Α.,	σελ. 32
ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ Ε.,	σελ. 51
ΒΙΤΣΑΣ Δ.,	σελ. 62
ΒΟΛΟΥΔΑΚΗΣ Μ.,	σελ. 52
ΓΚΙΟΚΑΣ Ι.,	σελ. 28
ΔΡΙΤΣΑΣ Θ.,	σελ. 44
ΚΑΜΙΝΗΣ Γ.,	σελ. 42
ΚΑΡΑΣΜΑΝΗΣ Γ.,	σελ. 59
ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ Γ.,	σελ. 21, 22, 23, 63
ΚΕΛΕΤΣΗΣ Σ.,	σελ. 43
ΛΑΠΠΑΣ Σ.,	σελ. 26, 35, 37, 40, 47
ΛΟΒΕΡΔΟΣ Α.,	σελ. 22, 24, 26, 40
ΜΠΟΥΓΑΣ Ι.,	σελ. 46, 47
ΞΕΝΟΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Μ.,	σελ. 40
ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ Γ.,	σελ. 56
ΠΛΕΥΡΗΣ Α.,	σελ. 39, 40
ΡΑΓΚΟΥΣΗΣ Ι.,	σελ. 58
ΡΑΠΤΗ Ζ.,	σελ. 60
ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ Κ.,	σελ. 37
ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ Ε.,	σελ. 49
ΤΑΡΑΝΤΙΛΗΣ Χ.,	σελ. 60
ΤΖΑΒΑΡΑΣ Κ.,	σελ. 18, 22, 23, 35, 49, 62, 63, 65
ΤΖΑΚΡΗ Θ.,	σελ. 54
ΤΖΑΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Δ.,	σελ. 47, 49
ΤΡΑΓΑΚΗΣ Ι.,	σελ. 34
ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ Β.,	σελ. 57
ΧΗΤΑΣ Κ.,	σελ. 31

Β. Επί της διαδικασίας:

ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ Ε.,	σελ. 34, 49
ΓΚΙΟΚΑΣ Ι.,	σελ. 65
ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ Γ.,	σελ. 18, 21, 63
ΛΟΒΕΡΔΟΣ Α.,	σελ. 18, 34
ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ Ε.,	σελ. 17, 18, 21, 46, 62, 63, 65
ΤΖΑΒΑΡΑΣ Κ.,	σελ. 18, 49, 65
ΤΡΑΓΑΚΗΣ Ι.,	σελ. 17, 18

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Θ΄ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΙΗ΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΣ Α΄

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ Β΄
Τετάρτη 25 Σεπτεμβρίου 2019
(Άρθρο 40 παρ. 1 του Κ.τ.Β.)

Στην Αθήνα σήμερα, 25 Σεπτεμβρίου 2019, ημέρα Τετάρτη και ώρα 10.19', συνεδρίασε στην αίθουσα της Γερουσίας του Μεγάρου της Βουλής η Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, υπό την προεδρία του Προέδρου αυτής κ. **ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗ**, με θέμα ημερήσιας διάταξης:

Συζήτηση επί της αρχής των αναθεωρητέων διατάξεων.

Κατά την έναρξη της συνεδρίασης παρόντες ήταν οι Βουλευτές κ.κ. Μανούσος-Κωνσταντίνος Βολουδάκης, Ευστάθιος Κωνσταντινίδης, Χρήστος Δερμεντζόπουλος, Σταύρος Καλογιάννης, Γεώργιος Καρασμάνης, Σταύρος Κελέτης, Γεώργιος Κώτσηρας, Ιωάννης Λαμπρόπουλος, Ζωή Μακρή, Θεοδώρα Μπακογιάννη, Ιωάννης Μπούγας, Βασίλειος Οικονόμου, Αικατερίνη Παπακώστα-Παλιούρα, Αθανάσιος Πλεύρης, Ζωή Ράπτη, Θεόδωρος (Θόδωρος) Ρουσόπουλος, Ευριπίδης Στυλιανίδης, Χρήστος Ταραντίλης, Κωνσταντίνος Τζάβαρας, Ιωάννης Τραγάκης, Βασίλειος-Νικόλαος Υψηλάντης, Αθανασία Αναγνωστοπούλου, Ευτυχία Αχτσιόγλου, Δημήτριος Βίτσας, Ιωάννης Δραγασάκης, Θεόδωρος Δρίτσας, Γεώργιος Κατρούγκαλος, Σπυρίδων Λάμπας, Θεόφιλος Ξανθόπουλος, Μαρία-Ελίζα Ξενογιαννακοπούλου, Γεώργιος Παπαηλιού, Ιωάννης Ραγκούσης, Θεοδώρα Τζάκρη, Δημήτριος Τζανακόπουλος, Γεώργιος Καμίνης, Ανδρέας Λοβέρδος, Κωνσταντίνος Σκανδαλίδης, Ιωάννης Γκιόκας, Ιωάννης Δελής, Κωνσταντίνος Χήτας, Αγγελική Αδαμοπούλου.

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής, αφού διαπίστωσε την ύπαρξη απαρτίας, κήρυξε την έναρξη τη συνεδρίασης.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, αρχίζει η συνεδρίαση της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος με θέμα ημερήσιας διάταξης: Συζήτηση επί της αρχής των αναθεωρητέων διατάξεων.

Έχουμε συζητήσει και με το Προεδρείο και με τις Κοινοβουλευτικές Ομάδες να ορισθεί ως χρόνος του γενικού εισηγητή το εικοσάλεπτο, να δοθούν δεκαπέντε λεπτά στον ειδικό εισηγητή και δέκα λεπτά στους Βουλευτές, με τη δυνατότητα να τροποποιήσουμε αυτόν τον χρόνο το επόμενο διάστημα αναλόγως.

Επίσης, θα παρακαλούσα στη συνεδρίαση αυτή οι επικεφαλής των πολιτικών ομάδων να καταθέσουν στο Προεδρείο τα ονόματα των γενικών εισηγητών, των ειδικών εισηγητών και των ειδικών αγορητών.

Να ξεκαθαρίσουμε ότι θα τηρούνται Πρακτικά, τα οποία θα καθαρογράφονται και θα θεωρούνται, σύμφωνα με το άρθρο 61 του Κανονισμού της Βουλής, όπως ακριβώς δηλαδή συμβαίνει και στην Ολομέλεια.

Υπάρχει η δυνατότητα, εφόσον το ζητήσετε, οι Βουλευτές της επιτροπής να συνοδεύονται από έναν μόνο επισημονικό συνεργάτη, ο οποίος μπορεί να παρακολουθεί τη συνεδρίαση. Επίσης, εννοείται ότι οι συνεδριάσεις θα είναι ανοιχτές, θα υπάρχει δηλαδή σχετική τηλεοπτική κάλυψη.

Η ψηφοφορία των διατάξεων που θα συζητηθούν θα γίνει στην τελευταία συνεδρίαση και, σύμφωνα με τα άρθρα 37 παράγραφος 3 και 58 παράγραφος 4 του Κανονισμού της Βουλής, εκτός από τα μέλη της επιτροπής, όποιος συνάδελφος επιθυμεί να παρακολουθεί την επιτροπή θα μπορεί να παρευρίσκεται στην Αίθουσα.

Η επόμενη συνεδρίαση θα γίνει αύριο στις 10.00' στην ίδια Αίθουσα. Εδώ, τώρα, θα έχουμε μια διαφοροποίηση σε σχέση με τον προγραμματισμό που κάναμε την προηγούμενη φορά, ύστερα από πρόταση των συναδελφών του ΣΥΡΙΖΑ διά της εκπροσώπου τους στο Προεδρείο, της κ. Αχτσιόγλου.

Στη θεματική ενότητα που θα συζητήσουμε αύριο, εκτός από τις διατάξεις των άρθρων 3 παράγραφος 1, 3 παράγραφος 2, 3 παράγραφος 3 -αφορά την κατάργηση της συγκεκριμένης διατάξεως- και την εισαγωγή ερμηνευτικής δήλωσης και τη διάταξη του άρθρου 13 παράγραφος 5, επροτάθη στην ίδια ενότητα να συζητηθεί η διάταξη 33 παράγραφος 2, που αφορά στον όρκο του Προέδρου της Δημοκρατίας και 59 παράγραφοι 1 και 2, που αφορά στον όρκο Βουλευτών. Δηλαδή όλα τα ζητήματα τα οποία αφορούν τη σχέση Πολιτείας-Εκκλησίας τα εντάσσουμε σε αυτήν την πρώτη θεματική ενότητα, που θα ζητήσουμε την Πέμπτη.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΑΓΑΚΗΣ: Δεκτό.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Σωστό.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ωραία, συμφωνήσαμε και γι' αυτό.

Θα σας κάνω μια σύντομη αναδρομή, σε σχέση με τον προγραμματισμό που αποφασίσαμε την προηγούμενη φορά και βεβαίως, θα έχουμε την ευελιξία να προσαρμοζόμαστε ανάλογα με την εξέλιξη της συζήτησης.

Στη δεύτερη ενότητα, μετά την αυριανή συνεδρίαση, θα συζητήσουμε τα ζητήματα που άπτονται των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων -επαναλαμβάνω- τα άρθρα 5 παράγραφος 2, 21 παράγραφοι 1, 3 συν μία προσθήκη που εισηγείται ο ΣΥΡΙΖΑ, 22 παράγραφοι 1, 2, 4, 5 και 25 παράγραφος 3.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Ειδικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Πότε αυτό;

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Οι συνεδριάσεις, όπως είπαμε και την προηγούμενη φορά, θα γίνονται κάθε εβδομάδα, Τετάρτη και Πέμπτη, 10.00' το πρωί.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Ειδικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Δηλαδή, αυτά πάνε για την επόμενη Τετάρτη;

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Αυτά είναι για την άλλη εβδομάδα, αλλά η επόμενη εβδομάδα δεν θα έχει συνεδριάσεις λόγω του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου συμμετέχουν αρκετοί συνάδελφοι την επιτροπή μας. Η επόμενη, επομένως, μετά την αυριανή είναι η Τετάρτη 9 Οκτωβρίου.

Τώρα, οι συνεδριάσεις θα γίνονται στις 10.00', κάθε εβδομάδα, Τετάρτη και Πέμπτη, και όταν θα χρειαστεί να επεκτείνουμε τη συζήτηση μπορούμε να προγραμματίσουμε συνεδριάσεις και τα απογεύματα των ίδιων ημερών. Αναλόγως με το πώς θα πάει το έργο, προσαρμοζόμαστε.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΑΓΑΚΗΣ: Ή συνέχιση της ίδιας συνεδρίασης, κύριε Πρόεδρε, για να μη διακόπτεται, γιατί και οι στενογράφοι έχουν πρόβλημα.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ναι, το αποφασίζουμε επί τόπου.

Η τρίτη συνεδρίαση, θεματικά, θα συμπεριλαμβάνει τις διατάξεις 28 παράγραφος 2, 37 παράγραφος 2, 38 παράγραφος 1 και 38 παράγραφος 2. Δηλαδή από εδώ αφαιρούμε το άρθρο 33 παράγραφος 2, το οποίο θα το βάλουμε σε άλλη συναφή ενότητα.

Η τέταρτη συνεδρίαση αφορά το άρθρο 44 παράγραφος 2 και το άρθρο 73.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Μου επιτρέπετε μια διακοπή, για να διευκολύνω, κύριε Πρόεδρε;

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Παρακαλώ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Νομίζω ότι θα είχε μεγαλύτερη ευελιξία να συζητάμε για την αμέσως επόμενη ενότητα, εφόσον δεν έχετε μπορέσει να συμφωνήσετε στο Προεδρείο, για να συζητάμε στην Αίθουσα επί της ουσίας, όχι τόσο πολύ επί της διαδικασίας.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ναι, επειδή τώρα είναι η αρχή και ζήτησαν συνάδελφοι να τα επαναλάβω, γι' αυτό το κάνω.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Ο μοναδικός λόγος που το λέω είναι, γιατί, για παράδειγμα, θα πρότεινα -αλλά όταν θα έρθει η ώρα,

ας μην το κάνουμε αυτή τη στιγμή- η διάταξη που αφορά το 28 παράγραφος 2 για το δημοψήφισμα να πάει με τις άλλες διατάξεις, που αφορούν τους θεσμούς άμεσης δημοκρατίας. Όμως, δεν είναι τώρα η στιγμή να το συζητήσουμε.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Θα το δούμε, όταν έρθει η ώρα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Ακριβώς.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Κύριε Πρόεδρε, ζητώ τον λόγο -και δεν θα τον ξαναζητήσω- για να πω κάτι, που πρέπει να το ακολουθήσουμε για να προχωρήσουμε. Έχουμε πάρα πολύ λίγο χρόνο. Εάν μπλεχτούμε σήμερα στη διαδικασία της αρτιότητας των ενότητων, θα χάσουμε τη συνεδρίαση.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Σας κάνω μια γρήγορη αναφορά ενημερωτικά.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Κάντε μια ανάγνωση, αν θέλετε, χωρίς λόγια, αλλά κρατάμε αυτό που είπε ο κ. Γιώργος Κατρούγκαλος στο μυαλό μας, ότι το Προεδρείο θα τα ξανακοιτάει και σε μια συνεννόηση ενδεχομένως ορισμένα πράγματα τα μικροαλλάζουμε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Συμφωνούμε.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Συμφωνούμε, κύριε Λοβέρδο.

Στην πέμπτη, λοιπόν, συνεδρίαση είναι το άρθρο 54, παράγραφοι 1 και 4 και η ερμηνευτική δήλωση, το άρθρο 56, με την προσθήκη παραγράφου 5 και το άρθρο 59, παράγραφοι 1 και 2, που είπαμε να τα πάμε στη σχέση Κράτους-Εκκλησίας.

Στη έκτη ενότητα είναι το άρθρο 62, άρθρο 84, παράγραφοι 2 και 3 και μια ερμηνευτική δήλωση που έχει εισηγηθεί ο ΣΥΡΙΖΑ.

Στην έβδομη ενότητα είναι οι διατάξεις των άρθρων 101, παράγραφοι 1 και 4 και μια ερμηνευτική παράγραφος και το άρθρο 102, παράγραφος 2.

Στην όγδοη ενότητα είναι τα θέματα του Προέδρου της Δημοκρατίας, άρθρο 32, παράγραφοι 4 και 5.

Στην ένατη ενότητα είναι το άρθρο 68, παράγραφος 2, άρθρο 96, παράγραφος 5 και άρθρο 101α.

Επίσης, υπάρχει ακόμα μία ενότητα που είναι οι καταργήσεις των μεταβατικών διατάξεων.

Να ενημερώσω τώρα ότι από το Κίνημα Αλλαγής ως ειδικός αγορητής έχει οριστεί ο κ. Λοβέρδος.

Ξεκινούμε, λοιπόν, τη διαδικασία με τους γενικούς εισηγητές και τους ειδικούς αγορητές.

Τον λόγο έχει ο κ. Τζαβάρας από τη Νέα Δημοκρατία. Κύριε Τζαβάρα, έχετε είκοσι λεπτά.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Ευχαριστώ πολύ, κύριε Πρόεδρε.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Αν θέλετε, κύριε συνάδελφε, μπορείτε να ανεβείτε και στο Βήμα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Δεν με πειράζει, κύριε Πρόεδρε. Από εδώ είναι καλύτερα για μένα.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Εντάξει, όπως θέλετε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, σήμερα αρχίζει τις εργασίες της η Επιτροπή για την Αναθεώρηση

του Συντάγματος, που συστάθηκε και συγκροτήθηκε στο πλαίσιο της νέας Βουλής, η οποία προέκυψε από τις εκλογές της 7ης Ιουλίου και όπως όλοι πλέον δεχόμαστε -γιατί το ορίζει ο άρθρο 110 του Συντάγματος- είναι η επιτροπή, που κατά κυριολεξία θα επιτελέσει το αναθεωρητικό εγχείρημα. Είναι, δηλαδή, η Αναθεωρητική Επιτροπή, η οποία, όπως λέει και ορίζει η διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 110 του Συντάγματος, θα αποφασίσει τα σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις. Αυτές τις διατάξεις, τις οποίες προσδιόρισε η προαναθεωρητική Βουλή, η Βουλή, η οποία με βάση την παράγραφο 2 του άρθρου 110 του Συντάγματος είχε την αρμοδιότητα να διαπιστώσει την ανάγκη της Αναθεώρησης και να καθορίσει ειδικώς τις αναθεωρητέες διατάξεις.

Επαναλαμβάνω αυτολεξεί τις διατυπώσεις του άρθρου 110, γιατί στο πλαίσιο της αυστηρότητας του Συντάγματος, αλλά και στο πλαίσιο του θεμελιώδους χαρακτήρα που έχει το Σύνταγμα για τη λειτουργία του πολιτεύματος, θα πρέπει κάθε λέξη να έχει το νόημα, που έχει προσλάβει τόσο από τη συντακτική λειτουργία της Βουλής του 1975, όσο και από τη θεωρία και την επιστήμη του Συνταγματικού Δικαίου, το οποίο βεβαίως, έχει ομοφώνως, ουσιαστικά μέχρι το 1993, αποδεχθεί ότι κατά κύριο λόγο η Αναθεωρητική Επιτροπή είναι η Επιτροπή που μπορεί αποκλειστικά και αδέσμευτα να διατυπώσει το περιεχόμενο των αναθεωρητέων διατάξεων, χωρίς να δεσμεύεται από τις κατευθύνσεις και τις υποδείξεις για τη διαμόρφωση του περιεχόμενου των διατάξεων αυτών που περιλαμβάνονται στα κείμενα της προαναθεωρητικής Βουλής. Το θέμα αυτό έχει επαρκώς συζητηθεί. Έχει εξαντληθεί. Ήδη και στην προηγούμενη Βουλή, μας απασχόλησε.

Θα πρέπει, λοιπόν, ξεκινώντας αυτό το ζήτημα να το ξεκαθαρίσουμε, ώστε να μην πλανάται σε αυτήν την Αίθουσα η οποιαδήποτε αμφιβολία για το ποιος είναι ο χαρακτήρας και το έργο αυτής της Αναθεωρητικής Βουλής.

Αυτή, λοιπόν, η θέση, την οποία θα πρέπει σε αδρές γραμμές να επαναλάβω, έχει από το 1975 μέχρι σήμερα ενώσει την επιστημονική κοινότητα της Ελλάδας, της χώρας, που εκπροσωπείται από κορυφαίους συνταγματολόγους, όπως ο αείμνηστος δάσκαλος Αριστόβουλος Μάνεσης, ο αείμνηστος δάσκαλος Δημήτριος Τσάτσος και όλοι οι μέχρι σήμερα ασχοληθέντες με το συγκεκριμένο ζήτημα, οι οποίοι έχουν πλέον αποφανθεί περί του ότι η Βουλή, η σημερινή, αυτή που θα επιτελέσει το αναθεωρητικό εγχείρημα, δεν δεσμεύεται από τις υποδείξεις ούτε καν και τις λεκτικές αναφορές, που περιλαμβάνονται στο κείμενο της απόφασης της προηγούμενης Βουλής.

Όμως, θα ήθελα, πριν συνεχίσω την παρέμβασή μου αυτή και την εισήγησή μου, να υπενθυμίσω ότι το έργο, που έγινε στο πλαίσιο της προηγούμενης Βουλής ήταν πράγματι, ένα έργο που διεκδικεί δάφνες ποιότητας κοινοβουλευτικού λόγου. Όλοι όσοι συμμετείχαν στην επιτροπή -θα πρέπει, το θεωρώ υποχρέωσή μου, να κάνω αναφορά και στα ονόματα αυτών που σήμερα δεν είναι μαζί μας- συνέβαλαν με τρόπο ουσιαστικό στην διαμόρφωση με τον καλύτερο τρόπο του αναθεωρητικού εγχειρήματος, που είχε αναλάβει στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της η προηγούμενη Βουλή, ξεκινώντας πρώτα από τον σημερινό Πρόεδρο της Βουλής, ο οποίος ήταν γενικός εισηγητής της τότε Αξιωματικής Αντιπολίτευσης, που σήμερα είναι η πλειοψηφία στη Βουλή.

Να αναφερθώ επίσης, στην απουσία του καθηγητή κ.

Βαγγέλη Βενιζέλου, ο οποίος πράγματι, με τις παρεμβάσεις του, είχε βοηθήσει να σκεφτόμαστε και να αποφασίζουμε με πολύ ουσιαστικό και εμβασμένο τρόπο για τα προβλήματα, που αντιμετωπίστηκαν.

Επίσης, είμαι υποχρεωμένος να αναφερθώ στις παρεμβάσεις του καθηγητή Κωνσταντίνου Δουζίνα, που επίσης η φιλοσοφικού περιεχομένου παρεμβάσεις του είχαν μεγάλη αξία και μας βοήθησαν, ειδικότερα όσον αφορά τις διακρίσεις των εννοιών μεταξύ «auctoritas» και «potestas» ή αυτή την πολύ σημαντική διάκριση που επιχείρησε μεταξύ της πολιτικής και του πολιτικού.

Ακόμα, θα πρέπει να αναφερθώ στην πολύ μεγάλη συμβολή του πρώην Προέδρου της συγκεκριμένης επιτροπής, του καθηγητή κ. Νικόλαου Παρασκευοπούλου, του οποίου επίσης η συμμετοχή και η σπουδαιότητα ήταν πράγματι σημαντικές και αξιόλογες.

Το ίδιο συμβαίνει, βέβαια, και με τον κ. Κατρούγκαλο, με τον οποίο συνεργαστήκαμε, με την κ. Σία Αναγνωστοπούλου και κυρίως, βέβαια, με τη σοφία και την μεγάλη ικανότητα και την πείρα του Αντιπροέδρου της τότε επιτροπής του κ. Γιάννη Τραγάκη.

Βέβαια, κύριε Πρόεδρε, είναι αναγκαία αυτή η αναφορά, γιατί μιας και μιλάμε επί της αρχής, θέλω να θέσω κάποια ζητήματα, τα οποία αποκαθιστούν μεν τη συνέχεια τη διανοητική, την πολιτική και την επιστημονική μεταξύ του εγχειρήματος, το οποίο αναλαμβάνει η σημερινή Βουλή σε σχέση με αυτό που είχε αναλάβει η προηγούμενη και αυτό βεβαίως γιατί εδώ ουσιαστικά συγκρούονται δύο διαφορετικές απόψεις πολιτικές που εκφράζονται βασικά από το κόμμα της φιλελεύθερης παράταξης, που την εκφράζει τη Νέα Δημοκρατία, από τη μία πλευρά, και που ενώ στην προηγούμενη Βουλή ήταν Αξιωματική Αντιπολίτευση, σήμερα είναι η έκφραση των πολλών, θα μου επιτρέψει να πω ο κ. Κατρούγκαλος. Δεν εκπροσωπούμε πια με τη βούληση του ελληνικού λαού τις ελίτ ούτε βεβαίως και εκφράζουμε μια μειοψηφία την οποία τότε κατά κόρον είχατε ψέξει ότι εκφράζει συμφέροντα οικονομικά και έχει το χαρακτηριστικό της διαπλοκής.

Η σημερινή, λοιπόν, πλειοψηφία της Νέας Δημοκρατίας είναι εκείνη που ουσιαστικά παίρνει στα χέρια της την υπόθεση της Αναθεώρησης και κυρίως την παίρνει στα χέρια της με την εξής θεμελιώδη σκέψη: Βρισκόμαστε στην πιο κρίσιμη στιγμή. Ήδη έχουν συμπληρωθεί δέκα χρόνια από την οικονομική κρίση, η οποία διέλυσε τις υποδομές της χώρας και δοκίμασε τις θεσμικές αντοχές της.

Κυρίως, όμως, αυτό που έχει σημασία είναι ότι αυτή η κρίση έδωσε την ευκαιρία στα όντα του βάθους, που καιροφυλακτούσαν μέσα στην ιστορία του τόπου στη Μεταπολίτευση, να βγουν στην επιφάνεια και να μας υποχρεώσουν να κάνουμε πράγματα, τα οποία δεν φανταζόταν κανένας ότι μπορούσαν να συμβούν. Σε αυτήν ακριβώς τη θεραπεία της επιστροφής στην πολιτική κανονικότητα και της αποκατάστασης της ισορροπίας των θεσμών αποσκοπεί η πρόταση της Νέας Δημοκρατίας, και τη συνοδεύει κυρίως με δύο ακόμα άξονες: της οικονομικής σταθερότητας και της αναπτυξιακής προοπτικής, που επίσης απετέλεσαν δύο από τα κύρια ζητήματα των ανεπαρκειών ολόκληρου του συστήματος της οικονομίας της πολιτικής, αλλά και των κοινωνικών σχέσεων, που δοκιμάστηκαν και ουσιαστικά αποσταθεροποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Τρίτον, αυτό βέβαια, για το οποίο μας κατηγορείτε και ποτέ δεν έχει βρει μια βάσιμη ανταπόκριση στη λογική και

την πραγματικότητα, είναι ότι εμείς προσπαθούμε ως τρίτο άξονα -και το έχουμε πετύχει με τις διατάξεις που έχουμε προτείνει- να αποκαταστήσουμε την κοινωνική αλληλεγγύη και την ισότητα των ευκαιριών, για εκείνους, οι οποίοι είναι οι πιο αδύναμοι στην κοινωνία.

Σ' αυτή, λοιπόν, τη βάση αντιλέγεται από την πλευρά της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης -και τότε της πλειοψηφίας- ότι το αναθεωρητικό εγχείρημα είχε δύο σκοπούς, όπως έλεγε ο κ. Κατρούγκαλος: Πρώτον, την εμβάθυνση της δημοκρατίας και δεύτερον, την ανάσχεση του νεοφιλελευθερισμού.

Αντιλαμβάνεστε ότι με αυτές τις βάσεις δεν πρόκειται, τουλάχιστον στο πλαίσιο ενός φιλελεύθερου συντάγματος, όπως είναι το Σύνταγμα του 1975, να υπάρξει μια γόνιμη ενσωμάτωση θεσμών, διαδικασιών και διατάξεων σε ένα κείμενο συνταγματικό που, κατά την αντίληψη της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας, είχε ακριβώς τον ίδιο χαρακτήρα που είχαν τα τείχη για την πόλη. Και όταν λέμε «πόλη» δεν εννοούμε τη χώρα, αλλά εννοούμε τον δήμο.

Έλεγε, λοιπόν, ο Ηράκλειτος: «Μάχεσθαι χρη τον δήμον υπέρ του νόμου όκωσπερ τείχεος». Αυτό, λοιπόν, που εμείς επιδιώκουμε είναι να εξοπλίσουμε με το τείχος αυτής της στέρεης αναθεώρησης αυτές τις συγκεκριμένες ανεπάρκειες και τις ατέλειες που ανέδειξε η κρίση.

Γι' αυτό, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, θα ήθελα σε αυτήν ακριβώς την προσπάθεια που θα κάνουμε στο πλαίσιο της συγκεκριμένης Αναθεωρητικής Βουλής, να αναδείξω κάποια σημεία, για τα οποία βεβαίως, θα υπάρξει αντιπαράθεση.

Δεν συμφωνούμε με μια σειρά διατάξεις, οι οποίες δεν έχουν ως σκοπό να κατευθύνουν το αναθεωρητικό εγχείρημα σε αυτό που ανέφερα προηγουμένως, αλλά αποσκοπούν στο να ενσωματώσουν ένα ιδεολογικό στίγμα, να δώσουν το χρώμα μιας Αριστεράς η οποία μάχεται για τα δικαιώματα, τα οποία επαρκώς και πολλαπλώς προστατεύονται, όχι μόνο από τις διατάξεις των άρθρων 1 έως 25 του Συντάγματος, αλλά και με κείμενα υπέρτερης νομοθετικής αξίας και σπουδαιότητας, όπως είναι οι διακηρύξεις των ανθρωπίνων -ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών- δικαιωμάτων.

Θα ήθελα, λοιπόν, να πω ότι, όπως έλεγε και ο κ. Δουζίνας, σε αυτήν την προσπάθεια που θα κάνουμε στο πλαίσιο του διαλόγου, που είναι χρήσιμος, κύριε Κατρούγκαλε, καταφέραμε όλοι στην προηγούμενη Βουλή να συζητήσουμε σε ένα καθεστώς διαλογικού ανταγωνισμού που ανέδειξε τα ποιοτικά στοιχεία του κοινοβουλευτικού λόγου και όλοι επ' αυτού νομίζω ότι είμαστε σύμφωνοι.

Όμως, αυτό που δεν καταφέραμε είναι αυτόν τον διαλογικό ανταγωνισμό να τον καταστήσουμε και μια διαλεκτική διαδικασία υπέρβασης των διαφωνιών, ώστε σε υπέρτερες συνθέσεις να μπορέσουμε να καταλήξουμε σε κοινούς τόπους.

Κι αυτό το λέω γιατί, αυτό που με έχει εντυπωσιάσει είναι ότι αυτό το σκιάχτρο του νεοφιλελευθερισμού που μας καταλογίζετε συνεχώς, αποτελεί το έσχατο οχυρό της επιχειρηματολογίας σας. Ξέρετε άλλωστε ότι ο νεοφιλελευθερισμός σαν έννοια έχει μια ιστορία. Ξεκίνησε από το 1938. Το έχω επισημάνει σε ένα συνέδριο που έγινε στο Παρίσι προς τιμήν του Βάλτερ Λίπμαν, αυτού του γνωστού δημοσιογράφου, προκειμένου να οριοθετηθεί έναν νέο δρόμο ανάμεσα στον κλασικό φιλελευθερισμό του «laissez-passer» από τη μια πλευρά και στον

κολεκτιβισμό της σοσιαλιστικής ιδεολογίας από την άλλη. Για να μην μακρηγορώ, κατέληξε να σημαίνει ουσιαστικά την κοινωνική οικονομία της αγοράς. Αυτό είναι εκείνο, στο οποίο αναφέρονται όσοι είναι ειδήμονες.

Σήμερα, βέβαια, κανένα κόμμα δεν αυτοκαθορίζεται ιδεολογικά ως νεοφιλελεύθερο. Ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί μια μομφή που χρησιμοποιεί η Αριστερά εναντίον των φιλελευθέρων κομμάτων συλλήβδην και αθρόως, χωρίς να κάνει διάκριση σε τίποτα.

Όπως αντιληφθήκατε, δεν είναι αληθές ότι εμείς είμαστε αυτοί που μαχόμαστε το κοινωνικό κράτος ούτε εμείς είμαστε αυτοί οι οποίοι ουσιαστικά στρεφόμαστε εναντίον των κοινωνικών και των ατομικών δικαιωμάτων. Κάθε άλλο. Η συγκεκριμένη πρόταση αναθεώρησης που έχουμε καταθέσει μιλάει για το αντίθετο.

Γι' αυτό, λοιπόν, αφού δεν καταφέραμε την άρνηση που έχετε προβάλλει να την καταστήσουμε σε ένα άλλο επίπεδο, άρνηση της άρνησης, σήμερα θα πρέπει να αντιληφθούμε ένα και μόνο πράγμα. Θα πρέπει να αντιληφθούμε τον συγκρουσιακό χαρακτήρα, που αναπτύσσεται θα έχει αυτή η συζήτηση. Γιατί αυτή είναι η δημοκρατία, αυτή είναι η πολιτική, γιατί έτσι θα πρέπει να συζητάμε κάτω από καθεστώς ελεύθερης διανοήσης και έκφρασης σκέψεων και απόψεων για τα πολύ σημαντικά θέματα, που αντιμετωπίζει η αναθεώρηση. Αυτά τα θέματα θα πρέπει να τα προσεγγίζουμε ο καθένας με τις διαφορετικές αντιλήψεις που διαθέτει, με βάση την ιδεολογία του.

Αυτό όμως που θα ήθελα επίσης να επισημάνω είναι ότι δεν υπάρχει μόνο η σύγκρουση, αλλά υπάρχει και η έγνοια της συναίνεσης. Αυτή την έγνοια της συναίνεσης λοιπόν, παρ'όλο που προσπαθήσαμε στην προηγούμενη Βουλή να την ικανοποιήσουμε και να την εκπληρώσουμε, μπορώ να πω με ειλικρίνεια και εντιμότητα ότι οι ιδεολογικές αγκυλώσεις της δικής σας παράταξης δεν σας επέτρεψαν να πάμε ένα βήμα προς την κατεύθυνση της τροποποίησης του άρθρου 16, ώστε σήμερα και η Ελλάδα, αν μη τι άλλο τουλάχιστον, να διαθέτει έστω μη κρατικά πανεπιστήμια, μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια, πανεπιστήμια που διαθέτει όλους σχεδόν ο πολιτισμένος κόσμος. Σ' αυτό το θέμα παρ'όλο που είχαμε συζητήσεις, παρ'όλο που εξαντήσαμε όλα τα επιχειρήματα, από σας αντιμετωπίσαμε μια άρνηση.

Το δεύτερο σημαντικό θέμα είναι ότι ενώ εμείς προτείναμε να συμπεριληφθεί στο άρθρο 24 του Συντάγματος και όλη η σύγχρονη επιχειρηματολογία που αφορά την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και την προστασία της κοινωνίας απ' αυτές τις κλιματικές αλλαγές που κάθε μέρα βλέπουμε να δημιουργούν πολύ δεινές δοκιμασίες για τις υποδομές, αλλά και για τις περιουσίες των πολιτών, εντούτοις κι εκεί δεν μπορέσατε να μας ακολουθήσετε.

Επίσης θεωρώ πολύ σημαντικό ότι δεν μπορέσατε να έρθετε μαζί μας, παρ'όλο που το είχαμε επισημάνει, για να θεραπεύσουμε μια θεμελιώδη αδυναμία του κοινοβουλευτικού λόγου. Και αυτή είναι η αδυναμία που τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται στη Βουλή. Συνειδητά, κυρίως οι πλειοψηφίες, φέρνουν στη Βουλή και τελικά πετυχαίνουν να ψηφίζουν διατάξεις αντισυνταγματικές τελώντας εν γνώσει και εν συνειδήσει της αντισυνταγματικότητάς τους, γιατί μπορώ να πω ότι μ' αυτόν τον τρόπο εξοικονομούν ή διευθετούν διάφορα πιεστικά προβλήματα, τα οποία όμως στη συνέχεια με αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας ανατρέπονται,

με αποτέλεσμα σήμερα να έχουμε να αντιμετωπίζουμε τα ζητήματα της καταβολής των αναδρομικών στους συνταξιούχους ή της καταβολής άλλων κοινωνικών ή κρατικών δαπανών που ουσιαστικά θέτουν τα θεμέλια για μια καινούρια δημοσιονομική εκτροπή.

Όλα αυτά, λοιπόν, θα έπρεπε να τα έχουμε δει. Γι' αυτό και τουλάχιστον σε αυτά που έχουν μείνει, εγώ προτείνω να έχουμε μια από κοινού ενατένιση, να δώσουμε την καλύτερη δυνατή διατύπωση στις διατάξεις αυτές, γιατί θεωρώ ότι πάντα, μέσα από την καλύτερη νομική διατύπωση που δίνεται στο Σύνταγμα και στους νόμους, είναι που υπηρετείται με τον καλύτερο τρόπο το συμφέρον των πολιτών, αλλά και το δημόσιο και γενικό συμφέρον.

Καταλήγοντας τώρα, κύριε Κατρούγκαλε, θα ήθελα να σας αφιερώσω μία σκέψη, γιατί είδα ότι στις εισηγήσεις σας -και στη Βουλή- αυτό από το οποίο προσπαθείτε να πάρετε κάποια πολύ συγκεκριμένα πολιτικά πλεονεκτήματα είναι η αναφορά σας σε αυτήν τη διαφορά, που είναι επίσης πλαστή και θα την αναφέρω, ότι εμείς ενδιαφερόμαστε για τα θεσμικά αντίβαρα που ανέφερα προηγουμένως και τις θεσμικές εγγυήσεις, γιατί ταυτιζόμαστε με τις ελίτ, ενώ εσείς ενισχύετε την ποιότητα των αντιπροσωπευτικών θεσμών και κυρίως βελτιώνετε, όπως λέτε, την αποτελεσματικότητα της δημοκρατίας με την εισαγωγή αμεσοδημοκρατικών μορφών συμμετοχής του πολίτη. Και όλα αυτά τα εντάσσετε σε μία μαγική λέξη, που τη λέτε «*vita activa*».

Πράγματι λοιπόν, δεν θα διαφωνήσω μαζί σας. Η ενεργός ζωή, ακριβώς όπως την έχει διατυπώσει η Χάνα Άρεντ, δεν αναφέρεται στη συμμετοχή του πολίτη μόνο στα ζητήματα, που έχουν σχέση με τις πολιτικές δραστηριότητες, γιατί η «*vita activa*» έχει τρεις μορφές, όπως ξέρετε, τον μόχθο, την εργασία και τη δράση, που μπορούν να εκτυλίσσονται τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο κόσμο, αλλά και στον πολιτικό και στο κοινωνικό κόσμο.

Αυτό όμως -και εδώ θέλω να τελειώσω- που δεν θα πρέπει να λησμονούμε είναι το γεγονός -και το λέει η Χάνα Άρεντ σε αυτό το πολύ σημαντικό βιβλίο της για την ανθρώπινη κατάσταση- ότι από την επισκόπηση της «*vita activa*», της ενεργού συμμετοχής, μας έχει λείψει η αντιμετώπιση του στοχαστικού βίου της «*vita contemplativa*». Αυτής δηλαδή, που όταν μπορεί και τονώνει τις συζητήσεις, τις σκέψεις και τις δράσεις, μπορεί να καταξιώνει τον άνθρωπο ως πολιτικό υποκείμενο και γενικά τα κόμματα, ως υπηρέτες μιας πολιτικής που σκοπό έχει, όπως έλεγε ο Πλάτωνας, να θεραπεύσει τις πληγές που έχει ανοίξει η αδυναμία να κυβερνηθούν οι κοινές υποθέσεις, χωρίς να υπάρχει σφαγή μεταξύ των ανθρώπων.

Γι' αυτό λοιπόν, τελειώνω με μια φράση που έλεγε ο Κιέρων, βέβαια την έχει διασώσει στο περιώνυμο έργο του «*De re publica*», και αναφέρεται σ' αυτό που έλεγε ο Σκιπίων ο Αφρικανός, αυτός που νίκησε τον Αννίβα και αρεσκόταν να λέει για να αναδείξει τη σημασία του στοχασμού και της σκέψης και όχι αυτής της μονομερούς προσέγγισης των πραγμάτων. Έλεγε ο Σκιπίων: «Ποτέ δεν ήταν τόσο ενεργός απ' όσο όταν δεν έκανε τίποτα, ποτέ δεν ήταν λιγότερο μόνος απ' όσο όταν ήταν με τον εαυτό του». Και αυτό ακριβώς το είχε εξασφαλίσει, γιατί είχε καταφέρει τη σκέψη του τη στρατηγική, τη σκέψη του και τον στοχασμό του να τα μετατρέψει σε δράση.

Εγώ σε αυτό σας καλώ να δώσουμε εξετάσεις, όπως πετύχαμε την ποιότητα αυτής της κοινοβουλευτικής δια-

δικασίας στην προηγούμενη Βουλή, να δώσουμε ένα ολοκληρωμένο, γόνιμο και εποικοδομητικό τέλος και σ' αυτήν τη συγκεκριμένη σημερινή επιτροπή.

Ευχαριστώ πολύ.

(Χειροκροτήματα από την πτέρυγα της Νέας Δημοκρατίας)

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Στο σημείο αυτό θα ήθελα να σας ανακοινώσω ότι από το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος έχει οριστεί ως Ειδικός Αγορητής ο κ. Γκιόκας. Ευχαριστώ.

Ορίστε, κύριε Κατρούγκαλε, έχετε τον λόγο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Κύριε Πρόεδρε, θα σας φέρουμε και επίσημο έγγραφο, αλλά εγώ θα είμαι ο γενικός εισηγητής.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ορίστε, έχετε τον λόγο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι, εύχομαι καλή αρχή στη Θ' Αναθεωρητική Βουλή. Κάθε προσπάθεια Αναθεώρησης του Συντάγματος αποτελεί ούτως ή άλλως μια κορυφαία στιγμή της κοινοβουλευτικής διαδικασίας.

Η συγκεκριμένη σημαίνει και κάτι παραπάνω, αν καταφέρουμε να κάνουμε καλά τη δουλειά μας: Την πλήρη επιστροφή στην κανονικότητα, επίτευγμα για το οποίο αισθανόμαστε περήφανοι ως απελθούσα κυβέρνηση, διότι το πετύχαμε στο επίπεδο της οικονομίας, με την έξοδο από τα μνημόνια τον Αύγουστο του 2018, αλλά και στο επίπεδο των θεσμών, με συγκεκριμένες τομές, που ουσιαστικά θεράπευσαν πολλές από τις πληγές της κρίσης.

Ποιες είναι οι λειτουργίες της αναθεώρησης; Κατ'αρχάς, αποκρυσταλλώνει σε θεσμικό επίπεδο την εξέλιξη του πολιτεύματος, αλλά και τις συγκρούσεις ιδεών και συμφερόντων στην κοινωνία, ανάμεσα στην τελευταία επέμβαση στο κείμενο του Συντάγματος και στη στιγμή της συζήτησής της.

Είχα διαβάσει στην προτεινόμενη Βουλή, αλλά θα ξαναδιαβάσω, πώς ο Νικόλαος Σαρίπολος, ένας από τους πατέρες του Συνταγματικού Δικαίου, περιγράφει αυτή τη διαδικασία, γράφοντας, δηλαδή, πώς προκύπτει το Σύνταγμα, ακριβώς για να σας δείξω ότι δεν είναι μόνο μια μαρξιστική ανάλυση που περιγράφει, όπως σας τα είπα, ως αποτέλεσμα συγκρούσεων ιδεών και συμφερόντων το πώς διαμορφώνεται το Σύνταγμα, αλλά ακόμα και οι κλασικοί της συνταγματικής μας θεωρίας παρόμοια άποψη έχουν.

Ο Νικόλαος Σαρίπολος, λοιπόν, απαντώντας στην ερώτηση πώς προκύπτει ένα Σύνταγμα, γράφει: «Εκ της διηνεκούς πάλης τού υπό της κοινωνίας συμφέροντος προς συντήρησιν της ελευθερίας, από τη μία μεριά, και του συμφέροντος των αρχόντων προς αύξησιν και ενίσχυσιν της αυτών εξουσίας».

Με λίγα λόγια, έχουμε μια κοινωνική σύγκρουση, άρχοντες και αρχόμενοι, πολλοί και λίγοι, ισχυροί και αδύναμοι, θα λέγαμε με την ορολογία των ημερών, το 99% με το 1%, που αποτυπώνεται στη συνταγματική εξέλιξη. Όμως, η συνταγματική αναθεώρηση έρχεται να αντιμετωπίσει και τεχνικές δυσλειτουργίες που έχουν αναπτυχθεί στο πολίτευμα, σε επίπεδο «θεσμικής τεχνολογίας» πια και όχι σύγκρουσης.

Ξαναλέω: η σημερινή διαδικασία πρέπει να βάλει οριστικά τελεία και παύλα στην κρίση. Διότι ναι μεν δεν

έφταιγε το Σύνταγμα για την οικονομική κρίση, αλλά ήταν ένα από τα θύματά της, είχε διαμορφωθεί στο πλαίσιο της ένα «παρασύνταγμα» που επέβαλε υπό τη δαμόκλεια σπάθη των δανειστών συγκεκριμένες παρεκκλίσεις και από την εφαρμογή των δικαιωμάτων, ειδικά των κοινωνικών, και στην κοινοβουλευτική διαδικασία.

Εμείς, λοιπόν -πολύ σωστά είπε ο κ. Τζαβάρας- θεωρούσαμε ότι υπάρχουν τρεις κεντρικοί άξονες στην πρόταση αναθεώρησης που καταθέσαμε. Ο ένας είναι ακριβώς η ανάσχεση του νεοφιλελευθερισμού. Χαίρομαι που στη Νέα Δημοκρατία υπάρχουν άνθρωποι σαν τον κ. Τζαβάρα που αποτάσσονται τον νεοφιλελευθερισμό. Έχω μεγάλο δισταγμό, όμως, να θεωρήσω ότι αυτή είναι η γενική τάση στο κόμμα σας, όταν πρόσφατα ένας Βουλευτής σας θεώρησε το νερό πολύ ακριβό στην Ελλάδα.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Πολύ φθνόν, θέλετε να πείτε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Σωστά, να ακριβαίνει και να ιδιωτικοποιηθεί ζήτηση.

Και όταν εσείς στη Νέα Δημοκρατία, ως βασική πρόταση συνταγματικής αναθεώρησης, καταθέσατε τον χρυσό κανόνα για τον πλήρη ισοσκελισμό των ελλειμμάτων, που αποτελεί αυτή τη στιγμή την κύρια προσπάθεια συνταγματοποίησης του νεοφιλελευθερισμού, ώστε να μην έχουν τη δυνατότητα τα κοινωνικά κράτη να ασκούν κενυσιανή πολιτική. Άρα, δυστυχώς, υπάρχει μία μετεξέλιξη του κόμματός σας προς μια κατεύθυνση νεοφιλελεύθερη που παραδοσιακά δεν είχε ο χώρος σας στην Ελλάδα.

Δεύτερον, δεν κατάλαβα καλά τις αντιρρήσεις σας ως προς τον δεύτερο άξονα που είχαμε θέσει, τη διεύρυνση της δημοκρατίας. Έχετε αντίθεση σε αυτό; Αλήθεια λέτε ότι «vita activa» δεν σημαίνει μόνο συμμετοχή σε δημοψηφίσματα, σημαίνει την ενεργή συμμετοχή του πολίτη σε κάθε πτυχή της πολιτικής δραστηριότητας. Και αυτό έρχεται πράγματι σε αντίθεση με μία άλλη άποψη περί δημοκρατίας, την σουμπετεριανή, όπως λέμε, αντίληψη, που θεωρεί ότι μόνο οι ελίτ έχουν πολιτικό ρόλο και ότι ο ρόλος του πολίτη είναι να συμμετέχει μόνο μία φορά κάθε τέσσερα χρόνια στις εκλογές. Είμαστε απέναντι σε αυτή την άποψη και ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο προτείνουμε τις συγκεκριμένες προτάσεις μας για την εμβάθυνση της Δημοκρατίας και τη διεύρυνσή της. Δεν νομίζω, επί της αρχής τουλάχιστον, ως προς τον θεματικό αυτό άξονα -αφήστε τις επιμέρους προτάσεις- ότι μπορεί να έχετε αντιρρήσεις.

Ο τρίτος άξονας τον οποίο εύλογα αποσιωπήσατε, μολοντί είστε ειλικρινής συνομιλητής, αφορά το ότι είναι ανάγκη να θεραπευτούν πολύ συγκεκριμένες θεσμικές αμαρτίες του παρελθόντος με κατεξοχήν παράδειγμα την απαράδεκτη ασυλία του πολιτικού προσώπου. Και οι άλλες πλευρές συμφωνήσατε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Αυτό είναι αυτονόητο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Ναι, ναι, λέω απλώς ως προς τους άξονες μεταρρύθμισης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Σε αυτό συμφωνούμε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Αν δεν με διακόπτατε, θα το ακούγατε, γιατί συμφωνήσατε σε αυτό, γιατί πια είναι καθολικά κοι-

νωνικά αποδεκτά ότι πρέπει να αλλάξει. Όχι όμως σε άλλες πλευρές που θίγουν πελατειακές διαστάσεις του κράτους, όπως έχει διαμορφωθεί από το παλαιό πολιτικό σύστημα.

Έρχομαι όμως εδώ να συναντήσω τον κ. Τζαβάρα και ως προς τον έπαινο που διατύπωσε σε προηγούμενους παράγοντες της διαδικασίας στην προηγούμενη Βουλή που δεν είναι μαζί μας, όπως στον Πρόεδρο της Επιτροπής κ. Νίκο Παρασκευόπουλο, αλλά και στον νυν Πρόεδρο της Βουλής, ως τότε γενικό εισηγητή της Νέας Δημοκρατίας, με τον οποίο είχα μια πολύ ουσιαστική συνεργασία που υπολογίζω ότι θα έχω και με εσάς. Διότι, κύριε Τζαβάρα, και εσείς ήσασταν από τους πιο μετριοπαθείς, εχέφρονες και διαλεκτικούς Βουλευτές της προηγούμενης διαδικασίας.

Θέλουμε, λοιπόν και εμείς να υπάρξει διάλογος και συναινέσεις. Δεν μπορεί να υπάρχουν συγκλίσεις σε όλα τα επίπεδα γιατί, όπως πολύ καλά είπατε, μας χωρίζουν ιδεολογικές διαφορές. Δεν είναι λογικό -θα καταργούσε τη δημοκρατία- να μην έχουμε πολιτικές διαφορές.

Εμείς, πράγματι, είμαστε κατά του νεοφιλελευθερισμού. Είμαστε υπέρ μιας άλλης αντίληψης της δημοκρατίας. Σε άλλα σημεία μπορεί να τη βρούμε. Υπάρχει, όμως, μια προϋπόθεση για να έχουμε και συναινέσεις και τίμιο διάλογο και αυτή είναι να μην αντιμετωπίσει καμμία πλευρά -εμείς ποτέ δεν το κάναμε- τη διαδικασία ως παίγνιο, να προσπαθήσει με τεχνάσματα να περάσει την άποψή της. Για παράδειγμα, έχει ακουστεί -είναι αλήθεια λιγότερο από τον δικό σας χώρο, της Νέας Δημοκρατίας- η άποψη ότι θα μπορούσαμε στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας να αναθεωρήσουμε την ελάχιστη πλειοψηφία που χρειάζεται ο εκλογικός νόμος για να ισχύσει από την επόμενη Βουλή.

Αυτό δεν μπορεί καν να συζητιέται, αν δεν θέλει κανείς να βάλει μία βόμβα στα θεμέλια της διαδικασίας, γιατί δεν είχε τεθεί ποτέ παρόμοιο ζήτημα στην προηγούμενη Βουλή. Αυτό είναι κάτι εντελώς διαφορετικό με το θέμα της κατεύθυνσης στο οποίο θα αναφερθώ στη συνέχεια. Εδώ μιλάμε για την αλφαβήτα της διαδικασίας. Αν η προτεινόμενη Βουλή δεν έχει θέσει θέμα και συγκεκριμένη διάταξη προς αναθεώρηση, δεν μπορεί να συζητηθεί στην αναθεωρητική Βουλή.

Θυμίζω ότι η πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ, ακριβώς επειδή υποψιζόμασταν ότι μπορεί να επιχειρηθεί μια παρόμοια λαθροχειρία, ήταν να προστεθεί εδάφιο στην παράγραφο 1 του άρθρου 54 που θα κατοχυρώνει το αναλογικό εκλογικό σύστημα. Πώς είναι δυνατόν από την προσθήκη εδαφίου να προκύψει δυνατότητα επέμβασης στο κείμενο της υφιστάμενης παραγράφου;

Προς τιμή σας, κύριε Τζαβάρα, δεν το έχετε πει. Το έχουν πει, όμως, συνάδελφοι, συνταγματολόγοι, που δεν μπορώ να φανταστώ πώς το σκέφτηκαν και έχει υποστηριχθεί και επώνυμα, κυρίως από θεωρητικούς, που βρίσκονται στον χώρο του Κινήματος Αλλαγής. Είναι από τα ζητήματα που καλό θα ήταν να μην επιχειρήσει κανείς να τα θέσει. Θα ήταν πράγματι, εκρηκτικό για όλη την εξέλιξη της διαδικασίας.

Για άλλα θέματα που αφορούν και την κατεύθυνση θα μιλήσω αμέσως μετά. Να σας ρωτήσω, όμως, ευθέως κάτι, επειδή σας θεωρούμε έναν από τους παράγοντες που θεσμικά πρέπει να συνομιλούμε: Πιστεύετε πραγματικά, ότι μπορεί να εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας με εκατόν πενήντα μία ψήφους και πα' όλα αυτά να δια-

τηρεί τη δυνατότητα να είναι υπεράνω των κομμάτων, να είναι ρυθμιστής του πολιτεύματος, να μην είναι άθυρμα της ελάχιστης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας; Θα τα συζητήσουμε αυτά.

Απλώς, ήθελα να σας πω ότι αναγκαία προϋπόθεση για να συζητήσουμε οτιδήποτε είναι η ειλικρίνεια και ο σεβασμός των βασικών διαδικαστικών παραδοχών του Συντάγματος. Και κατ'εξοχήν περίπτωση παιγνίου θα ήταν αν γινόταν αποδεκτή η αρχική πρόταση του νυν Πρωθυπουργού, να ψηφίζαμε όλοι μαζί με εκατόν ογδόντα ψήφους τις διατάξεις αναθεώρησης και να ερχόταν η επόμενη Βουλή με εκατόν πενήντα μια ψήφους να ρυθμίσει το περιεχόμενο.

Γιατί αυτό είναι παίγνιο; Γιατί ακριβώς, δεν ανταποκρίνεται στη βούληση του συντακτικού νομοθέτη να διαμορφώνεται συναίνεση επί της ανάγκης αναθεώρησης στην πρώτη Βουλή, την προτείνουσα, η οποία να συνεχίζεται στη δεύτερη. Γι' αυτά, όμως, ήρθε η ώρα τώρα να μιλήσω αναλυτικότερα.

Αναφέρθηκε ο κ. Τζαβάρας σε ένα ζήτημα, που έχει λυθεί νομολογιακά. Έχουμε αποφάσεις του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου, την απόφαση 11/2003, και αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας που σε παρενθετική μεν σκέψη, *obiter dictum* όπως λέμε, ρητά όμως, όπως και το μεγαλύτερο κομμάτι όσων έχουν γράψει μετά το 2000 -είχα γράψει και εγώ ο ίδιος σε ανύποπτο πολιτικό χρόνο το 2001- δέχονται την άποψη ότι είναι εντελώς ασύνδετη η διαδικασία ανάμεσα στην προτείνουσα Βουλή και στην αναθεωρητική.

Από πού προκύπτει κάτι τέτοιο; Ας πάρουμε πρώτα-πρώτα το κείμενο του Συντάγματος και τη θεσμική λογική. Τι λέει το άρθρο 110 παράγραφος 2; Λέει ότι η προτείνουσα Βουλή αποφασίζει για την ανάγκη αναθεώρησης. Προφανώς, πρέπει να αιτιολογήσει πού έγκειται η ανάγκη. Αιτιολογώντας, δίνει κατεύθυνση, χωρίς να δεσμεύει την επόμενη Βουλή ως προς την αποτύπωση της ακριβούς διατύπωσης της διάταξης, ως προς το γενικό περιεχόμενό της. Προφανώς, θέτει ένα ερώτημα προς αυτήν, να επιβεβαιώσει ή όχι ότι υπάρχει παρόμοια ανάγκη, όπως την ορίζει η ίδια.

Εάν δεχόμαστε ότι δεν υπάρχει αιτιολογία και κατεύθυνση στην πρώτη Βουλή, θα υιοθετούσαμε μια εντελώς ανорθολογική διαδικασία. Και σκεφτείτε: Ποιο εχέφρον πολιτικό υποκείμενο, πιο πολιτικό κόμμα θα ξεκινούσε μια διαδικασία, η οποία θα ήταν εντελώς πολιτικά ανεξέλεγκτη και θα αποφασίζόταν μόνο, απολύτως εν λευκώ, από την πλειοψηφία της επόμενης Βουλής; Κάτι τέτοιο θα ήταν παρόμοιο με το «παίγνιο» που πρότεινε, όπως προανέφερε ο κ. Μητσotάκης.

Το ίδιο το Σύνταγμα θέλει διάρκεια της συναίνεσης. Μια συναίνεση, δηλαδή, που να αποτυπώνεται και να ξεκινά στην προτείνουσα Βουλή και να ολοκληρώνεται στην αναθεωρητική Βουλή. Γιατί οι επεμβάσεις που κάνουμε εδώ δεν είναι όπως αυτές του κοινού νομοθέτη, που μπορούν εύκολα να ανατραπούν. Είναι επεμβάσεις, που αφορούν τον μακρό πολιτικό χρόνο και ακριβώς γι' αυτό τον λόγο, πρέπει να βασίζονται σε διαρκείς συναινέσεις, όχι σε αιφνιδιασμούς, όχι σε παίγνια.

Τα δύο προηγούμενα επιχειρήματα ήταν η ανάγκη και η αιτιολογία που προκύπτει από την παράγραφο 2, η ανάγκη συναινέσεων διαρκείας.

Ο τρίτος λόγος που συνηγορεί υπέρ του ότι πρέπει να υπάρχει μια σύμπτωση της κατεύθυνσης -ή εν πάση πε-

ριπτώσει αν η νέα Πλειοψηφία που προκύπτει από την αναθεωρητική Βουλή διαφωνεί, να τελειώνει εκεί η προσπάθεια αναθεώρησης- προκύπτει από το γεγονός ότι ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να μεσολαβούν εκλογές. Για ποιον λόγο; Για να μπορεί και ο μέσος ψηφοφόρος, ο μέσος πολίτης, το εκλογικό σώμα να έχει λόγο ως προς την κατεύθυνση της αναθεώρησης.

Αν ήταν αληθινή η δική σας άποψη, που λέει ότι αυτή Βουλή μπορεί να κάνει ό,τι θέλει, ακόμα και διαφορετικά πράγματα από αυτά που κι εσείς είχατε υποστηρίξει στην προηγούμενη Βουλή...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Δεν μπορεί να κάνει ό,τι θέλει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Ωραία, να ξεκαθαρίσετε μετά τι λέτε.

ΘΕΟΔΩΡΑ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ:...συγκεκριμένα άρθρα αναθεωρητέα... (δεν ακούστηκε)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Δεν είναι μόνο το ποια άρθρα είναι αναθεωρητέα. Είναι και ο προσανατολισμός, η κατεύθυνση, επαναλαμβάνω. Θα σας διαβάσω μετά ένα απόσπασμα του Ευάγγελου Βενιζέλου που αυτό το αποτυπώνει νομίζω με καλύτερο τρόπο απ' ό,τι μπορώ να σας πω εγώ. Δεν θα είχε, όμως, νόημα η παρεμβολή του εκλογικού σώματος, αν μπορούσε όποια άποψη θέλει να υποστηρίξει η νέα Πλειοψηφία.

Αυτές οι θέσεις δεν είναι απόψεις που τις φέραμε εμείς για πρώτη φορά. Ο ειδικός εισηγητής της Νέας Δημοκρατίας κατά το Σύνταγμα του 1975, Κωνσταντίνος Τρικούπης, υποστήριζε επί λέξει: «Εν προκειμένω, πολλοί υποστηρίζουν ότι δεν είναι ορθόν να δεσμεύεται απολύτως η δεύτερη Βουλή, η κληθροσμένη να επιτελέσει το αναθεωρητικόν έργον, από τας αποφάσεις της προηγούμενης, στενώς περιοριζούσης της καθ' ύλην αρμοδιότητάς της διά του καθορισμού των αναθεωρητέων διατάξεων». Και σχολιάζει: «Όμως παρ' ημίν τούτο πάντοτε ίσχυσε». Αυτό θεωρούσε ως δεδομένο ο γενικός εισηγητής του κόμματός σας κατά την κατάρτιση του Συντάγματος του 1975.

Όσον αφορά αυτό που σας είπα προηγουμένως, ότι θα ήταν παράλογο, άλλη κατεύθυνση να δίνει η προτείνουσα Βουλή και σε άλλη να καταλήγει η αναθεωρητική, ας δούμε πώς το αποτύπωσε ο Ευάγγελος Βενιζέλος, στο πλαίσιο της διαδικασίας της Αναθεώρησης του 2000. Το αποτύπωσε με ένα παράδειγμα. Λέει ο κ. Βενιζέλος: «Ας θυμηθούμε την Αναθεώρηση του 1985-1986. Το 1985 το ΠΑΣΟΚ πρότεινε την αναθεώρηση του κεφαλαίου περί του Πρόεδρου της Δημοκρατίας προς την κατεύθυνση της συρρίκνωσης των αρμοδιοτήτων».

Αν υποθεθεί ότι το ΠΑΣΟΚ έχανε τις εκλογές του 1985 και αναδεικνυόταν μια άλλη Βουλή με πλειοψηφία της Νέας Δημοκρατίας, θα μπορούσαμε να έχουμε Αναθεώρηση του Συντάγματος προς την κατεύθυνση της αύξησης των αρμοδιοτήτων; Ασφαλώς όχι...». Αυτονόητα πράγματα είναι αυτά.

Μάλιστα να πω ότι ο Ευάγγελος Βενιζέλος ως συνταγματολόγος θεωρεί ότι έχει, ενόψει της ισχύος του Συντάγματος του 1975, ισοτιμία θεσμική η προτείνουσα με την Αναθεωρητική Βουλή και κάνει λόγο για Πρώτη και Δεύτερη Αναθεωρητική Βουλή, αποκλίνοντας από την ορολογία που χρησιμοποιεί γενικώς η θεωρία του Συνταγματικού Δικαίου που συνήθως κάνει λόγο για προτείνουσα και για Αναθεωρητική. Και -όπως θα ξέρετε-

υπάρχουν και σαφείς θεωρητικές αναπτύξεις που όλα αυτά τα παρουσιάζουν -νομίζω- με ενάργεια και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Κύριοι συνάδελφοι, δεν θα εξαντλήσω τον χρόνο. Βρισκόμαστε μπροστά σε μια σοβαρή δοκιμασία, η οποία θα κρίνει τη σοβαρότητα κάθε πολιτικής δύναμης, αλλά και την επαναφορά του πολιτικού μας συστήματος σε συνθήκες κανονικότητας. Κανονικότητα δεν σημαίνει έλλειψη πολιτικής σύγκρουσης. Η σύγκρουση των ιδεών και των απόψεων τρέφει τη δημοκρατία. Κανονικότητα σημαίνει να σεβόμαστε ο ένας τον άλλον, να μην επιχειρούμε με τεχνάσματα και με θεσμικά παίγνια να ξεγελάσουμε ο ένας τον άλλον και τους συνταγματικούς κανόνες.

Εγώ σας είπα εκ των προτέρων ότι χαίρομαι που, γενικός εισηγητής της Πλειοψηφίας είναι ο κ. Τζαβάρας. Να σας πω και ένα μυστικό -δεν είναι μυστικό, το λέω έτσι για λόγους ρητορικής, εφόσον το είχα φανερώσει και στην προηγούμενη Βουλή, στη γενική μου εισήγηση. Με τον κ. Τασούλα θα μπορούσαμε πράγματι να έχουμε συγκλίσεις και με το δικό σας κόμμα σε ορισμένα ζητήματα, όπως -το αναφέρατε- για την κλιματική αλλαγή. Γιατί δεν μπορέσαμε να καταλήξουμε σε μια αντίστοιχη πρόταση στην προηγούμενη Βουλή; Ακριβώς λόγω της άποψής σας πως ό,τι και να συμφωνούσαμε εκεί, δεν θα συνεπαγόταν καμία δέσμευση για την επόμενη.

Εμείς δεν θέλαμε να προτείνουμε αναθεώρηση στο άρθρο 24 και να σας δώσουμε τη δυνατότητα ελεύθερα να περιορίσετε τις εγγυήσεις που υπάρχουν υπέρ εκεί υπέρ του περιβάλλοντος. Προφανώς, θα θέλαμε να υπάρχει μια διάταξη για την κλιματική αλλαγή. Αλλά εδώ βλέπουμε ότι σε διάταξη που δεν είχε ποτέ προταθεί να αλλάξει το περιεχόμενο της -όπως είναι για την ελάχιστη πλειοψηφία του εκλογικού νόμου- διατυπώνονται ακραίες και υπονομευτικές απόψεις ότι μπορεί -τάχα- να αναθεωρηθεί. Πώς θα μπορούσαμε λοιπόν να συμφωνήσουμε στην αναθεώρηση του άρθρου 24, εφόσον εσείς λέγατε πως ό,τι και να συμφωνούσαμε στην πρώτη, θα ήσασταν ελεύθεροι να το αλλάξετε στην αναθεωρητική Βουλή;

Για λόγους, λοιπόν, που αφορούν και συνταγματικής τάξης επιχειρήματα, αλλά και την ανάγκη να έχουμε έναν τίμιο, ειλικρινή διάλογο και να μπορούν να πραγματοποιούνται συναινέσεις, πρέπει κατά τη γνώμη μου, να ξανασκεφτείτε την άποψή σας για την κατεύθυνση της Αναθεωρητικής Βουλής και να επιχειρήσουμε να διαμορφώσουμε συγκλίσεις εκεί που μπορούν να πραγματοποιηθούν.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας.

(Χειροκροτήματα από την πτέρυγα του ΣΥΡΙΖΑ)

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Τον λόγο έχει ο κ. Ανδρέας Λοβέρδος από το Κίνημα Αλλαγής.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Κύριε Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι Βουλευτές, έχω την τιμή να είμαι ειδικός εισηγητής του κόμματός μου στην παρούσα Αναθεωρητική Βουλή. Ατυχώς, όμως, με ευθύνη της προηγούμενης κοινοβουλευτικής Πλειοψηφίας, το έργο μας είναι πάρα πολύ περιορισμένο. Και μέσα στο έργο αυτό είναι αδύνατον κανείς να βρει μια πολιτική αιχμή, μια αναθεωρητική αιχμή.

Η απουσία, όμως, αυτής της αιχμής αφαιρεί τόσο από το έργο μας όσο και από μας τους ίδιους ως πολιτικών υποκειμένων τη δυνατότητα να έρθουμε σε επικοινωνία με τις Ελληνίδες και με τους Έλληνες. Η επικοινωνία μας

με τους πολίτες είναι αδύνατη. Το διαπιστώσαμε άλλωστε στην προηγούμενη Βουλή.

Επιτρέψτε μου, στο όνομα του συναδέλφου κ. Κώστα Τζαβάρα, του συναδέλφου κ. Γιώργου Κατρούγκαλου και του συναδέλφου κ. Ιωάννη Γκιόκα να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους που συνέβαλαν στην προηγούμενη προτείνουσα Βουλή. Και περιορίζομαι στα τέσσερα κόμματα, γιατί τα δύο υπόλοιπα κόμματα της Βουλής είναι νεοεκλεγέντα. Δουλέψαμε σωστά υπό την έννοια ότι αφήσαμε στην άκρη γενικότερες πολιτικές αντιπαραθέσεις και προσπαθήσαμε ο καθένας, όσο μπορούσε και η καθεμία, όσο μπορούσε για το καλύτερο.

Ωστόσο, οι εργασίες μας δεν κατάφεραν να περάσουν τους τοίχους της Βουλής, καθηλώθηκαν μέσα στις αίθουσες. Και αυτό διότι δεν αγγίχθηκαν, με απόλυτη ευθύνη, επαναλαμβάνω, της προηγούμενης Πλειοψηφίας, τα θέματα που κατά βάση αφορούν τους πολίτες.

Δεν μας επέτρεψαν τα μέλη της προηγούμενης Πλειοψηφίας να τεθούν υπό αναθεώρηση καίρια θέματα που αφορούν πρωτίστως στη γραφειοκρατία που υπάρχει στην Ελλάδα τόσο στο χώρο της δικαιοσύνης όσο και στο χώρο της διοίκησης. Δηλαδή υπήρχε αδιαφορία για τα δεινά που υφίστανται καθημερινά η Ελληνίδα και ο Έλληνας είτε ως διάδικοι είτε ως διοικούμενοι.

Έγιναν πολλές προτάσεις από εμάς, τη Νέα Δημοκρατία και το ΠΟΤΑΜΙ, οι οποίες όμως όλες απορρίφθηκαν, αγνοήθηκαν. Αγνοήθηκαν, επίσης, και οι προτάσεις μας που έχουν ως περιεχόμενο τη βελτίωση της θέσης του πολίτη ως πολιτικού υποκειμένου, αλλά και ως οικονομικού υποκειμένου, υποκειμένου της οικονομικής ζωής.

Προτιμήθηκαν αντ' αυτών, των πολύ βασικών, θέματα, που αφορούν δήθεν ανοιχτούς λογαριασμούς των κομμάτων με το εκλογικό σώμα, όπως τα δημοψηφίσματα ή θέματα εσωτερικών οργάνων του κράτους. Και προτιμήθηκαν μια σειρά από θέματα, που τα περιέγραψα συν αυτά που θα συζητήσουμε στη μεθεπόμενη ενότητα, δηλαδή ζητήματα μιας πληθωρικής διεύρυνσης των κοινωνικών δικαιωμάτων -εμείς τις ψηφίσαμε αυτές τις προτάσεις- που, όμως, στα συγκεκριμένα θέματα η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων έχει καλύψει τα κενά. Απλώς βάζουμε παραπάνω λόγια στο Σύνταγμα, λόγια που δεν έχουν να παίξουν κάποιον σημαντικό ρόλο, αφού η πρακτική έχει καλύψει, με την ερμηνεία που δίδουν τα δικαστήρια στα σχετικά κενά.

Και όσοι ξέρουμε λίγα νομικά, καταλαβαίνουμε ότι οι προσθήκες, ακόμη και αν αυτός που προσθέτει, συντάσσοντας, έχει καλές προθέσεις, μπορεί να φέρουν κατά την ερμηνεία αντίθετα αποτελέσματα.

Υποκριτική την αποκαλώ αυτήν την πληθωρική πρόταση περί κοινωνικών δικαιωμάτων και με βοηθάει ένα προχθεσινό σας επιχείρημα, κυρίες και κύριοι του ΣΥΡΙΖΑ. Δεν αφορά κοινωνικά δικαιώματα αυτό που θα πω, αλλά αφορά δικαιώματα, πολιτικά δικαιώματα.

Ακούσαμε τις προτάσεις σας για την ψήφο των Ελλήνων, που βρίσκονται εκτός Ελλάδας. Και ακούσαμε ότι προτείνετε να ψηφίζουν οι άνθρωποι αυτοί, οι συμπολίτες μας αυτοί, αλλά η ψήφος τους να μην προσμετράται στο εκλογικό αποτέλεσμα. Τούτο δω πώς κρίνεται με βάση την αρχή της ισοδυναμίας της ψήφου; Είναι μια κατάφορα αντισυνταγματική διάταξη ή δεν είναι;

Εμείς χθες, διατυπώσαμε την επίσημη θέση μας για το θέμα αυτό. Πρώτον, εκλογικοί κατάλογοι όπου απαιτείται εγγραφή. Οποσδήποτε ισοδυναμία της ψήφου και προ-

σμέτρηση στο εκλογικό αποτέλεσμα. Έλεος πια! Βουλευτές που θα αποσπαστούν από το ψηφοδέλτιο επικρατείας και θα δούμε τα περί αριθμού σε ξεχωριστό ψηφοδέλτιο. Και προφανέστατα επιστολική ψήφος. Νομίζω ότι αυτές οι τέσσερις αρχές συμπυκνώνουν την ορθή παρέμβαση.

Και όποιος ψηφίσει εναντίον θα έχει κάποιες εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, που είναι στην αλλοδαπή, αλλά θέλουν να συμμετέχουν στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα. Θα τους αντιμετωπίσει ως Βουλευτής, που ψηφίζει εναντίον της πολιτικής τους συμμετοχής.

Για να επιστρέψω στη συλλογιστική μου, φτάνουμε σήμερα σε αυτήν την Αναθεωρητική Βουλή, μέσα σε συνθήκες κοινωνικής ανυποληψίας ως προς το εγχείρημά μας, κοινωνικώς αθέατοι και πολιτικώς αόρατοι, ό,τι και να πούμε εδώ, όσο καλές και αν είναι οι παρεμβάσεις των Βουλευτών, που θα πάρουν τον λόγο.

Έχω επανειλημμένα υποστηρίξει στις αναθεωρητικές διαδικασίες που έως τώρα συμμετείχα, ότι ο λόγος περί Συντάγματος δεν εμπεριέχει αυταξία, όπως γίνονταν τις δεκαετίες του 1970 και του 1980. Μιλούσες κάποιος περί θεσμών και Συντάγματος και είχε πανελλήνιο ακροατήριο.

Τώρα, από το κύρος του Συντάγματος δεν αντλεί κανένας, εκτός αν πει κάτι που είναι θέμα κοινωνικώς και πολιτικώς επίμαχο και έχει ένα ακροατήριο ανθρώπων, που αγωνιούν, κυρίως ως διοικούμενοι και ως διάδικοι.

Σήμερα, λοιπόν, αν είχαμε κοινωνικώς επίμαχα θέματα εδώ στο προσκήνιο για να αναθεωρήσουμε συνταγματικές διατάξεις, αλλάζοντας ή προσθέτοντας, θα είχαμε και τον πολίτη ως υποκείμενο της οικονομίας, της πολιτικής, ως διοικούμενο και ως διάδικο στο ακροατήριό μας, μαζί μας να μας ακούει, να μας συμβουλεύει και να μας κρίνει.

Εισαγωγικώς, θέλω να προσθέσω, απευθυνόμενος στη Νέα Δημοκρατία και στον Πρόεδρο της Βουλής και στην Πλειοψηφία της Βουλής που ψήφισε, πως θεωρώ ότι ο ένας μήνας, αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι, δεν αρκεί. Εμείς θα συντάξουμε -δεν συζητάμε πολιτικά απλώς- διατάξεις. Και ως προς το επιχείρημα που άκουσα στην Ολομέλεια της Βουλής όταν μας ζητήθηκε να εγκρίνουμε τη διαδικασία, πως η προηγούμενη Βουλή είχε πολλές περισσότερες δεκάδες άρθρα να επεξεργαστεί και όμως πρόλαβε -λέω ναι, πρόλαβε- αλλά τσουβαλιάζονταν σε μία συνεδρίαση και για τον Βουλευτή σε ένα δεκάλεπτο ή δεκαπεντάλεπτο-εικοσάλεπτο δεκαπέντε και είκοσι διατάξεις. Να πεις τι; Να συνεννοηθείς σε τι; Εκείνο το τσουβάλιασμα -εντός και εκτός εισαγωγικών- δεν ήταν καλό. Οι εργασίες μας, έτσι όπως έγιναν, είχαν ένα αποτέλεσμα και κυρίως είχαν ευγένεια στην ανταλλαγή των επιχειρημάτων. Σωστό, αλλά δεν επεξεργαστήκαμε τις διατάξεις με τον δέοντα τρόπο. Μικρότερο κακό, γιατί τότε μιλούσαμε περί κατευθύνσεων, όπως λέει ο κ. Κατρούγκαλος, πολιτικά όπως λένε άλλοι, μιλούσαμε πάντως με γενικότητες. Τώρα θα συντάξουμε διατάξεις και αυτό πρέπει να απασχολήσει το Προεδρείο, πώς μετά το τέλος κάθε ενότητας πρέπει κάτι να γράφεται, για να μπορούμε, στο ασφυκτικό αυτό χρονικό πλαίσιο, να ασκήσουμε τα καθήκοντά μας.

Ελπίζω η πίεση του χρόνου να μην μας οδηγήσει σε λάθη κατά τη σύνταξη των διατάξεων, γιατί αυτά θα τα πληρώσει ο ερμηνευτής του Συντάγματος και εν τέλει ο πολίτης.

Δυστυχώς, επαναλαμβάνω, τα περισσότερα σοβαρά θέματα για τα οποία η Αναθεώρηση θα μπορούσε να ήταν

πάρα πολύ χρήσιμη τέθηκαν εκτός Αναθεώρησης. Εκτός Αναθεώρησης, κυρίες και κύριοι του ΣΥΡΙΖΑ, αφήσατε το άρθρο 16 παράγραφος 2 του Συντάγματος που αφορά την χριστιανική εκπαίδευση στην εγκύκλιο εκπαίδευσης, ενώ κόπτεστε για θρησκευτική ελευθερία.

Το άρθρο 16 παράγραφος 2 οδηγεί το Συμβούλιο της Επικρατείας στην απόφαση που προχθές ακούσαμε και της ασκήσαμε και κριτική ως έχουμε το δικαίωμα, όχι το άρθρο 3 του Συντάγματος. Θα σας ενημερώσει ο εισηγητής σας ότι το προτείναμε δεκαπέντε φορές και το αρνηθήκατε όλες αυτές τις φορές να το συμπεριλάβετε στα υπό αναθεώρηση άρθρα, φοβούμενοι ότι, αν αναφέρετε το άρθρο 16 παράγραφος 2, μπορεί να ανοίξει ο δρόμος και για τα μη κρατικά, μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια.

Δεν θα πρέπει να είστε ευχαριστημένοι με τον εαυτό σας για την απόρριψη αυτή, κυρίες και κύριοι Βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ. Ό,τι και να λέτε είναι υποκριτικό, αφού το άρθρο 16 παράγραφος 2 το αφήσατε εκτός αναθεώρησης. Δεν έχετε δικαίωμα να ασκείτε κριτική στη δικαιοσύνη, διότι η διάταξη πάνω στην οποία βασίζεται για να αποφασίζει το Συμβούλιο της Επικρατείας όσα αποφάσεις, είναι η διάταξη που δεν δεχτήκατε να αναθεωρηθεί.

Επίσης, δεν δεχτήκατε την αναθεώρηση του άρθρου 16 παράγραφος 5 για τα μη κρατικά, μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια, ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Δεν δεχτήκατε να αναθεωρηθεί το άρθρο 70 παράγραφος 6 του Συντάγματος για τη θέσπιση άμεσου, διεισδυτικού και απροειδοποίητου κοινοβουλευτικού ελέγχου κατά το αγγλοσαξονικό πρότυπο ή την καθιέρωση νόμων αυξημένης πλειοψηφίας με νέα συνταγματική διάταξη για πάρα πολύ σημαντικά θέματα, π.χ. το φορολογικό που αλλάζει κάθε δέκα μέρες επί όλων των κυβερνήσεων -έπρεπε να βάλουμε τέλος σε αυτό-, δεν δεχτήκατε να εισαχθεί στη σημερινή συζήτηση, για να διαμορφώσουμε μια καλή διάταξη.

Δεν δεχτήκατε να αλλάξουμε το άρθρο 53 παράγραφος 1 για την πρόβλεψη ενός σταθερού πολιτικού κύκλου που επηρεάζει την οικονομία της χώρας, τη θέσπιση αποκλειστικών προθεσμιών για τη διοίκηση και τη δικαιοσύνη, γιατί τώρα ψηφίζει η Βουλή μια αποκλειστική, όπως τη χαρακτηρίζουμε, προθεσμία και έρχεται η διοίκηση και λέει «όχι, ενδεικτική είναι». Και έρχεται η νομολογία και προσθέτει «σωστά λέει η διοίκηση, ενδεικτική είναι η προθεσμία» και χάνονται εξάμηνα, έτη, πενταετίες για τους διοικουμένους.

Δεν δεχτήκατε να αλλάξουμε το άρθρο 93 παράγραφος 4, που αφορά τον έλεγχο συνταγματικότητας των νόμων σε μια κατεύθυνση συγκεντρωτικότερη από τη σημερινή. Δεν λέω απολύτως συγκεντρωτική, όπως συμβαίνει σε πάρα πολλές χώρες, που έχουν συνταγματικά δικαστήρια, αλλά πάντως συγκεντρωτικότερη, ούτως ώστε να κερδίζεται χρόνος για τον διάδικο. Όλα αυτά τα παραλείψατε. Οι πολίτες αγνοήθηκαν, γι' αυτό και οι πολίτες, όπως είπα, αγνόησαν και αγνοούν την Αναθεώρηση. Προτιμότερο, κατά τη γνώμη του δικού μας κόμματος, είναι αυτή η Αναθεώρηση να μην γίνει, να την ακυρώσουμε όπως έχουμε το δικαίωμα και αμέσως να συντάξουμε μια νέα πρόταση για την επόμενη Βουλή.

Γιατί, κυρίες και κύριοι Βουλευτές, να χάσουμε δέκα χρόνια, απλώς για να αλλάξουν οι διατάξεις, που αφορούν κυρίως το πολιτικό σύστημα, που τελικώς δεν μπορεί να συμμορφωθεί; Είναι δύστροπο το πολιτικό μας σύστημα και διέστρεψε τις διατάξεις του άρθρου 32 περί

εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας και οδηγηθήκαμε στην πτώση της κυβέρνησης Σαμαρά-Βενιζέλου; Γιατί έπρεπε να γίνει αυτό τότε; Γιατί αν δεν είχε γίνει, δεν θα υπήρχε και η ανάγκη αναθεώρησης του άρθρου αυτού σήμερα. Το ελληνικό πολιτικό σύστημα θα είχε συνταχθεί γύρω από μια διατύπωση του Συντάγματος, που πολλές φορές την εφαρμόσαμε σωστά, ψηφίζοντας συναινετικά Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Επειδή ρίζατε την Κυβέρνηση, σκεφτήκατε μετά ως Κυβέρνηση ότι αυτό δεν είναι σωστό και ήρθατε να μας πείτε ότι πρέπει να αποσυνδεθεί η λειτουργία της Βουλής από την ύπαρξη της Κυβέρνησης.

Επειδή, λοιπόν, το σύστημά μας είναι δύστροπο -έχει γίνει και άλλες φορές εδώ, δεν το έκανε μόνο ο ΣΥΡΙΖΑ απειλήθηκε να γίνει και άλλες φορές και έχει και το δικό μου κόμμα ευθύνες, συμφωνώ- πάμε σε μια αλλαγή που καθίσταται σοβαρή, λόγω της δυστροπίας μας, λόγω των αδυναμιών του πολιτικού συστήματος. Άρα, ακόμη μια μεγάλη ευκαιρία χάνεται. Αυτό είναι το μήνυμα αυτής της Αναθεώρησης, ότι θα χάσουμε δέκα χρόνια. Ματαιώω αναζητώ, κυρίες και κύριοι Βουλευτές, σημείο αιχμής στην προκείμενη Συνταγματική Αναθεώρηση. Επιμέρους αιχμές, υπάρχουν, όπως η αναθεώρηση του άρθρου 86, σωστές, οπωσδήποτε, που ο ΣΥΡΙΖΑ -επιτρέψτε μου εδώ, έχω και προσωπικό λόγο να το λέω- αποτέλεσε με τη συμπεριφορά του τα περασμένα δύο χρόνια την εξήγηση γιατί θεσπίστηκε το άρθρο 86. Με όλα αυτά τα οποία έγιναν, με το παραδικαστικό κύκλωμα που αποκαλύπτεται κάθε μέρα, αποδεικνύεται σε κάποιον που αναζητά νοήματα μέσα στις γραμμές, μέσα στα κείμενα, γιατί πριν από κάποιες δεκαετίες, ίσως και έναν αιώνα, οι Έλληνες και οι Ελληνίδες κατέληξαν στο άρθρο 86 που ισχύει με τη μια ή την άλλη μορφή σταθερά. Πρέπει να τ' αλλάξουμε. Το έχω πει πρώτος, το έχω πει με μια ομάδα δέκα Βουλευτών το 2006. Είμαι σαφής και στη θεωρία μου περί Συνταγματικού Δικαίου και συνταγματικής πρακτικής και ως Βουλευτής, όταν ζητήθηκε ο δικός μου έλεγχος. Τα έχω πει αυτά και τα έχω κάνει, γι' αυτό δικαιούμαι, να έχω όλες τις δυνατότητες να αρθρώνω αξιόπιστο συνταγματικό λόγο επ' αυτού.

Σωστό είναι που αλλάζουμε το άρθρο 86, σωστό είναι που θα αλλάξουμε, αφού είμαστε δύστροποι πια, τον τρόπο εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας. Θα απαλλάξουμε από μια αφορμή εκλογολογίας τον ελληνικό λαό. Όταν έρχεται η εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας, όλοι ανακαλύπτουν ενδεχόμενα εκλογών. Είναι καλές αλλαγές αυτές, λοιπόν, αλλά επιτρέψτε μου να πω σημειώω χαρακτήρα. Δεν συγκροτούν αντίληψη περί αναθεώρησης. Δεν μπορεί κανείς να σε αντιληφθεί, ως αναθεωρητικό νομοθέτη, μέσα από την ερμηνεία δύο σπαστών σημείων.

Εδώ, κυρία Κατρούγκαλε, με συγχωρείτε πάρα πολύ - το είπα και στον κ. Τζανακόπουλο, που δεν έφταιγε σε τελευταία ανάλυση, διότι εσείς ήσασταν ο Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας- χαρακτήρισα το κόμμα σας «Σπανούλη», δηλαδή έναν άνθρωπο με ειδικότητα στις assists, να κάνει καλές πάσες, για να μπουν τα καλάθια. Διότι δώσατε στη σημερινή Πλειοψηφία τη δυνατότητα, απολύτως μόνη της να καθορίσει το πώς θα εκλέγεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, όταν στα λόγια μιλούσατε για συναινέσεις. Μα, η συναίνεση θα προέκυπτε και ως ανάγκη απέναντι σε δύστροπους κομματικούς μηχανισμούς, εάν τώρα έπρεπε να μετρηθούμε και να είμαστε

εκατόν ογδόντα, για να έχουμε νέα διάταξη περί εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Άρα, λοιπόν, ό,τι και να πείτε, όσο και να φωνάξετε, όσα και να πείτε για την α' ή τη β' λύση που θα προκρίνει η Πλειοψηφία σήμερα μόνη της, ελέγχεστε σε πολιτικό και νομικό επίπεδο, γιατί της δώσατε αυτήν τη μεγάλη δυνατότητα.

Κυρίες και κύριοι Βουλευτές, παρ'ότι είμαι καθηγητής του Δημοσίου Δικαίου, υπογραμμίζω διαρκώς ότι η Αναθεώρηση του Συντάγματος είναι μια κυρίως πολιτική διαδικασία, πολιτικονομική, αλλά κυρίως πολιτική διαδικασία. Τα Συντάγματα τα συντάσσουν οι πολιτικοί, τα εφαρμόζουν οι επίσημοι ερμηνευτές, τα δικαστήρια, η Βουλή, η διοίκηση και τα ερμηνεύει η επιστήμη κυρίως του Δημοσίου Δικαίου, αλλά και η πολιτική επιστήμη. Την πολιτική μας θεώρηση την κατέθεσα στην αρχή της ομιλίας μου, την οποία θα ολοκληρώσω, μιλώντας λίγο παραπάνω, κυρία Πρόεδρε, και αν χρειαστεί, παρακαλώ να μου δώσετε και τη δευτερολογία μου και δεν θα επανέλθω.

Θα αφιερώσω, λοιπόν, όσο χρόνο διαθέτω στο πολύ σοβαρό ζήτημα των κατευθύνσεων, στο οποίο αναφέρθηκαν ο κ. Τζαβάρας και ο κ. Κατρούγκαλος.

Κατ'αρχάς, το ζήτημα των κατευθύνσεων, όπως το εισηγείται η σημερινή Αξιωματική Αντιπολίτευση, δεν καθορίζεται από το άρθρο 110 του Συντάγματος που ρυθμίζει τα περί Αναθεώρησής του. Το ζήτημα της δυνατότητας των δικαστηρίων να ελέγχουν τη συνταγματικότητα των νόμων, των αναθεωρημένων διατάξεων εν προκειμένω, ως προς την ουσιαστική συνάφειά τους με την προτεινόμενη Αναθεώρηση, ταυτίζεται με το θέμα της δέσμευσης της παρούσας Θ' Αναθεωρητικής Βουλής από τις κατευθύνσεις της προηγούμενης. Η ως προς την Αναθεώρηση του Συντάγματος διάκριση της Βουλής σε κοινή και αναθεωρητική οδηγεί και στη χρήση διαφορετικών όρων, κυρίες και κύριοι Βουλευτές, για την αναφορά μας σε έκαστη εκ των δύο. Η πρώτη, σύμφωνα με τον καθηγητή μου, αείμνηστο Δημήτρη Τσάτσο, είναι η προτεινόμενη Βουλή και η δεύτερη είναι η Αναθεωρητική, η παρούσα.

Ως προς τον δικαστικό έλεγχο, λοιπόν, των αναθεωρημένων διατάξεων και συγκεκριμένα ως προς τον δικαστικό έλεγχο της τήρησης των λεγομένων κατευθύνσεων της προτεινόμενης Βουλής προς την Αναθεωρητική, διατυπώνουμε ευθύς εξαρχής τη θέση του Κινήματος Αλλαγής.

Η Αναθεωρητική Βουλή, προφανώς, δεσμεύεται από τις ειδικές διατάξεις, δηλαδή τα άρθρα, τις παραγράφους, τα εδάφια ή και τις ερμηνευτικές δηλώσεις της προτεινόμενης Βουλής, αλλά σε καμία περίπτωση δεν δεσμεύεται από τις λεγόμενες κατευθύνσεις της προηγούμενης Βουλής προς εμάς. Αυτό το εκ πρώτης όψεως απλό ζήτημα ερμηνείας του Συντάγματος και συγκεκριμένα του άρθρου 110 παράγραφος 2 εδάφιο β' και παράγραφος 3 το ανέδειξαν, όμως, ως θέμα που υποχρεώνει να το κουβεντιάσουμε δύο αποφάσεις ανωτάτων δικαστηρίων. Μία του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου και άλλη μία του Συμβουλίου της Επικρατείας, που έκριναν παραδεκτές τις σχετικές αιτιάσεις, ήλεγξαν τα επιχειρήματα και τα απέρριψαν στη συνέχεια.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΠΠΑΣ: Στην ουσία τα απέρριψαν, όχι διονομικά.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Ναι, επί της ουσίας τα απέρριψαν, διονομικά τα απεδέχθησαν. Αυτό είπα.

Συγκεκριμένα, κατά τις ανωτέρω διατάξεις του Συντάγματος, η προτείνουσα Βουλή προβαίνει σε ειδικό καθορισμό των διατάξεων, που πρέπει να αναθεωρηθούν και στη συνέχεια η Αναθεωρητική Βουλή -εμείς- αποφασίζει στην πρώτη σύνοδό της σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις.

Προφανώς, η Αναθεωρητική Βουλή έχει την ευχέρεια είτε να μην κάνει αναθεώρηση, να μην προχωρήσει σε αναθεώρηση του Συντάγματος -το είπα και πριν- είτε να κάνει αναθεώρηση, μόνο όμως των διατάξεων, που της έχει προτείνει η προηγούμενη ή κάποιων απ' αυτές. Στην απόλυτη ευχέρειά της είναι. Άρα, η δεύτερη δεσμεύεται από την πρώτη, αλλά μόνο ως προς αυτό. Δεν μπορεί, δηλαδή, να διευρύνει το αναθεωρητικό διάβημα και να κάνει αναθεώρηση και άλλων άρθρων. Στο νηπιαγωγείο του Συνταγματικού Δικαίου διδάσκεται αυτό. Σαφέστατο και ανατίρρητο.

Ως προς το κρίσιμο, όμως, θέμα της δέσμευσης αυτής της Βουλής από τις κατευθύνσεις της προηγούμενης, το Κίνημα Αλλαγής εκφράζεται από τις θέσεις που είχε δημοσιεύσει ο Ευάγγελος Βενιζέλος πριν από έναν χρόνο σε σχετικό site, που ασχολείται με το Συνταγματικό Δίκαιο.

Το ανωτέρω κείμενο έχει ως τίτλο: «Δεσμεύεται η δεύτερη Βουλή από τις κατευθύνσεις της πρώτης αναθεώρησης του Συντάγματος;». Αν θέλετε, μπορείτε να το αναζητήσετε.

Επαναλαμβάνω αμέσως εδώ ότι θέση μας αποτελεί πως η Αναθεωρητική Βουλή δεν δεσμεύεται από τις λεγόμενες κατευθύνσεις της προτείνουσας και η πρακτική της εκάστοτε προτείνουσας Βουλής από τη δεκαετία του '80 προσαρμόστηκε σε αυτή τη συνταγματική δεοντολογία και έτσι θα συνεχίσει. Άλλατα και διανοητικές συνταγματικές εκδρομές δεν θα κάνουμε, όσο και αν έγιναν από την προηγούμενη πλειοψηφία που ήθελε να κυριαρχεί και στην επόμενη Βουλή, παρότι ο λαός μπορεί να άλλαζε τη σύνθεσή της, όπως και έκανε.

Έως τώρα, πλην της τελευταίας περιπτώσεως, οι επιτροπές Αναθεώρησης των προτεινουσών Βουλών με λακωνικότερο τρόπο έδιναν κάποιες κατευθύνσεις στις αναθεωρητικές Βουλές, αλλά οι Ολομέλειες των Σωμάτων που έπαιρναν τις αποφάσεις αποφάσιζαν μόνο για ειδικές διατάξεις και τίποτα περισσότερο. Οι επιτροπές έλεγαν κάτι παραπάνω -το λέω με άλλα λόγια- αλλά η Ολομέλεια της Βουλής προχωρούσε στην καταγραφή των υπό αναθεώρηση διατάξεων.

Αυτή η πρακτική, κυρίες και κύριοι Βουλευτές, πρέπει να συνεχιστεί. Ακόμη κι αν η προηγούμενη, όμως, περιορισμένη τότε κοινοβουλευτική πλειοψηφία, άλλαξε για μία φορά, ξαναλέω, τη στάση της Βουλής και δημιούργησε μια εξαίρεση στον κανόνα, αυτό σε τίποτα δεν επηρεάζει τις αποφάσεις της παρούσας Αναθεωρητικής Βουλής.

Πολλές φορές έλεγα ότι παρατηρούνται Βουλευτές της τότε πλειοψηφίας να αντιλαμβάνονται πως σήμερα στην παρούσα Βουλή το κλίμα θα είναι το ίδιο με εκείνο της προηγούμενης Βουλής και δεν σκέπτονται το πιο απλό. Σε κάθε Βουλή έχουμε αλλαγή, ειδικά όταν έχουμε κυβερνητική αλλαγή, του 40% των Βουλευτών. Αυτό γίνεται σε κάθε εκλογική διαδικασία.

Την θέση μας επί του σημαντικού αυτού θέματος θεμελιώνουμε στα εξής:

Πρώτον, στις συνταγματικές διατάξεις περί λαϊκής κυριαρχίας και δημοκρατικής αρχής, όπως αυτές στην ιστο-

ρικός εκάστοτε τελευταία φορά έχουν εκφραστεί. Ουδείς και ουδεμία μπορούν να παραλείπουν το κορυφαίο γεγονός πως ανάμεσα στην προτείνουσα και την Αναθεωρητική Βουλή μεσολαβούν γενικές, βουλευτικές εκλογές, πόσο μάλλον στην περίπτωσή μας, όπου η πρόταση που μας έγινε -και τώρα αναθεωρούμε το Σύνταγμα- διατυπώθηκε από μία πλειοψηφία του 2015, η οποία ανέδειξε Βουλή, που πρότεινε την Αναθεώρηση όταν έπνεε τα λοίσθια, δηλαδή με μειωμένη δημοκρατική νομιμοποίηση ουσιαστικά, όπως αποδείχθηκε λίγες εβδομάδες μετά την ψηφοφορία στην προτείνουσα Βουλή, όταν έγιναν εκλογές και έχασε.

Όμως η παρούσα, κατά το άρθρο 110, αναθεωρεί στην Α' Σύνοδο, δηλαδή με νωπότατη τη λαϊκή κυριαρχία, που μας έφερε όλες και όλους εδώ. Αυτό δημιουργεί τεκμήριο δημοκρατικής νομιμοποίησης, που κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει. Ευλόγως, το τεκμήριο αυτό λειτουργεί υπέρ των πλειοψηφιών που θα διαμορφωθούν σήμερα με τις ψηφοφορίες που θα γίνουν στην Επιτροπή αυτή, αλλά και στην Ολομέλεια της Βουλής.

Δεύτερον -πλησιάζω στο τέλος, κύριε Πρόεδρε- στις διατυπώσεις των συνταγματικών διατάξεων, που προανέφερα, όπου έχουμε σαφή τη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος και αυτά τα περί κατευθύνσεων απουσιάζουν.

Τρίτον, στο δικαστικώς ανέλεγκτο των *interna corporis* της Βουλής. Και από το άρθρο 73 παράγραφος 2 του Συντάγματος -συγγνώμη για τα περισσότερα νομικά, έκανα και τις πολιτικές μου αναφορές, αλλά έχουμε μια νομικοπολιτική διαδικασία εδώ, πρέπει να τα ανεχτεί η επιτροπή- προκύπτει επιχείρημα εξ αντιδιαστολής σε αυτά περί κατευθύνσεων, όταν απαιτείται η απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί συνταξιοδοτικού σχεδίου νόμου ως ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, τον οποίο δεν μπορούμε να παραλείψουμε, και υπάρχει έλεγχος της συνταγματικότητας εδώ, όταν ψηφίζουμε τους νόμους μας.

(Στο σημείο αυτό κτυπάει το κουδούνι λήξεως του χρόνου ομιλίας του κυρίου Βουλευτή)

Τέταρτον, βασιζόμαστε στην απαγόρευση της διάκρισης των συνταγματικών διατάξεων σε ανώτερες και κατώτερες. Μόνη διάκριση που γίνεται δεκτή στην ελληνική επιστήμη του Συνταγματικού Δικαίου είναι ανάμεσα στις συνταγματικές διατάξεις που αναθεωρούνται και σε εκείνες που δεν αναθεωρούνται, κατά το άρθρο 110 του Συντάγματος. Και όπως εν προκειμένω αναφέρει ο Δημήτρης Τσάτσος, μεταξύ των διατάξεων του Συντάγματος δεν υπάρχει τυπική ιεράρχηση. Όλοι οι κανόνες του Συντάγματος είναι νομικώς ισότιμοι, αλλιώς θα είχαμε περιπτώσεις αντισυνταγματικότητας συνταγματικών διατάξεων.

Δεν προκύπτει καμμία εσωτερική ιεραρχία των συνταγματικών κανόνων που θα παρείχε στον δικαστή κατά το άρθρο 93 παράγραφος 4 τη δυνατότητα να ελέγχει τη συνταγματικότητα κάποιων συνταγματικών διατάξεων.

Συνεπώς -για να σχολιάσω και τις δύο αποφάσεις του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου και του Συμβουλίου της Επικρατείας- επαναλαμβάνω ότι τα δικαστήρια δέχτηκαν ως τυπικώς παραδεκτά αιτήματα διαδίκων να ελεγχθούν οι κατευθύνσεις της προτείνουσας Βουλής, αλλά απέρριψαν επί της ουσίας τα επιχειρήματά τους και παραμέρισαν τον κίνδυνο να έχουν κριθεί συνταγματικές διατάξεις ως αντισυνταγματικές.

Παρόμοια διάκριση, κυρίες και κύριοι Βουλευτές, των συνταγματικών διατάξεων -και κλείνω με αυτό- σε συν-

ταγματικές και αντισυνταγματικές αποκρούεται και από το ίδιο το σύνολο των διατάξεων του Συντάγματος και κυρίως, από το άρθρο 110 παράγραφος 1, διότι αν αυτό γινόταν δεκτό ή αν κάποιο δικαστήριο το κάνει δεκτό και είναι ανώτατο, διασπά την ενότητα της συνταγματικής έννομης τάξης.

Κλείνω με την εξής φράση: στην προτείνουσα Βουλή εμείς, κυρίες και κύριοι, αποφύγαμε να προσφέρουμε τις είκοσι ψήφους μας στην τότε πλειοψηφία. Και σας είχαμε πει να κάνετε το ίδιο. Σας είχαμε πει να κάνετε το ίδιο στην εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας. Αποφύγαμε να έχουμε περισσότερες διατάξεις ψηφισμένες από εκατόν ογδόντα Βουλευτές σήμερα. Η παράταξή μας ψήφισε μόνο διά του Κοινοβουλευτικού της Εκπροσώπου, δηλαδή δι' εμού. Με αυτό δηλώθηκε η πολιτική στάση και η νομική κατεύθυνση, την οποία επιλέγουμε και την έχουμε μπροστά μας. Αν κάνουμε κάπου αλλαγή στάσης, θα έχετε να μας το λέτε. Είμαστε σαφείς. Δεν θα αλλάξουμε. Ό,τι υποστηρίζαμε, εκεί θα κινηθούμε. Και σας καλέσαμε να μην κάνετε το ίδιο με την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας. Εις μάτην. Εμείς τα λέγαμε, αλλά εσείς δεν ακούγατε.

Η ψήφος μας, λοιπόν, στην προτείνουσα Βουλή, μας δεσμεύει και σήμερα. Και θα προσπαθήσουμε, κυρίες και κύριοι, όπως και σήμερα έκανα, το χρονικό διάστημα που μας έδωσε η Βουλή έως σήμερα και ό,τι μας δώσει περισσότερο ο Πρόεδρος της Βουλής, να το αξιοποιήσουμε, όσο μπορούμε. Είναι υποχρέωση όλων, κάθε μιας και καθενός Βουλευτή στην Αίθουσα αυτή, στο τέλος κάθε αγόρευσής του να αισθάνεται και ο ίδιος και το Σώμα και οι ελάχιστοι, που μας ακούν, κάτι είχαν να συνεισφέρουν.

Ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε, κύριε Λοβέρδο.

Τον λόγο έχει ο Ειδικός Αγορητής του ΚΚΕ, ο κ. Ιωάννης Γκιόκας.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΙΟΚΑΣ (Γενικός Αγορητής του ΚΚΕ): Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

Θέσαμε από την προηγούμενη συνεδρίαση της επιτροπής το εξής ζήτημα, που, κατά τη γνώμη μας, δεν είναι ένα τυπικό διαδικαστικό ζήτημα, αλλά είναι ουσιαστικό και πολιτικό ζήτημα και αφορά το ίδιο το περιεχόμενο των συνεδριάσεων της επιτροπής. Ποιο είναι αυτό το ζήτημα;

Η Νέα Δημοκρατία, η κυβερνητική πλειοψηφία της Νέας Δημοκρατίας, ακόμη δεν έχει ξεκαθαρίσει ούτε έχει δημοσιοποιήσει τις προτάσεις της συγκεκριμένα επί των άρθρων που είναι προς αναθεώρηση. Είναι κρίσιμο ζήτημα αυτό για τους εξής λόγους: Πρώτον, διότι υπάρχουν άρθρα, που έχουν ήδη συγκεντρώσει τον αριθμό των εκατόν ογδόντα Βουλευτών, όπως είναι για παράδειγμα το άρθρο 86. Συνεπώς, μπορεί η Νέα Δημοκρατία, η κοινοβουλευτική της πλειοψηφία, από μόνη της να προχωρήσει στην αναθεώρηση. Άρα, πρέπει να ξεκαθαρίσει και τους στόχους, τις επιδιώξεις και τις προθέσεις της.

Εμείς, ως γνωστόν, είχαμε πει ότι κανένα άρθρο δεν έπρεπε να συγκεντρώσει τον αριθμό των εκατόν ογδόντα Βουλευτών, για να μην υπάρχει αυτή η δυνατότητα, δηλαδή για να μην μπορεί το εκάστοτε κυβερνητικό κόμμα - εν προκειμένω, η Νέα Δημοκρατία - να έχει λυμένα τα χέρια της, προκειμένου να προχωρήσει στην Αναθεώρηση κατά το δοκούν.

Ο δεύτερος λόγος που πρέπει να ξεκαθαρίσει τη στάση

της, είναι γιατί υπάρχουν άρθρα που, ακόμη κι αν δεν ήταν στις προτάσεις της Νέας Δημοκρατίας, έχουν συγκεντρώσει τους εκατόν πενήντα έναν Βουλευτές, είναι υπό Αναθεώρηση, οπότε πρέπει η Νέα Δημοκρατία να ξεκαθαρίσει πώς θα διαχειριστεί τα συγκεκριμένα άρθρα. Τι θα κάνει, για παράδειγμα, με το άρθρο 54 και τον εκλογικό νόμο, το οποίο ειπώθηκε και προηγούμενα; Τι θα κάνει, για παράδειγμα, με το ζήτημα της ψήφου των αποδήμων;

Επειδή αναφέρθηκε σε αυτό το ζήτημα ο κ. Λοβέρδος, θέλω να επισημάνω ότι δεν είναι θέμα το τι θα πούμε εμείς στους χιλιάδες του εξωτερικού, όσοι διαφωνούμε με το σχέδιο της Νέας Δημοκρατίας. Το θέμα είναι τι θα πείτε εσείς, που συμφωνείτε με αυτό το σχέδιο στα εκατομμύρια, που ζουν σε αυτή τη χώρα ή που έφυγαν τα τελευταία χρόνια, ότι με το σημερινό δίκαιο της ιθαγένειας - γιατί γι' αυτό μιλάμε - θα μπορούν να καθορίζουν τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα άνθρωποι οι οποίοι δεν έχουν καμμία γνώση, καμμία επαφή και φυσικά δεν θα υποστούν και τις συνέπειες των όποιων επιλογών τους.

(Στο σημείο αυτό την Έδρα της Επιτροπής καταλαμβάνει η Αντιπρόεδρος αυτής κυρία ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ)

Αυτό πρέπει να εξηγήσετε όσοι συμφωνείτε με το συγκεκριμένο σχέδιο για την ψήφο των αποδήμων ή τι θα κάνει η Νέα Δημοκρατία σε άλλα άρθρα, που παρά το γεγονός ότι δεν ήταν στις προτάσεις της - ήταν στις προτάσεις του ΣΥΡΙΖΑ -, ήταν όμως στη λογική και στην κατεύθυνσή της.

Παραδείγματος χάρι, ο ΣΥΡΙΖΑ είχε προτείνει να αλλάξει το άρθρο 84 και να καθιερωθεί η εποικοδομητική πρόταση δυσπιστίας, που κατά τη γνώμη μας, οδηγεί στη συνταγματοποίηση των κυβερνήσεων μειοψηφίας, μια θέση βαθιά συντηρητική, βαθιά αντιδραστική. Αυτή η θέση είναι κοντά στη θέση της Νέας Δημοκρατίας, που είχε προτείνει και απορρίφθηκε, για τους τετραετείς σταθερούς κυβερνητικούς κύκλους. Άρα υπάρχει ένα ερώτημα: Τι θα κάνει η Νέα Δημοκρατία με το άρθρο 84, που είναι προς Αναθεώρηση;

Αν, λοιπόν, δεν ξεκαθαριστεί αυτή η στάση, τότε στην επιτροπή, εδώ, θα ερχόμαστε, θα συζητάμε, θα λέμε τις θέσεις μας - εμείς προφανώς, θα το κάνουμε - όμως θα είναι και μια συζήτηση στον αέρα, θα είναι μια συζήτηση φιλοσοφική, θεωρητική, με λατινικές ρήσεις, που ακούγονται από εδώ και από εκεί και όχι επί της ουσίας.

Επειδή κάποιος μπορεί να πει ότι η διαδικασία είναι παρόμοια πάνω-κάτω με αυτήν που έχει ακολουθηθεί σε προηγούμενες αναθεωρήσεις, ο αντίλογος είναι ότι υπάρχει μία ουσιαστική διαφορά σήμερα, σε σχέση με άλλες αναθεωρητικές διαδικασίες. Αν δεν κάνω λάθος, σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις, το κυβερνητικό κόμμα της προτείνουσας Βουλής ήταν το ίδιο κόμμα με το κυβερνητικό κόμμα της αναθεωρητικής Βουλής. Ενώ εδώ υπάρχει διαφορά, έχει μεσολαβήσει κυβερνητική εναλλαγή.

Συνεπώς, υπάρχει αυτό το ερώτημα: Γιατί η Νέα Δημοκρατία δεν δημοσιοποιεί, δεν ξεκαθαρίζει τις θέσεις και τις προτάσεις της σε μία σειρά ζητήματα; Ή μας τις φυλάτε για έκπληξη ή υπάρχουν άλλου είδους πολιτικές συνεννοήσεις και συζητήσεις;

Ως ΚΚΕ στη διαδικασία της συνταγματικής Αναθεώρησης ψηφίσαμε δεκαπέντε προτάσεις, που θεωρούσαμε ότι κινούνται σε μια θετική κατεύθυνση, παραδείγματος χάρι, την αναγνώριση ίσης αμοιβής για ίση εργασία, την

απαγόρευση της επίταξης υπηρεσιών, την κατοχύρωση της απόλυτης προστασίας της ζωής και της τιμής χωρίς διακρίσεις φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, κ.ο.κ., για τον πολιτικό όρκο και μια σειρά τέτοια ζητήματα.

Επίσης, καταθέσαμε μια σειρά από προτάσεις για την προστασία και τη διεύρυνση των λαϊκών και δημοκρατικών δικαιωμάτων, των συνδικαλιστικών ελευθεριών, των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας, αλλά και για να καταργηθούν μια σειρά αναχρονισμοί που υπάρχουν στο Σύνταγμα, χωρίς φυσικά να έχουμε αυταπάτες ότι μπορεί να υπάρξει ένα δημοκρατικό ή ένα προοδευτικό Σύνταγμα στο πλαίσιο της σημερινής εξουσίας του κεφαλαίου.

Τέτοια παραδείγματα αποτελούσαν, μεταξύ άλλων, οι προτάσεις μας για την Αναθεώρηση των άρθρων 27 και 28 του Συντάγματος, που σήμερα επιτρέπουν τον περιορισμό στην άσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας και την εκχώρησή τους σε ξένα κέντρα. Προτείναμε να αναθεωρηθούν οι διατάξεις, που κατοχυρώνουν την υπεροχή του ευρωπαϊκού δικαίου έναντι του εθνικού και μάλιστα, έναντι του ίδιου του Συντάγματος.

Προτείναμε να αναθεωρηθούν διατάξεις που επιτρέπουν την εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων ξένων χωρών στη χώρα μας ή τη διέλευση ξένων στρατευμάτων. Επίσης, καταθέσαμε πρόταση να προστεθεί παράγραφος στο άρθρο 27 που να απαγορεύει ρητά την απόκτηση και παραμονή πυρηνικών ή χημικών όπλων στη χώρα μας. Όλα αυτά, φυσικά, τα απορρίψατε και ο ΣΥΡΙΖΑ και η Νέα Δημοκρατία και τα υπόλοιπα κόμματα.

Απορρίψατε, επίσης, τις προτάσεις μας για να υπάρξει ουσιαστική κατοχύρωση μιας σειράς κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως είναι το δικαίωμα στην απεργία και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις των εργαζομένων ή την τροποποίηση του άρθρου 18, έτσι ώστε ο ορυκτός πλούτος της χώρας, τα κοινωνικά αγαθά, οι δημόσιες εκτάσεις σε ορεινούς όγκους, αιγιαλούς, αρχαιολογικούς χώρους, να μην μπορούν να παραχωρηθούν με κανέναν τρόπο σε τρίτους για εκμετάλλευση. Τα αρνηθήκατε και αυτά.

Αρνηθήκατε «ιδιαίτερα ο ΣΥΡΙΖΑ- να υιοθετήσετε ή ξεπεράσατε με ημίμετρα, ακόμη και ορισμένα υπερώριμα αιτήματα αστικού εκσυγχρονισμού, όπως είναι ο πλήρης διαχωρισμός Κράτους-Εκκλησίας, που έχει ξεκινήσει εδώ και δύο αιώνες σε κάποιες χώρες και έχει συντελεστεί σε άλλες εδώ και δεκαετίες. Και όταν μιλάμε για πλήρη διαχωρισμό, εννοούμε πλήρη διαχωρισμό. Εννοούμε και την απάλειψη της επικρατούσας θρησκείας και την κατάργηση του κατηχητικού χαρακτήρα του μαθήματος των θρησκευτικών, που υπάρχει όντως στο άρθρο 16 παράγραφος 2 και μια σειρά τέτοια ζητήματα.

Αρνηθήκατε ακόμη και την κατάργηση ορισμένων άρθρων «ζόμπι», που υπάρχουν στο ελληνικό Σύνταγμα, όπως είναι, για παράδειγμα, το άρθρο 48 που παραπέμπει σε λογικές εσωτερικού εχθρού ή το άρθρο 107 που αφορά τη συνταγματική κατοχύρωση των προνομίων του φορολογικού και ξένου κεφαλαίου. Απορρίψατε την πρότασή μας να μη διορίζεται η ηγεσία των δικαστηρίων από την εκάστοτε κυβέρνηση, που ήταν παλιά και δικιά σας πρόταση.

Όλα τα παραπάνω τα απορρίψατε χωρίς συζήτηση. Φυσικά, δεν είχαμε και καμιά αυταπάτη ότι θα τα υιοθετούσατε, γιατί η στρατηγική που υπηρετείτε και οι σημερινοί κυβερνώντες και, φυσικά, οι χθεσινοί, ο δρόμος που ακολουθείτε, δεν χωρά τις παραμικρές αποκλίσεις ούτε καν στοιχειώδεις αλλαγές αστικού εκσυγχρονισμού.

Αυτές τις προτάσεις θα επαναφέρουμε και τώρα, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τα άρθρα, που είναι προς αναθεώρηση, απευθυνόμενοι προς τον λαό για να κάνει υπόθεση διεκδίκησης αυτές τις προτάσεις, γνωρίζοντας, φυσικά, ότι θα τις απορρίψετε και πάλι, γιατί η δική σας λογική ως προς τη συνταγματική Αναθεώρηση είναι σε εντελώς διαφορετική, αντίθετη κατεύθυνση.

Αν δει κανείς προσεκτικά τις προτάσεις του ΣΥΡΙΖΑ, της Νέας Δημοκρατίας, των άλλων κομμάτων και, μάλιστα, τις προτάσεις σε κρίσιμα άρθρα, θα διαπιστώσει ότι, παρά τις επιμέρους διαφορές, που υπηρετούν και επικοινωνιακούς σκοπούς -όχι μόνο επικοινωνιακούς, αλλά και τέτοιους- υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής, υπάρχει μια κλωστή, ένα νήμα που συνδέει αυτές τις προτάσεις, υπάρχουν κοινοί στόχοι και ταυτίσεις. Η κοινή σας απορριπτική στάση απέναντι στις προτάσεις του ΚΚΕ είναι ένα στοιχείο αυτής της ταύτισης.

Ποιοι είναι οι δικοί σας βασικοί στόχοι όσον αφορά τη συνταγματική αναθεώρηση, που φάνηκαν ξεκάθαρα σε όλη τη διαδικασία της προηγούμενης, της προτείνουσας Βουλής; Πρώτον, κυβερνητική πολιτική σταθερότητα. Αυτός είναι ο βασικός σας στόχος, να υπάρχει κυβερνητική σταθερότητα, έτσι ώστε, να μη διαταράσσεται η συνέχεια στην άσκηση της κυρίαρχης πολιτικής από μια σειρά παράγοντες, ανάμεσα στους οποίους μπορεί να είναι και ο λαϊκός παράγοντας και η πίεση που μπορεί να ασκεί και έχει το δικαίωμα να ασκεί προς τις εκάστοτε κυβερνήσεις.

Αυτό προσπαθείτε, για παράδειγμα, να το επιτύχετε με την κοινή ουσιαστικά πρότασή σας, όπως αποδείχθηκε, για την Αναθεώρηση του άρθρου 32 και την αποσύνδεση της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από τη διενέργεια εκλογών, παρά το γεγονός ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έλεγε ως έσχατη λύση «εκλογή από τον λαό», μια πρόταση, που τελικά απορρίφθηκε και από τους δικούς του Βουλευτές και, από την άλλη, η Νέα Δημοκρατία λέει «εκλογή με εκάστον πενήντα ένα, αν τελικά αποβεί άκαρπη η διαδικασία στη Βουλή με πιο αυξημένες πλειοψηφίες».

Την κυβερνητική πολιτική σταθερότητα προσπαθείτε, επίσης, να την πετύχετε και με άλλες προτάσεις, όπως ήταν η πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ για το άρθρο 84 του Συντάγματος και την απόρριψη προτάσεων δυσπιστίας που υπερψηφίζονται, αν δεν υπάρχει συμφωνία για νέο Πρωθυπουργό, που, όπως είπαμε, οδηγεί στη συνταγματοποίηση των κυβερνήσεων μειοψηφίας.

Παρόμοια πρόταση είχε και η Νέα Δημοκρατία για τους σταθερούς τετραετείς κυβερνητικούς κύκλους, που οδηγούσε από άλλο δρόμο στο ίδιο, όμως, αποτέλεσμα.

Τι επιδιώκετε με τέτοιες προτάσεις; Θέλετε να προχωρήσετε σε μια σειρά από προσαρμογές στον τρόπο λειτουργίας του κράτους, των κυβερνήσεων και σε συνταγματικό και σε απλό νομοθετικό επίπεδο.

Το επιτελικό κράτος, για παράδειγμα, της Νέας Δημοκρατίας εντάσσεται σ' αυτήν τη λογική, παίρνοντας υπ' όψιν τα εξής δεδομένα, ότι οι εξελίξεις σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο, που φυσικά επηρεάζουν και τη χώρα μας, προμηνύουν έναν γύρο αναταράξεων, κρίσεων και αστάθειας στο αστικό πολιτικό σύστημα.

Μπορεί σε αυτή τη φάση, να υπάρχει μια επιφανειακή σταθερότητα, μια ανάκαμψη της οικονομίας, όμως, ξέρετε πάρα πολύ καλά ότι αυτή η ανάκαμψη είναι ασταθής και αναιμική. Ξέρετε ότι οι εκτιμήσεις που γίνονται προμηνύουν έναν νέο γύρο κρίσης -και ίσως γρηγορότερα

από ό,τι αναμενόταν- και κυρίως, ξέρετε πάρα πολύ καλά ότι καμμία μορφή διαχείρισης -ούτε η λεγόμενη «νεοφιλελεύθερη» ούτε η λεγόμενη «σοσιαλδημοκρατική» ούτε κάποια άλλη συνταγματική ρύθμιση αυτού του συστήματος- μπορούν να αποτρέψουν την εκδήλωση της κρίσης, να αντιμετωπίσουν τους σφοδρούς ανταγωνισμούς, που οξύνονται παγκόσμια και να γιατρέψουν τα σοβαρά αδιέξοδα αυτού του συστήματος.

Πέρα από αυτό το γεγονός, επειδή αναφέρθηκε ο κ. Κατρούγκαλος σε κείνσιανισμό κ.λπ., είναι βαθιά ανιστόρητο ότι ιστορικά οι κρίσεις αντιμετωπίστηκαν με το κείνσιανό μοντέλο. Η κρίση της δεκαετίας του 1930 δεν αντιμετωπίστηκε με το κείνσιανό μοντέλο, αντιμετωπίστηκε ουσιαστικά σαν γόρδιος δεσμός με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με τεράστια καταστροφή παραγωγικών δυνάμεων και φυσικά με τη μεταπολεμική ανάκαμψη και ανάπτυξη που ακολούθησε. Άρα, ορισμένα πράγματα που λέτε είναι και τελείως ανιστόρητα.

Ξέρετε, επίσης, ότι αυτές οι εξελίξεις θα προκαλέσουν και νέα αστάθεια στο αστικό πολιτικό σύστημα και νέους αγώνες, εξ ου, λοιπόν και η αγωνία σας για την κυβερνητική πολιτική σταθερότητα και η σύμπτωσή σας σε αυτό το πολύ ουσιαστικό κομμάτι της συνταγματικής Αναθεώρησης.

Εμείς, αντίθετα, λέμε ότι αυτή την αστάθεια ο λαός, όχι μόνο δεν πρέπει να τη φοβηθεί, αλλά να την αξιοποιήσει, να τη διευρύνει, όσο περνάει από το χέρι του, προς όφελός του, για να εμποδίσει μέτρα σε βάρος του, να αποσπάσει ό,τι μπορεί, να δημιουργήσει ρήγματα και να διαμορφώσει συσχετισμό και προϋποθέσεις συνολικότερης σύγκρουσης με το σημερινό σάπιο καπιταλιστικό σύστημα.

Δεύτερος στόχος της συνταγματικής Αναθεώρησης, επίσης κοινός, ήταν η λεγόμενη ηθική, η τιμή του πολιτικού συστήματος, να αναστηλωθεί το κύρος του πολιτικού συστήματος στα μάτια του λαού, το οποίο κλονίστηκε - και δικαιολογημένα- όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων. Αυτή η προσπάθεια ηθικοποίησης συνδυάζεται με μία θεωρία που έγινε πολύ της μόδας στα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων -και ακόμη καλλιεργείται αυτή η θεωρία- σύμφωνα με την οποία για την εκδήλωση της κρίσης φταίει η ηθική του πολιτικού συστήματος, η μίζα, η διαφθορά, η διαπλοκή, μια θεωρία που στην ουσία αθώνει τις ίδιες τις οικονομικές σχέσεις, τις σχέσεις παραγωγής, την αγορά, τον ανταγωνισμό, με τα οποία είναι σύμφυτα και η κρίση, αλλά και η μίζα, η εξαγορά, η διαπλοκή και η διαφθορά.

Σ' αυτό το πλαίσιο της ηθικοποίησης εντάσσεται η πρόταση για το άρθρο 86 και τον νόμο περί ευθύνης Υπουργών, που ενώ το λαϊκό αίτημα -θυμίζουμε- αλλά και το σύνθημα πολιτικών δυνάμεων ήταν αυτός ο νόμος να καταργηθεί τελείως, με τις προτάσεις που έγιναν και από τον ΣΥΡΙΖΑ, αλλά κυρίως από τη Νέα Δημοκρατία αυτός ο νόμος δεν καταργείται, παραμένει, έστω και με ορισμένες βελτιώσεις, όπως είναι αυτή για την κατάργηση της μειωμένης παραγραφής ή η ερμηνευτική δήλωση που πρότεινε ο ΣΥΡΙΖΑ, έτσι ώστε ορισμένα αδικήματα να υπάγονται απευθείας στη δικαιοσύνη. Αυτά είναι που φεύγουν.

Τι διατηρείται, όμως, από το άρθρο 86; Διατηρείται ο βασικός του πυρήνας, σύμφωνα με τον οποίο την απόφαση για τη συγκρότηση επιτροπής προκαταρκτικής εξέτασης για την άσκηση ποινικής δίωξης, για την ανάκληση

της ποινικής δίωξης θα την έχει πάλι η εκάστοτε κοινοβουλευτική πλειοψηφία, όπως επίσης η εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων θα γίνεται από Ειδικό Δικαστήριο και όχι φυσικά από την τακτική δικαιοσύνη, όπως γίνεται για όλους τους πολίτες, με αποτέλεσμα μια σειρά από αδικήματα, όπως είναι για παράδειγμα η απιστία, η κατάχρηση εξουσίας, η παράβαση καθήκοντος, θα εξακολουθήσουν να είναι στην αρμοδιότητα της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας -της εκάστοτε κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας- και να παίζονται τα διάφορα πολιτικά παιχνίδια που έχουμε δει κατά καιρούς να παίζονται και που θα παιχτούν και το επόμενο διάστημα με αφορμή την υπόθεση «NOVARTIS».

Εμείς ψηφίσαμε στην προτείνουσα Βουλή να αλλάξει το άρθρο 86, γιατί θέλαμε να δοθεί ώθηση στην αλλαγή αυτής της απαράδεκτης διάταξης. Είχαμε ξεκαθαρίσει, όμως, από τότε ότι σε αυτή εδώ τη Βουλή πρέπει να υπάρχει πλήρης κατάργηση αυτού του άρθρου ή τουλάχιστον -αν δεν υπάρχει πλήρης κατάργηση- να μην εξαρτάται η άσκηση δίωξης προκαταρκτικής εξέτασης από την απόφαση της εκάστοτε κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Και από αυτό θα καθορίσουμε και την τελική μας στάση.

Από εκεί και πέρα, στην προηγούμενη Βουλή έγινε πολλή συζήτηση για το κομμάτι των ατομικών και κυρίως των κοινωνικών δικαιωμάτων στο Σύνταγμα. Βεβαίως, έγινε με έναν τρόπο που αποσπούν τα δικαιώματα αυτά, την τυπική αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων, από τους υλικούς και κοινωνικούς όρους για την ικανοποίησή τους, που είναι και το ζητούμενο.

Γιατί και σήμερα, υπάρχουν στο Σύνταγμα διατάξεις για το δικαίωμα στην εργασία, στην κατοικία, στην απεργία, όμως αυτές οι αναφορές στο Σύνταγμα καθόλου δεν έχουν αποτρέψει όλα αυτά τα χρόνια από το να έχει φτάσει η ανεργία στα ύψη, οι λαϊκές κατοικίες να φορολογούνται, να κατάσχονται και να εκπλειστηριάζονται ή οι απεργίες να βγαίνουν κατά τα εννέα δέκατα παράνομες και καταχρηστικές. Για ποιον λόγο συμβαίνει αυτό; Γιατί η αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων στο Σύνταγμα καταντά ένα «άδαιο πουκάμισο», όταν την ίδια στιγμή υπάρχει ένα σύνολο από ρήτρες, «παραθυράκια», εξαιρέσεις, εκτελεστικούς νόμους; Είναι η αναφορά που υπάρχει στο Σύνταγμα «εκτός αν νόμος ορίζει διαφορετικά», η αναφορά στο δημόσιο συμφέρον, στη δημόσια ασφάλεια, στη δημόσια τάξη, που στην ουσία ποδοπατούν και αυτά τα δικαιώματα. Κυρίως, γιατί στο Σύνταγμα υπάρχει ο υπέρτατος νόμος; Είναι η ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και η ψευδεπίγραφη τυπική ισότητα, που υπάρχει στις ταξικές κοινωνίες ανάμεσα στον πτωχό, στον άνεργο, στον εργαζόμενο και σε αυτούς που κατέχουν όλο τον πλούτο.

Δεν είμαστε αντίθετοι -κάθε άλλο- στο να βελτιώνονται οι διατυπώσεις στο Σύνταγμα και να ενισχύεται η προστασία των λαϊκών δικαιωμάτων. Γι' αυτό τον λόγο άλλωστε και καταθέσαμε μια σειρά από προτάσεις για να υπάρξει παραπέρα διεύρυνση του δικαιώματος της απεργίας, όπως είναι η συνταγματική απαγόρευση της ανταπεργίας, η επέκταση του απεργιακού δικαιώματος στα Σώματα Ασφαλείας και στους δικαστικούς, για να είναι η κοινωνική ασφάλιση αποκλειστική υποχρέωση του κράτους, να υπάρχει πλήρης κατοχύρωση, χωρίς περιορισμούς, των ελεύθερων συλλογικών συμβάσεων στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, να καταργηθεί η συνταγματική απαγόρευση για τη μονιμοποίηση των συμβασιούχων. Και αυτά τα απορρίψατε και οι μεν και οι δε.

Αντί γι' αυτά, φέρατε ορισμένες προτάσεις περιορισμένου χαρακτήρα ή και ορισμένες προτάσεις που, αν τις δει κανείς καλά, είναι και ύποπτες, όπως ήταν για παράδειγμα στο ζήτημα της κοινωνικής ασφάλισης η διατύπωση που έκανε ο ΣΥΡΙΖΑ, για να εισαχθεί συνταγματικά ο όρος της ανταποδοτικότητας, που αποτέλεσε τον πολιορκητικό κριό όλα αυτά τα χρόνια για τη διάλυση του κοινωνικού χαρακτήρα της ασφάλισης, ή η πρόταση και του ΣΥΡΙΖΑ και της Νέας Δημοκρατίας, για να συνταγματοποιηθεί η λογική της ακραίας φτώχειας, του ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης, ενός εγγυημένου εισοδήματος, που μόνο αυτό θα έχει υποχρέωση να εξασφαλίζει το κράτος και από εκεί και πέρα, ο σώζων εαυτόν σωθήτω.

Εμείς, λοιπόν, αυτές τις προτάσεις θα επιδιώξουμε να παρουσιάσουμε και να αναδείξουμε στον λαό και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας αυτής της επιτροπής και κυρίως να αναδείξουμε για το τι πρέπει σήμερα να παλέψουν, να διεκδικήσουν οι εργαζόμενοι, ο λαός, προκειμένου να ζήσουν με βάση τις σύγχρονες ανάγκες τους, να συνειδητοποιήσουν ότι η υπεράσπιση και διεύρυνση των δικαιωμάτων τους για να αντιστοιχηθούν με βάση αυτές τις σύγχρονες ανάγκες απαιτούν βαθύτερες αλλαγές, ριζικές αλλαγές στην οικονομία, στην εξουσία και ανατροπή του σημερινού Συντάγματος.

Ευχαριστώ, κυρία Πρόεδρε.

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ (Αντιπρόεδρος της Επιτροπής): Τον λόγο έχει ο κ. Χήτας από την Ελληνική Λύση, για είκοσι λεπτά.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΗΤΑΣ (Ειδικός Αγορητής της Ελληνικής Λύσης): Αξιότιμη κυρία Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι Βουλευτές -φυσικά απευθύνομαι και στις Ελληνίδες και στους Έλληνες που μας παρακολουθούν ή θα παρακολουθήσουν αργότερα τα όσα λέγονται σε αυτή την Αίθουσα σήμερα-, βρισκόμαστε μπροστά στην κορυφαία διαδικασία του πολιτικού μας συστήματος, της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, αυτής της αναθεώρησης του καταστατικού χάρτη του νομικού προσώπου του κράτους.

Σύμφωνα με τον επιστημονικό ορισμό, κράτος είναι ο λαός οργανωμένος σε νομικό πρόσωπο, ο οποίος κατοικεί σε μία ορισμένη εδαφική επικράτεια, εντός της οποίας ασκεί πρωτογενή και κυρίαρχη εξουσία.

Από τον πιο πάνω ορισμό βλέπουμε ότι ο αποκλειστικός μέτοχος του νομικού προσώπου «κράτος» είναι ο λαός, ενώ ο όρος «πολίτευμα» περιγράφει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του κράτους, που ορίζεται στον καταστατικό του χάρτη. Φυσικά, το ανώτατο και κυρίαρχο όργανο, δηλαδή ο λαός, είναι εκείνος που έχει το δικαίωμα να ασκεί πρωτογενή και κυρίαρχη εξουσία. Αυτό σημαίνει ότι η εξουσία δεν προέρχεται από κάποια άλλη δύναμη, αλλά πηγάζει αποκλειστικά από τον ίδιο τον λαό, ο οποίος φυσικά, μπορεί να συγκροτεί κράτος και να φτιάχνει μόνος του το Σύνταγμα. Πιο κάτω θα δούμε εάν και πού εμπλέκεται ο λαός σε όλη αυτήν τη διαδικασία, που είναι αποκλειστικά δική του αρμοδιότητα.

Βρισκόμαστε, λοιπόν, μπροστά στην κορυφαία διαδικασία της Αναθεώρησης του Συντάγματος. Οι προς αναθεώρηση διατάξεις, όμως, που ήρθαν από την προηγούμενη Βουλή, αν και πολλές, εν τούτοις δεν δείχνουν πολιτική γενναιότητα για ριζικές τομές. Το αντίθετο, θα έλεγα.

Κυρίες και κύριοι, ζούμε στην εποχή μιας ασύμμετρης παγκοσμιοποίησης. Από τη μία πλευρά, έχουμε το πανίσχυρο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και από την άλλη τις αδύναμες, παθητικές εθνικές κυβερνήσεις, που

αναγκάζονται να κάνουν εσωτερικούς νόμους τις εντολές που παίρνουν, σε βάρος φυσικά των λαών τους, κυβερνήσεις που εξαναγκάζονται να υπογράφουν διεθνείς συνθήκες σαν αυτή του Μαρακές, πάντα φυσικά σε βάρος των λαών τους.

Αυτή η κατάσταση καθιστά αναγκαίο, όλοι οι πολιτικοί του πλανήτη να είναι πιο γενναίοι σε ό,τι αφορά στην οργάνωση και τη λειτουργία των κρατών τους, με αποκλειστικό γνώμονα την ισχυροποίηση των εθνικών κοινωνιών απέναντι στην επιθετική παγκοσμιοποίηση.

Η σύγκρουση, λοιπόν, είναι ανάμεσα στο παγκόσμιο ανεξέλεγκτο οικονομικό σύστημα που επιδιώκει την κατάρρευση των εθνικών συνόρων προκειμένου να διακινεί ελεύθερα κεφάλαια, εμπορεύματα και εργασία και στους λαούς που υπερασπίζονται την ιστορία και την παράδοση του πολιτισμού τους.

Η νεοδεξιά, αγωνίζεται για την ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων. Η νεοαριστερά, άνεργη μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, αγωνίζεται για την ελεύθερη διακίνηση της δουλεμπορικής εργασίας, την ελεύθερη -ας το πω έτσι- μετανάστευση. Και οι δύο όμως εξυπηρετούν τέλεια τους στόχους της παγκοσμιοποίησης. Και οι δύο υπακούν στα ίδια αφεντικά της διεθνούς οικονομικής ελίτ.

Αυτή, λοιπόν, η κατάσταση μας επιβάλλει να προβούμε σε γενναίες αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του κράτους. Η παγκοσμιοποίηση λατρεύει την υπερσυγκέντρωση των εξουσιών εντός των εθνικών κοινωνιών σε ένα κέντρο, γιατί έτσι μπορεί φυσικά να ελέγχει πιο αποτελεσματικά και να εκμεταλλεύεται τις ίδιες τις κοινωνίες.

Τους στόχους αυτούς, λοιπόν, υπηρετούν τόσο η νεοδεξιά όσο και η νεοαριστερά. Αντίθετα, η δική μας ιδεολογική πρόταση, η πρόταση της Ελληνικής Λύσης είναι σε ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση, δηλαδή η αποκέντρωση της πολιτικής εξουσίας και η διάχυσή της εντός των εθνικών κοινωνιών, για ενδυνάμωσή τους.

Στην κυρίαρχη, λοιπόν, ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης, αυτό που λέμε και ακούμε συχνά τελευταία «open society», δηλαδή της χαλαρής, παθητικής κοινωνίας και των ανοιχτών, ανεξέλεγκτων συνόρων, εμείς προτάσσουμε την ιδεολογία της ενεργού, της δυναμικής κοινωνίας, της «dynamic society» ή αν θέλετε «active society», της ισχυρής κοινωνίας, η οποία θα εξασφαλίζει την ολοκλήρωση του ανθρώπου, την ευημερία και την ασφάλεια των μελών της κοινωνίας αυτής, με τη συμμετοχή των ιδίων των μελών της στη λήψη των αποφάσεων. Ο πολίτης πρέπει να έχει ενεργό ρόλο.

Ο άνθρωπος ολοκληρώνεται και ζει ευτυχισμένος σε μία κοινωνία, με την οποία τον συνδέουν κοινά πράγματα και όχι μέσα σε μία κοινωνία, μια παγκόσμια ασύνδετη μάζα, έναν αχταρμά, αν θέλετε, ανθρώπων οντων, χωρίς κάποια κοινά στοιχεία μεταξύ των, ως μία καταναλωτική μηχανή και αντικείμενο εκμετάλλευσης των διεθνών οικονομικών ελίτ. Αποτελεί πεποίθησή μας ότι η κοινωνία είναι πραγματικά ισχυρή, όταν οι πολίτες συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων. Σε αντίθεση, δηλαδή, με τα κελεύσματα της παγκοσμιοποίησης περί συγκεντρωτικής εξουσίας, για παράδειγμα ο νόμος για το επιτελικό κράτος, οι αλλαγές στην τοπική αυτοδιοίκηση, όπου έχουμε τις εξουσίες όλες να συγκεντρώνονται σε ένα πρόσωπο, εμείς προτάσσουμε την αποκέντρωση της εξουσίας, το αντίθετο δηλαδή, τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων.

Θέλουμε μία δυναμική δημοκρατία, που θα μπορεί να ενσωματώνει τη λαϊκή βούληση σε κάθε στιγμή και όχι μια στατική απολιθωμένη δημοκρατία, που ούτε τη βούληση του λαού μπορεί να ενσωματώσει ούτε τις αλλαγές των καιρών μπορεί να παρακολουθήσει. Ο δρόμος για την Αναθεώρηση του Συντάγματος πρέπει να μείνει μακριά από πολιτικά διλήμματα και περιέργους συσχετισμούς δυνάμεων, που μπορούν να οδηγήσουν σε έναν επικίνδυνο δημοκρατικό εκτροχιασμό.

Με βάση, λοιπόν, τις ανωτέρω σκέψεις μου, η προτεινόμενη Αναθεώρηση του Συντάγματος δεν είναι γενναία. Αντίθετα, έτσι όπως εισάγεται και με βάση τις κοινοβουλευτικές δυνάμεις στην παρούσα Αναθεωρητική Βουλή, πολύ φοβάμαι ότι τελικά θα ευθυγραμμιστεί ακόμη πιο πολύ με τους στόχους της παγκοσμιοποίησης.

Το κόμμα που εκπροσωπώ, η Ελληνική Λύση, δεν είχε την ευκαιρία να τοποθετηθεί στην προηγούμενη Βουλή.

Γι' αυτό και θα μου επιτρέψετε, κυρία Πρόεδρε, να αναφερθώ σε κάποια ζητήματα που θεωρώ ότι είναι πολύ σημαντικά.

Η προηγούμενη Βουλή, πρώτον, δεν τόλμησε να προχωρήσει έστω σε πρόταση αλλαγής του τρόπου εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον λαό με αυξημένες αρμοδιότητες.

Δεύτερον, δεν τόλμησε να προτείνει, επιτέλους, τη σύσταση Συνταγματικού Δικαστηρίου για την προστασία του λαού, όπως έχουν όλα σχεδόν τα υπόλοιπα κράτη. Μόνο η Ελλάς δεν έχει Συνταγματικό Δικαστήριο που πρέπει να ελέγχει τις κυβερνήσεις και να προστατεύει τον λαό.

Τρίτον, δεν τόλμησε καν να αγγίξει το άρθρο 110 για την Αναθεώρηση του Συντάγματος, ώστε να πάψει το Σύνταγμα να αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα του πολιτικού προσωπικού. Δεν πέρασε καν ως σκέψη η δυνατότητα εμπλοκής του λαού στις διαδικασίες τις σχετικές για την αναθεώρηση του Συντάγματος, όπως ισχύει σε πολλά άλλα κράτη.

Εμείς προτείνουμε την εκκίνηση της διαδικασίας Αναθεώρησης από τον λαό με τη συγκέντρωση διακοσίων χιλιάδων υπογραφών. Γιατί, άραγε, έχουμε την κοινωνία έξω από αυτό; Γιατί κρατάμε τον λαό, την κοινωνία, μακριά απ' αυτές τις αποφάσεις, ενώ είναι δική του υπόθεση; Δεν αξίζει, άραγε, αυτός ο υπερήφανος λαός, ο ελληνικός λαός, που γέννησε τη δημοκρατία, να ορίσει μόνος του τις τύχες του; Αναρωτιέμαι τι μας εμποδίζει και τον κρατάμε μακριά από αυτές τις εξουσίες.

Τέταρτον, δεν τόλμησε να αγγίξει το ασυμβίβαστο Βουλευτή και Υπουργού, να υπάρξει μια πραγματική διάκριση εξουσιών και να σταματήσει, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, επιτέλους, το ρουσφέτι στη χώρα μας.

Πέμπτον, δεν τόλμησε να προτείνει την κατάργηση του άρθρου 86 που αφήνει ατιμώρητους Υπουργούς και Πρωθυπουργούς. Αυτά είναι βασικά θέματα.

Έκτον, έρχονται στην παρούσα Αναθεωρητική Βουλή θέματα όπως δημοψηφίσματα με λαϊκή πρωτοβουλία και προτάσεις νόμων με λαϊκή πρωτοβουλία, τα οποία τέθηκαν κυρίως από τον ΣΥΡΙΖΑ, αν και με υπερβολικές απαιτήσεις σε ό,τι αφορά τον αριθμό των απαιτούμενων υπογραφών. Εμείς λέμε για εκατό χιλιάδες υπογραφές και τριάντα χιλιάδες υπογραφές αντίστοιχα. Απορρίπτονται, όμως, όλες αυτές μετ' επαίνων από την πλευρά της Νέας Δημοκρατίας, η οποία θεωρεί αυτή τη λαϊκή συμμετοχή επικίνδυνη.

Έτσι, όμως, δεν κάνουμε τίποτα. Μετά από σαράντα

πέντε περίπου μεταπολιτευτικά χρόνια, η Γ' Ελληνική Δημοκρατία οδήγησε τη χώρα και τον λαό στη χρεοκοπία, μία χρεοκοπία την οποία όλοι ζήσαμε και εξακολουθούμε να ζούμε. Αυτή η δημοκρατία απέτυχε και αντί εμείς να φανούμε γενναίοι και να συμφωνήσουμε όλοι μας σε ριζικές τομές, ώστε να περάσουμε στην Δ' Ελληνική Δημοκρατία και να ανοίξουμε τους ορίζοντες της ελληνικής κοινωνίας στον εικοστό αιώνα, συνεχίζουμε τον ίδιο παλιό δρόμο, που οδήγησε στην υποθήκευση της χώρας για όλο τον εικοστό αιώνα.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, σε λίγο θα γιορτάσουμε τα διακόσια χρόνια από την απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό. Δυστυχώς, όμως, είμαστε σε μια άλλη σκλαβιά, αυτή των δανειστών. Χάσαμε το όνομα της Μακεδονίας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Ο Τούρκος είναι πάλι εδώ και αξιώνει τμήματα της ελληνικής Επικράτειας. Η Γ' Ελληνική Δημοκρατία απέτυχε και πρέπει να προχωρήσουμε τάχιστα στην Δ' Ελληνική Δημοκρατία.

Όλα τα παραπάνω, που υποστηρίζει το κόμμα μας, θα μου δοθεί η ευκαιρία να τα συγκεκριμενοποιήσω με τις προτάσεις μας σε επιμέρους άρθρα. Σε κάθε περίπτωση, είναι ευχή μας, η συνταγματική αυτή Αναθεώρηση να είναι ένα πραγματικό νέο ξεκίνημα για τη χώρα και όχι μία από τα ίδια.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ (Αντιπρόεδρος της Επιτροπής): Η κ. Αδαμοπούλου από το ΜέΡΑ25 έχει τον λόγο για είκοσι λεπτά.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ (Ειδική Αγορήτρια του ΜέΡΑ25): Ευχαριστώ, κυρία Πρόεδρε.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, ευχόμαστε καλή πορεία στις εργασίες της πολύ σημαντικής αυτής επιτροπής. Ελπίζουμε, καθ' όλη τη διάρκεια, να πρυτανεύσει η νηφαλιότητα, η συναίσθηση της βαριάς ευθύνης, που έχουμε αναλάβει και επωμισθεί, στα πλαίσια μιας διαλεκτικής διαδικασίας, και να γίνει μία προσπάθεια αναζήτησης ευρύτερων συναινέσεων, όπως επιτάσσει το πνεύμα του Συντάγματος και ο νομικός πολιτισμός μας. Έτσι αρμόζει σε μία κορυφαία κοινοβουλευτική διαδικασία και διεργασία, όπως είναι η παρούσα.

Η Αναθεώρηση του καταστατικού μας χάρτη ως νόμου αυξημένης τυπικής ισχύος οφείλει να μείνει, σε όλα τα στάδια, μακριά από μικροπολιτικές και μικροκομματικές αγκυλώσεις. Βεβαίως, αυτό δεν σημαίνει ότι θα απομακρυνθούμε και θα θυσιάσουμε τον ιδεολογικό μας προσανατολισμό και τις αρχές μας στον βωμό κάποιων ευκαιριακών μικροκομματικών συμμαχιών και επικοινωνιακών τεχνασμάτων.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι της Κυβέρνησης, επιτρέψτε μου να σας απευθύνω το πρώτο μου σχόλιο. Επιλέξατε να στηρίξετε μία πολύ βεβιασμένη χρονική συζήτηση στην παρούσα επιτροπή. Έχει οριστεί μόλις ένας μήνας για τη συζήτηση τριάντα εννέα διατάξεων συν δέκα, από αυτές που θα καταργηθούν, αρκετές από τις οποίες είναι εξαιρετικά κρίσιμες. Είναι εντελώς ανίσχυρο το επιχείρημα ότι τα ζητήματα αυτά συζητήθηκαν κατά την προηγούμενη κοινοβουλευτική περίοδο και ο λόγος είναι ότι τότε δόθηκε ένας σημαντικός χρόνος για να συζητηθούν από την προτείνουσα Βουλή. Θα πρέπει, λοιπόν, να εξετάσουμε να δούμε κατ' αρχάς ότι ο χρόνος, που δόθηκε στην προηγούμενη Βουλή ήταν ο απαραίτητος για το αν ήταν αναγκαίο ή όχι να τροποποιηθούν συγκεκριμένες διατάξεις, αν υπήρχε η ανάγκη δηλαδή

τροποποίησης και ποια είναι η περίφημη κατεύθυνση της καθεμιάς.

Πλέον, λοιπόν, έχουμε φτάσει στο σημείο να υποβάλουμε και να αναλύσουμε συγκεκριμένες προτάσεις για το ίδιο το κείμενο των διατάξεων. Εσείς οι ίδιοι λοιπόν, που σωστά θεωρούσατε ανεπαρκή τον περισσότερο χρόνο για το έλασσον, τώρα δίνετε λιγότερο χρόνο για το μείζον, που είναι η Αναθεώρηση και το κείμενο των αναθεωρητέων διατάξεων. Ας μην ευτελίσουμε, λοιπόν, την κορυφαία αυτή διαδικασία με ασφυκτικές προθεσμίες και αδικαιολόγητες βιασύνες, οι οποίες θα δημιουργήσουν στην πορεία πρακτικά προβλήματα στον ίδιο τον ερμηνευτή και τον εφαρμοστή του Συντάγματος.

Επίσης, θα ήταν σκόπιμο να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην οργάνωση του έργου της επιτροπής και σε αυτό το σημείο θα συμφωνήσουμε με την εισήγηση της αξιότιμης Προέδρου κ. Αχτσιόγλου, ως προς το να αντιμετωπιστούν με ενιαίο και πληρέστερο τρόπο για την οικονομία της συζήτησης τα άρθρα 3 και 13, σε συνδυασμό με τα άρθρα 33 και 59, ως προς την κατοχύρωση του πολιτικού όρκου.

Ως προς την επί της αρχής συζήτηση, το ΜέΡΑ25 θεωρεί αναγκαία μία ριζική, προοδευτική και δημοκρατική αναθεώρηση του Συντάγματος, με στόχο την εμβάθυνση και τη διεύρυνση της δημοκρατίας. Θέλουμε, λοιπόν, οι αναθεωρητέες διατάξεις να προσανατολίζονται και να εξασφαλίζουν τη δημιουργία και την εμπέδωση ενός ουσιαστικά δημοκρατικού κοινωνικού κράτους δικαίου, τη ριζική θεσμική αναδιάρθρωση της πολιτείας και της διοίκησης, με την ενίσχυση της ευρύτερης συμμετοχής των πολιτών στις πρωτοβουλίες, στα πλαίσια μιας άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας. Τρίτον, θέλουμε την ολική ανατροπή του απαράδεκτου καθεστώτος ασυλίας των Βουλευτών και των Υπουργών, τον διαχωρισμό Κράτους και Εκκλησίας και την αποσύνδεση της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από τις βουλευτικές εκλογές.

Αναζητούμε, σε κάθε περίπτωση, την ουσιαστική ενδυνάμωση της ισότητας, την εξασφάλιση και προάσπιση των κοινωνικών δικαιωμάτων, με τη ρητή κατοχύρωση του δεσμευτικού χαρακτήρα τους, τον μετασχηματισμό του κράτους προς την κατεύθυνση μιας γνήσια ευρωπαϊκής δημοκρατίας.

Θέλουμε επιτέλους να τερματιστεί το φαινόμενο του επαγγελματία Βουλευτή, με το να θεσπιστεί ένα προσωρινό κώλυμα εκλογιμότητας μετά από θητεία σε δύο κοινοβουλευτικές περιόδους, να καθιερωθεί βεβαίως, παγίως η απλή αναλογική στις εκλογικές διαδικασίες, που αναδεικνύουν τους Βουλευτές, τους Ευρωβουλευτές και τα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης, να καταργηθεί ο θεσμός του Βουλευτή Επικρατείας και να εξασφαλιστεί μία πληθυσμιακή ισορροπία στις εκλογικές περιφέρειες με την αντίστοιχη κατάργηση των μονοεδρικών και των πολυεδρικών εκλογικών περιφερειών.

Ως προς το θέμα των αδικημάτων των Υπουργών, θεωρούμε ότι είναι αναγκαία μια εξάλειψη της ειδικής αποσβεστικής προθεσμίας και παραγραφής των αδικημάτων των Υπουργών και σε κάθε περίπτωση -γιατί αυτό προκαλεί και τριγμούς στην ίδια την αρχή διάκρισης των εξουσιών- τη δίωξη και τις λοιπές ποινικές διαδικασίες να τις αναλαμβάνει αποκλειστικά η τακτική δικαιοσύνη και να αποδεδουλευθεί από την παρέμβαση και από τη μεσολάβηση της Βουλής. Να περιοριστεί δραστικά το πλαίσιο της βουλευτικής ασυλίας, ώστε τελικά να αφορά αδικήματα τα οποία διαπράττονται αποκλειστικά κατά την

άσκηση και στα πλαίσια άσκησης των βουλευτικών καθηκόντων και να μην απαιτείται, βεβαίως, καμία άδεια της Βουλής για εγκλήματα τα οποία τελέστηκαν πριν από την εκλογή του Βουλευτή και πριν καν από την προκήρυξη των εκλογών, κατά τις οποίες εξελέγη.

Σε σχέση με το κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα, θεωρούμε ότι θα πρέπει να καθιερωθεί ένα καθολικό αναδιανεμητικό και αλληλέγγυο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Να παρέχεται τριμερής χρηματοδότηση για τους μισθούς με πηγή το κράτος, τον εργοδότη και τον εργαζόμενο. Οι ασφαλιστικές εισφορές των εργαζομένων να συνδέονται άρρηκτα με την πραγματική εισοδηματική τους ικανότητα, ενώ θα πρέπει να υπάρξει ρητή συνταγματική προστασία του κατώτατου μισθού, του επιδόματος ανεργίας και της σύνταξης. Κάθε απόλυση στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, είτε σε συμβάσεις αορίστου είτε ορισμένου χρόνου, να είναι επαρκώς και πλήρως αιτιολογημένες.

Ως προς τα κοινωνικά αγαθά, να κατοχυρωθεί η δημόσια προστασία των κοινωνικών αγαθών -ενέργεια, τηλεπικοινωνίες, ύδρευση, μεταφορές- και να κατοχυρωθεί ο κοινωνικός τους έλεγχος, ώστε να εξασφαλιστεί η καθολική πρόσβαση σε αυτά. Διεκδικούμε, βεβαίως, το δικαίωμα στη λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία υπό τη μορφή είτε της απόφασης για κατάργηση νόμου είτε της εντολής προς τη Βουλή να νομοθετήσει επί συγκεκριμένης κατεύθυνσης και επί συγκεκριμένης πρότασης.

Λίγα λόγια σχετικά με τη δέσμευση της παρούσας Αναθεωρητικής Βουλής από το έργο της προηγούμενης προτείνουσας Βουλής.

Η απόφαση της προτείνουσας Βουλής δεσμεύει, βεβαίως, ως προς τον αριθμητικό προσδιορισμό και το θεματικό αντικείμενο των αναθεωρητέων διατάξεων, αλλά θεωρούμε ότι με βάση τη διατύπωση του άρθρου 110 του Συντάγματος δεν ισχύει το ίδιο ως προς την κατεύθυνση και τις υποδείξεις, δηλαδή ως προς τον τρόπο που θα σκεφθεί η παρούσα Αναθεωρητική Βουλή δικαιοπολιτικά εντός ενός ρυθμιστέου χώρου. Και αυτό, διότι συνδέεται και με τον σεβασμό στη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος.

Η επιφύλαξη μας δεν αφορά στη λεγόμενη πολιτική νομιμοποίηση λόγω των εκλογών, διότι πολιτική νομιμοποίηση έχουν και οι δύο Βουλές και μάλιστα ισότιμη πολιτική νομιμοποίηση. Η μεσολάβηση εκλογών δεν καθιστά το εκλογικό όργανο σε καμία περίπτωση όργανο της διαδικασίας. Η επιφύλαξη μας, ωστόσο, αφορά στην αυτονομία της πολιτικής κρίσης που πρέπει να έχει κάθε Βουλή εντός του αντιπροσωπευτικού συστήματος και αυτό γιατί η κάθε Βουλή έχει τη δική της πολιτική νομιμοποίηση και αυτονομία. Το Σύνταγμα μπορεί να δεσμεύει τη Βουλή, η οποία είναι ένα συντεταγμένο όργανο. Ωστόσο, η δέσμευση με παραπομπή στη δικαιοπολιτική σκέψη της προηγούμενης Βουλής θεωρούμε ότι θα συνιστούσε ανατροπή της πολιτικής αυτονομίας της δεύτερης. Το αν, βέβαια, στα πλαίσια της Αναθεώρησης είθισται ως πρακτική η συναίνεση και το αν η κατεύθυνση που μπορεί να πάρει η κάθε κοινοβουλευτική ομάδα συνάδει και με το ιδεολογικό στίγμα και με το πνεύμα που αποτυπώνεται από την κατεύθυνση της προτείνουσας Βουλής, αυτό βεβαίως είναι ένα άλλο θέμα. Σε κάθε περίπτωση, η θεσμική ισοτιμία των δύο Βουλών, που υποστηρίζει ο κ. Ευάγγελος Βενιζέλος, δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρχει ταύτιση της δεύτερης Βουλής με την κατεύθυνση που έχει δώσει η πρώτη Βουλή.

Αυτές, λοιπόν, οι σκέψεις μάς οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο θεματικός προσδιορισμός και το αντικείμενο και όχι η κατεύθυνση είναι το επίδικο και η κρίσιμη παράμετρος. Η παρούσα Βουλή, η Αναθεωρητική Βουλή, κατά τη διακριτική της ευχέρεια θα ερμηνεύσει η ίδια πώς αντιλαμβάνεται το θεσμικό πλαίσιο.

Οι παραπάνω προτάσεις μας, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, δεν είναι εξαντλητικές ούτε εκβιαστικά αδιαπραγμάτευτες. Έχουμε κάποιες αναθεωρητέες διατάξεις. Κάποιες θα ψηφιστούν με εκατόν πενήντα μία ψήφους, κάποιες με εκατόν ογδόντα. Χώρος για συναινέσεις και για προσεγγίσεις θεωρούμε ότι υπάρχει. Και πρέπει να υπάρχει, όπως ακριβώς επιτάσσει το Σύνταγμά μας. Σας καλούμε να συμβάλλετε όλοι δημιουργικά προς αυτή την κατεύθυνση, χωρίς παγιδευτούμε στη διελκυστίνδα του δικομματισμού και των όποιων αγκυλώσεων.

Από τη μεριά μας, στην πορεία των εργασιών θα παρουσιάσουμε τις θέσεις μας και θα τις συζητήσουμε και με διάθεση συναινέσεων και διαλόγου και με ειλικρίνεια και με υπευθυνότητα. Δεν θα παρεκκλίνουμε σε καμία περίπτωση ούτε από τις ιδρυτικές μας θέσεις ούτε από το ιδεολογικό μας στίγμα, γιατί η βαθιά μας πεποίθηση είναι ότι η βαθύτατη υποχρέωσή μας είναι να μην προδώσουμε ούτε την αντιπροσωπευτική αρχή, που αποτυπώνεται στο Σύνταγμα ούτε την εντολή, που λάβαμε από τον λαό με την εκλογή μας.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ (Αντιπρόεδρος της Επιτροπής): Ωραία, κλείνει ο κατάλογος εγγραφής των ομιλητών τώρα, που τελείωσαν οι γενικοί εισηγητές και οι ειδικοί αγορητές και ξεκινάμε με τους ομιλητές Βουλευτές.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Κυρία Πρόεδρε, οι ειδικοί εισηγητές πότε θα μιλήσουν;

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ (Αντιπρόεδρος της Επιτροπής): Οι ειδικοί εισηγητές έχουν οριστεί για τις θεματικές ενότητες, όχι για τη σημερινή συζήτηση, που είναι επί της αρχής.

Τον λόγο έχει ο κ. Τραγάκης.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΑΓΑΚΗΣ: Ευχαριστώ, κυρία Πρόεδρε.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, κατ'αρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω και να συγχαρώ όλους τους καινούργιους Βουλευτές που συμμετέχουν στην επιτροπή μας. Τους εύχομαι να έχουν καλή δύναμη και θα ήθελα -αν μου επιτρέπετε να πω- ότι θα είναι πάρα πολύ ωφέλιμο να παρακολουθούν όλες τις συνεδριάσεις της επιτροπής.

Βγάλαμε συμπεράσματα από την προηγούμενη συνεδρίαση από την Προτείνουσα Βουλή και θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμμετέχοντες τότε συναδέλφους. Ιδιαίτερα, θα κάνω μνεία στον Πρόεδρο, τον κ. Παρασκευόπουλο. Εγώ ήμουν Αντιπρόεδρος σε αυτή τη Βουλή. Έχω διατελέσει Πρόεδρος σε δύο Αναθεωρητικές Βουλές.

Θα ήθελα λοιπόν, να σας αφήσω μερικές από τις εμπειρίες μου. Είναι γνωστό ότι η κορυφαία κοινοβουλευτική διαδικασία είναι η Αναθεώρηση του Συντάγματος. Είναι η κορυφαία διαδικασία. Στη χώρα μας από το 1821 έχουν γίνει δεκατρείς Αναθεωρήσεις Συντάγματος. Από αυτές, οι έξι ήταν σύμφωνα με τις διατάξεις, που προβλέπει το Σύνταγμα και υπό επιτυχία και άμεση εφαρμογή του Συντάγματος ήταν από του 1985, του 2001 και του 2008 στην οποία ήμουν Πρόεδρος το 2007.

Θέλω, λοιπόν, να πω μερικά πράγματα στα οποία θα αναφέρω μερικές θέσεις μου και μερικές αντιρρήσεις μου ή και μερικές προτροπές μου γιατί δεν πήγε καλά στην προηγούμενη προτείνουσα Βουλή. Για το θέμα της προτείνουσας και της Αναθεωρητικής Βουλής, δηλαδή την τροποποίηση του άρθρου 110, εγώ εκείνο που θα ήθελα να κρατήσω από το 110 από την τροποποίηση που είχε προταθεί από τη Νέα Δημοκρατία ήταν ότι έπρεπε να συντηθεί ο χρόνος -είναι προσωπική μου άποψη αυτή βέβαια έτσι- για τα πέντε χρόνια της αναθεωρητέας διαδικασίας. Γιατί, παραδείγματος χάριν, θα πάρω κάτι το οποίο δεν ψήφισε η προηγούμενη Βουλή με τη σύνθεση της, για το άρθρο 16, δηλαδή την ίδρυση μη κρατικών μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων υπό την εποπτεία του κράτους. Για να μπορέσουμε πια να έχουμε αυτού του είδους τα πανεπιστήμια, θα πρέπει να περάσουν πέντε χρόνια, να πάμε σε μία προτείνουσα Βουλή, άλλα πέντε χρόνια, επομένως θέλουμε τουλάχιστον δώδεκα χρόνια, για να μπορέσουμε να ιδρύσουμε αυτά τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Μόνο μερικά παραδείγματα θα σας αναφέρω τι σημαίνει για το ΑΕΠ αυτά. Στην Κύπρο τα τέσσερα ιδιωτικά πανεπιστήμια τα οποία υπάρχουν αποφέρουν πάνω από τρία έως τέσσερα δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Ακόμα και στα Κατεχόμενα υπάρχουν τέσσερα ιδιωτικά πανεπιστήμια τα οποία προσφέρουν περίπου πάνω από το 50% του ΑΕΠ των Κατεχομένων. Αντιλαμβάνεστε, λοιπόν, ότι είναι τουλάχιστον ουτοπία εδώ στη χώρα μας να μην έχουμε τη δυνατότητα ίδρυσης αυτών των πανεπιστημίων.

Θα ήθελα επίσης να αναφέρω για το άρθρο 24, το οποίο είναι ο κρυφός καημός μου από το 1974 που πρωτοεξελέγην Βουλευτής τότε και είχα το θέμα του άρθρου 24 πάντοτε.

Κατ'αρχάς, η Νέα Δημοκρατία για πρώτη φορά έφερε τη διάταξη και έβαλε σε Συνταγματική διάταξη τη λεγόμενη βιώσιμη ανάπτυξη. Γιατί συγχρόνως με την αειφόρο ανάπτυξη, μπορεί να υπάρξει και η βιώσιμη ανάπτυξη. Γιατί να μην υπάρχει βιώσιμη ανάπτυξη; Για παράδειγμα, ξέρετε ότι το αριστερό μέρος της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, ανεβαινοντας, όλο θεωρείται δάσος; Αντιλαμβάνεστε πού βρισκόμαστε, εφαρμόζοντας τις αεροφωτογραφίες του '47; Η πρότασή μας ήταν να εφαρμοστούν οι αεροφωτογραφίες από τον Ιούνιο του 1975, που υπήρξαν έγκυρες. Πάνω από όλα, υπάρχουν αυτήν τη στιγμή αεροφωτογραφίες μέσω δορυφόρων που μας δίνουν τη δυνατότητα -όλοι το γνωρίζουμε που μπαίνουμε στο Google- να τα βλέπουμε όλα.

Μας δίνουν τη δυνατότητα να εφαρμόσουμε αυτήν τη διάταξη με τις καινούργιες αυτές ρυθμίσεις. Τι σημαίνει αυτό; Αφορά εκατοντάδες χιλιάδες συμπολίτες μας που ταλαιπωρούνται συνεχώς γι' αυτό το θέμα. Υπάρχει ένα πρόβλημα βέβαια, το δασολόγιο. Πράγματι υπάρχει ένα επιχείρημα, ότι χωρίς δασολόγιο, αποθεματισμό των δασών, πώς θα πάμε την οριοθέτηση, για να μπορέσουμε να έχουμε. Σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις, μπορούμε να έχουμε ακόμα και ένα προς πεντακόσια -εμείς οι μηχανικοί το ξέρουμε αυτό- διαγράμματα.

Θα αναφερθώ επίσης σε αυτό που αναφέρθηκε ο κ. Λοβέρδος, για την καλή νομοθέτηση. Ξέρετε τι προβλήματα δημιουργούμε εμείς οι ίδιοι στο Κοινοβούλιο, στην Ολομέλεια, στην Επιστημονική Επιτροπή της Βουλής, η οποία κρίνει τη συνταγματικότητα αυτών που εμείς φέρνουμε προς ψήφιση; Αν διαβάζετε πάντοτε την έκθεση της Επι-

στημονικής Επιτροπής της Βουλής, θα δείτε σε πόσα νομοσχέδια υπάρχει αντίρρηση της Επιστημονικής Επιτροπής σε ορισμένες διατάξεις λόγω αντισυνταγματικότητας και μετά αυτές καταπίπτουν στα δικαστήρια και αφού καταπέσουν στα δικαστήρια, δημιουργούν μεγάλο πρόβλημα σε όλους τους συμπολίτες μας.

Κλείνοντας, θέλω να αναφερθώ λίγο στο άρθρο 110. Το 1974, που ήμουν Γραμματέας της Βουλής, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο Κωνσταντίνος Παπακωνσταντίνου, ο Κωνσταντίνος Στεφανάκης και ο Κωνσταντίνος Τσάτσος που ήταν εισηγητής έφεραν τη διάταξη για τις ψηφοφορίες εκατόν πενήντα έως εκατόν ογδόντα. Αυτό εμείς το ονομάσαμε -και για πρώτη φορά το είπε ο Βαγγέλης Βενιζέλος- «μεταπλειοψηφικό». Είναι το λεγόμενο μεταπλειοψηφικό σύστημα. Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι παρεμβάλλονται εκλογές, υπάρχει μια νέα πλειοψηφία, η νέα έχει πάρει την εμπιστοσύνη του ελληνικού λαού σύμφωνα με τις προτάσεις της προτείνουσας Βουλής, έχει μπει στη βάση του εκλογικού σώματος και το εκλογικό σώμα αποφάσισε ότι αυτοί μας εκπράζουν, αυτή η κυβέρνηση, -η όποια κυβέρνηση- ώστε να κάνουμε αλλαγή των διατάξεων. Αυτό τι σημαίνει; Σημαίνει ότι η προτείνουσα Βουλή, σε καμία περίπτωση, δεν έχει τη δυνατότητα και σύμφωνα με το άρθρο 110, που όπως βλέπετε, αναφέρεται ειδικά για τις διατάξεις. Αυτό η επιστημονική κοινότητα το έχει λύσει και το έχει λύσει με πάρα πολλές γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις δικαστηρίων.

Εγώ θα ήθελα να σας αναφέρω ενδεικτικά γι' αυτές τις διατάξεις ορισμένες γνωμοδοτήσεις κορυφαίων συνταγματολόγων. Χρυσόγονος, καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Αυτή η Βουλή, η προτείνουσα, απλώς διαπιστώνει την ανάγκη αναθεώρησης. Το κείμενο των διατάξεων θα το προσδιορίσει τελικά η επόμενη Βουλή». Δελλής, καθηγητής Δημοσίου Δικαίου στη Νομική Σχολή Αθηνών: «Η κρατούσα συνταγματική θεωρία ουδέποτε κατέληξε να υποστηρίξει πως η Βουλή, που ολοκληρώνει την Αναθεώρηση, δεσμεύεται από την προηγούμενη». Βλαχόπουλος, καθηγητής νομικής ΕΚΠΑ, το ίδιο. Μποτόπουλος, συνταγματολόγος, το ίδιο. Ο Ανθόπουλος, καθηγητής Δικαίου και Διοίκησης, συνταγματολόγος, ο Δημήτρης Τσάτσος, ο δάσκαλος, όπως είπε ο κ. Λοβέρδος. Με την περί Αναθεώρησης απόφαση της Βουλής, πρέπει να καθορίζονται οι αναθεωρητέες διατάξεις και μόνο. Δηλαδή, μόνο οι αναθεωρητέες διατάξεις.

Άρα, εμείς θα πάρουμε τις διατάξεις που είναι προς αναθεώρηση, αυτές τις σαράντα εννιά διατάξεις. Μην ξεχνάτε το γεγονός ότι η προηγούμενη προτείνουσα Βουλή είχε ασχοληθεί με εκατόν πενήντα τέσσερα άρθρα, διατάξεις, παραγράφους προς αναθεώρηση και από αυτές, οι σαράντα εννιά πήραν τον απαιτούμενο αριθμό των ψήφων, ώστε να είναι προς αναθεώρηση. Σε αυτές, λοιπόν, τις προς αναθεώρηση, εμείς είμαστε υποχρεωμένοι πλέον να συντάξουμε το κείμενο, ακριβώς πως το θέλει αυτή η Βουλή που είναι η Αναθεωρητική Βουλή.

Επειδή αναφέρθηκε από τον κ. Κατρούγκαλο -αν δεν απατώμαι- η απόφαση του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου, θα ήθελα να του πω το εξής: Η απόφαση 2512 του 2016 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας αναφέρεται στο άρθρο 90, παράγραφος 5 του Συντάγματος -αυτό ήταν το ερώτημα- αλλά συγχρόνως απαντάει και σ' αυτό το θέμα που έχουμε. Λέει: «Δεν μπορούσε όμως να απέχει από την αναθεώρηση συγκεκριμένης διά-

ταξης που παραδεκτώς μεν προβάλλεται από την άποψη των ορίων του δικαστικού ελέγχου της αναθεωρητικής διαδικασίας». Και επικαλείται την απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου, την υπ' αριθμόν 11/2003. Οπότε εκεί σ' αυτήν την απόφαση του ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου συνάγεται σαφώς το συμπέρασμα ότι η προτείνουσα Βουλή προτείνει και η αναθεωρητική Βουλή είναι εκείνη που καθορίζει το τι θα αναφέρεται και το τι θα κάνουμε ως προς την αναθεώρηση.

Η Αναθεώρηση του Συντάγματος είναι μια συναινετική διαδικασία. Δεν σας κρύβω ότι στην προτείνουσα Βουλή, αλλά και σε όλες τις Βουλές που έχω συμμετάσχει και σε όλες τις Αναθεωρήσεις, γίνονται πολύ υψηλού επιπέδου συζητήσεις. Μην ξεχνάτε ότι όλα τα δικαστήρια λαμβάνουν υπόψη και ανατρέχουν πολλές φορές για τη λήψη απόφασης στα Πρακτικά από τις επιτροπές μας. Αντιλαμβάνεστε, λοιπόν, ότι πάμε να δημιουργήσουμε μια συναίνεση και επιθυμούμε τη συναίνεση. Επιθυμώντας, λοιπόν, αυτή τη συναίνεση θα ήθελα να προσκαλέσω αλλά και να παρακαλέσω όλους τους συναδέλφους ανεξάρτητα κομματικής τοποθέτησης να αφήσουμε τις κομματικές μας τοποθετήσεις και τις πολιτικές μας σκέψεις απ' έξω και να αφοσιωθούμε αποκλειστικά σ' αυτό που μας ανέθεσε η Ολομέλεια της Βουλής και είμαστε υποχρεωμένοι να φέρουμε σε πέρας: την αναθεωρητική διαδικασία.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ (Αντιπρόεδρος της Επιτροπής): Ο κ. Λάμπας, από τον ΣΥΡΙΖΑ, έχει τον λόγο για δέκα λεπτά.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΠΠΑΣ: Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

Εμείς οι νομικοί πράγματι σε μια τέτοια διαδικασία αναθεώρησης του συντάγματος, στην προτείνουσα Βουλή αλλά και σ' αυτήν, πρέπει να παραδεχθούμε ότι καταυγάζει η έννοια του νομικού διαλόγου. Θα πάω στη συλλογιστική και το αφήγημα του κ. Τζαβάρα ο οποίος ασχολείται πολύ με τη φιλοσοφία του δικαίου. Πράγματι θα πούμε ότι υλοποιείται εν πολλοίς ή εν ολίγοις η ρήση του Ηράκλειτου «εκ των διαφερόντων καλλίστην αρμονίαν και πάντα κατ' έριν γίνεσθαι», κύριε Τζαβάρα.

Αυτό ως εισαγωγή.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Και χρεών.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΠΠΑΣ: Και χρεών. Σωστό. Αλλά το «κατ' έριν» μ' ενδιαφέρει. Δεν είναι όλα αγαπησιάρικα. Είναι και πολιτική έριδα στη μέση, για να φτάσουμε στη συναίνεση. Η συναίνεση προκύπτει εκ των αντιθέσεων. Δεν είναι κάτι που έρχεται εξ ουρανού ή από μόνη της. Αν δεν συγκρουστούν ιδέες, απόψεις, ιδεολογήματα, αφηγήματα δεν φτάνουμε ποτέ στην αποτελεσματική συναίνεση που θα ικανοποιεί όλα τα μέρη που έχουν συγκρουστεί. Αυτό είναι το βασικό στην αναθεωρητική διαδικασία.

Πράγματι, είναι κορυφαία κοινοβουλευτική διαδικασία για πολλούς λόγους. Πρώτον, γιατί η χώρα βγαίνει βαθιά τραυματισμένη από μια πολυεπίπεδη δεκαετή κρίση. Δεν είναι οικονομική μόνο. Είναι θεσμική και κοινωνική. Τα έχουν πει οι συνάδελφοι. Δεν θα μπορούσε να διαφωνήσει κανένας. Είναι διαπιστωμένο και σε βιωματικό επίπεδο και στην κοινωνία και στον κάθε πολίτη χωριστά. Ιδίως στις ομάδες των πολιτών που έχουν υποστεί μεγάλη προσβολή στα ατομικά και τα κοινωνικά τους δικαιώματα.

Πάντως, πρέπει να συμφωνήσουμε ότι και το Σύνταγμα, την Αναθεώρηση του οποίου ζητάμε, επιδιώκει να αναθεωρήσει και τους κανόνες της πολιτικής αντιπαράθεσης,

που κάνουμε τα κόμματα, Βουλευτές, ομάδες συμφερόντων. Δεν θα είναι άδικο να πούμε αυτό που είχε λεχθεί από μια μερίδα της νομικής κοινότητας ότι το Σύνταγμα είναι και το δίκαιο της πολιτικής μ' αυτή την έννοια. Αυτά, λοιπόν, είναι δεδομένα. Τα αφήνουμε στην πάντα. Συμφωνούμε λίγο-πολύ όλοι μας.

Μου άρεσε η εισήγηση του κ. Τζαβάρα, γιατί ξέρω ότι είναι λάτρης του Χανς Κέλσεν, της μεγάλης αυτής νομικής διανόησης, που καθόρισε τα νομικά πράγματα στην ευρωπαϊκή ήπειρο από τον Μεσοπόλεμο και μετά. Θα θυμάται ο κ. Τζαβάρας τη μεγάλη ιδεολογική και νομική μάχη μεταξύ του Κέλσεν και του Σμιτ κι όχι μόνο βέβαια για τα θέματα της συνταγματικότητας των νόμων που ο μὲν ένας έλεγε για το Συνταγματικό Δικαστήριο και ο άλλος για τον διάχυτο έλεγχο. Και εδώ βέβαια, είναι μία τεράστια νομική αντίφαση, κύριε Τζαβάρα. Ο δημοκρατικός, ο δημοκράτης Γκέρτσεν ήταν υπέρ του συνταγματικού δικαστηρίου, ο άλλος που ήταν η μητέρα, ο εμβρυολόγος, ναζιστικού τύπου ιδεών στο νομικό επίπεδο ήταν οπαδός του διάχυτου συνταγματικού ελέγχου που κυριάρχησε τελικά σε όλον το Δυτικό κόσμο και στην Αμερική και στην Ελλάδα. Αυτές είναι οι μεγάλες αντιφάσεις της ιστορίας της νομικής σκέψης.

Επειδή είπατε ότι πρέπει να υποστηρίζουμε τους νόμους, όπως τα τείχη, συμφωνώ μαζί σας. Πρέπει να σας πω ότι έξω από την Αθήνα στην εποχή του Περικλή, υπήρχε μια ταμπέλα που έλεγε το εξής: «Η πόλις διδάσκει, η πόλις είναι σχολείο». Σήμερα δεν θα λέγαμε σχολείο. Ας πούμε πανεπιστήμιο. Ακόμα και τα τείχη της διδάσκουν. Έχει λοιπόν, σημασία, και συμφωνώ απολύτως με αυτό που είπατε.

Μιλήσατε για το άρθρο 16 κι εσείς, κύριε Τζαβάρα, αλλά και ο κ. Τραγάκης. Θα ήθελα να κάνω μία παρατήρηση πριν πάω στο βασικό θέμα της ομιλίας μου, που θα είναι η σχέση προτείνουσας και Αναθεωρητικής Βουλής. Χθες, μιας και συζητάμε τώρα για την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων και εκπαιδευτηρίων, το Εργατικό Κόμμα αποφάσισε στο συνέδριό του, σε μία κοινοβουλευτική του συνεδρίαση, ομόφωνα να πάρει μία απόφαση και να προτείνει στην Κυβέρνηση -ή όταν το ίδιο γίνει κυβέρνηση- να καταργήσει ολοσχερώς όλα τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Ίσως αυτό να ήταν παρακινούμενο από ό,τι συνέβη τελευταία στους μεγάλους ιδιωτικούς οίκους, γύρω από τον τουρισμό κ.λπ.. Ενώ όλοι ομνύουν ιδέες του φιλελευθερισμού στις ιδιωτικού τύπου μεγάλες μονάδες που διαχειρίζονται την οικονομία των χωρών, τελικά όταν αυτές χρεωκοπούν από κάθε άποψη, καταφεύγουν στο κράτος και στην κρατική παρέμβαση, να διασωθούν πολίτες, δομές, κράτη, κοινωνίες. Το κλείνω και αυτό το θέμα.

Ένα μεγάλο θέμα, στο οποίο θα συμφωνήσω με τον κ. Τζαβάρα, είναι το θέμα της νομοτεχνικής των διατάξεων του Συντάγματος. Αυτό πρέπει να είναι λιτό, αυστηρό, να αφορά αόριστο αριθμό ανθρώπων. Η νομοτεχνική είναι μία ολόκληρη επιστήμη στη νομική επιστήμη, δηλαδή το πως θα κατασκευάσουμε, πώς θα φτιάξουμε, πώς θα συντάξουμε τις διατάξεις του Συντάγματος και εκεί πρέπει να είμαστε πάρα πολύ προσεκτικοί.

Ως προς αυτό, κύριε Πρόεδρε, υποβάλλω μία ένσταση ως προς την επιλεγείσα ταχύτητα της αναθεώρησης μέσα σε έναν μήνα. Η Αναθεώρηση του Συντάγματος δεν είναι θέμα συγκυρίας. Το Σύνταγμα είναι ο υπέρτατος νόμος που δεν αφορά τη συγκυρία. Αφορά το αύριο, τις μέλλουσες κοινωνικές δομές, κοινωνίες και γενιές. Άρα, ο μήνας

ή έστω μια μικρή παράταση, νομίζω ότι βάζει πολύ ασφυκτικά όρια έτσι που ούτε η κοινωνία ούτε η νομική κοινότητα και οι εκπρόσωποί τους θα μπορούν να αναμειχθούν στη σύνταξη αυτών των διατάξεων που είναι υπό αναθεώρηση.

Είναι μία δυσκολία και πρέπει να το δούμε, κύριε Πρόεδρε. Παρακαλώ, θέστε το στη συνεδρίαση των Προέδρων της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος. Δεν μπορούμε να μιλάμε για αναθεώρηση Συντάγματος - που αφορά γενιές και για Συντάγματα που αναθεωρούνται κάθε δεκαπέντε, είκοσι και σαράντα χρόνια- και να λέμε ότι μπορεί να διεκπεραιωθεί μέσα σε διάστημα ενός μήνα. Το κλείνω και αυτό το ζήτημα.

Θα ήθελα να κλείσω το θέμα σχετικά με τον κ. Τζαβάρα και ξέρω ότι είμαστε και οι δύο λάτρεις του Χανς Κέλσεν. Κύριε Τζαβάρα, δεν σας άκουσα να λέτε για την πρότασή μας, για το άρθρο 25 παράγραφος 2 σχετικά με την εισαγωγή της έννοιας της επιείκειας, την οποία ο Κέλσεν θεωρούσε ως αρχή της ανεκτικότητας, η οποία έπρεπε να διέπει όλα τα συντάγματα και όλες τις νομοθετικές πρωτοβουλίες ενός κράτους δικαίου και μιας ευνομούμενης πολιτείας. Περιμένω στη δευτερολογία σας να μας πείτε.

Πάμε τώρα στο βασικό θέμα, το οποίο απασχόλησε και πολλούς ομιλητές, δηλαδή ποια είναι η σχέση της προτείνουσας Βουλής με την Αναθεωρητική Βουλή που είναι η δική μας. Μέχρι το 2001, 2002, 2003 πράγματι κυριαρχούσε η αντίληψη ότι η Αναθεωρητική Βουλή δεσμεύεται μόνο ως προς τον αριθμό των διατάξεων, που προτείνει η προτείνουσα Βουλή και των διατάξεων, χωρίς να δεσμεύει ως προς το περιεχόμενο και τις κατευθύνσεις. Ήλθε όμως η απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου με αριθμό 11/2003, με μια πάρα πολύ ωραία αιτιολογία. Το έχω μπροστά μου και θα το καταθέσω στην Ολομέλεια Βουλής. Είναι η απόφαση 11/2003 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου. Μάλιστα, η έκτη σκέψη της απόφασης αυτής περιλήφθηκε ως ένατη σκέψη σε μία άλλη απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, που είναι η απόφαση 25-12-16.

Ας δούμε λοιπόν, τι λέει και η θεωρία σχετικά με το ζήτημα αυτό. Η προτείνουσα Βουλή εάν απλώς προτείνει, τι να προτείνει; Πόσα άρθρα και ποια απ' αυτά θα αναθεωρηθούν ή μήπως δίνει μία κατεύθυνση; Όχι περιεχόμενο, αλλά κατεύθυνση. Διότι αν δεν δεχτούμε ότι δίνει κάποια κατεύθυνση, τότε προκύπτουν πάρα πολλά περίεργα και μάλιστα ακατανόητα ως προς την συνταγματική αναθεώρηση. Θα μπορούσε, παραδείγματος χάριν, ένα κόμμα, ένα πολιτικό υποκείμενο να θέλει να έχει μια άλφα πρακτική, άλφα συμπεριφορά και άλφα προτάσεις στην προτείνουσα Βουλή, και στην Αναθεωρητική Βουλή, αν το ίδιο κόμμα που ήταν αντιπολίτευση είναι κυβέρνηση, να αλλάξει τα πάντα και ως προς το περιεχόμενο ακόμα και με αντίθετη κατεύθυνση από την πρόταση που έγινε στην προτείνουσα Βουλή.

Ο Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος, λοιπόν, καθηγητής Διοικητικού και Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, σχολιάζοντας την απόφαση υπ' αριθμό 11/2003, λέει -και παραθέτει πλήθος απόψεων των νομικών προσωπικοτήτων και κείμενα σχολιασμού της απόφασης- ότι η προτείνουσα Βουλή δίνει κατευθύνσεις, αλλά υπό προϋποθέσεις.

Ακούστε και προσέξτε, ποια είναι η προϋπόθεση: Δεν αρκεί η κατεύθυνση να δίνεται με την πρόταση που κάνει ένα κόμμα και περιλαμβάνεται στην πρότασή της στην

επιτροπή της αναθεώρησης. Πρέπει υποχρεωτικά η κατεύθυνση, δηλαδή η περιλήψη του περιεχομένου των διατάξεων, να περιλαμβάνεται και στις δύο ονομαστικές ψηφοφορίες της Ολομέλειας της Βουλής.

Λέει και αντιγράφει το σκεπτικό της απόφασης 11 του 2003 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου: «Εάν πράγματι στις δύο ονομαστικές ψηφοφορίες της Ολομέλειας υπάρχει λεκτικός περιορισμός, που δίνει την κατεύθυνση των υπό αναθεώρηση διατάξεων, τότε η Αναθεωρητική Βουλή δεσμεύεται ως προς την κατεύθυνση μόνο και όχι προς το περιεχόμενο των υπό αναθεώρηση διατάξεων».

Είναι μία πολύ ωραία απόφαση. Μάλιστα, μέσα παραθέτει, εκτός από την αυτούσια απόφαση 11 του 2003 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, μία πολύ ωραία άποψη της συνταγματολόγου κ. Παπαδοπούλου, που λέει το εξής: «Αν δεχτούμε, όπως υποστηριζόταν στο παρελθόν πριν το 2003, ότι η Αναθεωρητική Βουλή δεν δεσμεύεται καθόλου ως προς την ουσία της Αναθεώρησης και ότι δεσμεύεται μόνον ως προς τις ποιες διατάξεις μπορεί να αγχίξει, εφόσον αυτό μόνον έχει καταγραφεί στην απόφαση της Ολομέλειας -και η συγκεκριμένη πάει και παραπέρα ακόμα- και αν δεν αναφέρεται στην απόφαση της Ολομέλειας, παρ'όλα αυτά, δεσμεύεται από την κατεύθυνση που δίνει η προτείνουσα Βουλή».

Εγώ σας λέω το έλασσον. Αρκεί να δίνει η Ολομέλεια της Βουλής την κατεύθυνση με τις αναθεωρητέες διατάξεις. Αν δεν τις δίνει, τότε θα προσέλθω στις απόψεις σας και θα λέω ότι δεν μπορεί να κατευθύνει η προτείνουσα την Αναθεωρητική Βουλή.

Εδώ, όμως, αν δείτε τις αποφάσεις με τις δύο ονομαστικές ψηφοφορίες της Ολομέλειας της προτείνουσας Βουλής υπάρχει ρητός, συγκεκριμένος και αναμφισβήτητος λεκτικός περιορισμός που δίνει την κατεύθυνση. Και στις δύο αποφάσεις της Ολομέλειας.

Άρα, βρισκόμαστε στο πλαίσιο της απόφασης 11 του 2003 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, το οποίο δεν μπορεί να πει κανείς ότι μας δεσμεύει. Διότι, κύριοι συνάδελφοι, η πεμπτοσύνη του πολιτικού και νομικού λόγου είναι όταν ταυτίζονται και ταυτίζονται σπανίως. Όταν ταυτίζονται, όμως, είναι πραγματικά η πεμπτοσύνη της δημοκρατίας, αλλά και της νομικής επιστήμης. Αν ο επιστημονικός λόγος ταυτίζεται με τον πολιτικό λόγο, που είναι κάτι σπάνιο, γιατί δεν υπακούει σε υστεροβουλίες, υστεροφημίες, κόλπα ή μικροπολιτικές επιδιώξεις, αν ταυτίζεται ο επιστημονικός με τον πολιτικό λόγο, τότε δεν μπορεί κανένας να έχει αντίρρηση. Και εδώ έχω μία ταύτιση.

(Στο σημείο αυτό την Έδρα της Επιτροπής καταλαμβάνει ο Πρόεδρος αυτής, κ. **ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ**)

Λέει δε η συνταγματολόγος κ. Παπαδοπούλου: «Για μένα, όχι μόνο δεσμεύεται η Αναθεωρητική Βουλή από την προτείνουσα και ας μην αναφέρεται στην απόφαση της Ολομέλειας ο λεκτικός περιορισμός των υπό αναθεώρηση διατάξεων, διότι τότε θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε θεωρητικά σε μια αναθεώρηση των ίδιων μεν διατάξεων, αλλά προς διαφορετική, ακόμα και προς αντίθετη κατεύθυνση».

Θα θέλαμε κάτι τέτοιο; Είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτό από τη Βουλή; Ότι μπορεί η Αναθεωρητική Βουλή να οδηγηθεί σε τελείως διαφορετική ή ακόμα και σε αντίθετη κατεύθυνση από την προτείνουσα Βουλή, όπως είπε ο Ευάγγελος Βενιζέλος το 2001 για το 1986; Ο κ. Βενιζέλος το είπε. Δεν μπορεί. Η Αναθεωρητική Βουλή δεσμεύεται,

λοιπόν, όταν η απόφαση της Ολομέλειας έχει τον λεκτικό περιορισμό.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ, κύριε συνάδελφε.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΠΠΑΣ: Τελειώνω, κύριε Πρόεδρε.

Γι' αυτό, για να καταγραφεί στα Πρακτικά, όλη αυτή η νομική φιλολογία, που είναι και πολιτική και πρωτίστως επιστημονική, γίνεται, γιατί όπως λέει η απόφαση και η ερμηνεία της, με τη λογικοσυστηματική και τελεολογική αυτή ερμηνεία περιφρουρείται η ratio της κατάστροφης της αναθεωρητικής διαδικασίας σε τρεις φάσεις, που είναι η εγγύηση ότι η πολιτική βούληση για αλλαγή συγκεκριμένων συνταγματικών διατάξεων υφίσταται σε διαφορετικά χρονικά σημεία και επικροτείται από τον λαό σε διαφορετικές χρονικές στιγμές.

Άρα, εξ ορισμού, είναι προϊόν ευρύτερων συναινέσεων, όχι μόνο ως προς τις ποιες διατάξεις, αλλά και ως προς το γιατί και το πώς πρέπει αυτές να αναθεωρηθούν. Άρα, η επιτροπή μας και η Αναθεωρητική Βουλή μπορεί να μην δεσμεύονται απολύτως στο περιεχόμενο, αλλά για τις κατευθύνσεις που κατέγραψε με τους λεκτικούς περιορισμούς οι αποφάσεις της Ολομέλειας, νομίζω ότι δεσμεύονται.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ, κύριε Λάππα.

Τον λόγο έχει ο κ. Σκανδαλίδης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ: Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, όσο κι αν είναι παράξενο, παρ'ότι έχω ασχοληθεί πάρα πολλά χρόνια κυρίως με τα θεσμικά ζητήματα της δημοκρατίας, είναι η πρώτη φορά που συμμετέχω σε μια συνεδρίαση Αναθεωρητικής Βουλής. Πιστεύω ότι αυτή η διαδικασία είναι ένα σχολείο, έτσι για να το πω όπως το αντιλαμβάνομαι. Νομίζω, όμως, ότι μέσα στα περίφημα νομικά επιχειρήματα είτε του κ. Λάππα είτε του κ. Τζαβάρα πρέπει να υπεισέλθει και λίγο μια ευρύτερη πολιτική διάσταση, η οποία είναι απαραίτητη για να ντυθούν αυτά.

Εγώ, λοιπόν, θα πω λίγα λόγια επί της αρχής, χωρίς να μπω σε κανένα άρθρο και σε καμμία διαδικασία τέτοια. Σε ό,τι αφορά την ουσία της Αναθεώρησης, έχω μια άποψη εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1990 διαγνώσαμε πολλοί από μας ότι η δημοκρατία μας οδεύει με πολύ γρήγορα βήματα σε μια θεσμική κρίση, άγγιζε τα όριά της η μεταπολιτευτική μας δημοκρατία.

Άρχισε, λοιπόν, να συζητάει ο κόσμος, να συζητάμε εμείς κατ'αρχήν για την ανάγκη μιας νέας μεταπολίτευσης, όχι με την έννοια του πολιτεύματος, αλλά με την έννοια μιας συντακτικού τύπου αναθεώρησης, μιας πολύ δυνατής δηλαδή Αναθεώρησης, που χρειαζόταν η δημοκρατία μας, για να μπει σε μια καινούργια φάση.

Αυτή η αλλαγή έγινε αποδεκτή μετά και από τα άλλα κόμματα. Παραδείγματος χάρη, έχω ακούσει τον κ. Μητσotάκη να μιλάει γι' αυτό, για τη νέα μεταπολίτευση. Έχω ακούσει τον κ. Τσίπρα και ως κυβερνήτη να μιλάει για τη νέα μεταπολίτευση. Δηλαδή έχουν αντιληφθεί οι μετέπειτα Πρωθυπουργοί ότι έχουμε πραγματικά την ανάγκη μιας μεγάλης σοβαρής εκτεταμένης αλλαγής του Συντάγματος και αυτό πριν την οικονομική κρίση. Η οικονομική κρίση επέτεινε αυτό το πρόβλημα, έδειξε το πεπερασμένο της συντακτικής δομής και της διαδικασίας των θεσμών, έτσι όπως προέβλεπε το Σύνταγμα και άρα καθιστούσε ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη μιας τέτοιας αναθεώρησης.

Εγώ λέω, λοιπόν, ότι μια άνευρη, αδύναμη αναθεώρηση, όπως αυτή, μερική, που όσους νομικούς λόγους και να φέρουμε, δεν θα αποκτά το ουσιαστικό περιεχόμενο που θα είχε στις σημερινές συνθήκες μια αναθεώρηση είναι σε απόλυτη αναντιστοιχία με το περιβάλλον της πολιτικής κρίσης που το ίδιο το πολιτικό σύστημα έχει βιώσει όλα αυτά τα χρόνια και τις παθογένειες, που το ίδιο αναπαρήγαγε με την κρίση του και δεν κατάφερε να τις λύσει. Και ήταν μια μεγάλη ευκαιρία αυτή η Αναθεώρηση να λύσει αυτά τα μεγάλα προβλήματα.

Έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί κάποια παραδείγματα, εγώ θα πω δυο-τρία πράγματα. Η ασυνέχεια του κράτους. Είναι αδιανόητο, σε μια δημοκρατία που καταφέρνει μετά από τόσα χρόνια να καταργήσει τα εκλογικά βιβλιάρια και να φτιάξει δημοτολόγια για εκλογικούς καταλόγους, να πει ότι οι πολίτες μου είναι αυτοί, να μπαίνει κάθε φορά ανάλογα με την κομματική προτεραιότητα η ερμηνεία για να βρίσκονται παραθυράκια και να αλλάζουμε τη διαδικασία ποιος είναι Έλληνας πολίτης και σε τι πρέπει να συμμετέχει.

Η καλύτερη νομοθέτηση. Υπάρχουν νόμοι -μπορώ να σας τους φέρω και παραδείγματα στην κατ' άρθρο συζήτηση- που έχουν ψηφιστεί δύο φορές στην ελληνική Βουλή, τρεις φορές, τέσσερις φορές οι ίδιοι περίπου νόμοι. Γιατί; Γιατί δεν υπήρχε συνέχεια και δεν υπήρχε έλεγχος και δεν υπήρχε η καλή νομοθέτηση. Υπάρχουν ουσιαστικά, συνταγματικές διατάξεις, που δεν δεσμεύουν καμμία κυβέρνηση και αντί να κάνουμε την αυτοκριτική μας γιατί δεν εφαρμόζουμε το Σύνταγμα, ερχόμαστε και με βαρύγδουπους λόγους θέλουμε να το αλλάξουμε.

Παραδείγματος χάρι, μέσα από μια κρίσιμη διαδικασία αναγνώρισε το Σύνταγμα του 2001 ότι η νησιωτικότητα αποτελεί μια κρίσιμη παράμετρο στην ανάπτυξη της χώρας. Κατοχύρωσε νησιωτικότητα και επέβαλε στις κυβερνήσεις σε κάθε σοβαρό νόμο να έχουν θέματα ειδικά που αναφέρονται στη νησιωτικότητα. Δεν υπάρχει ούτε ένας νόμος στους εκατοντάδες νόμους που ψηφισαν όλες ανεξαιρέτως οι κυβερνήσεις, και οι δικές μας και των άλλων κομμάτων, που να αναφερθεί έστω και επιφανειακά, έστω και τυπικά, στη νησιωτικότητα.

Η επιτροπή θα έπρεπε να ξεκινήσει από μια τέτοια συζήτηση. Γιατί δεν εφαρμόζεται το Σύνταγμα; Μήπως δεν είναι σωστό το Σύνταγμα ή μήπως έπρεπε να μπουν δικλίδες ασφαλείας ώστε οι κυβερνήσεις να εφαρμόζουν το Σύνταγμα; Ο τρόπος που αποκεντρώνονται, για παράδειγμα, οι αρμοδιότητες από το κεντρικό κράτος προς την περιφέρεια, στην Αυτοδιοίκηση κατοχυρώνεται πουθενά; Υπάρχουν οι συντρέχουσες αρμοδιότητες για να κρατάει το κράτος στα χέρια του την οικονομία, τους πόρους και τα τελικά ονομαστικά δίνει αρμοδιότητες στην αυτοδιοίκηση -που δεν μπορεί να τις ασκήσει σε καμία περίπτωση- όπως επιβάλλει το Σύνταγμα; Μήπως έπρεπε μια δικλίδα ασφαλείας στο σχετικό άρθρο να πει πώς θα γίνει αυτό να κατοχυρωθεί να εφαρμόζεται;

Λέτε πολλοί, κι έχετε δίκιο, «δεν είναι νόμος το Σύνταγμα. Είναι ένα γενικό πλαίσιο». Ναι, αλλά το γενικό πλαίσιο μπορεί να έχει δικλίδες ασφαλείας που κατοχυρώνουν την εφαρμογή του. Υπάρχουν πολλές διαδικασίες, είτε από άρθρα είτε από ερμηνευτικές διατάξεις είτε από οτιδήποτε άλλο. Τα θέματα έχουν άλυτα προβλήματα που δεν αντιμετωπίζει η σημερινή Αναθεώρηση.

Τα θέματα της παιδείας αναφέρθηκαν. Θα αναφερθώ στα θέματα του περιβάλλοντος. Όχι στη αντιπαράθεση

του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του σχετικού Τμήματος και της πολιτικής εξουσίας για το αν μπορεί κάποιος να χτίζει ή αν κάποιος αυθαίρετο θα γκρεμιστεί, αλλά στη λογική ότι επειδή δεν αποφασίζει ο Δήμος στην Κάρπαθο για το τι είναι δασικό και τι δεν είναι δασικό, με βάση κάποιους κανόνες που να προστατεύουν το περιβάλλον πράγματι, ο άνθρωπος που λείπει σαράντα χρόνια από την Κάρπαθο και γυρίζει από την Αμερική και βρίσκει δυο πουρνάρια μέσα στο χωράφι του, δεν μπορεί να το χρησιμοποιήσει.

Και λέω εγώ. Σαράντα χρόνια η πολιτεία δεν μπορούσε να βρει μια λύση σε αυτά τα θέματα; Άρα, ήθελε μια αλλαγή το σχετικό άρθρο του Συντάγματος; Όχι στην κατεύθυνση, επαναλαμβάνω, της καταστροφής του περιβάλλοντος, για το οποίο όλοι ορκιζόμαστε, αλλά στο να λύσει αυτά τα προβλήματα της δημοκρατίας μας.

Το κορυφαίο ζήτημα, το πολιτικό σύστημα. Σε αυτήν εδώ την αίθουσα εγώ έχω κατεβάσει νόμο για το πολιτικό χρήμα και συζητούσαμε με υποκριτικό τρόπο, για το αν μπορεί να γίνεται ιδιωτική χρηματοδότηση στα κόμματα και στους υποψήφιους Βουλευτές. Λέγαμε μέχρι 1.000 ευρώ, μέχρι 2.000 ευρώ και γελούσαμε μεταξύ μας, κάτω από τα μουστάκια μας. Γιατί μετά ερχόμαστε και κυνηγάει ο ένας τον άλλο για τα σκάνδαλα, όταν εμείς οι ίδιοι ψηφίζουμε νόμους οι οποίοι δεν είναι πραγματικοί. Λέμε κατά συνθήκη ψεύδη.

Ρωτώ, λοιπόν: Αυτή η κρίση δεν μπορούσε να αντιμετωπιστεί; Δεν ήταν μια ευκαιρία η Συνταγματική Αναθεώρηση να βάλουμε το δάχτυλο επί τον τύπον των ήλων; Δεν ήταν μια ευκαιρία αυτή η συγκεκριμένη διαδικασία, αφού όλοι ορκιζόμαστε στη συναίνεση και στη σύνθεση των διαφορετικών απόψεων, να πάμε στις ρίζες του πολιτικού προβλήματος; Εγώ τι είδα, όμως; Αυτό είναι πάλι μια ιστορικά χαμένη ευκαιρία, που είχαμε αναβάλει για πολλά χρόνια. Άντε να ξαναέρθει η διαδικασία να ξανασυζητήσουμε.

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, τη χρησιμότητα και τη αναγκαιότητα αυτής της αλλαγής. Χάρηκα όταν άκουσα τον κ. Τσίπρα να λέει ότι από τις πρώτες πράξεις της κυβέρνησής του θα ήταν να ξεκινήσει τη Συνταγματική Αναθεώρηση. Ήταν από τις τελευταίες πράξεις, δυστυχώς, αγαπητοί συνάδελφοι, λίγες εβδομάδες πριν να γίνουν οι εκλογές. Είναι δυνατόν σε αυτόν τον χρόνο να οικοδομηθούν συνθήκες συνεννόησης; Και τώρα μιλάμε νομικά και θεωρητικά για κατευθύνσεις. Μα, αν γινόταν τέσσερα χρόνια συζήτησης, οι κατευθύνσεις θα ήταν κοινές και θα επιβάλλονταν. Το Σύνταγμα, όμως, δεν μπορεί να λειτουργήσει βάσει της πολιτικής βούλησης του κ. Τσίπρα ή του κ. Παπανδρέου ή του κ. Μητσοτάκη. Το Σύνταγμα λειτουργεί με διαφορετικούς κανόνες.

Άρα, λοιπόν, δεν είναι υποκριτικό να κάνουμε σήμερα μια ολόκληρη αντιπαράθεση γύρω από το αν δεσμεύουν ή δεν δεσμεύουν, αν έγιναν συναινέσεις ή δεν έγιναν συναινέσεις, αν όλα τα άρθρα μπορούσαμε να τα φέρουμε εδώ πέρα και να κάνουμε μεγάλες αλλαγές και δεν ότι το κάναμε αυτό επειδή έγινε fast track η διαδικασία; Εμένα, ως Βουλευτή, με ξένισε η αντιπαράθεση του κ. Τσίπρα με τον κ. Μητσοτάκη στην τελευταία συζήτηση για την Αναθεώρηση αυτού του Συντάγματος, αν θα εκλεγεί Πρόεδρος ο κ. Παυλόπουλος και θα αποφασίσει ο κ. Μητσοτάκης αν θα τον στηρίξει. Εκεί ο Έλληνας πολίτης καταλαβαίνει ότι όλη αυτή η συζήτηση έγινε «για το πάπλωμα» των πολιτικών εξελίξεων, της πρωτοβουλίας, των μελλοντικών πολιτικών συσχετισμών.

Όσο σκεφτόμαστε έτσι, δεν υπάρχει περίπτωση να βγει η χώρα από την κρίση -σας το λέω εγώ, δεν υπάρχει!- όποιος και εάν είναι στην κυβέρνηση, όση πλειοψηφία και να έχει. Εάν δεν αλλάξει η ποιότητα της δημοκρατίας από το Κοινοβούλιο, ούτε το Σύνταγμα θα ανταποκρίνεται ποτέ στην διαδικασία που απαιτούν οι περιστάσεις για μια πολιτεία σύγχρονη, αποκεντρωμένη και δημοκρατική.

Τα λέω όλα αυτά, αγαπητοί συνάδελφοι, γιατί πιστεύω ότι χάσαμε πραγματικά μια μεγάλη ευκαιρία ξανά για πολλά χρόνια. Εγώ δεν ξέρω ποια θα είναι η συνέχεια από εδώ και πέρα, αλλά πιστεύω ότι σήμερα έπρεπε κυρίως να κάνουμε την αυτοκριτική μας γι' αυτό.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε τον κ. Σκανδαλίδη.

Τον λόγο έχει ο κ. Πλεύρης.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ: Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, οπωσδήποτε η διαδικασία της συζήτησης της αναθεώρησης του Συντάγματος έχει ιδεολογική βάση. Γιατί ενώ στους νόμους μπορεί πολλές φορές να συζητάμε και για τεχνικά θέματα, κατά βάση στο Σύνταγμα συζητάμε για ιδεολογικές κατευθύνσεις, ιδεολογικές αντιλήψεις και πώς θα προσδώσουμε στο Σύνταγμα τις αντιλήψεις, οι οποίες αναπτύσσονται μέσα στον πολιτικό διάλογο.

Οπωσδήποτε, είναι πάρα πολύ λυπηρό -άκουσα και τον κ. Λοβέρδο- ότι ένα κομβικό θέμα, που είναι το άρθρο 16 του Συντάγματος, δεν θα μπορέσουμε να το συζητήσουμε στην παρούσα διαδικασία και θα το αφήσουμε ουσιαστικά για μια δεκαετία μετά. Δεν είναι μόνο το οικονομικό θέμα -όπως πολύ σωστά αναπτύχθηκε- ότι χάνει η χώρα. Είναι μια ολόκληρη ιδεολογική κουβέντα, διότι πριν από τριάντα χρόνια, σε αυτές εδώ τις Αίθουσες, πάλι γινόταν συζήτηση για το εάν θέλουμε ή δεν θέλουμε ιδιωτικές κλινικές. Και αντιστοίχως, θα γινόταν μια συζήτηση για το εάν θέλουμε ή δεν θέλουμε ιδιωτικά σχολεία.

Θεωρώ ότι οι δικές μας αντιλήψεις σε αυτό το κομμάτι κυριάρχησαν παγκοσμίως και έχουν δικαιωθεί πλήρως. Σήμερα έχουμε ιδιωτικά σχολεία, τα οποία και εσείς επιλέγετε -όσοι θέλετε, στην ελευθερία επιλογής- να πηγαίνετε τα παιδιά σας και έχουμε και ιδιωτικές κλινικές. Ναι, ο Έλληνας έχει και μια περίθαλψη και στον ιδιωτικό τομέα.

Έχασε η χώρα τίποτα απ' αυτό; Έχασε κάτι το δημόσιο σύστημα εν γένει; Αντιθέτως, ο ιδιωτικός τομέας μπόρεσε να λειτουργήσει συμπληρωματικά και σε πολλές περιπτώσεις βοήθησε και τον δημόσιο τομέα να αναπτυχθεί.

Δεν είναι, λοιπόν, οικονομικό το θέμα, δηλαδή τι θα κερδίζαμε ή τι δεν θα κερδίζαμε, είναι ιδεολογικό. Κάποιοι εδώ πιστεύουν ότι μπορεί αυτή η παροχή να δίνεται και από τον ιδιωτικό τομέα στο κομμάτι του ελέγχου από το κράτος και κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι πρέπει να υπάρχει κρατικό μονοπώλιο. Και χάθηκε αυτή η δυνατότητα.

Ερχόμαστε, λοιπόν, και λέμε τώρα στο Σύνταγμα ότι πρέπει να γίνονται ζυμώσεις και να υπάρχουν συγκλίσεις. Εδώ βάζω τη θέση πόσο δεσμεύεται η Βουλή μας, η Αναθεωρητική, από την προτείνουσα Βουλή. Στο ίδιο το σκεπτικό σας σφάλλατε. Γιατί, κύριε Λάππα, εάν υπήρχε η δέσμευση της κατεύθυνσης από την προτείνουσα Βουλή -και θα έρθουμε μετά στα νομικά, πάμε τώρα στην ουσία- στην πραγματικότητα χάνεται τελείως αυτό που λέμε, η ζύμωση.

Διότι, η προτείνουσα Βουλή θα γινόταν κυρίαρχη Βουλή. Θα μπορούσε αυτός ο οποίος έχει την πρόταση με εκατόν πενήντα έναν Βουλευτές να έδινε την κατεύ-

θυνση, που ήθελε σε όλα τα άρθρα και ποτέ να μην αναθεωρούνταν τίποτα. Διότι, αφού θα είχε δώσει την κατεύθυνση και θα λέγαμε ότι η επόμενη Βουλή δεσμεύεται απ' αυτήν την κατεύθυνση και η επόμενη Βουλή δεν είχε την ίδια κοινοβουλευτική πλειοψηφία, δεν θα μπορούσε να αναθεωρήσει τίποτα, αν δεν ήταν στην κοινή κατεύθυνση.

Ποια είναι, λοιπόν, η ασφαλιστική δικλείδα της προτείνουσας Βουλής; Η ασφαλιστική δικλείδα είναι ότι επιλέγει τα άρθρα, για να μην έχει η επόμενη Βουλή τη δυνατότητα του αιφνιδιασμού, δηλαδή να βάλει άρθρα, που δεν έχουν συζητηθεί. Επιλέγει συγκεκριμένα άρθρα και επ' αυτών των άρθρων γίνονται οι τοποθετήσεις. Και η κάθε παράταξη που βρίσκεται εδώ, δίνει την κατεύθυνση την οποία θέλει να δώσει. Και τι μεσολαβεί, που είναι κρίσιμο; Μεσολαβεί η κρίση του ελληνικού λαού. (ΑΡ)

Οπότε, ερχόμενη πλέον η Βουλή η οποία θα αναθεωρήσει, έχει μια κρίση του ελληνικού λαού που έχει δει τις κατευθύνσεις της προτείνουσας, αλλά και τις θέσεις, οι οποίες έχουν αναπτυχθεί από τις άλλες πολιτικές δυνάμεις και προφανέστατα είναι απόλυτα ελεύθερη να νομοθετήσει.

Γι' αυτόν τον λόγο υπάρχουν και οι ασφαλιστικές δικλίδες των εκατόν ογδόντα και εκατόν πενήντα έναν, όχι πάλι προς την κατεύθυνση, αλλά προς την ανάγκη της αναθεώρησης της διάταξης. Όταν έχουμε εκατόν ογδόντα Βουλευτές στην προτείνουσα Βουλή υπάρχει μια συναίνεση στο ότι αυτές οι διατάξεις πρέπει να αλλάξουν. Όταν έχουμε εκατόν πενήντα έναν, ενδεχομένως υπάρχουν οι αντίθετες απόψεις και γι' αυτό χρειάζεται η επόμενη πλειοψηφία.

Το γνωρίζετε ότι έτσι είναι. Ξέρετε γιατί το γνωρίζετε; Γιατί και οι ίδιοι επιλέξατε να μην ανοίξετε το θέμα του άρθρου 16 όχι στην κατεύθυνση αναγκαστικά των ιδιωτικών ή μη πανεπιστημίων. Αλλά, επειδή έγινε και μια κουβέντα, μην κοροϊδεύομαστε, η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι απόλυτα συμβατή με το Ελληνικό Σύνταγμα είτε μας αρέσει είτε όχι. Προσωπικά, εμένα μου αρέσει, αλλά σε κάποιους μπορεί να μην αρέσει. Αλλά ότι υπάρχει συνταγματική επιταγή με το άρθρο 16 παράγραφος 2 του Συντάγματος να διαπλάθεται η θρησκευτική συνείδηση και η εθνική συνείδηση είναι γεγονός, πράγμα που σημαίνει -και αυτό είπε το Συμβούλιο της Επικρατείας- ότι άμα κάποιος ασπάζεται την ορθόδοξη πίστη, προφανώς επειδή υπάρχει η υποχρέωση διαμόρφωσης θρησκευτικής συνείδησης, θα πρέπει να γίνει σεβαστή αυτή η πίστη του και να διδάσκεται το μάθημα των θρησκευτικών στο πλαίσιο της Ορθόδοξης πίστης και κάποιος που δεν την ασπάζεται μπορεί να εξαιρεθεί.

Δεν τολμήσατε αυτό να το ανοίξετε. Ξέρετε γιατί δεν τολμήσατε; Γιατί κατά βάθος ξέρατε ότι εάν ανοίξει η κουβέντα στο άρθρο 16, ενδεχομένως μια επόμενη Βουλή, ακόμη και αν ήταν παράγραφος, γιατί εκεί θα μπαίναμε στις ερμηνευτικές διατάξεις, θα μπορούσε να αλλάξει και να δώσει την κατεύθυνση την οποία θέλει.

Ποιοι τα λένε αυτά, τώρα; Αυτά τα λένε μεταξύ άλλων -θα αναφερθώ σε ανθρώπους που, φαντάζομαι, δεν μπορείτε να αμφισβητήσετε- ο Τσάτσος, κορωνίδα του Συνταγματικού Δικαίου. «Με την περι αναθεώρησης απόφαση της Βουλής πρέπει να καθορίζονται οι αναθεωρητές διατάξεις. Ο προσδιορισμός αυτών των υπό αναθεώρηση διατάξεων δεσμεύει την επόμενη Βουλή», δηλαδή ποιες θα αναθεωρηθούν, «η οποία δεν μπορεί να προσθέσει νέες διατάξεις. Η δεύτερη Βουλή, η Αναθεω-

ρητική, μπορεί ωστόσο αφενός να μην αναθεωρήσει κάποια από τις διατάξεις που συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο της πρότασης της προηγούμενης Βουλής και αφετέρου να προσδώσει στην αναθεώρηση περιεχόμενο νέο και διαφορετικό από εκείνο που αποφάσισε η προτείνουσα Βουλή». Ναι, και προς την αντίθετη κατεύθυνση, αυτό λέει ο Τσάτσος. Ο Τσάτσος τα λέει στο «Συνταγματικό Δίκαιο» σελίδα 218-219 και ο Μάνεσης στη «Συνταγματική Θεωρία και Πράξη» στη σελίδα 147.

Μάνεσης: «Ο καθορισμός του περιεχομένου της νέας ρυθμίσεως δεν ανήκει στην αρμοδιότητα αυτής», δηλαδή της προτείνουσας. «Θα ενεργηθεί κατά το δεύτερο στάδιο της αναθεωρητικής διαδικασίας υπό της επόμενης Βουλής, η οποία πάντως δεν δεσμεύεται από τας, εν τη πράξει της αρχικώς αποφασίζουσας την διενέργεια της αναθεωρήσεως Βουλής, περιληφθείσας τυχόν υποδείξεις ως προς το μελλοντικό περιεχόμενο των υπό αναθεώρηση διατάξεων». Άρα είναι ξεκάθαρο το θέμα. Υπάρχουν οι δύο αποφάσεις.

Η δεύτερη απόφαση την οποία λέτε, κύριε Λάππα, είναι περιοριστική, η 2512/2016. Ουσιαστικά τότε, επειδή έλεγαν ότι από τη στιγμή που είναι αναθεωρητέα η διάταξη πρέπει να αναθεωρηθεί, είπε ότι δεν δεσμεύεται η επόμενη Βουλή.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΠΠΑΣ: Για τον δικαστικό έλεγχο.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ: Δεν δεσμεύεται.

Κάνει και μια ωραία ανάλυση εκεί, γιατί ακριβώς στο άρθρο 110 αναφέρεται η «απόφαση της δεύτερης Βουλής», ενώ της πρώτης Βουλής είναι «πρόταση».

Σε κάθε περίπτωση, την τυπική συνταγματικότητα δεν την κρίνουν τα δικαστήρια. Αυτό το κρίνουμε εμείς εδώ, στη Βουλή. Τα δικαστήρια κρίνουν τυχόν ουσιαστική αντισυνταγματικότητα.

Επομένως, είναι ξεκάθαρο ότι η κατεύθυνση της Βουλής τώρα που ερχόμαστε είναι κατεύθυνση, η οποία μπορεί να προσδώσει το περιεχόμενο που επιθυμεί.

Θέλω να αναφερθώ σε ορισμένες διατάξεις και κατά βάση θα αναφερθώ σε μία. Κοιτάξε τι γίνεται: Πέρα από το σιδηρόπλοκο ψηφίσουμε εδώ όλα έρχονται στην κρίση και στο κομμάτι της πολιτικής βούλησης. Έχει γίνει μια μεγάλη κουβέντα για το άρθρο 86 του Συντάγματος. Μάλιστα, κατά την άποψή μου, και το λέω ευθέως, η προηγούμενη κυβερνητική πλειοψηφία προσπάθησε στην πραγματικότητα να αλλάξει το περιεχόμενο του άρθρου 86.

Να βλέπουμε συνολικά τη νομολογία, κύριε Λάππα. Για τη δωροδοκία, λόγου χάρη, είναι παγιότατη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων ότι είναι θέμα που άπτεται στην αρμοδιότητα του Υπουργού.

Βλέπετε, επειδή δεν άρεσε σε εσάς το άρθρο 86, στο συγκεκριμένο, πήρατε μια απόφαση. Το γυρίσατε από τη Βουλή, παρ'όλο που η Εισαγγελία το είχε στείλει με ένα συγκεκριμένο θέμα. Πέρα, όμως, από το τι θα αποφασίσουμε -γιατί συμφωνούμε όλοι ότι το βασικό πρόβλημα είναι το κομμάτι της αποσβεστικής προθεσμίας- από εκεί και πέρα, μεγάλη κουβέντα μπορεί να γίνει αν θα υπάρχει ή δεν θα υπάρχει αρμοδιότητα της Βουλής. Υπάρχει το πρόβλημα της αποσβεστικής προθεσμίας.

Υπάρχει, τελικά, όμως, πολιτική βούληση. Διότι και στη δική σας θητεία, όπως και στις προηγούμενες θητείες -συνολικό είναι αυτό- φάκελοι έρχονταν. Και οι φάκελοι έρχονταν εμπρόθεσμα. Υπήρξε ποτέ μια κυβερνητική πλειοψηφία που για δικό της Υπουργό αποφάσισε να συ-

στήσει προανακριτική επιτροπή; Καμμία δεν υπήρξε.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Για τον Τσοχατζόπουλο.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ: Ενωό κυβερνητική πλειοψηφία. Ο Τσοχατζόπουλος δεν ήταν τότε.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ (Γενικός Αγορητής του Κινήματος Αλλαγής): Όχι, δεν ήταν.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ: Εγώ λέω να βρίσκεται πρόσωπο που είναι. Τότε δεν ήταν ο Τσοχατζόπουλος.

Εγώ λοιπόν, λέω το εξής: Δεν βλέπουμε ότι αυτό είναι προβληματικό από μόνο του; Διότι οι φάκελοι έρχονταν. Οι προθεσμίες δεν χάνονται αναγκαστικά.

Εσείς για τα δέκα πρόσωπα είπατε: «Μα, τι να κάνουμε; Μας το έστειλε η δικαιοσύνη». Δεν σας έστειλε για δικούς σας Υπουργούς η δικαιοσύνη; Θέλετε να σας αριθμήσω φακέλους που σας έστειλε; Γιατί δεν κρίνατε ότι έπρεπε να κάνετε μια προανακριτική Επιτροπή για τους δικούς σας Υπουργούς; Βλέπετε ότι πολλές φορές το κομμάτι της πολιτικής βούλησης είναι που κάνει διατάξεις να μη λειτουργούν.

Κατά την άποψή μου, το άρθρο 86 -που προφανώς, θα αλλάξει και είναι ώριμη συζήτηση- ήταν ένα άρθρο που μπορούσε και να λειτουργήσει. Δεν έφταιγε μόνο η αποσβεστική προθεσμία που ήταν προβληματικό. Έφταιγε και μια βούληση. Διότι όταν έρχονται φάκελοι, όταν πρόκειται για τους άλλους, μπορούμε να κάνουμε προανακριτικές επιτροπές και να λέμε ότι δεσμευόμαστε από την κίνηση της δικαιοσύνης, αλλά όταν είναι για εμάς λιμνάζουν στα συρτάρια.

Όλη φιλοσοφία -και κλείνω με αυτό- ποια είναι; Είναι ότι η Βουλή πρέπει να είναι έτοιμη, ακόμα και στην πρόταση της προανακριτικής επιτροπής, να μπορεί να κρίνει τα στοιχεία που έχει. Να μην είναι αυτό που λέγατε «αφού ήρθε, πάμε και για τους δέκα». Όχι. Η λογική του άρθρου 86 είναι ότι όταν μαζευτούν οι τριάντα υπογραφές, θα πρέπει να έχει γίνει αξιολόγηση του φακέλου. Και από αυτή την αξιολόγηση θα πρέπει να δούμε αν θέλουμε να κάνουμε ή αν δεν θέλουμε να κάνουμε προκαταρκτική. Αυτή είναι μια μεγάλη κουβέντα που πρέπει να τη δούμε, γιατί στην αναθεώρηση του άρθρου 86, η οποία θα γίνει τώρα, θα είμαστε εμείς που θα κρινόμαστε μετά από πέντε και δέκα χρόνια, αν είναι μια διάταξη η οποία δεν θα λειτουργήσει.

Ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ, κύριε Πλεύρη.

Τον λόγο έχει η κ. Ξενογιαννακοπούλου.

ΜΑΡΙΑ - ΕΛΙΖΑ (ΜΑΡΙΛΙΖΑ) ΞΕΝΟΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: Ευχαριστώ πολύ, κύριε Πρόεδρε.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, έχουμε όλοι συναίσθηση της σημαντικής αποστολής που έχει η επιτροπή μας. Νομίζω ότι είναι τιμητικό για όλους και όλες που συμμετέχουμε σε αυτή, ιδιαίτερα σε μια συγκυρία που καλούμαστε να αποτυπώσουμε με την Συνταγματική Αναθεώρηση μια συλλογική εμπειρία που σε μεγάλο βαθμό ήταν και δραματική τα τελευταία χρόνια, και όσον αφορά την κρίση και τις μεγάλες θεσμικές, οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες που είχε, αλλά σίγουρα και για τη χώρα μας και για τον ελληνικό λαό τις προοπτικές και τις προκλήσεις που έχουμε μπροστά μας και πώς μπορούμε μέσα από αυτή τη διαδικασία της θεσμικής Αναθεώρησης να πάμε μπροστά, και όσον αφορά τους θεσμούς και όσον αφορά την ίδια τη δημοκρατία μας.

Σίγουρα, η Συνταγματική Αναθεώρηση και η αναγκαία συναίνεση δεν σημαίνει σε καμμία περίπτωση ότι απεμπολούμε τις ιδεολογικές και πολιτικές μας αρχές και απόψεις. Σημαίνει, όμως, ότι εξαντλούμε τις δυνατότητες, προκειμένου να μπορούμε να αποτυπώσουμε μέσα από το Σύνταγμα το πλαίσιο εκείνο που αποτυπώνει και την ίδια, φυσικά, διαδικασία του πολιτικού και κοινωνικού συσχετισμού της, όπως κάθε φορά εκφράζεται, αλλά και κάποιες βασικές, κεντρικές αρχές, που πιστεύουμε ότι είναι αναγκαίες για τη λειτουργία της δημοκρατίας και για το καλό της πατρίδας μας.

Νομίζω, επειδή ακούστηκαν και διάφορες απόψεις προηγουμένως, ότι η αλήθεια είναι ότι την περίοδο της κρίσης και της εφαρμογής των μνημονίων ζήσαμε σε όλη την Ευρώπη, αλλά ιδιαίτερα στις χώρες, που εφαρμόστηκαν μνημόνια, μια πολύ μεγάλη αποδυνάμωση των ιδίων των θεσμικών λειτουργιών της κοινοβουλευτικής διαδικασίας. Να θυμίσω πώς έρχονταν για ψηφοφορία τα μνημόνια και τα μνημονιακά σχέδια νόμου. Φυσικά, ετρώθη πολύ η αξιοπιστία και η εμπιστοσύνη των ιδίων των πολιτών, των κοινωνικών δυνάμεων απέναντι στην πολιτική και τη δημοκρατική λειτουργία.

Αρα, λοιπόν, νομίζω ότι ένα από τα πρώτα ζητήματα που αυτή η Αναθεώρηση θα συζητήσει και τουλάχιστον οι προτάσεις που έχει καταθέσει και η Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ -αλλά νομίζω ότι υπάρχει και πεδίο συνάντησης, όπως φάνηκε στις συζητήσεις της προτείνουσας Βουλής- είναι ακριβώς προτάσεις οι οποίες στοχεύουν στην εμπάθυνση και την ενίσχυση της δημοκρατικής λειτουργίας, στην αξιοπιστία και την τιμή του πολιτικού συστήματος, στην ενίσχυση -επειδή είπε και ο κ. Τζαβάρας προηγουμένως- διαδικασιών συμμετοχής των πολιτών, έτσι ώστε να νιώθουν ότι πραγματικά συμβάλλουν πιο ενεργά στις διαδικασίες, οι οποίες καθορίζουν τις εξελίξεις και τη συλλογική και προσωπική μοίρα του καθένα μας.

Αρα, αυτό είναι ένα πολύ μεγάλο πεδίο για το οποίο νομίζω ότι μας κρίνει ο ελληνικός λαός και θα μας κρίνει. Είναι κι ένα ζητούμενο, κύριε Πρόεδρε, γιατί το έθεσε και ο κ. Λοβέρδος προηγουμένως αυτό, ότι σε άλλες εποχές, όταν γινόταν μια διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος, ήταν ένα μείζον πολιτικό θέμα.

Ξέρουμε ότι, όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα, ενδεχομένως και με μια διαφορετική προσέγγιση του κόσμου -και είναι και θέμα, όπως είπαμε πριν, και της αξιοπιστίας της πολιτικής και του να νιώθουν οι πολίτες την ανάγκη αυτή ενίσχυσης της συμμετοχής- ίσως θα έπρεπε -το θέτω ως μια ιδέα- να δούμε και πώς θα μπορούσε όλη αυτή η διαδικασία να αναδειχθεί και περισσότερο στην ευρύτερη κοινή γνώμη. Ξέρω ότι, φυσικά, υπάρχουν οι αναμεταδόσεις των διαδικασιών μας. Το θέτω ως ένα ερώτημα στο Προεδρείο για συζήτηση και συγκεκριμένες ενδεχομένως προτάσεις.

Όταν, όμως, μιλάμε για συναίνεση, αυτό σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να σημαίνει ότι αυτή η συναίνεση θα επιδιωχθεί για να εξυπηρετηθούν λόγοι της συγκυρίας και πολιτικές σκοπιμότητες. Νομίζω ότι αυτό πρέπει να είναι σαφές. Η συναίνεση πρέπει να είναι μια μακροπρόθεσμη διαδικασία.

Ο κεντρικός εισηγητής μας κ. Κατρούγκαλος ανέφερε χαρακτηριστικά το θέμα του εκλογικού νόμου. Η Νέα Δημοκρατία και ο κ. Μητσοτάκης, απ' ό,τι θυμάμαι και από την τοποθέτησή του στη Θεσσαλονίκη, ίσα ίσα ξεκαθά-

ρισε ότι δεν θέλει να αξιοποιήσει, προς τιμήν του, τη διαδικασία του Συντάγματος σε αυτή την κατεύθυνση.

Επειδή, όμως, αναπτύχθηκε ένας τέτοιος δημόσιος λόγος και μάλιστα, με απόψεις καθηγητών του Συνταγματικού Δικαίου -γιατί είναι σαφές ότι υπάρχει και μια έντονη ανάγκη επίκλησης επιστημονικών απόψεων, αλλά ξέρουμε πολύ καλά ότι και οι επιστημονικές απόψεις, πολλές φορές, έχουν και διαφορετικές προσεγγίσεις μεταξύ τους και χρειάζεται κάθε φορά και αυτές να κρίνονται- άρα, αυτό θα ήταν ένα παράδειγμα αρνητικό, εκμετάλλευσης και αξιοποίησης μιας αναγκαίας θεσμικής διαδικασίας για έναν λόγο συγκυριακό.

Θα ήθελα, όμως, να τοποθετηθώ κυρίως σε τρία θέματα.

Πρώτον, είπε ο κ. Τζαβάρας, ο οποίος έχει και πολύ μεγάλη εμπειρία απ' όλη αυτή τη διαδικασία, κάνοντας μια κριτική, γιατί η Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ στην προηγούμενη Βουλή τοποθετήθηκε όσον αφορά μια διαδικασία που θα ανασχέσει μια πιο νεοφιλελεύθερη τοποθέτηση. Αυτό δεν είναι κάτι το οποίο είναι έξω από τα προβλήματα και τους κινδύνους. Η νεοφιλελεύθερη άποψη για την οικονομία ήταν, όταν ξεκίνησε να αναδεικνύεται τη δεκαετία του 1980 και του 1990, μια άλλη άποψη οικονομικής πολιτικής και κοινωνικής πολιτικής.

Αυτό που ζήσαμε στην πορεία της εξέλιξης της παγκοσμιοποίησης με συγκεκριμένους πολιτικούς όρους, όπως επελέγη το 1990, είναι ότι έγινε αυτό που λέμε ένα «mainstream», δηλαδή θεσμοθετήθηκε ότι αυτό είναι η βάση πάνω στην οποία πρέπει να ασκείται η πολιτική. Και μετά ήρθε βέβαια η κρίση και η επιλογή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία την πλήρωσε και η ίδια με θεσμική αποδυνάμωση, να έρθει να θεσμοθετήσει, κυρίως σε επίπεδο ευρωπαϊκό, μια σειρά από αυτές τις επιλογές.

Αρα, δεν αναιρείται επ' ουδενί η δημοκρατική δυνατότητα στο Σύνταγμα να μπαίνουν ασφαλιστικές δικλείδες, γιατί μπορεί να υπάρχει μέσα στα πλαίσια του Συντάγματος ένα άλλο μίγμα οικονομικής πολιτικής και μέσα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν νοείται, λοιπόν, να υπάρχουν διατάξεις, οι οποίες έρχονται για να γίνει μια επέμβαση και προκατάληψη ως προς την άσκηση της οικονομικής πολιτικής.

Επειδή είναι συναφές με αυτό, έρχομαι στα κοινωνικά δικαιώματα. Μια από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις του ευρωπαϊκού συνταγματικού δικαίου και των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων της Ευρώπης μετά τον πόλεμο ήταν η δεύτερη γενιά των κοινωνικών δικαιωμάτων και του κοινωνικού κράτους, όπως αποτυπώθηκε στις κοινωνικές τότε διεργασίες και προϋποθέσεις κυρίως της δεκαετίας του 1950 και του 1960.

Από εκεί και πέρα, ξέρουμε ότι αν υπήρξε ένας τομέας ο οποίος επλήγη την περίοδο της κρίσης ήταν ο τομέας των κοινωνικών δικαιωμάτων. Εκεί υπήρχε οπισθοχώρηση, υπήρχε σχεδόν αναίρεση αυτών των δικαιωμάτων. Το λέω γιατί τέθηκε ένα ερώτημα, ότι «γιατί ερχόμαστε και δίνουμε έμφαση σε αυτά τα κοινωνικά δικαιώματα ή στα θέματα των δημοσίων αγαθών;».

Εδώ θα έρθω και θα τονίσω ότι την Ευρωπαϊκή Ένωση την επικαλούμαστε συνήθως όταν είναι να επιβληθούν μονομερώς πολιτικές περιοριστικές, κάτι που είναι και ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, όταν έρχεται η Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία έχει ολόκληρα κεφάλαια για την κοινωνική Ευρώπη, για την κατοχύρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων, για την ανάγκη διασφάλισης

του δημοσίου συμφέροντος στις απελευθερωμένες αγορές, όπως επίσης και για την ανάγκη της δημόσιας υπηρεσίας, εκεί τι είδαμε, αγαπητοί συνάδελφοι, τα προηγούμενα χρόνια; Είδαμε ότι στην ουσία, ολόκληρα κεφάλαια της Συνθήκης της Λισαβόνας είτε δεν εφαρμόζονται είτε έπαψαν να είναι ενεργά.

Θα σας θυμίσω ότι υπήρχε και η απαράδεκτη τότε δήλωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής -γιατί μέσα στους θεσμούς οι δύο ήταν ευρωπαϊκοί θεσμοί, ήταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα- ότι αναστέλλονται οι διατάξεις εκείνες που αφορούν τα κοινωνικά δικαιώματα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις για χώρες με μνημόνια.

Αρα, είναι ιδιαίτερα επίκαιρη η συζήτηση και όσον αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα και το δημόσιο συμφέρον και όσον αφορά τα δημόσια αγαθά και θα έχουμε την ευκαιρία να τοποθετηθούμε κατά τη διάρκεια της συζήτησης.

Κλείνοντας, όσον αφορά το μείζον θέμα που αναδείχθηκε σήμερα και δικαιώνει, κύριε Πρόεδρε, και την επιλογή να γίνει αυτή η συζήτηση επί της αρχής, θα ήθελα να πω ότι είναι μια ενιαία διαδικασία η συνταγματική Αναθεώρηση. Φυσικά υπάρχει η προτείνουσα Βουλή και υπάρχει και η Αναθεωρητική Βουλή που είπε -νομίζω- ο κ. Τραγάκης, ο οποίος έχει αποχωρήσει, ότι αποτυπώνει το κείμενο -και κανείς δεν το αμφισβητεί αυτό-, ότι η εξειδίκευση και η αποτύπωση του κειμένου γίνεται από την Αναθεωρητική Βουλή, όπως, επίσης, δεν δεσμεύεται στο θέμα ότι μπορεί ενδεχομένως να μην είναι αναθεωρήσιμη μια διάταξη, ένα άρθρο.

(Στο σημείο αυτό κτυπάει το κουδούνι λήξεως του χρόνου ομιλίας της κυρίας Βουλευτού)

Από εκεί και πέρα -τελειώνω με αυτό- θα ήταν παράδοξο και εκτός συνταγματικής λογικής να πούμε ότι σε αυτή την ενιαία διαδικασία η κατεύθυνση και η αιτιολογία που δίνει η προτείνουσα Βουλή δεν παίζει ρόλο όσον αφορά την κατεύθυνση, άλλο πώς θα αποτυπώσει ή τελικά δεν θα κάνει την αναθεώρηση ενός άρθρου.

Επειδή ακούστηκε το επιχείρημα ότι μεσολαβούν οι εκλογές, θα ήθελα να πω ότι σαφώς μεσολαβούν οι εκλογές και είναι κομμάτι αυτής της διαδικασίας. Όμως, ξέρουμε πολύ καλά ότι η λαϊκή κυριαρχία στις εκλογές -και σε αυτές τις εκλογές- όπως αποτυπώνεται, δεν αποτυπώνεται με βάση καθαρά το ερώτημα όσον αφορά το Σύνταγμα. Είναι μια πτυχή και αυτή, αλλά αποτυπώνεται με βάση μια σειρά άλλους λόγους και παράγοντες.

Νομίζω, λοιπόν, ότι σε αυτό το ζήτημα μέσα από τη διαδικασία και τον διάλογο μπορούμε πραγματικά με μια κατάρχη κατεύθυνση να υπάρξει η εξάντληση της συζήτησης και της ποιοτικής αυτής συζήτησης όσον αφορά την εξειδίκευση και το περιεχόμενο.

Ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ.

Ο κ. Καμίνης, ο Γραμματέας της Επιτροπής έχει τον λόγο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΜΙΝΗΣ: Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

Μιλάμε αυτή τη στιγμή για μια μεγάλη χαμένη ευκαιρία. Δυστυχώς, υπάρχει ο περιορισμός του άρθρου 110 παράγραφος 6, ο οποίος μας αναγκάζει να ξαναπιάσουμε το Σύνταγμα μετά από δέκα σχεδόν χρόνια. Θα πρέπει να μεσολαβήσει ένα τεράστιο χρονικό διάστημα, για να μπορέσουμε να αναπληρώσουμε τις παραλείψεις και τα

σφάλματα, που ενδεχομένως, θα έχουμε κάνει τώρα.

Για να είμαι ειλικρινής, ποτέ δεν κατάλαβα γιατί η συνταγματική μας θεωρία υποστήριζε πάντοτε ότι το άρθρο 110 παράγραφος 6 αφορά απαγόρευση Συνταγματικής Αναθεώρησης ακόμη και να έχει αναθεωρηθεί μια διάταξη, και μπλοκάρει όλη τη διαδικασία στο μέλλον. Αυτό δεν το κατάλαβα ποτέ.

Σε όλη τη διάρθρωση του άρθρου 110 υπάρχει ένας τεράστιος συντηρητισμός. Κρατήσαμε την αρχιτεκτονική της συνταγματικής αναθεώρησης ουσιαστικά σχεδόν απaráλλακτη στις βασικές γραμμές της από το Σύνταγμα του 1864. Μια πολύ βαριά διαδικασία με επανειλημμένες ψηφοφορίες, αυξημένες πλειοψηφίες και την παρεμβολή του εκλογικού σώματος.

Ο συντηρητισμός αυτός, παλιά μπορεί να ήταν εύλογος. Γιατί; Διότι κάθε αναθεώρηση ήταν μια νίκη ως την πούμε έτσι- απέναντι στον μονάρχη. Και φρόντιζε πάντοτε το δημοκρατικό κίνημα να εξασφαλίζει τις κατακτήσεις του απέναντι στο Στέμμα. Σήμερα, η πραγματικότητα είναι πάρα πολύ διαφορετική. Τα πράγματα αλλάζουν γρήγορα και θέλουμε πολύ γρήγορες παρεμβάσεις, ακόμα και στον καταστατικό χάρτη.

Δείτε τώρα πού έχουμε φτάσει. Έχουμε φτάσει να έχουμε ψηφίσει κάποιες διατάξεις να αναθεωρηθούν με την πλειοψηφία των εκατόν ογδόντα ψήφων και κοιτάξτε τις μία προς μία. Είναι διατάξεις οι οποίες ουσιαστικά αφορούν το παρελθόν. Πάμε να μπαλώσουμε λάθη, που έχουμε κάνει, είτε αυτά αφορούν την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας -αναφέρομαι στην καταστρατήγηση που έγινε στην τελευταία εκλογή με τη βεβαιωμένη διάλυση της Βουλής το 2014- είτε τις καταχρήσεις που έχουμε κάνει στα θέματα της βουλευτικής ασυλίας και της ποινικής ευθύνης των Υπουργών είτε στο θέμα των ανεξάρτητων αρχών, που δεν καταφέραμε να εκλέξουμε με μια αυξημένη πλειοψηφία ανεξάρτητες αρχές. Μιλάμε για μια αναθεώρηση, που συνομιλεί με το παρελθόν και δεν προετοιμάζει το μέλλον.

Τα βασικά προβλήματα της χώρας τουλάχιστον, στο επίπεδο των θεσμών, είναι δημόσια διοίκηση και η δικαιοσύνη. Εκεί έχουμε τα μεγάλα προβλήματα. Αυτά είναι που φρενάρουν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Και αντί να πάμε με γενναιότητα να φέρουμε εκεί τις μεγάλες τομές, σε πράγματα που θα μπορούσαμε να συμφωνήσουμε, κατατριβόμαστε με άλλα ελάσσονα ζητήματα.

Καθίσαμε να ασχοληθούμε σοβαρά με το θέμα μιας πραγματικής διοικητικής αποκέντρωσης που έχει απόλυτα ανάγκη η χώρα; Πιάσαμε το άρθρο 101 παράγραφος 3, το οποίο βάζει ένα πολύ μεγάλο εμπόδιο στην αποκέντρωση, γιατί λέει ότι τα περιφερειακά όργανα του κράτους στην περιφέρειά τους ασκούν αποφασιστική αρμοδιότητα και στέκεται εμπόδιο σε κάθε πραγματική παραχώρηση αρμοδιοτήτων στην τοπική αυτοδιοίκηση;

Πήγαμε να αλλάξουμε το άρθρο 90 παράγραφος 5 για την ανάδειξη της ηγεσίας της δικαιοσύνης, που τόσο έχει κοστίσει στη χώρα, που είναι και αυτό υπεύθυνο για όλους αυτούς τους φατριασμούς, που βλέπουμε αυτή τη στιγμή να βγαίνουν στην επιφάνεια στους κόλπους της δικαστικής και εισαγγελικής εξουσίας;

Πήγαμε να μιλήσουμε για το μεγάλο θέμα, που αφορά το γιατί χρονοτριβεί η δικαιοσύνη και αντί να κοιτάμε και να συζητάμε για το πώς θα αυξήσουμε το προσωπικό να πάμε να μιλήσουμε για τον θεσμό της διαμεσολάβησης, ο οποίος θα μπορέσει, σε όλους τους κλάδους του δι-

καίου, να αποφορτίσει τα δικαστήρια από τον τεράστιο όγκο δουλειάς με τον οποίο έχουν επιφορτιστεί και έχουμε αυτή τη στιγμή μια απόφαση ανωτάτου δικαστηρίου, που ουσιαστικά λέει ότι ο νομοθέτης δεν μπορεί να καθιερώσει υποχρεωτική διαμεσολάβηση; Ουσιαστικά, δηλαδή, επιβάλλουν οι δικαστές και οι δικηγόροι την άποψή τους, ότι θα πρέπει πια σε όλα να παρεμβαίνει η δικαστική εξουσία. Δεν έπρεπε να το πιάσουμε αυτό και να το συζητήσουμε και να κάνουμε ένα σημαντικό βήμα για να λύσουμε το θέμα της βραδυπορίας της δικαιοσύνης; Αυτά και πολλά άλλα!

Δεν θα έπρεπε να μιλήσουμε και να πάμε να αναθεωρήσουμε το άρθρο 16 παράγραφος 2, που αυτή τη στιγμή βλέπουμε το Συμβούλιο της Επικρατείας, όπως είπε ο Ανδρέας Λοβέρδος, να στηρίζεται ουσιαστικά εκεί για το θέμα του κατηχητικού μαθήματος στα θρησκευτικά;

Για το 16 παράγραφος 5, σε μια επιστημονική συζήτηση είχα ακούσει εδώ πέρα επιφανή συνταγματολόγο της προηγούμενης Πλειοψηφίας να λέει, «ας γίνει αναθεώρηση τώρα, ας πάει και στράφι, αρκεί να φράξουμε τον δρόμο στην ιδιωτικοποίηση των πανεπιστημίων, να εμποδίσουμε την επόμενη Βουλή να ιδιωτικοποιήσει ή να προχωρήσει σε ιδιωτικά πανεπιστήμια», λες και αυτό είναι το μείζον πρόβλημα της χώρας.

Αυτό το θέμα το έχουμε αναγάγει σε μείζον ζήτημα, στην ουσία αναπαράγοντας αδράνειας της Μεταπολίτευσης, τις τότε εμμονές του φοιτητικού κινήματος, αλλά και τα συνεχιζόμενα συμφέροντα πανεπιστημιακών καθηγητών, οι οποίοι τα είχαν «στυλώσει» και δεν ήθελαν ουσιαστικά να χάσουν το μονοπώλιό τους. Και καθόμαστε ουσιαστικά και κατατριβόμαστε σ' αυτήν την ιστορία, ενώ έχουμε ιδιωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ιδιωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα.

Διαβάζοντας τα Πρακτικά της προηγούμενης Βουλής, ακούμε ότι η προηγούμενη κοινοβουλευτική Πλειοψηφία, ήθελε να επαναφέρει την πολιτική κατά βάση με δύο τρόπους: Με τη συστηματική προσφυγή σε δημοψηφίσματα και με την καθιέρωση της απλής αναλογικής ως υποχρεωτικό εκλογικό σύστημα και στις εθνικές εκλογές και στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης, σαν να μην διδασκόμαστε ποτέ από το παρελθόν.

Το μοναδικό δημοψήφισμα που έγινε και ήταν γνήσιο και έλυσε πρόβλημα στη χώρα ήταν το δημοψήφισμα του 1974 για τη μορφή του πολιτεύματος. Όποιο άλλο δημοψήφισμα έγινε ήταν τραγωδία είτε γιατί διεξήχθη σε συνθήκες βίας και νοθείας είτε γιατί διεξήχθη -αναφέρομαι στο δημοψήφισμα του 2015- σε απαράδεκτες συνθήκες, πάνω σ' ένα κείμενο το οποίο ήταν διατυπωμένο στην αγγλική γλώσσα, δεν ήταν καν επίσημο κείμενο, που διεξήχθη μέσα σε ασφυκτικά χρονικά περιθώρια και το χειρότερο, ανετράπη αμέσως μετά η ετυμηγορία του κόσμου. Και βλέπουμε την Πλειοψηφία, που τα έκανε όλα αυτά, να έρχεται και να μας λέει ότι το δημοψήφισμα αυτήν τη στιγμή θα λύσει το πρόβλημα της πολιτικής στη χώρα ή η απλή αναλογική, που όποτε δοκιμάστηκε στη χώρα ήταν καταστροφή και τώρα, που την επιβάλαμε στην τοπική αυτοδιοίκηση, βλέπουμε τα εκτρώματα, τα οποία έχει δημιουργήσει.

Θέλουμε πραγματική εφαρμογή της πολιτικής; Θα γίνει. Θα γίνει, όμως, εφόσον σεβαστούμε και κάποιες συνθήκες του πολιτεύματος. Γιατί εδώ πονάει χέρι, πάει να κόψει κεφάλι.

Τι καταφέραμε με την καταστρατήγηση της διάταξης για την ανάδειξη του Προέδρου της Δημοκρατίας; Καταφέραμε σήμερα να συζητάμε δυο εκδοχές: Είτε να πάμε να εκλέξουμε Πρόεδρο της Δημοκρατίας με μια απλή πλειοψηφία, που είναι απαράδεκτο, γιατί ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ρυθμιστής του πολιτεύματος και πρέπει να είναι υπεράνω των κομματικών ανταγωνισμών, είτε την άλλη -που ευτυχώς αποφεύχθηκε- καταστροφική εκδοχή, να εκλέγεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απευθείας από το εκλογικό σώμα, κάτι το οποίο θα έφερνε έναν απαράδεκτο δικεφαλισμό στην κορυφή της Εκτελεστικής Εξουσίας και μια τρομακτική κρίση πολιτεύματος, εάν ποτέ εφαρμοζόταν.

Τελειώνω, κύριε Πρόεδρε, με το θέμα της δέσμευσης μιας Βουλής, της σημερινής, από την προηγούμενη. Δεν είναι μόνο τα ονόματα του Τσάτσου και του Μάνεση, τα οποία έχουν καταλυτική επίδραση σ' αυτό το ζήτημα. Αγνοούμε ότι για πρώτη φορά στη συνταγματική μας ιστορία έχουμε και εναλλασσόμενες πλειοψηφίες. Για πρώτη φορά, το άρθρο περί Αναθεωρήσεως μιλάει για εκατόν ογδόντα ή εκατόν πενήντα Βουλευτές. Ότι θα πρέπει να γίνεται σεβαστή η απόφαση της προηγούμενης Βουλής ναι! Αλλά μόνο ως προς την ανάγκη αναθεώρησης των συγκεκριμένων διατάξεων. Απλώς περιγράφει διατάξεις, τις αναφέρει και εκεί δεσμεύει την επόμενη Βουλή. Και το απόσπασμα του Βουλευτή Τρικούπη στην Αναθεωρητική Βουλή, την Ε', σ' αυτό αναφερόταν.

Σκεφτείτε, όμως, να έχουμε μια κυβέρνηση, μια πλειοψηφία στο τέλος της θητείας της, ουσιαστικά, να πνέει τα λοίσθια και να έρχεται να δεσμεύει μια άλλη καινούργια πλειοψηφία στην Α' Σύνοδο, που είναι νωπή η λαϊκή εντολή. Έχει σημασία που καθιερώνει ο συντακτικός νομοθέτης να γίνεται η αναθεώρηση στην Α' Σύνοδο. Να έχεις μια πλειοψηφία νωπή των εκατόν ογδόντα ενώ η προηγούμενη να έχει αποφασίσει με εκατόν πενήντα, και να λέει «όχι, δεσμεύεσαι από την προηγούμενη πλειοψηφία -που ουσιαστικά έπνεε τα λοίσθια- «των εκατόν πενήντα», ενώ επαναλαμβάνω έχει μεσολαβήσει η ετυμηγορία του εκλογικού σώματος. Νομίζω ότι αυτό δεν μπορεί να στηριχθεί.

Αυτά είχα να πω σε αυτόν τον χρόνο.

Σας ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε και εύχομαι καλές εργασίες σε όλους μας.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ, κύριε Καμίνη.

Τον λόγο έχει τώρα ο συνάδελφος Σταύρος Κελέτσης.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΕΛΕΤΣΗΣ: Κύριε Πρόεδρε, φοβάμαι ότι σε ό,τι αφορά το πρώτο μέρος της τοποθέτησής του κ. Καμίνη, εγώ θα κινηθώ ακριβώς στην αντίθετη κατεύθυνση. Και θα σας εξηγήσω τι εννοώ.

Το Σύνταγμα του 1975 ήταν ένα από τα πιο συγκροτημένα και κατασταλαγμένα πολιτικά και νομικά συνταγματικά κείμενα και χαρακτηρίστηκε, όχι μόνον από την ελληνική συνταγματική θεωρία, αλλά και από την ευρωπαϊκή και την ξένη θεωρία ως ένα από τα πιο προοδευτικά και πιο σύγχρονα και φιλελεύθερα Συντάγματα της Ευρώπης.

Το Σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης νόμος του πολιτεύματος και του κράτους. Δυστυχώς, ένα τυπικά αυστηρό Σύνταγμα βάσει του άρθρου 110, δηλαδή που αλλάζει σχετικά δύσκολα, το έχουμε καταντήσει σχεδόν να είναι ένας απλός τυπικός νόμος. Τι εννοώ; Από το 1975 μέχρι σήμερα κάναμε τρεις Αναθεωρήσεις και σήμερα πάμε

στην τέταρτη. Δηλαδή, ανά δέκα χρόνια περίπου, κάνουμε και μία αναθεώρηση. Δεν κάνουμε στα σαράντα χρόνια μία Αναθεώρηση, κάνουμε την τέταρτη Αναθεώρηση.

Θα αναφέρω ένα παράδειγμα. Το κεφάλαιο για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, από το 4 έως το 24, είναι ένα από τα πιο πρωτοπόρα και πιο προοδευτικά κεφάλαια κατά κοινή ομολογία. Και ερχόμαστε σήμερα και αμφισβητούμε και λέμε «Τα κοινωνικά δικαιώματα και έτσι και αλλιώς και η κρίση, κ.λπ.». Τι σχέση έχει αυτό; Το Σύνταγμα μάς δίνει τις κατευθύνσεις. Αν η τρέχουσα πολιτική δεν μπορεί στην εφαρμογή της να τα εφαρμόσει, αυτό είναι θέμα ελλείψεων του πολιτικού συστήματος.

Για να κάνω και κάποιες ιστορικές αναφορές, όταν ο Βασιλιάς Λυκούργος της Σπάρτης το 800 π.Χ. έφτιαξε τον θεμελιώδη νόμο λειτουργίας του πολιτεύματος, έφυγε από τη Σπάρτη, αφού πρώτα έβαλε τους Σπαρτιάτες να ορκιστούν ότι δεν θα αλλάξουν τον νόμο χωρίς τη δική του παρουσία, για να εξασφαλίσει ακριβώς αυτήν την ανελαστικότητα. Οι δε θεμελιώδεις νόμοι οργάνωσης του πολιτεύματος στην Αρχαία Αθήνα ήταν καταγεγραμμένοι σε μαρμάρινες πλάκες σε κοινή θέα όλων στην Αγορά, ακριβώς για να τονίζεται αυτή η σταθερότητα των νόμων και του πολιτεύματος και η συνέχεια και το γεγονός ότι δεν μπορούσαν να αλλάξουν με έναν τόσο εύκολο τρόπο.

Τι κάναμε, λοιπόν, εμείς, κατά την άποψή μου; Προσαρμόσαμε και προσπαθούμε να προσαρμόζουμε ή βάζουμε τη συνταγματική αναθεώρηση κάθε φορά μέσα στη δίνη της πολιτικής αντιπαράθεσης. Κάθε κυβέρνηση, όταν αντιμετωπίζει μία δυσκολία να διαχειριστεί ορισμένα πράγματα στην τρέχουσα πολιτική, λέει «Θα κάνουμε Αναθεώρηση του Συντάγματος». Φυσικά, βρίσκουμε πάντα κάποια άρθρα τα οποία ασφαλώς και έχουν ελλείψεις, θέλουν κάποιες θεραπείες κ.λπ..

Άρα, έχουμε υποτάξει αυτή την κορυφαία διαδικασία της συνταγματικής Αναθεώρησης στην τρέχουσα πολιτική αντιπαράθεση. Αυτό, κατά την άποψή μου, είναι απαράδεκτο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι -κι εδώ θα συμφωνήσω με τον κ. Καμίνη- το θέμα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, το οποίο θα συζητήσουμε σε αυτή την Αναθεωρητική Βουλή. Η πρόνοια που υπάρχει σήμερα είναι, θα έλεγα, πάρα πολύ μελετημένη και πάρα πολύ ορθή. Προβλέπεται μια αυξημένη πλειοψηφία των εκατόν ογδόντα ψήφων προκειμένου να εκλεγεί ο ανώτατος άρχων. Όμως, η κακή χρήση αυτού του άρθρου του Συντάγματος από τα κόμματα και κυρίως από τις αντιπολιτεύσεις κάθε φορά, το έχει κάνει εργαλείο πρόκλησης εκλογών.

Άρα, δεν μας φταίει το άρθρο για την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας. Μας φταίει η κακή χρήση, που γίνεται, η αντισυνταγματική, θα έλεγα, κατά το πνεύμα χρήση η οποία γίνεται στο άρθρο αυτό, με αποτέλεσμα η κάθε αντιπολίτευση κάθε φορά να προκαλεί εκλογές. Τώρα, προσπαθώντας να βγούμε από το αδιέξοδο, ορθά αναζητούμε λύση και φτάνουμε να λέμε: «Ποια λύση θα υιοθετήσουμε; Ακόμη και της απλής πλειοψηφίας».

Μα, εδώ είναι η ατολμία των πολιτικών δυνάμεων, που δεν στέκονται στο ύψος των περιστάσεων, όταν έρχεται η κρίσιμη ώρα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, ώστε να πουν: «Θέλει εκατόν ογδόντα, άρα θα βρούμε το κατάλληλο πρόσωπο και θα συναινέσουμε, για να βγει αυτός ο άνθρωπος που κάνει γι' αυτήν τη θέση».

Το γεγονός ότι το Σύνταγμα έχει γίνει πραγματικά εργαλείο της τρέχουσας πολιτικής, νομίζω αποδεικνύεται και από αυτά τα οποία είπα σήμερα ο εισηγητής της Μείζονος Αντιπολίτευσης, για τους λόγους για τους οποίους ωθήθηκαν στην πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος και τους τρεις άξονες.

Πρώτον, η ανάσχεση, λέει, του νεοφιλελευθερισμού. Μα, αυτό είναι θέμα συνταγματικής τάξης; Είναι θέμα αντιπαράθεσης των πολιτικών δυνάμεων. Και στο τέλος-τέλος ο λαός αποφασίζει ποια πολιτική θα εφαρμοστεί, αν θα είναι νεοφιλελεύθερη, φιλελεύθερη, σοσιαλιστική κλπ..

Το άλλο, λέει, είναι να αντιμετωπίσουμε τα θέματα που προέκυψαν μέσα από το μνημόνιο. Μα, το μνημόνιο ήταν πράγματι μία έκτακτη περίοδος εφαρμογής πολιτικής για τη χώρα. Λέμε ότι σιγά-σιγά, δόξα τω Θεώ, θα βγούμε από αυτήν την φάση, αλλά δεν νομίζω ότι είναι αυτή η περίοδος που θέτει θέματα συνταγματικής λειτουργίας, θέματα αλλαγής του Συντάγματος.

Αντιθέτως, επαναλαμβάνω, αυτά που το Σύνταγμα του 1975 προνοεί στα κεφάλαιά του, σε σχέση με τα κοινωνικά και τα ατομικά δικαιώματα, θεραπεύουν και αντιμετωπίζουν όλα αυτά τα προβλήματα τα οποία έχουν ανακύψει κατά την περίοδο αυτή.

Δεν θα προσχωρήσω, βέβαια, αφού ξεκίνησε αυτή η διαδικασία, στην άποψη του κ. Λοβέρδου, να ακυρώσουμε αυτή τη διαδικασία για να μη χάσουμε την επόμενη ευκαιρία. Θεωρώ ότι κάποια θέματα τα οποία ετέθησαν, οφείλουμε να τα δούμε με τη σοβαρότητα και την υπευθυνότητα που απαιτεί αυτή η διαδικασία. Και φυσικά ένα από αυτά είναι και το θέμα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Θεωρώ ότι θα πρέπει να είμαστε πολύ φειδωλοί πάντοτε στις αλλαγές που προτείνουμε και κατά την άποψή μου, οι αλλαγές θα πρέπει να γίνονται εφόσον έχει διαπιστωθεί από πριν, πριν ξεκινήσει η πρώτη Βουλή τη διαδικασία για την Αναθεώρηση, ότι υπάρχει μια ευρεία συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων πάνω σε κάποια θέματα, προκειμένου να είναι εξασφαλισμένη η συνταγματική αναθεώρηση και η αλλαγή.

Τέλος, θεωρώ ότι πραγματικά είναι αυτή η Αναθεωρητική Βουλή, είναι αυτή η προσπάθεια, μια χαμένη ευκαιρία σε ό,τι αφορά το άρθρο 16, διότι πραγματικά, κατά την άποψή μου, είναι ένα άρθρο, το οποίο εμμένει σε πράγματα και σε ιδεοληψίες, που ανήκουν στο παρελθόν. Πιστεύω ότι στην πράξη, όλοι ξέρουμε ότι αυτό έχει ξεπεραστεί και μιλάω για τη λειτουργία, φυσικά, των μη κρατικών πανεπιστημίων.

Δυστυχώς, οι δυνάμεις της Αριστεράς δεν έχουν τόλμη. Ενώ στην πράξη φαίνεται ότι αποδέχονται ότι υπάρχει αυτή όλη η διαδικασία και αυτή η κατάσταση ως αναγνωρισμένη, δεν δέχονται να το υιοθετήσουν και στην αλλαγή του Συντάγματος.

Επί των άρθρων, φυσικά, επιφυλάσσομαι να μιλήσω στις αντίστοιχες ενότητες.

Ευχαριστώ.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστώ πολύ, κύριε Κελέτση.

Τον λόγο έχει ο κ. Δρίτσας.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΔΡΙΤΣΑΣ: Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, προσχωρώ ανεπιφύλακτα στην άποψη και στον προβληματισμό ότι κάθε ρύθμιση που αφορά τον δημόσιο βίο δεν χρειάζεται να συνταγματοποιείται. Θα κάναμε ένα τερα-

τώδες Σύνταγμα, το οποίο δεν θα βοηθούσε και σε τίποτα και δεν θα κατοχύρωνε και τίποτα.

Ορθά το Σύνταγμα λειτουργεί ως ένα πλαίσιο μελετημένο, εύστοχο κατά περίπτωση και κρίνεται ανάλογα και με τις ιστορικές εξελίξεις και τις αλλαγές των συνθηκών και των δεδομένων.

Το ελληνικό Σύνταγμα, όμως, θεωρείται νομίζω –και δεν υπάρχει αμφισβήτηση σ’ αυτό– και δημοκρατικό και φιλελεύθερο συγκριτικά με άλλα διεθνώς. Βέβαια, μπορεί να υπάρχουν ανάγκες ακόμα μεγαλύτερης διεύρυνσης ή να υπάρχουν και διαφορετικές απόψεις, αλλά στο διεθνές πλαίσιο το Σύνταγμά μας είναι προϊόν δημοκρατικών αγώνων του ελληνικού λαού, διεκδικήσεων και κατακτήσεων, όπως κάθε φορά μπορούν ακριβώς δια των συναινέσεων ή δια της ισορροπίας των συσχετισμών να καταγράφονται. Πάντως, είναι δημοκρατικό, αλλά και αυστηρό.

Έχει μη αναθεωρητέες διατάξεις, οι οποίες εξασφαλίζουν ένα δεδομένο πλαίσιο, που δεν μπορεί κανείς να παίζει με πολιτικές σκοπιμότητες. Είναι μια παραδεκτή βάση. Δεν εξαντλεί όλα τα θέματα. Στα θέματα, που είναι μη αναθεωρητέα ή που καθορίζονται ως μη αναθεωρητέες οι διατάξεις, νομίζω ότι με πληρότητα καλύπτονται βασικά ζητήματα κυρίως της λειτουργίας της δημοκρατίας και των δημοκρατικών κατακτήσεων.

Από αυτή την άποψη, δεν τίθεται θέμα αξιοποίησης. Δεν υπάρχουν στην πολιτική ιστορία και στην πρόσφατη –οι νόμοι ναι, αλλάζουν– σκοπιμότητες καταστρατήγησης της σταθερότητας της συνταγματικής νομοθεσίας. Ναι, είναι πλούσιος ο δημόσιος βίος από αυτά. Όμως, στη συνταγματική αναθεώρηση δεν νομίζω ότι έχουν γίνει καταχρήσεις. Αντίθετα, υπάρχουν αυτές οι σταθερές.

Εδώ, λοιπόν, θέλω να επισημάνω την καινοτομία του κυβερνήσαντος Κόμματος στην προηγούμενη κοινοβουλευτική περίοδο, του ΣΥΡΙΖΑ, του δικού μου κόμματος, που το 2016 άνοιξε έναν δημόσιο διάλογο και κατέθεσε μια δημόσια πρόταση για συζήτηση, όχι μόνο εντός του Κοινοβουλίου και μεταξύ των κομμάτων και όχι μόνο στην προβλεπόμενη διαδικασία συνταγματικής αναθεώρησης, κατά το άρθρο 110 του Συντάγματος, αλλά ευρύτερα –γιατί όχι;– στην κοινωνία.

Και αυτή η διαδικασία προχώρησε. Διεξήχθη με την προεδρία, στην επιτροπή που συστάθηκε, του καθηγητή κ. Μιχάλη Σπουρδαλάκη. Το πόρισμά της είναι ένας ογκώδης τόμος, στον οποίον περιλαμβάνονται απόψεις πολλών κοινωνικών φορέων, πολιτών και άλλων, που δεν αξιοποιήθηκε καθόλου, διότι λειοδορήθηκε, απομονώθηκε. Θεωρήθηκε, μάλιστα, όπως ο κ. Ευάγγελος Βενιζέλος το είχε ονομάσει, «συνταγματικός ακτιβισμός»!

Τώρα το βρίσκουμε μπροστά μας. Πολλές τοποθετήσεις που ήδη ακούστηκαν, με πιο χαρακτηριστική του κ. Σκανδαλίδη, αναφέρονται σε αυτό, στην εμβάθυνση και στη δυνατότητα εμπλοκής όχι μόνο μιας δομημένης κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης, αλλά ευρύτερων δυνάμεων, στο να αναζητηθούν ιεραρχήσεις, προτεραιοποιήσεις, λύσεις, κατευθύνσεις, σε μια τέτοια δυνατότητα, ώστε η ευκαιρία για ανά πενταετία της συνταγματικής αναθεώρησης να δίνει περισσότερα υλικά, να πηγαίνει τα πράγματα παραπέρα και να εμπλέκει και την κοινωνία στην υπεράσπιση του Συντάγματος ή στον προβληματισμό.

Διότι ακριβώς, κυριαρχεί και στην κοινωνία και σε κάθε πολίτη –από εκεί όπου ξεκίνησαν– όλα να γίνουν συνταγματικά. Φταίμε εμείς, γιατί και στο Κοινοβούλιο το χρησι-

μοποιούμε συνεχώς αυτό το επιχείρημα, αντισυνταγματικό το ένα, αντισυνταγματικό το άλλο, αντισυνταγματικό το παρακάτω. Δεν είναι έτσι.

Προφανώς, η πολιτική άποψη, που προκύπτει από τη διαδικασία της βούλησης του ελληνικού λαού, είναι η κυρίαρχη και όχι ο τύπος μιας συνταγματικής επιταγής, για την εγκυρότητα, της οποίας υπάρχουν διαδικασίες, δικαστήρια που κρίνουν τη συνταγματικότητα ή όχι.

Θα ήθελα, λοιπόν, εδώ να χαιρετίσω πολύ θετικά –το είπαν και άλλοι συνάδελφοι, αλλά ο κ. Τζαβάρας, ο εκπρόσωπος της Πλειοψηφίας, στάθηκε σε αυτό– την ποιότητα της προηγούμενης Αναθεωρητικής Βουλής, της προηγούμενης Αναθεωρητικής Επιτροπής, όχι γιατί δεν είχαμε διαφωνίες –είχαμε πάρα πολλές και συγκρουστήκαμε και θα συγκρουστούμε και τώρα– αλλά διότι στοχαστήκαμε και διαβουλευτήκαμε. Αυτό τουλάχιστον, με βάση και τα όσα είπα πριν, είναι στοιχειώδης ανάγκη για να αποκτήσει ένα νόημα αυτή η διαδικασία.

Γι’ αυτό, όσον αφορά αυτή τη συζήτηση για το αν η πρώτη διαδικασία, η πρώτη Αναθεωρητική Βουλή δεσμεύει τη δεύτερη ή όχι, προφανώς δεν υπάρχουν απόψεις, που κατατίθενται με ακραίο τρόπο. Κανείς δεν λέει ότι, τι αποφάσισε η πρώτη Αναθεωρητική Βουλή είναι υποχρεωμένη να το δεχτεί απολύτως έτσι η δεύτερη Αναθεωρητική Βουλή.

Όμως, δεν είναι δυνατόν και με το επιχείρημα ότι μεσολάβησε η λαϊκή ετυμηγορία –το οποίο δεν είναι τόσο έγκυρο επιχείρημα επί του προκειμένου– να θεωρούνται δύο ασύνδετες λειτουργίες και η μόνη δέσμευση να είναι τα συγκεκριμένα προς αναθεώρηση άρθρα και τίποτα άλλο, δηλαδή το ουσιαστικό περιεχόμενο, αυτό που λέμε «κατεύθυνση», να μην υπάρχει πουθενά στη συζήτηση.

Επειδή εγώ συνταγματολόγος δεν είμαι –εν πάση περιπτώσει, η συζήτηση δεν μπορεί να γίνει μόνο μεταξύ συνταγματολόγων– πιστεύω ότι δεν πρέπει να συνεχίσουμε αυτή την εξαντλημένη –κατά τη γνώμη μου– συζήτηση, γιατί οι απόψεις ένθεν και ένθεν έχουν διατυπωθεί, το δε άρθρο 110 έχει την παράγραφο 2, βέβαια, αλλά έχει και την παράγραφο 4, που προβλέπει αυτή τη διεκυστίνδα ανάμεσα στο αν η πρώτη ψηφοφορία έχει οδηγήσει σε ψήφιση με εκατόν ογδόντα, η δεύτερη να μπορεί να είναι με εκατόν πενήντα έναν και το ανάστροφο.

Αυτό, επίσης, είναι ένα στοιχείο που θέτει σε αμφισβήτηση την άποψη ότι η δεύτερη Αναθεωρητική Βουλή δρα ανεξάρτητη και απολύτως ελεύθερη σε σχέση με τη βούληση της πρώτης.

Όμως, ως την τελειώσουμε αυτή τη συζήτηση επί του θεωρητικού. Δεν θέλω εγώ να το επιβάλλω σε κανέναν, αλλά νομίζω ότι έχουν ειπωθεί τα πάντα.

Θα ήταν πάρα πολύ καλό η πλειοψηφούσα παράταξη τώρα στα άρθρα αυτά τα οποία έχουμε μπροστά μας να συζητήσουμε –ήταν πολύ εύστοχη και σωστή από την πρώτη συνεδρίαση η πρόταση από το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, από τον κ. Γκιόκα– να καταθέσει και επί του περιεχομένου από τώρα τις προτάσεις της για τις διατυπώσεις των προς αναθεώρηση άρθρων, για να μπορέσει να αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο η συζήτηση, να αναζητηθούν συγκλίσεις, συναινέσεις, να υπάρξουν πραγματικές αντιπαραθέσεις επί του συγκεκριμένου και όχι επί του γενικού και ακριβώς αυτές να μπορέσουν να οδηγήσουν σε μια ουσιαστική διαδικασία.

Τελειώνοντας, κύριε Πρόεδρε, να πω ότι στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η δική μας πρόταση. Βγαίνουμε από

τη δεκαετή κρίση, αλλά και η Ευρώπη, η ανθρωπότητα, οι κοινωνίες και η Ελλάδα πρέπει επιτέλους όλοι να αντιμετωπίσουμε και τις συνέπειες της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης που κατέστρεψε την πολιτική, που υποβάθμισε την πολιτική και ανέδειξε μηχανισμούς εκτός δημοκρατικού ελέγχου που κυριαρχούν και είναι τα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Σε αυτά πρέπει να απαντήσουμε. Γι' αυτό και οι τέσσερις άξονες της δικής μας πρότασης αφορούν τη διεύρυνση της δημοκρατίας και τη νέα αρχιτεκτονική του πολιτεύματος, τη διακρίσιμότητα Κράτους και Εκκλησίας, την ενίσχυση των δικαιωμάτων των πολιτών και την καθιέρωση των θεσμών άμεσης δημοκρατίας και την ισχυροποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων και την προστασία των κοινών.

Αυτοί οι τέσσερις άξονες είναι ακριβώς η δική μας – εντός εισαγωγικών- «σοφία», όχι προς εξάντληση, αλλά με ρεαλισμό αξιοποίηση όλου αυτού του προβληματισμού και όλων αυτών των αναγκών που έχουν προκύψει από αυτήν τη διαδικασία. Και γι' αυτό προσήλθαμε με απόψεις, με αναλύσεις, με εμπάθυνση, με προβληματισμούς και στο θεωρητικό και στο πρακτικό και στο πολιτικό επίπεδο και γι' αυτό συμβάλαμε και εμείς ώστε η ποιότητα της πρώτης αναθεωρητικής επιτροπής να είναι πραγματικά πάρα πολύ υψηλή.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, λοιπόν, χρειάζεται να δούμε την πολιτική πρόταση της πλειοψηφούσας παράταξης. Είναι αναγκαίος όρος, για να γίνει δημιουργική η συζήτηση από εδώ και πέρα.

Ευχαριστώ.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε, κύριε Δρίτσα.

Παίρνοντας αφορμή από αυτό που είπατε για τα κείμενα, θα ήθελα να επαναλάβω την απόφαση του Προεδρείου, που ανακοινώθηκε και στην πρώτη συνεδρίαση, ότι ζητούμε από τις Κοινοβουλευτικές Ομάδες κατά την έναρξη της συζήτησης κάθε φορά να καταθέτουν, εφόσον έχουν, επί του θέματος συγκεκριμένο κείμενο.

Τον λόγο έχει ο συνάδελφος κ. Μπούγας.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΓΑΣ: Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

Κύριε Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, υπό τα ουσιαστικά και διαδικαστικά όρια, που τίθενται από τη διάταξη του άρθρου 110 του ισχύοντος Συντάγματος καλείται η επιτροπή μας να αποφασίσει και να αναθεωρήσει το θεμελιώδες πλαίσιο οργάνωσης της πολιτείας.

Οι Γενικοί Εισηγητές και όσοι μίλησαν μέχρι τώρα περιέγραψαν περίπου τα επίμαχα θέματα και τα επίμαχα ερωτήματα ενώπιον των οποίων θα βρεθεί η επιτροπή μας κατά την επεξεργασία των ενότητων και των άρθρων, τα οποία έχουν τεθεί υπό αναθεώρηση.

Πρώτον, αν οι κατευθύνσεις της προτείνουσας Βουλής δεσμεύουν την αναθεωρητική.

Δεύτερον, το οποίο διατυπώθηκε από τον κ. Λοβέρδο, αν είναι επιτρεπτή η αναθεώρηση διατάξεων που εμφανίζονται αλληλένδετες προς τις ψηφισθείσες ως αναθεωρητέες από την προτείνουσα Βουλή και, συναφώς, ως τρίτο ετέθη το ζήτημα αν προβλέπεται και σε ποια έκταση η δυνατότητα του δικαστικού ελέγχου της αναθεώρησης.

Θα ήθελα, πριν καταθέσω την άποψή μου για τα ζητήματα αυτά, να κάνω μια σύντομη ιστορική αναδρομή της αναθεωρητικής διαδικασίας, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 110.

Πρέπει να πω, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, ότι οι προ-

θεσμίς, οι περισσότερες από μία ψηφοφορίες και η μεσολάβηση εκλογών μεταξύ των δύο Βουλών, καθώς επίσης και η μεγάλη χρονική απόσταση μεταξύ των εκλογών, δεν αποτελεί εφεύρημα του συντακτικού νομοθέτη του 1975. Τα διαδικαστικά αυτά όρια προϋπήρχαν σε όλα τα ελληνικά συντάγματα από το 1864. Εξαίρεση αποτελεί μόνο το Σύνταγμα του 1927, το οποίο όμως -εδώ βρίσκεται η ουσιαστική διαφορά- προέβλεπε τη διαδικασία δύο αντιπροσωπευτικών σωμάτων, προκειμένου να γίνει αναθεώρηση, δηλαδή της Βουλής και της Γερουσίας.

Υπ' αυτό το πρίσμα, λοιπόν, η κατοχύρωση διαδικαστικών ορίων της αναθεώρησης έχει καταγραφεί ως στοιχείο μη αναθεωρήσιμο, στον πυρήνα του Συντάγματος.

Έρχομαι τώρα στα ζητήματα, τα οποία ετέθησαν, όπως προσπάθησα να τα περιγράψω σε τίτλους.

Η Βουλή είναι αρμόδια τόσο για τον προσδιορισμό των αναθεωρητέων διατάξεων και της κατεύθυνσης της αναθεώρησής τους κατά την πρώτη φάση, όσο και κατά τη διατύπωσή τους στην τελική φάση της διαδικασίας. Άλλο κρατικό όργανο δεν διαθέτει αρμοδιότητα να παρέμβει στη διαδικασία αναθεώρησης. Ο συντακτικός νομοθέτης εμφανίζεται εδώ να εξομοιώνει τις δύο Βουλές ως προς τη βαρύτητα του ρόλου τους στην αναθεωρητική διαδικασία.

Κρίσιμο ερμηνευτικό ζήτημα είναι ο βαθμός δέσμευσης της αναθεωρητικής Βουλής από τις κατευθύνσεις που πρότείνει η προηγούμενη Βουλή. Είναι συνταγματικά επιτρεπτό η κοινοβουλευτική Πλειοψηφία στην Αναθεωρητική Βουλή να ακολουθήσει διαφορετικές επιλογές, σε σχέση με τις κατευθύνσεις που υπερψήφισε η πλειοψηφία των Βουλευτών της προτείνουσας Βουλής, με αποτέλεσμα να προχωρήσει η διαδικασία αναθεώρησης;

Όλες οι προτάσεις αναθεώρησης στην ελληνική συνταγματική ιστορία υποδεικνύουν, εκτός από τις αναθεωρητέες διατάξεις, και την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να γίνει η αναθεώρησή τους. Στο ερώτημα αν η κατεύθυνση αυτή δεσμεύει την αναθεωρητική Βουλή, έχουν διατυπωθεί –ελέγχθη άλλωστε- αντίθετες απόψεις.

Η άποψη, όμως, που έχει υπερισχύσει και που έχει ακολουθηθεί και η πρακτική των τριών προηγούμενων αναθεωρήσεων –και νομίζω ότι αυτό δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να το παραβλέπουμε, διότι πέραν της θεωρίας υπάρχει και η κοινοβουλευτική πρακτική που ακολουθήθηκε στις προηγούμενες αναθεωρήσεις- δέχεται ότι οι υποδείξεις της προτείνουσας Βουλής ως προς το περιεχόμενο των αναθεωρημένων διατάξεων δεν δεσμεύουν την αναθεωρητική Βουλή.

Η προτείνουσα Βουλή δεν καθορίζει, παρά μόνο το πλαίσιο της αναθεώρησης, δηλαδή τις διατάξεις που χρειάζεται να τροποποιηθούν, να αντικατασταθούν, να καταργηθούν, να συμπληρωθούν με προσθήκη νέων διατάξεων ή αυθεντικά να ερμηνευτούν.

Αντίθετα, το περιεχόμενο των ρυθμίσεων καθορίζεται αποκλειστικά και αδέσμευτα από την αναθεωρητική Βουλή. Υπό την έννοια αυτή, η αναθεωρητική Βουλή μπορεί, αφενός να μην αναθεωρήσει κάποια από τις διατάξεις που συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο της πρότασης της προτείνουσας Βουλής και αφετέρου, να προσδώσει στην Αναθεώρηση περιεχόμενο διαφορετικό από εκείνο που αποφάσισε η προτείνουσα Βουλή. Η άποψη αυτή υποστηρίζει την αδέσμευτη ως προς το περιεχόμενο των αναθεωρητέων διατάξεων απόφαση της αναθεωρητικής Βουλής, με γνώμονα την πλειοψηφική εκδοχή της δημοκρατικής αρχής.

Η Αναθεωρητική Βουλή έχει αυξημένη βαρύτητα και ιδιαίτερο ρόλο, ακριβώς επειδή εκφράζει τη νωπή λαϊκή βούληση, αφού εκλέχθηκε και με σκοπό να διενεργήσει την Αναθεώρηση. Συνεπώς, αυτή και μόνο είναι αρμόδια να αποφασίσει επί του περιεχομένου των αναθεωρητέων διατάξεων.

Η αποκλίνουσα άποψη, η οποία σήμερα διατυπώθηκε κυρίως από τον κ. Κατρούγκαλο, υποστηρίζει ότι οι δύο οι Βουλές συμμετέχουν επί ίσοις όροις στην αναθεωρητική διαδικασία. Η άποψη αυτή παραβλέπει το γεγονός ότι έχουν μεσολαβήσει εκλογές και η Αναθεωρητική Βουλή έχει, όπως ανέφερα και πριν, πρόσφατη τη λαϊκή πλειοψηφία, έτσι ώστε να αποφασίσει και για το περιεχόμενο που θα προσδώσει στις αναθεωρητέες διατάξεις. Θα μπορούσα να δεχθώ ως επιστημονικά ορθή την άποψη αυτή, εάν δεν είχε υστεροβουλία.

Όταν ξεκίνησε η διαδικασία Αναθεώρησης, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, από την προηγούμενη Κυβέρνηση, την Κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, το 2016, υποστήριζαν την άποψη, που σήμερα είναι κρατούσα και την οποία ανέφερα πριν, δηλαδή την άποψη ότι είναι ελεύθερη η αναθεωρητική Βουλή να προσδώσει το περιεχόμενο στις υπό αναθεώρηση διατάξεις, χωρίς δεσμεύσεις, διότι τότε πίστευαν ότι θα κερδίσουν τις εκλογές. Δεν περίμεναν ότι θα υπάρξει μία διαφορετική κυβερνητική Πλειοψηφία, η οποία θα μπορεί, κατά τρόπο διαφορετικό, να διατυπώσει τις διατάξεις, οι οποίες είχαν τεθεί προς αναθεώρηση από την προηγούμενη Βουλή.

Το ζήτημα της διασταλτικής προσέγγισης της πρότασης της Αναθεώρησης, δηλαδή να υπάρξει Αναθεώρηση και σε μια δέσμη αλληλένδετων διατάξεων, είχε προκύψει το 1998, όταν αποφασίστηκε η αναθεώρηση του άρθρου 38 παράγραφος 2 του Συντάγματος, που ρυθμίζει την αντικατάσταση του Πρωθυπουργού, χωρίς να αποφασιστεί επιπλέον η αναθεώρηση και άλλων συναφών διατάξεων, οι οποίες αφορούσαν την αναπλήρωση του Πρωθυπουργού, την παραίτηση της κυβέρνησης και το διορισμό νέας κυβέρνησης.

Τότε, για πρώτη φορά υποστηρίχθηκε η άποψη ότι μπορεί να τροποποιούνται και άλλες διατάξεις, πέραν αυτών οι οποίες είχαν τεθεί προς αναθεώρηση, που είναι αλληλένδετες προς το περιεχόμενο των αναθεωρητέων. Βέβαια, αυτό είναι αντίθετο προς το σαφές γράμμα της διάταξης του άρθρου 110 του Συντάγματος και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

Έρχομαι τώρα στον δικαστικό έλεγχο της Αναθεώρησης. Η αρμοδιότητα της δικαστικής εξουσίας να ασκεί έλεγχο συνταγματικότητας των νόμων και η αυστηρότητα του Συντάγματος δεν συνεπάγονται κατ' ανάγκη ότι ο δικαστής νομιμοποιείται να ελέγχει την τήρηση των ορίων της Αναθεώρησής του.

Επιτρέψτε μου να πω θεωρητικά πού βασίζεται ο έλεγχος της Αναθεώρησης και ως προς το ουσιαστικό και ως προς το διαδικαστικό μέρος. Έχει υποστηριχθεί ότι στηρίζεται στο άρθρο 94 του Συντάγματος. Άλλοι υποστηρίζουν ότι βρίσκεται έρεισμα στο άρθρο 100 του Συντάγματος. Όποιο, όμως, και να είναι το νομοθετικό έρεισμα, τα δικαστήρια δέχτηκαν με τις αποφάσεις που αναφέρθηκαν -κυρίως με την απόφαση 11/2003- ότι είναι επιτρεπτός ο έλεγχος των ορίων της Αναθεώρησης.

Όμως, αυτή η απόφαση, παρά το γεγονός ότι αναφέρθηκε πολλές φορές ως επιχείρημα για την κατεύθυνση της προηγούμενης Βουλής, νομίζω ότι δεν αναφέρει,

κύριε Πρόεδρε και κύριοι Βουλευτές, τίποτα αξιοποιήσιμο, τουλάχιστον στην κατεύθυνση την οποία εσείς προσπαθήσατε να της δώσετε, διότι η σκέψη «6» της απόφασης αυτής κάνει μία αναφορά ολίγων μόνο λέξεων. Υπενθυμίζω ποιο ήταν το ζήτημα, το οποίο ήχθη ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου. Υπήρξε προσφυγή Βουλευτή, ο οποίος δεν υπέβαλε την κατά νόμο δήλωση στην προβλεπόμενη προθεσμία και εξέπεσε του βουλευτικού αξιώματος, λόγω του ασυμβιβάστου.

Αυτή η απόφαση λέει, λοιπόν, σχετικά με το ζήτημα το οποίο αναφέρουμε ότι η προηγούμενη Βουλή παραδεκτώς αναφέρεται στο υπόμνημα του τότε προσφεύγοντος ότι μπορεί να αχθούν προς δικαστικό έλεγχο για τα όρια τα ουσιαστικά της συνταγματικής Αναθεώρησης. Τίποτα περισσότερο. Απλώς λέει ότι παραδεκτώς αυτό ελέγχεται από τα δικαστήρια, χωρίς καμία περαιτέρω αιτιολογία. Κατά συνέπεια, και ο δικαστικός έλεγχος δεν παρέχει επιχείρημα προς την κατεύθυνση.

Έχω εδώ την απόφαση. Θα την καταθέσω, κύριε Πρόεδρε, στα Πρακτικά, για να μην...

ΣΥΓΥΡΙΔΩΝ ΛΑΠΠΑΣ: Δεν το διαβάζετε σωστά ούτε το διαβάζετε ολόκληρο.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΓΑΣ: Τη διαβάζω ολόκληρη, κύριε συνάδελφε.

Επιτρέψτε μου, κύριε Πρόεδρε, για την πληρότητα της άποψής μου, να πω το εξής: Λέει, λοιπόν, ότι με την άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος δεν είναι νόμιμη διότι υπερβαίνει κατά παράβαση του άρθρου 110 του Συντάγματος το εύρος της εντολής που η προηγούμενη Βουλή είχε δώσει στην Αναθεωρητική, δεδομένου ότι η Βουλή εκείνη πρότεινε την Αναθεώρηση του άρθρου 57, αφού διαπίστωσε την ανάγκη να επανακαθοριστούν τα όρια του βουλευτικού ασυμβιβάστου.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Αν θέλετε, καταθέστε την και στα Πρακτικά.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΓΑΣ: Αυτό, λοιπόν, κύριε Πρόεδρε, κατά την άποψή μου, δεν παρέχει επιχείρημα υπέρ της απόψεως, την οποία εξέφρασε ο κ. Λάππας.

Εκείνο, όμως, το οποίο θεωρώ μείζον, είναι οι σημερινές πολιτικές δυνάμεις να βρουν κοινό τόπο στη συνταγματική Αναθεώρηση, έτσι ώστε να διατυπωθούν οι αναθεωρητέες διατάξεις κατά τρόπο συναινετικό, που θα έχει τη μεγαλύτερη λαϊκή νομιμοποίηση.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ.

Τον λόγο έχει ο κ. Τζανακόπουλος.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΖΑΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ: Ευχαριστώ πολύ, κύριε Πρόεδρε.

Κυρίες και κύριοι Βουλευτές, νομίζω ότι από τη δική μου πλευρά θα προσπαθήσω, ακούγοντας και τις συμβουλές του κ. Τζαβάρα, να αντιλέξω σε αρκετά από όσα ειπώθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της συνεδρίασης, σεβόμενος ακριβώς και τον ρόλο του Κοινοβουλίου ως χώρου λόγου και αντιλόγου και όχι ως χώρου παράλληλων μονολόγων.

Ξεκινάω αμέσως και μπαίνω στο θέμα. Λυπάμαι που ο Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας αποχώρησε, διότι θα πρέπει να ακούσει μερικά πράγματα, σε σχέση με το αν δεσμεύει ή δεν δεσμεύει η προτεινόμενη Αναθεωρητική Βουλή, γιατί ανέπτυξε ένα νομικό σκεπτικό, στο οποίο όμως θα αναφερθώ στη συνέχεια.

Ακούστηκε λοιπόν -ξεκινάω από τα πολιτικά επίδικα- ότι

η συνταγματική αναθεώρηση, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί η κατάστροφή της από την προτεινόμενη Βουλή, δεν έχει αιχμές και ακούσαμε το στερεοτυπικό πλέον σχόλιο, που ακούγεται σε κάθε επιχείρηση συνταγματικής αναθεώρησης, ότι χάνεται άλλη μία μεγάλη ευκαιρία. Το θέμα είναι ότι ενδεχομένως, ναι, πράγματι μπορεί να χαθεί μία ευκαιρία, απλώς αυτό το οποίο πρέπει κάθε φορά να βλέπουμε είναι ποιος ευθύνεται για το γεγονός ότι θα χαθεί αυτή η ευκαιρία.

Εν πάση περιπτώσει, η εκτίμηση περί της ανυπαρξίας αιχμών σε αυτήν την πρόταση συνταγματικής Αναθεώρησης, που κατέθεσε και ψήφισε η προηγούμενη κοινοβουλευτική Πλειοψηφία του ΣΥΡΙΖΑ είναι λανθασμένη. Πιστεύω δηλαδή το απολύτως αντίθετο: όχι μόνο η αναθεώρηση έχει αιχμές, αλλά λαμβάνει υπόψη της και μία ολόκληρη εμπειρία, μία πολιτική, νομική και κοινωνική εμπειρία από την οποία προκύπτουν ακριβώς αυτές οι αιχμές. Είναι δηλαδή μια πρόταση συνταγματικής αναθεώρησης σε απόλυτο συγχρονισμό με όλα όσα έχουν συμβεί όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο όλα τα τελευταία δέκα, δεκαπέντε χρόνια.

Δεν λαμβάνει, λοιπόν, υπόψη της μόνο την εμπειρία της κρίσης ή του μνημονίου, αλλά και την εμπειρία από τις πολιτικές, κοινωνικές, θεσμικές εξελίξεις του ύστερου καπιταλισμού και κυρίως, την ανάδυση κέντρων, που δεν βρίσκουν πλέον το έρεισμά τους και τη νομιμοποίησή τους στη λαϊκή κυριαρχία, αλλά αντίθετα βρίσκουν ερείσματα σε μία δήθεν ουδέτερη και απολιτική γνώση. Τέτοια παραδείγματα θεσμών έχουμε πάρα πολλά από τις κεντρικές τράπεζες, τις ανεξάρτητες αρχές, τους υπερεθνικούς δημόσιους και ιδιωτικούς θεσμούς, όπως είναι για παράδειγμα οι οικίς αξιολόγησης, μέχρι και τις διεθνείς αγορές χρήματος, που πλέον ασκούν εξουσίες πειθαρχησης στη βάση μιας ειδικής τεχνολογίας εξουσίας. Μία τέτοια μορφή τεχνολογίας εξουσίας, ειδική μορφή, τη βιώσαμε κι εμείς την περίοδο του μνημονίου. Μεταρρυθμίσεις συγκεκριμένης νεοφιλελεύθερης κατεύθυνσης επιβάλλονταν με αντάλλαγμα δόσεις δανείων. Εδώ φυσικά δεν είχαμε σχέσεις εταίρων, η κυβέρνηση με τους εταίρους της, ή το ελληνικό δημόσιο με τους εταίρους του, ή η Ελλάδα, η Ελληνική Δημοκρατία σε μία ισότιμη σχέση με τους εταίρους της, αλλά αντίθετα είχαμε σχέσεις δανειστή και οφειλέτη, μία δηλαδή κατεξοχήν ανισότιμη σχέση.

Ποιο είναι το συμπέρασμα εδώ; Ότι έχουμε ακριβώς την ανάδυση μορφών εξουσίας είτε μνημονιακής εξουσίας στην περίπτωση της Ελλάδας είτε εξουσίας πειθαρχησης στην περίπτωση άλλων χωρών, κατά την προηγούμενη δεκαπενταετία, αλλά και της Ελλάδας σήμερα, μετά την έξοδο από το μνημόνιο, εξουσιών πειθαρχησης λοιπόν, που δεν αντλούν τη νομιμοποίησή τους απευθείας από τη λαϊκή κυριαρχία, από τον λαό, αλλά αντιθέτως, από αυτήν την απολιτική γνώση, την οποία επικαλούνται και την οποία υποτίθεται ότι κατέχουν ως μυστικό μόνο οι ίδιοι.

Είναι, λοιπόν, ακριβώς αυτό το πλαίσιο των έξωθεν πιέσεων αυτής της τεχνολογίας εξουσίας, που έδωσε τη δυνατότητα για κυβερνήσεις στη χώρα μας τύπου Παπαδήμου ή για να εκπονηθεί το σχέδιο της αποτυχημένης, βεβαίως, «αριστερής παρένθεσης». Δηλαδή χρησιμοποιούμε θεσμούς, οι οποίοι δεν βασίζονται στη λαϊκή κυριαρχία, για να εκβιάσουμε πολιτικά γεγονότα, τα οποία

μπορεί να οδηγήσουν σε αλλαγές κυβερνήσεων, σε ανατροπές της λαϊκής βούλησης και όλα όσα βιώσαμε τα τελευταία δέκα χρόνια.

Άρα, τι λέει περίπου, η πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ; Ότι πρέπει να ενισχυθούν οι θεσμοί εκείνοι, που ακριβώς αντλούν τη νομιμοποίηση και την εξουσία τους άμεσα ή έμμεσα από τον λαό. Άρα, πρώτη κίνηση: ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας, δηλαδή της Κυβέρνησης, πώς; Μέσω της εποικοδομητικής ψήφου δυσπιστίας για να μην υπάρχει η δυνατότητα εύκολης ανατροπής κυβερνήσεων.

Αυτό, βεβαίως, ενέχει έναν κίνδυνο. Ποιος είναι αυτός ο κίνδυνος; Μίας πάρα πολύ μεγάλης ενίσχυσης ακριβώς της εκτελεστικής εξουσίας. Στο πλαίσιο, λοιπόν, αυτό υπάρχουν εσωτερικοί μηχανισμοί εξισορρόπησης στην πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ. Ποιοι είναι αυτοί οι εσωτερικοί μηχανισμοί εξισορρόπησης; Πρώτον, η απλή αναλογική ακριβώς έρχεται ως συμπλήρωμα της εποικοδομητικής ψήφου δυσπιστίας. Άρα, απλή αναλογική κοινοβουλευτικού τύπου ως αντίβαρο εσωτερικής εξισορρόπησης, απλή αναλογική ως αντίβαρο σε αυτήν ακριβώς την ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας, μέσω της εποικοδομητικής ψήφου δυσπιστίας.

Και δεύτερον, λαϊκά δημοψηφίσματα.

Άρα, εδώ τι έχουμε; Έχουμε το εξής: Τη δυνατότητα να εκκινήσουμε μία συνταγματική πορεία απομάκρυνσης από τη φιλελεύθερη και τεχνοκρατική θεωρία των θεσμικών αντιβάρων απέναντι στην εκτελεστική εξουσία και να κινηθούμε στην κατεύθυνση των λαϊκών και κοινοβουλευτικών αντιβάρων. Άρα, μία ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα του κοινοβουλευτισμού και μία ενίσχυση του συνόλου των θεσμών του πολιτεύματος απέναντι στην ανάδυση ακριβώς αυτών των νέων μορφών εξουσίας. Αυτό ακριβώς αποτελεί την κύρια ή μία από τις κύριες αιχμές της πρότασης του ΣΥΡΙΖΑ και νομίζω ότι είναι απολύτως λανθασμένη -επαναλαμβάνω- η κριτική που λέει ότι εδώ δεν έχουμε ένα συνολικό σκεπτικό πολιτικό, κοινωνικό, συνταγματικό πίσω από αυτή την πρόταση και αντιθέτως έχουμε μερικές ρυθμίσεις οι οποίες προτείνονται προς αναθεώρηση, μόνο και μόνο, αν θέλετε, για να εξυπηρετηθούν βραχυπρόθεσμες πολιτικές σκοπιμότητες. Τίποτε αναληθέστερο.

Είναι και πολλά άλλα, τα οποία θα μπορούσα να πω, σε σχέση με τις αιχμές αυτής της πρότασης της συνταγματικής αναθεώρησης: από τα κοινωνικά δικαιώματα, το άρθρο 86, τον εξορθολογισμό των σχέσεων Εκκλησίας και Κράτους στην κατεύθυνση του διαχωρισμού των ρόλων, τα ζητήματα του Προέδρου της Δημοκρατίας, φυσικά τα ζητήματα των ιδιωτικών πανεπιστημίων για τα οποία η Νέα Δημοκρατία, βεβαίως, έχει την πολιτική της άποψη, όμως πρέπει να υπενθυμίσω ότι το ίδιο το Σύνταγμα επιβάλλει διαχρονικές συναινέσεις, τις οποίες συναινέσεις απ' ό,τι φαίνεται δεν μπορούμε να βρούμε εδώ.

Θα κάνω μόνο ένα σχόλιο επί της ουσίας για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, διότι νομίζω ότι έχει μία σημασία. Επιμένετε να αναφέρετε το παράδειγμα της Κύπρου, χωρίς να αναφέρετε κάτι άλλο, ότι πουθενά στην ευρωπαϊκή ήπειρο, που έχει μία ειδική παράδοση, δεν υπάρχουν ιδιωτικά πανεπιστήμια. Όπου υπήρξαν, απέτυχαν και οι άδειές τους αποσύρθηκαν. Ενώ σε ό,τι αφορά ειδικά τα ιδιωτικά πανεπιστήμια της Κύπρου, δεν γίνεται καμμία κουβέντα ως προς το επίπεδο σπουδών που παρέχουν και ως προς τις αξίες των τίτλων σπουδών.

(Στο σημείο αυτό κτυπάει προειδοποιητικά το κουδούνι

λήξεως του χρόνου ομιλίας του κυρίου Βουλευτή)

Μισό λεπτό, επιτρέψτε μου, κύριε Πρόεδρε. Είναι κρίσιμο το ζήτημα.

Η γνώμη μου είναι ότι ο μοναδικός λόγος, που η Νέα Δημοκρατία επιθυμεί διακαώς την αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος, είναι για να δώσει τη δυνατότητα σε διάφορα ειδικά εκπαιδευτήρια συγκεκριμένων οικονομικών συμφερόντων, να παρέχουν τίτλους σπουδών πανεπιστημιακού επιπέδου, που όμως δεν θα αντιστοιχούν, κατά τη γνώμη μας, γιατί δεν υπάρχει αυτή η δυνατότητα, και δεν θα έχουν την ίδια πραγματική, όχι τυπική, αξία με τα πτυχία, τα οποία δίνουν τα ελληνικά δημόσια πανεπιστήμια. Άρα, ο μόνος λόγος για τον οποίο επιθυμεί η Νέα Δημοκρατία την αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος είναι, όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις, για την εξυπηρέτηση ειδικών οικονομικών συμφερόντων.

Κλείνω με το ζήτημα της δέσμευσης της Βουλής, εάν μου επιτρέψετε, κύριε Πρόεδρε, για ένα - ενάμισι λεπτό, διότι ακούστηκαν πολλά, που είναι ανακριβή. Πράγματι, μέχρι τις αρχές του 2000 η κρατούσα θεωρία ήταν ότι η προτείνουσα Βουλή δεν δεσμεύει την Αναθεωρητική Βουλή, η οποία δεσμεύεται μόνο ως προς τα συγκεκριμένα άρθρα τα οποία μπορεί να θέσει προς αναθεώρηση. Παρ' όλα αυτά, ήδη από τη δεκαετία του '90 υπήρξε πλούσια συμβολή στη σχετική ερμηνευτική διαμάχη και πάρα πολλοί καθηγητές...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Έναν πείτε μας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΖΑΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ: Παραράς, Κοντιάδης, Κατρούγκαλος, σας λέω αυτούς, που έχω τώρα στο μυαλό μου.

Μπορώ να σας πω κι άλλα ονόματα. Αν δεν κάνω λάθος, και ο κ. Βουτσάκης σε άρθρο του έχει πει ότι πρέπει να αυτοπεριορίζεται.

Κύριε Τζαβάρα, υπάρχει μια πλούσια βιβλιογραφία. Μπορείτε να τη βρείτε στο άρθρο του κ. Γιαννακόπουλου που παρουσιάζει το σύνολο αυτής της βιβλιογραφίας.

Έχουμε μια στροφή της θεωρίας από τα μέσα της δεκαετίας του '90 και μετά και καταλήγουμε στο σημείο τομής που είναι η απόφαση του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου, η απόφαση 11 του 2003, την οποία σας διαβάζω, γιατί το επίμαχο σημείο δεν θέλησε να το διαβάσει ο εκπρόσωπός σας. Τι λέει η απόφαση αυτή; Ότι ο ισχυρισμός που παραδεκτώς προβάλλεται -είπε το ιστορικό προηγούμενος ο συνάδελφος- από την άποψη των ορίων του δικαστικού ελέγχου της αναθεωρητικής διαδικασίας είναι απορριπτός. Γιατί είναι απορριπτός ο παραδεκτός κατ' αρχάς ισχυρισμός, δηλαδή ο ισχυρισμός που μπορεί το δικαστήριο να μπει στην ουσία του; Προεχόντως ως ερειδόμενος επί ανακριβούς προϋποθέσεως, διότι η ανάγκη αναθεώρησης του άρθρου 57 προς τον σκοπό της λήψεως υπ' όψιν των σύγχρονων δεδομένων ως προς τις οικονομικές λειτουργίες του κράτους, διατυπώθηκε μόνο στην εισήγηση της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος προς την Ολομέλεια της Βουλής, που πρότεινε την Αναθεώρηση και δεν επαναλήφθηκε στην τελική απόφαση της Βουλής αυτής.

A contrario δηλαδή, προκύπτει ότι, αν είχε διατυπωθεί στην τελική απόφαση της Βουλής -αυτό είναι αναμφισβήτητη ερμηνευτική κατάληξη μετά από μια στοιχειωδώς προσεκτική ανάγνωση της απόφασης- η προτείνουσα Βουλή δεσμεύει την Αναθεωρητική, εφόσον έχει εγγραφεί

στην απόφαση της προτείνουσας Βουλής το συγκεκριμένο ουσιαστικό περιεχόμενο, με το οποίο οι διατάξεις εισάγονται στην Αναθεωρητική Βουλή. Η απόφαση, λοιπόν, του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου δεν μπορεί να ερμηνευτεί με κανέναν άλλον τρόπο.

Από εκεί και πέρα, έχω δύο ουσιαστικά επιχειρήματα και κλείνω, κύριε Πρόεδρε. Με συγχωρείτε για την κατάχρηση του χρόνου. Δεν γίνεται αποδεκτό ότι η συναίνεση στη διαδικασία της συνταγματικής Αναθεώρησης -αυτό είναι το ουσιαστικό επιχείρημα- δεν απαιτεί χρονική διάρκεια. Το ανέπτυξε ο κ. Κατρούγκαλος. Αντίθετα, η συναίνεση πρέπει να έχει μεγάλη χρονική διάρκεια, να επεκτείνεται και στις δύο Βουλές, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται αυτό που το Σύνταγμα απαιτεί για την αναθεώρησή του, δηλαδή μια διαρκής συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων, ακριβώς επειδή το Σύνταγμα είναι το δίκαιο της πολιτικής. Ορίζει δηλαδή τους όρους, το πλαίσιο εντός του οποίου διεξάγεται η πολιτική σύγκρουση.

Δεύτερο, όμως, κρίσιμο επιχείρημα: δεν γίνεται αποδεκτό ότι η Αναθεώρηση του Συντάγματος, με βάση το ισχύον Σύνταγμα, μπορεί να λειτουργήσει ή να καταλήξει να γίνει τυχερό παιχνίδι. Η Αναθεώρηση του Συντάγματος δεν είναι κουλοχέρης, κύριοι συνάδελφοι της Νέας Δημοκρατίας. Δηλαδή, δεν μπορεί να υφαρπάζεται η συναίνεση στην προτείνουσα Βουλή, ψηφίζοντας ένα άρθρο με το οποίο δεν συμφωνεί μια πολιτική δύναμη, έτσι ώστε να έχει τη δυνατότητα στη συνέχεια, και εφόσον γίνει κυβέρνηση, να το αναθεωρήσει σε οποιαδήποτε κατεύθυνση εκείνη θέλει, έχοντας στην πραγματικότητα εξαπατήσει το Κοινοβούλιο και έχοντας λειτουργήσει με όρους -αν θέλετε- απατεωνιάς απέναντι στο Σύνταγμα.

Αυτό είναι ακριβώς εκείνο το οποίο έκανε η Νέα Δημοκρατία στην περίπτωση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Δηλαδή, ήρθε και ψήφισε μια πρόταση με την οποία δεν συμφωνεί, κατέληξε η πρόταση αυτή να πάρει διακόσιες είκοσι επτά ψήφους και τώρα θέλει στην πραγματικότητα να τελέσει απάτη, να εξαπατήσει το Κοινοβούλιο, τη συνταγματική διαδικασία και να οδηγήσει σε έναν πραγματικό εκφυλισμό την ίδια τη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος. Ελπίζω να μην το κάνει.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Πόσοι ομιλητές έχουν μείνει;

(Στο σημείο αυτό την Προεδρική Έδρα της Επιτροπής καταλαμβάνει η Αντιπρόεδρος αυτής, κ. **ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ**)

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ (Αντιπρόεδρος της Επιτροπής): Ο κ. Στυλιανίδης έχει τον λόγο τώρα για δέκα λεπτά. Είναι περίπου δέκα ακόμη ομιλητές.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Μπορούμε να γνωρίζουμε τα ονόματα;

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ (Αντιπρόεδρος της Επιτροπής): Να δώσω τον λόγο στον κ. Στυλιανίδη και στη συνέχεια θα τα διαβάσουμε.

Ορίστε, κύριε Στυλιανίδη, έχετε τον λόγο.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ: Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, η κρίση που βιώνουμε την τελευταία δεκαετία, η μεγαλύτερη δηλαδή μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν γεννήθηκε στην Ελλάδα. Γεννήθηκε πέραν του Ατλαντικού μετά την πτώση της «LEHMAN BROTHERS», την έκδοση πληθωριστικού δολαρίου και εξήχθη στην Ευρώπη διά της πρόθυμης, τότε, Ελλάδος, στοχοποιώντας μας,

φτωχοποιώντας μας και παράλληλα ενεργοποιώντας μας. Βρεθήκαμε ανοχύρωτοι, με αποκλειστικά δική μας ευθύνη. Ωστόσο, ενοχοποιηθήκαμε, όχι μόνο για όσα φταίγαμε αλλά και για πολλά που έφταιγαν άλλοι.

Δοκιμαστήκαμε σκληρά, βλέποντας την οικονομία μας να κλονίζεται, τη ζωή μας να αλλάζει και την ανεξαρτησία μας να περιορίζεται. Ωστόσο, αντέξαμε ως λαός και ως έθνος και τώρα βγαίνουμε όρθιοι από την καταιγίδα, αν και βαθιά πληγωμένοι. Την αντοχή μας όμως δεν την οφείλουμε στο κράτος. Τώρα το βλέπουμε καθαρά αυτό, διαψεύδοντας κι όλους αυτούς που ποτέ δεν μπόρεσαν να καταλάβουν πως γίνεται, μέσα σε ένα συχνά προβληματικό και βραδυκίνητο κράτος να φωλιάζει ένα διαχρονικά τόσο επιτυχημένο και πολυμήχανο έθνος, που την ακτινοβολία του δεν την αντλεί μόνο από τη διάρκειά του, δηλαδή τη βαθιά ιστορική του ρίζα, τη ρίζα του πολιτισμού του μέσα στους αιώνες, αλλά και από το περήφανο και συχνά -όχι όμως πάντα- φιλότιμο λαό του.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, τα χρόνια αυτά, την ώρα που το κράτος κατέρρεε, η ελληνική κοινωνία έμεινε όρθια χάρη σε τρεις βασικούς πυλώνες που αναγέννησαν τη σύγχρονη Ελλάδα: Στην αλληλεγγύη της ελληνικής οικογένειας, στην υλική και ψυχική στήριξη και την πνευματική καθοδήγηση της Ορθοδόξου Εκκλησίας, καθώς και στην αποτελεσματική δράση της νοικοκυρεμένης -βάζω αυτή την προϋπόθεση- τοπικής αυτοδιοίκησης. Όπου δεν λειτούργησε το κράτος, εκεί λειτούργησαν αποτελεσματικά αυτοί οι τρεις θεσμοί.

Αυτή η δύσκολη διεθνώς και εθνικώς περίοδος έβαλε αναμφισβήτητα σε δοκιμασία και τους κλασικούς συνταγματικούς μας θεσμούς. Δοκιμάστηκε η αντοχή του εθνικού μας Συντάγματος. Θόλωσε συχνά η διαχωριστική γραμμή της διάκρισης των εξουσιών. Συγκρούστηκαν μετωπικά οι χώροι της πολιτικής, της αγοράς και της τεχνοκρατίας δημιουργώντας την ανάγκη για μια νέα οριζόντια διάκριση εξουσιών που θα αποκαθιστά το σύστημα των ελέγχων και των ισορροπιών της δημοκρατίας μας. Περιορίστηκε η αναφορά των αποφάσεων στον λαό, όπως προβλέπει η συνταγματική αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και αυτό έχει ως συνέπεια να κλονιστεί η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους πολιτικούς, με αποτέλεσμα τη φυγή στα πολιτικά άκρα.

Δοκιμάστηκαν σκληρά κοινωνικές κατακτήσεις αιώνων, όπως η εργασία, η υγεία, η παιδεία και ατομικά δικαιώματα, όπως αυτό της ιδιοκτησίας, με τον ΕΝΦΙΑ.

Δημιουργήθηκε ένα έκτακτο δίκαιο της ανάγκης, μνημόνια με υπερνομοθετικό χαρακτήρα και συχνά υπερεθνική αφετηρία, όπως ήταν η τρόικα, που έθεσε σε δοκιμασία, ακόμα και την αντοχή διατάξεων του ίδιου του Συντάγματός μας. Η εθνική και ευρωπαϊκή προτεραιότητα να αποφύγουμε μια ανεξέλεγκτη χρεοκοπία με ολέθριες συνέπειες μάς έκανε να συμβιβαστούμε με πολιτικές αποφάσεις και νομοθετικές διαδικασίες παντελώς άγνωστες μέχρι σήμερα στον νομικό μας πολιτισμό.

Υπ' αυτή την έννοια η συνταγματική αναθεώρηση, που ξεκίνησε παράλληλα με την έξοδό μας από τη μακροχρόνια και πολυεπίπεδη κρίση, έπρεπε να αποτελέσει μια μοναδική ευκαιρία για ένα νέο ξεκίνημα στην εποχή μιας ισχυρής εθνικής αυτοπεποίθησης. Αυτή την έννοια είχε η ευρύτατη συναίνεση που προσέφερε ο Κυριάκος Μητσοτάκης στην προαναθεωρητική Βουλή για μια ευρεία συναινετική αλλαγή σε πολλά άρθρα του Συντάγματος.

Δυστυχώς, η πλειοψηφία της προτείνουσας Βουλής δεν

ανταποκρίθηκε. Ο ΣΥΡΙΖΑ, όπως προκύπτει από τις εισηγήσεις της προηγούμενης περιόδου, επεδίωξε τον θεματικό περιορισμό και την ιδεολογικοποίηση της αναθεωρητικής διαδικασίας. Έτσι, σήμερα καλούμαστε να διαχειριστούμε μια περιορισμένη, μια φτωχή, μια επί της ουσίας κολοβή Αναθεώρηση. Απορρίφθηκαν από την τότε πλειοψηφία σειρά άρθρων, που πρότεινε στοιχειοθετημένα η Νέα Δημοκρατία και που σχετίζονταν, πρώτον, με τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της δημοκρατίας μας, όπως το άρθρο 2 παράγραφος 2, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός, το άρθρο 29 παράγραφος 2, ο έλεγχος των εκλογικών δαπανών, τα άρθρα 32, 33, 35, 37, 41 και πολλά άλλα για την καλύτερη λειτουργία του πολιτεύματος, άρθρα που αφορούν στην καλή νομοθέτηση και την αποτελεσματική λειτουργία της δικαιοσύνης, καθώς και στην αποκατάσταση της αξιοπιστίας του πολιτικού συστήματος.

Επίσης, με τον εκσυγχρονισμό των διατάξεων του οικονομικού μας Συντάγματος, θα μπορούσαμε να δώσουμε μία νέα ώθηση στην πραγματική οικονομία, διασφαλίζοντας την ανάπτυξη για όλους. Τέλος, με την αναθεώρηση του άρθρου 24 στην παράγραφο 1 για την κλιματική αλλαγή, στην παράγραφο 2 για το περιβαλλοντικό ισοζύγιο και στην παράγραφο 3 για την ενεργή πολεοδομία, καθώς βεβαίως όπως ειπώθηκε και το θεμελιώδες άρθρο 16, κυρίως για το σπάσιμο του κρατικού μονοπωλίου στην ανώτατη εκπαίδευση που θα μπορούσε να καταστήσει την Ελλάδα διεθνές εκπαιδευτικό κέντρο, δημιουργώντας, όπως είναι φυσικό, μια νέα πηγή για το ΑΕΠ της χώρας και ενισχύοντας έτσι τη διεθνή πολιτιστική και πνευματική μας παρέμβαση.

Μόνο για το άρθρο 16 θεωρώ την επικείμενη συνταγματική αναθεώρηση μια χαμένη ευκαιρία, εξαιτίας των ιδεοληπτικών δυνάμεων της χώρας. Η Ελλάδα αιμορραγεί σε ελληνικούς επιστημονικούς εγκεφάλους, την ώρα που οι γύρω χώρες διεκδικούν μερίδιο της διεθνούς εκπαιδευτικής αγοράς. Τουρκία, Βουλγαρία, Τσεχία, Ρουμανία, Ουγγαρία προσελκύουν χιλιάδες φοιτητές στα ιδιωτικά τους πανεπιστήμια. Μόνο η Κύπρος διαπρέπει, διασφαλίζοντας από την εκπαίδευση σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ τους, που ξεπερνάει ήδη το 5%.

Θέλω να απαντήσω στον κ. Τζανακόπουλο και να πω ότι στις τελευταίες αξιολογήσεις, το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο, που έχω την τιμή να υπηρετώ ως καθηγητής στη Νομική Σχολή, κατετάγη από τους ίδιους αξιολογικούς οίκους μέσα στα τριακόσια καλύτερα του κόσμου και όσον αφορά την απορροφητικότητα των αποφοίτων του στη διεθνή αγορά, μέσα στην πρώτη εκατοντάδα. Πάνω από δύο εκατομμύρια φοιτητές ήδη σπουδάζουν παγκοσμίως έξω από τη χώρα τους. Είναι περίπου το 3% σήμερα, το οποίο επεκτείνει τον εκπαιδευτικό κλάδο κατά 7% ετησίως, με δίδακτρα που ξεπερνούν συνολικά τα 30 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως. Μόνο η Μεγάλη Βρετανία διαθέτει πάνω από ένα εκατομμύριο οχτακόσιες χιλιάδες Βρετανούς και Ευρωπαίους φοιτητές, αλλά μόνο -προσέξτε- πεντακόσιες είκοσι πέντε χιλιάδες κλίνες.

Το 2015 -εδώ περιγράφεται η ευκαιρία που χάνουμε- στο Λονδίνο δαπανήθηκαν για φοιτητικά καταλύματα 4,8 δισεκατομμύρια ευρώ, κάτι που εκτίναξε την οικοδομή με θετικές επιπτώσεις τόσο στην οικονομία όσο και στην ανεργία. Στις Ηνωμένες Πολιτείες οι δωρητές έδωσαν πάνω από 24,4 εκατομμύρια δολάρια χορηγίες στα πανεπιστήμια, τα οποία ετησίως, μέσα από ερευνητικά προ-

γράμματα και πατέντες, καταφέρνουν να κατοχυρώνουν γύρω στο 1 δισεκατομμύριο δολάρια δικαιώματα (royalties) αξιοποίησης των εφευρέσεων τους.

Ενδιαφέρουσα είναι και η είσοδος της σοσιαλιστικής Κίνας στη διεθνή εκπαιδευτική αγορά, στο πλαίσιο της στρατηγικής «Belt and Road» (πολιτική της ζώνης και του δρόμου). Έχει γίνει ήδη ο τρίτος δημοφιλέστερος προορισμός στον κόσμο για σπουδές το 2016, με πάνω από τετρακόσιες σαράντα χιλιάδες φοιτητές από εκατόν ενενήντα πέντε συνολικά χώρες. Το Πεκίνο δημιούργησε ήδη πεντακόσια Ινστιτούτα Κομφούκιος σε εκατόν σαράντα δύο χώρες για την εκμάθηση της κινεζικής γλώσσας.

Για όσους βρίσκουν δικαιολογία στο μέγεθος, αναφέρω ότι και η μικρή Κύπρος μας ήδη φιλοξενεί στα ιδιωτικά της πανεπιστήμια πάνω από εξήντα μία εθνικότητες φοιτητών, δημιουργώντας από το μηδέν εκπαιδευτική παράδοση, ακόμα την ώρα που χιλιάδες διακεκριμένοι Έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού βλέπουν από μακριά την πατρίδα τους να βουλιάζει στο τέλμα της ιδεοληψίας.

Γι' αυτόν τον λόγο, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, θεωρώ αυτήν την Αναθεώρηση πολύ περιορισμένη, θεωρώ αυτήν την Αναθεώρηση, έτσι όπως εξελίσσεται, μία χαμένη ευκαιρία για την Ελλάδα.

Σας ευχαριστώ πολύ.

(Στο σημείο αυτό την Έδρα της Επιτροπής καταλαμβάνει ο Πρόεδρος αυτής, κ. **ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ**)

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Κυρία Αχτσιόγλου, έχετε τον λόγο.

ΕΥΤΥΧΙΑ ΑΧΤΣΙΟΓΛΟΥ: Ευχαριστώ πολύ, κύριε Πρόεδρε.

Κυρίες και κύριοι Βουλευτές, στην κορυφαία αυτή διαδικασία της Αναθεώρησης του Συντάγματος, η πρόταση, που κατέθεσε ο ΣΥΡΙΖΑ, όταν εκκινούσε αυτήν τη συζήτηση, είχε δύο βασικές στοχεύσεις: Την εμβάθυνση της δημοκρατίας και την καλύτερη θωράκιση θεσμών και δικαιωμάτων από την επιθετικότητα νεοφιλελεύθερων μορφών, νέων μορφών εξουσίας.

Άκουσα από κάποιους Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας -όχι από όλους- να υποτιμούν ουσιαστικά τη στόχευση αυτή και να λένε ότι αυτή η στόχευση ήταν μια προσπάθεια να αποτυπωθεί στο Σύνταγμα μια πολύ δεδομένη επιδίωξη πολιτικής συγκυρίας και ότι άρα, υποτιμά το ίδιο το Σύνταγμα αυτή η στόχευση της πρότασης του ΣΥΡΙΖΑ.

Νομίζω ότι εδώ υπάρχει μία παρανόηση. Η στόχευση της πρότασης του ΣΥΡΙΖΑ ήταν ακριβώς -θα το δείτε αυτό, το βλέπουμε αυτό από το περιεχόμενο- να θωρακίσει δικαιώματα και αρχές που υπάρχουν στο Σύνταγμα και τα οποία αντιθέτως, απειλήθηκαν από αυτές τις νέες μορφές εξουσίας, όπως για παράδειγμα τη μορφή των μνημονίων.

Ήταν τα δικαιώματα και οι αρχές που υφίστανται στο Σύνταγμα, όπου από ό,τι φάνηκε, δεν ήταν αρκετά θωρακισμένα, ώστε να υπερβούν τέτοιου τύπου επιβολές εξωτερικές ή των κανόνων της αγοράς ή των αναγκών του δανεισμού και των ειδικών συνθηκών, στις οποίες μπήκαμε κατά τη διάρκεια των μνημονίων, επιβολής πολιτικών κ.λπ..

Άρα, νομίζω πως η στόχευση του ΣΥΡΙΖΑ είναι το ακριβώς αντίθετο από αυτό που επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί από κάποιους Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας, ότι τάχα είναι μια υποτίμηση του Συντάγματος, διότι θέλει να

βάλει συγκυριακές πολιτικές στοχεύσεις. Είναι το ακριβώς αντίθετο. Θέλει ακριβώς να θωρακίσει τα δικαιώματα και τις αρχές του Συντάγματος που αντιθέτως απειλήθηκαν, όχι από την αναθεωρητική διαδικασία, αλλά από αυτές τις νέες μορφές εξουσίας, που επικράτησαν για αρκετά χρόνια σε αυτήν τη χώρα.

Θα δώσω μόνο ένα παράδειγμα. Το δικαίωμα της ίσης αμοιβής για ίση εργασία, στο άρθρο 22 του Συντάγματος, υπάρχει. Εκεί είναι. Δεν εξέλειπε αυτό το άρθρο. Αυτό δεν απαγόρευσε, όμως, από ό,τι φάνηκε, στον κοινό νομοθέτη να νομοθετήσει τον υποκατώτατο μισθό.

Άρα, είναι προφανές ότι σε αυτό το επίπεδο δεν ήμασταν αρκετά θωρακισμένοι, ως πολιτεία, για να μπορέσουμε να αποκλείσουμε τέτοιου τύπου παρεμβολές, που προσβάλλουν βάνουσα το δικαίωμα της ισότητας στην εργασία.

Μπαίνω στο δεύτερο ζήτημα, που το θεωρώ το πιο σημαντικό για τη σημερινή συζήτηση, που αφορά το αν η Αναθεωρητική Βουλή δεσμεύεται από την κατεύθυνση που δίνει η προτείνουσα Βουλή σε αυτήν. Λέει ο καθηγητής κ. Γιαννακόπουλος ότι η Αναθεωρητική Βουλή έχει μία πολύ συγκεκριμένη εντολή από την προτείνουσα Βουλή, μία συγκεκριμένη εντολή, μία ορισμένη αρμοδιότητα. «Δεν είναι παρά φορέας...», λέει, «...μιας νομικώς περιορισμένης αρμοδιότητας». Και το λέει αυτό, διότι ακριβώς θεωρεί ότι πρέπει να υπάρχει δέσμευση ως προς την κατεύθυνση.

Γι' αυτήν την κατάληξη υπάρχουν επιχειρήματα -ακούστηκαν αρκετά- και ερμηνευτικά της διάταξης 110 του Συντάγματος, αλλά υπάρχει και η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Νομίζω ότι εξηγήθηκε επαρκώς ότι το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο είπε το 2003 στην παρεμπόμπουσα σκέψη ότι η αναθεωρητική διαδικασία υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, ο οποίος, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει τον έλεγχο τυχόν υπέρβασης της εντολής, που δόθηκε από την προτείνουσα Βουλή. Προκειμένου αυτή ακριβώς -λέει- να είναι δικαστικώς ελέγξιμη, αυτό βγαίνει από την καθαρή ανάγνωση της δικαστικής απόφασης, η ουσιαστική κατεύθυνση της αναθεώρησης μιας συνταγματικής διάταξης πρέπει να περιλαμβάνεται στην τελική απόφαση της Βουλής αυτής, μετά τη διενέργεια των δύο ψηφοφοριών που προβλέπει το άρθρο 110 του Συντάγματος.

Άρα, έχουμε μία πολύ σαφή θέση από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο.

Η θέση αυτή, πέρα από νομολογία, κατά την εκτίμησή μου και πολλών άλλων και καθηγητών της Νομικής, εναρμονίζεται πλήρως και με το πνεύμα του άρθρου 110. Το είπε και ο κ. Κατρούγκαλος. Φαίνεται ότι το Σύνταγμα θέλει διασφάλιση σταθερών συναινέσεων ως προς τις αναθεωρητέες διατάξεις σε δύο διαδοχικές ισοδύναμες Βουλές. Θα έρθω στο «ισοδύναμες».

Άρα, θέλει συναινέσεις μακράς διάρκειας και αυτό είναι προφανές από το γεγονός ότι προβλέπει την Αναθεώρηση σε τρεις φάσεις, εκ των οποίων, η τρίτη μετά τη μεσολάβηση των εθνικών εκλογών.

Εδώ η κ. Παπαδοπούλου, εξαιρετη νομικός και καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου, η οποία είναι πολύ-πολύ μακριά από τον πολιτικό χώρο του ΣΥΡΙΖΑ -είναι στην άλλη άκρη- λέει και αυτή, ότι μόνο εάν η Αναθεώρηση ακολουθεί την κατεύθυνση της προτείνουσας Βουλής περιφρουρείται η ratio της κατάστρωσης της αναθεωρητικής διαδικασίας σε τρεις φάσεις, που είναι εγγύηση ότι η πολιτική βούληση για αλλαγή είναι προϊόν ευρύτερων συναι-

νέσεων, όχι μόνο ως προς το ποιες διατάξεις, αλλά και ως προς το γιατί αυτές πρέπει να αναθεωρηθούν.

Τι ακριβώς είναι τελικά η κατεύθυνση της αναθεώρησης; Η κατεύθυνση της αναθεώρησης δεν είναι τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο από την αιτιολογία της πρότασης αναθεώρησης. Όταν γίνεται μία πρόταση αναθεώρησης από την προτείνουσα Βουλή υπάρχει ένα σκεπτικό από πίσω. Θέλω να αναθεωρήσω αυτή τη διάταξη, γιατί; Θέλω να την αναθεωρήσω, γιατί υπάρχει μία αναγκαιότητα. Έρχεται, δηλαδή, η πρόταση και περιλαμβάνει τη διαπίστωση μιας αναγκαιότητας, η οποία θα καλυφθεί με την αναθεώρηση της διάταξης. Η μορφή της διάταξης, έτσι όπως είναι σήμερα, δεν καλύπτει. Γιατί; Γιατί υπάρχει κάποια αναγκαιότητα που δεν καλύπτεται.

Άρα, ουσιαστικά η κατεύθυνση της Αναθεώρησης είναι ακριβώς η αιτιολογία, το σκεπτικό, η διαπίστωση της αναγκαιότητας, η οποία οδήγησε την προτείνουσα Βουλή στο να κάνει ακριβώς την πρόταση. Αν δεν υπήρχε αυτό και αν στην πραγματικότητα ήταν μόνο αριθμοί άρθρων που έρχονταν προς αναθεώρηση στην τωρινή Βουλή, τότε θα μιλούσαμε για τυχαία ερριμμένα άρθρα, τα οποία δεν θα είχαν κανένα σκεπτικό, πίσω από το οποίο έρχονταν για να αναθεωρηθούν. Είναι δυνατόν να συμβαίνει αυτό; Είναι δυνατόν να είναι αυτό που θα ήθελε το Σύνταγμα να συμβαίνει;

Ακούστηκε και ένα άλλο, όμως, επιχείρημα ότι η αναθεωρητική δεν δεσμεύεται από την προτείνουσα, γιατί έχουν μεσολάβησει εθνικές εκλογές. Και άρα, ουσιαστικά αφού μεσολάβησε η λαϊκή ετυμηγορία νομιμοποιείται η νέα κοινοβουλευτική πλειοψηφία να δράσει διαφορετικά σε άλλη κατεύθυνση.

Νομίζω ότι τα προβλήματα εδώ είναι πολλά. Ουσιαστικά, πρώτον, καταργεί, όπως είπα, αυτή η άποψη τη συνταγματική επιταγή για επίτευξη μακροχρόνιων συναινέσεων. Αν δεν υπάρχει δεσμευτικότητα στην κατεύθυνση, ποιος ο λόγος να μεσολάβει η λαϊκή εντολή; Γιατί να πάμε, δηλαδή, σε δεύτερη Αναθεωρητική Βουλή; Αν μία λαϊκή εντολή αρκούσε για να νομιμοποιήσει οποιαδήποτε απόφαση επί του Συντάγματος, τότε γιατί το Σύνταγμα να απαιτούσε δύο Βουλές;

Δεύτερον, νομίζω ότι όλοι θα συμφωνήσουμε ότι η νέα Βουλή, επειδή ακριβώς μεσολάβησαν εθνικές εκλογές δεν σημαίνει ότι αποτυπώνει την κάποια ιδιαίτερη λαϊκή εντολή ως προς την αναθεώρηση. Δεν ψηφίζουν οι εκλογείς στην πραγματικότητα με βασικό τους κριτήριο το αναθεωρητικό εγχείρημα, αλλά λαμβάνουν υπόψη το συνολικό πολιτικό πρόγραμμα των κομμάτων.

Άρα, σε τελική ανάλυση, ουσιαστικά η άποψη αυτή, που λέει ότι, αφού μεσολάβησαν εθνικές εκλογές, έχω δικαίωμα να αναθεωρήσω προς όποια κατεύθυνση θέλω, ουσιαστικά αναπαράγει την αντίληψη ότι η αναθεωρητική διαδικασία είναι ένα πολιτικό στοίχημα.

Αντιθέτως, είναι οι αρχές της λαϊκής κυριαρχίας της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, σε συνδυασμό με τη διαχρονική συναίνεση, που φαίνεται ότι απαιτεί το Σύνταγμα, αυτές που μας οδηγούν να θεωρήσουμε εξίσου κρίσιμες, δηλαδή ισότιμες τόσο την Αναθεωρητική Βουλή και την νομιμοποίηση που λαμβάνει όσο και την προτείνουσα Βουλή και τη νομιμοποίηση, που έλαβε επίσης μέσα από ελεύθερες εκλογές.

Άρα, αν λάβουμε υπόψη ως σοβαρό το επιχείρημα της μεσολάβησης της λαϊκής ετυμηγορίας, οπωσδήποτε πρέπει να το λάβουμε ως εξίσου σοβαρό και για τη συγκρό-

τηση της προτείνουσας Βουλής. Άρα, οι δύο διαδικασίες πρέπει να γίνουν αντιληπτές ως ισότιμες.

Προσπάθησα, στο λίγο χρόνο που έχω, κυρίως σε αυτό το ζήτημα να αναπτύξω τέσσερα-πέντε βασικά επιχειρήματα. Όλα κατατείνουν στο ότι η Αναθεωρητική Βουλή δεσμεύεται από τις κατευθύνσεις -όχι προφανώς από την απόλυτη μορφή που έδωσε η προτείνουσα- και άρα έχει δύο στην πραγματικότητα επιλογές: Ή να προβεί στην αναθεώρηση των άρθρων, των διατάξεων, που αποφάσισε η προτείνουσα στην κατεύθυνση αυτή, με τη μορφή, που προφανώς θα αποφασίσει, ή να μην αναθεωρήσει καθόλου τις διατάξεις αυτές. Δηλαδή, αν η Αναθεωρητική Βουλή αποφασίσει ότι δεν μπορεί να έχει συναίνεση, ως προς την αναγκαιότητα αναθεώρησης αυτών των άρθρων, προς την κατεύθυνση, που είχε η προτείνουσα, τότε να μην τα αναθεωρήσει καθόλου. Νομίζω πως αυτές είναι οι μόνες δύο δυνατότητες-επιλογές που δίνει το πνεύμα, η τεολογική ερμηνεία της συνταγματικής διάταξης, αλλά και η νομολογία του ανωτάτου δικαστηρίου.

Ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Παρακαλώ τον κ. Βολουδάκη να πάρει τον λόγο.

ΜΑΝΟΥΣΟΣ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΟΛΟΥΔΑΚΗΣ: Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, είναι γεγονός ότι η προηγούμενη Βουλή μας κληροδότησε πολλούς περιορισμούς ως προς το τι είναι δυνατόν να αναθεωρηθεί και αυτό περιορίζει πράγματι, και το πεδίο και την αποτελεσματικότητα της αναθεώρησης, όμως, υπάρχει η δυνατότητα να γίνουν πολλά.

Μιλώντας επί των γενικών αρχών της Αναθεώρησης πιστεύω κατ'αρχάς ότι το Σύνταγμά μας έχει ανάγκη απλούστευσης. Το Σύνταγμά μας, δεν έχει για όποιον το διαβάζει την μορφή του κειμένου, που θα περίμενε σε έναν καταστατικό χάρτη, στο σύνολο των κανόνων, που διέπουν τον τρόπο ορισμού των κανόνων.

Εκεί περιμένει κανείς να δει τα πολύ βασικά και στοιχειώδη, με έναν πολύ λιτό, λακωνικό, αυστηρό τρόπο. Δεν συμβαίνει έτσι. Στο δικό μας Σύνταγμα έχουν προστεθεί με τα χρόνια στρώματα διατάξεων, οδηγώντας το σε όλο και μεγαλύτερη εξειδίκευση, ακόμα και με ερμηνευτικές δηλώσεις σε πολλές περιπτώσεις και σε πολλές περιπτώσεις με διατυπώσεις, που αγγίζουν τα όρια της φλυαρίας.

Υπάρχει αποτυπωμένη στο Σύνταγμα μία διάθεση υπερρύθμισης της πολιτείας, την οποία πρέπει να αντιμετωπίσουμε. Υπάρχει στο Σύνταγμά μας μέχρι και διάταξη η οποία επιβάλλει στην πολιτεία να προωθεί την ηθική εξύψωση του αγροτικού και αστικού πληθυσμού, με αυτά τα λόγια. Ομολογώ ότι θα ήθελα να συναντήσω το φυσικό συντάκτη της διάταξης αυτής να μου πει τι ακριβώς εννοούσε και πώς ακριβώς θα το κάνει αυτό το κράτος.

Όσον αφορά την απλούστευση, λοιπόν, μια που μιλάμε για γενικές αρχές σήμερα, επιτρέψτε μου μία παρένθεση. Όταν ο Μιχαήλ Άγγελος ολοκλήρωσε το άγαλμα του Δαβίδ, που θεωρήθηκε τότε ένα πολύ μεγάλο αριστούργημα και στην εποχή του, λέγεται ότι ρωτήθηκε πώς κάταφερε αυτό το μεγάλο αριστούργημα. Και είπε: «Πήρα ένα κομμάτι μάρμαρο και αφαίρεσα ό,τι δεν ήταν ο Δαβίδ». Νομίζω ότι έτσι πρέπει να προσεγγίσουμε την πραγματικότητα.

Η πρόταση της σημερινής Αντιπολίτευσης, όπως διατυπώθηκε στην προηγούμενη Βουλή και όπως συνεχίζεται και σήμερα, είναι προς την αντίθετη κατεύθυνση. Εκφρά-

ζει μια διαφορετική φιλοσοφία, όπου σε ένα Σύνταγμα που είναι ήδη αρκετά επιβαρυνμένο θέλει να προσθέσει κι άλλες ρυθμίσεις, οι οποίες θα κατευθύνουν τα πράγματα και προς την κατεύθυνση πλέον των πολιτικών που θα ακολουθεί το κράτος στην πορεία.

Δεν μπορεί, πιστεύω, να είναι αυτό το περιεχόμενο ενός Συντάγματος. Ένα Σύνταγμα δεν πρέπει να κατευθύνει τις πολιτικές προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Ένα Σύνταγμα πρέπει να διασφαλίζει τα απαραίτητα κι από κει και πέρα, να αφήνει τον μεν κοινό νομοθέτη να νομοθετεί αυτά που πρέπει, τη δε κοινωνία να μπορεί να αναπτυχθεί ελεύθερα. Αυτή είναι η βάση της αντιπροσωπευτικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Στην πραγματικότητα αυτή τη φιλοσοφία που μόλις σας περιέγραψα, της υπερρύθμισης, εκφράζει αντιλήψεις του 19^{ου} αιώνα, έστω κι αν έρχεται σήμερα πολύ συχνά να παρουσιαστεί ως προσπάθεια εκσυγχρονισμού, είτε του Συντάγματός μας είτε της πολιτικής μας ζωής γενικότερα. Τότε, το 19^ο αιώνα, η επιστήμη έκανε άλματα και οι άνθρωποι έκαναν το λάθος να πιστέψουν ότι ο κόσμος μοιάζει με ένα ρολόι που μπορείς να το ρυθμίσεις στην κάθε του λεπτομέρεια.

Ο 20^{ος} αιώνας υπήρξε αμείλικτος με αυτή την πλάνη ότι τα πράγματα πηγαίνουν διαρκώς προς το καλύτερο. Ήρθαν οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι και προκάλεσαν καταστροφές και ανέτρεψαν όλες τις βεβαιότητες. Μετά η ίδια η φιλοσοφία της επιστήμης, ήδη εδώ και πάνω από πενήντα-εξήντα χρόνια, από τη δεκαετία του 1960, του 20^{ου} αιώνα, έχει αποκηρύξει ουσιαστικά τις περί «επιστημονικής βεβαιότητας» θέσεις. Στην πραγματικότητα η φιλοσοφία της επιστήμης από τότε θεωρεί ότι η επιστημονική γνώση είναι προσωρινή πάντα και υπό την αίρεση της διάψευσης. Μόνο με αυτή την αίρεση είναι επιστημονική.

Βέβαια, ήρθε κι άλλο ένα χτύπημα σε αυτές τις βεβαιότητες του 19^{ου} αιώνα, που κατευθύνουν αυτούς που σήμερα θέλουν την υπερρύθμιση. Ήρθε το καθοριστικό χτύπημα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και του 1990, όπου το πολιτικό σύστημα στην Ανατολική Ευρώπη και αλλού, όπου η πολιτεία ρύθμιζε τα πάντα, κατέρρευσε με πάταγο.

Σήμερα, λοιπόν, πρέπει να κινηθούμε διαφορετικά. Προσεγγίζω με δέος τη διαδικασία της Συνταγματικής Αναθεώρησης, σκεπτόμενος ότι οι διατάξεις που βλέπουμε σήμερα, ακόμα και από αυτές τις προς απλούστευση ή κατάργηση που λέω, απηχούν, ενδεχομένως, κάτι από σπουδαίες συνταγματικές προσπάθειες που έχουν γίνει στην πατρίδα μας, από το Σύνταγμα της Επιδάυρου, ενδεχομένως -από τα πιο φιλελεύθερα Συντάγματα της εποχής του, το πρώτο Σύνταγμα της Επανάστασης- από το Σύνταγμα του 1864, που μας έκανε ήδη τότε λειτουργική κοινοβουλευτική Δημοκρατία, από το Σύνταγμα του 1911, την μεγάλη μεταρρύθμιση του Ελευθερίου Βενιζέλου.

Με προσοχή, λοιπόν, πρέπει να το προσεγγίσουμε. Γιατί, κυρίως τα δικά μας Συντάγματα έχουν πετύχει μια πολύ σημαντική σύνθεση, που στον σημερινό κόσμο γίνεται εξαιρετικά επίκαιρη. Έχουν πετύχει τη σύνθεση ανάμεσα στην φιλελεύθερη βάση, που κατοχυρώνει τα ατομικά δικαιώματα, και στην έκφραση της συλλογικής ταυτότητας της πλειοψηφίας.

Η αναφορά στην επικρατούσα θρησκεία είναι μια απ' αυτές τις εκφράσεις της συλλογικής ταυτότητας της πλειοψηφίας. Η αναφορά στην ανάγκη της ανάπτυξης της

εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης είναι το ίδιο. Η αναφορά στην οικογένεια ως θεμέλιο του έθνους, που ως εκ τούτου πρέπει να τελεί υπό την προστασία του κράτους, είναι ένα από τα στοιχεία της συλλογικής ταυτότητας της πλειοψηφίας που πρέπει να εκφράζεται στη λειτουργία της πολιτείας.

Κατάφεραν, λοιπόν, τα Συντάγματά μας μέχρι σήμερα τη σύνθεση αυτών των δύο επιφανειακά ίσως αντικρουόμενων δυνάμεων, δηλαδή, από τη μία τα ατομικά δικαιώματα και από την άλλη η συλλογική ταυτότητα της πλειοψηφίας.

Γιατί, λέω ότι αυτό γίνεται πολύ επίκαιρο στον σύγχρονο κόσμο; Γιατί, σε ολόκληρη την Ευρώπη η δημοκρατία αντιμετωπίζει μία κρίση από το γεγονός ακριβώς ότι ο τρόπος λειτουργίας πολλών κρατών με τα σημερινά δεδομένα, δεν μπορεί να διασφαλίσει αυτήν τη σύνθεση.

Γιατί σήμερα τα δεδομένα, που έχουν προκύψει με τη μετανάστευση, με τη δημογραφική κατάσταση της Ευρώπης, με την τεχνολογική πρόοδο και ό,τι αυτή συνεπιφέρει για τον τρόπο επικοινωνίας κ.λπ., έχουν δημιουργήσει μεγάλη σύγχυση και ανασφάλεια σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και της Ευρώπης και των εθνών-κρατών της Ευρώπης, τα οποία τελικά καταλήγουν να αποξενώνουν τους πολίτες από τα κράτη τους και από την Ευρωπαϊκή Ένωση βέβαια. Γιατί; Γιατί αισθάνονται ότι αυτά τα πολιτικά μορφώματα είτε είναι κράτος είτε είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε πολλές περιπτώσεις δεν εκφράζουν αυτό που είναι η ταυτότητα των ανθρώπων.

Ξέρετε, τα ατομικά δικαιώματα είναι προφανώς, πυλώνας της σύγχρονης δημοκρατίας, αλλά δεν μπορεί να υπάρχει δημοκρατία χωρίς κοινωνικό σύνολο. Γι' αυτό η σύγχρονη δημοκρατία, όπως την γνωρίζουμε, ξεκίνησε ταυτόχρονα και ουσιαστικά αναπτύχθηκε με τα εθνικά κράτη στην Ευρώπη. Αυτό σημαίνει ότι εάν εμείς καταφέρουμε να συνεχίσουμε τη σύνθεση αυτή και να την προσαρμόσουμε στα σημερινά δεδομένα, όχι μόνο δεν είμαστε προσκολλημένοι στο παρελθόν, αλλά αντιθέτως, μπορούμε να βρεθούμε στην πρωτοπορία αντιμετώπισης πραγματικών προβλημάτων της Ευρώπης.

Έχουμε τώρα τη δυνατότητα -όπως είπα στην αρχή- να κάνουμε ουσιαστικές παρεμβάσεις κατ' αρχάς για την αποτελεσματικότητα του κράτους. Η αποσύνδεση της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από τη διενέργεια βουλευτικών εκλογών είναι ένα χαρακτηριστικό τέτοιο σημείο. Έχουμε τη δυνατότητα να βελτιώσουμε την αντίληψη του πολίτη για το κράτος.

Γιατί στα χρόνια της οικονομικής κρίσης, ο πολίτης αποξενώθηκε και για ένα άλλο ακόμα λόγο από το κράτος στην Ελλάδα. Γιατί η επίθεση που δέχτηκε η καθημερινότητα, όπως την γνωρίζαμε, διόγκωσε τα προβλήματα, που υπήρχαν σε θεσμούς όπως είναι ο νόμος περί ευθύνης Υπουργών και η συνταγματική του προστασία στο άρθρο 86. Εκεί, λοιπόν, η κατάργηση της αποσβεστικής προθεσμίας όπως αντίστοιχα οι περιορισμοί στην βουλευτική ασυλία, θα δημιουργήσουν μια καινούρια βάση. Μπορούν να βελτιώσουν τη σχέση του πολίτη με το κράτος, να κάνουν ξανά τον πολίτη να νιώθει την πολιτεία και το κράτος όχι κάτι ξένο, αλλά την έκφραση της συλλογικής τους ταυτότητας μέσα στην οποία μπορεί να λειτουργήσει.

Η αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία υπέστη αυτά τα χρόνια μια επίθεση απ' όλες τις πλευρές.

(Σε αυτό το σημείο χτυπάει το κουδούνι λήξεως του χρόνου ομιλίας του κυρίου Βουλευτή)

Τελειώνω σε μισό λεπτό, κύριε Πρόεδρε.

Η αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία, όπως την γνωρίζουμε, υπέστη επίθεση απ' όλα τα μέτωπα ταυτόχρονα, από την οικονομική κρίση, από την κρίση της ταυτότητας που περιέγραφα, από την αλλαγή των δεδομένων. Απέναντι σε αυτήν την επίθεση πρέπει εμείς να αμυνθούμε, πρέπει να υπερασπίσουμε τους θεσμούς της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Γιατί παρά τα όσα προβλήματα πράγματι έχει, μέχρι σήμερα κανείς δεν μας έχει προτείνει μια πειστική εναλλακτική πρόταση. Η αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία είναι το πρόσφατο παρελθόν μας, είναι και το μέλλον μας.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Παρακαλώ την κ. Τζάκρη να πάρει τον λόγο.

ΘΕΟΔΩΡΑ ΤΖΑΚΡΗ: Κυρίες και κύριοι Βουλευτές, θα ήθελα να ξεκινήσω από μια παραδοχή: Νιώθουμε ήδη την ανάσα της ιστορίας στο σβέρκο μας. Το Σύνταγμα δεν είναι σαν το παλιό καλό κρασί να αυξάνεται η αξία του ανάλογα με την παλαιότητά του. Το υφιστάμενο Σύνταγμα, όχι μόνο δοκιμάστηκε, αλλά και ξεπεράστηκε από μια ραγδαία μεταβολή την οποία έζησε η χώρα μας με τον πιο επώδυνο τρόπο κάτω από συνθήκες πτώχευσης.

Σε συνθήκες, λοιπόν, ιστορικής, παρατεταμένης κρίσης οι συνταγματικοί θεσμοί είναι δεδομένο ότι πρέπει να εναρμονίζονται με τη διαμορφούμενη ιστορική συγκυρία που έχει χαρακτηριστικά μονιμότητας. Διότι σύμφωνα με την άποψη των συνταγματολόγων το Σύνταγμα δεν είναι παρά η κανονιστική αποτύπωση του συσχετισμού των οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων μιας ιστορικής περιόδου, η οποία μετά τη μεταβολή αυτού του συσχετισμού πρέπει να προσαρμόζεται πάντοτε στα νέα δεδομένα.

Δεδομένου, λοιπόν, των τεκτονικών αλλαγών της τρέχουσας περιόδου που βιώνουμε τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο ως χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης -θα ήθελα να τονίσω ότι έχουν συμπληρωθεί περίπου σαράντα χρόνια από την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή πραγματικότητα και ακόμα υπάρχουν θεωρητικοί του συντάγματος, οι οποίοι αναρωτιούνται εάν υπάρχουν υπέρτεροι νομικής ισχύος ευρωπαϊκοί κανόνες -αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο με την αλλαγή της ισορροπίας μεταξύ Ανατολής-Δύσης.

Βλέπουμε ότι η Κίνα είναι πλέον η ανερχόμενη παγκόσμια δύναμη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπαθούν να την ανταγωνιστούν, μέσα από περιορισμούς που θέλουν ναβάλουν στο παγκόσμιο εμπόριο και η Ευρωπαϊκή Ένωση σε αυτήν τη διεκυστίδα Ανατολής και Δύσης προσπαθεί να εξασφαλίσει ρόλο για τον εαυτό της.

Όλα αυτά συνηγορούν ότι το Σύνταγμα του 1975 είναι πρόδηλο ότι δεν ενσωματώνει τις δραματικές αλλαγές της τρέχουσας ιστορικής συγκυρίας. Άρα σε επίπεδο συντακτικής πολιτειακής απόφασης είναι αυτονόητη η τροποποίηση του υφιστάμενου συνταγματικού πλαισίου. Δηλαδή είναι αυτονόητη η προσαρμογή στις ιστορικές ανάγκες του θεμελιώδους νόμου του κράτους που έχει υπέρτερη νομική ισχύ.

Το σύνταγμα μιας χώρας επομένως, σύμφωνα με όσα έχω πει, δηλαδή ως ένα σύστημα δικαίου που ενσωματώνει, που δείχνει τον συσχετισμό των εκάστοτε οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων, δεν μπορεί να είναι ιδεολογικοπολιτικά ουδέτερο και δεν πρέπει να είναι ιδεολογικοπολιτικά ουδέτερο, όπως δεν υπάρχουν και ιδεολογικοπολιτικά ουδέτερα συντάγματα.

Υπάρχει η παράδοση των αγγλοσαξονικών συνταγμάτων, όπου το σύνταγμα είναι ουσιαστικά μη σύνταγμα, με την έννοια ότι είναι περιορισμένης αντιπροσωπευτικότητας, είναι περισσότερο γενικόλογο και αόριστο και υπάρχει και η παράδοση των συνταγμάτων της κεντρικής Ευρώπης, όπου το σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης νόμος του κράτους, δηλαδή ο υπέρτερης νομικής ισχύος κώδικας κανόνων, που περιλαμβάνει κανονιστικές αρχές διαρκείας, δηλαδή κανονιστικές αρχές που δεσμεύουν όλες τις κυβερνήσεις.

Αυτήν την τελευταία παράδοση ακολουθεί και η ελληνική συνταγματική τάξη. Έχουμε επομένως Σύνταγμα γραπτό, ανελαστικό και σκληρό ιδωμένο ως προς την αναθεωρητική διαδικασία. Και αυτό γιατί η επόμενη αναθεώρηση μπορεί να χρειαστεί ως και δέκα χρόνια, αφού η επόμενη συζήτηση για την αλλαγή του Συντάγματος μπορεί να αρχίσει πέντε χρόνια μετά τη λήξη των εργασιών της παρούσας Βουλής.

Επομένως η άποψη που διατυπώνεται και στη θεωρία, αλλά και από πολλούς συναδέλφους, κυρίως όμως από τη Νέα Δημοκρατία σε αυτήν την Αίθουσα, ότι η προτεινόμενη Βουλή μόνο προτείνει τα προς αναθεώρηση άρθρα, χωρίς να προσδιορίζει το περιεχόμενο της Αναθεώρησης, δεν έχει κανένα νόημα λογικό και νομικό. Δεδομένου ότι το Σύνταγμα θεσπίζει δύο στάδια για την ολοκλήρωση της διαδικασίας αναθεώρησης, δηλαδή την προτεινόμενη Βουλή και την επόμενη Βουλή από την προτεινόμενη να επιβεβαιώνει με αυξημένες εγγυήσεις της Πλειοψηφίας εκατόν πενήντα έναν και εκατόν ογδόντα Βουλευτές, μόνο υπό την έννοια ότι και το περιεχόμενο και η κατεύθυνση καθορίζεται από την προτεινόμενη Βουλή μπορεί να θεωρηθεί.

Θα ήταν προφανής η λογική παράβαση το να αρκείται η αναθεωρητική διαδικασία του σκληρού Συντάγματος να προσδιοριστεί μόνο κατ' αριθμό η αναθεωρητέα διάταξη και όχι κατά περιεχόμενο. Γιατί αυτό θα σήμαινε ότι η Αναθεωρητική Βουλή θα μπορούσε να σχηματίσει αναθεωρητική κατεύθυνση αντίθετη με αυτή, που αρχικώς είχε προταθεί.

Επομένως, και η ρυθμιστική κατεύθυνση των αναθεωρητέων διατάξεων καθορίστηκε από την προτεινόμενη Βουλή, άλλως δεν έχει κανένα νόημα η πρόβλεψη της διαδικασίας Αναθεώρησης για διαδοχικές ψηφοφορίες σε δυο Βουλές με μεταπλειοψηφικές εγγυήσεις.

Όμως, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, ανεξαρτήτως από το ποια άποψη ακολουθεί η μια ή η άλλη κατεύθυνση, αυτό που κυρίως πρέπει να τονιστεί είναι ότι έχουμε Σύνταγμα, που δεσμεύει την παραγωγική διαδικασία, δηλαδή δεσμεύει τη νομοθετική εξουσία θέτοντας σαφή κανονιστικά όρια. Τα όρια αυτά που θέτει το Σύνταγμα, μετά την Αναθεώρησή του, προκύπτουν από την ιστορική συγκυρία, που ήταν επώδυνη και μακράς διάρκειας, αυτή που τουλάχιστον βιώσαμε τα τελευταία χρόνια, από τον νέο συσχετισμό των κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων, που διαμορφώθηκαν, λόγω αυτής και βεβαίως από την ένταξη μας στην Ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Υπό το πρίσμα αυτό, λοιπόν, καλούμαστε σήμερα να αποφασίσουμε ποιες είναι οι κατευθυντήριες γραμμές της παρούσας συνταγματικής αναθεώρησης.

Σε μια δημοκρατία δυτικού τύπου θα έλεγα ότι το πρώτο ζητούμενο είναι η ενίσχυση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στην εργασία, το δικαίωμα στην υγεία, στην κοινωνική ασφάλιση, στην

ισότητα αμοιβής ανεξαρτήτως ηλικίας και στην αξιοπρεπή διαβίωση για όλους, αλλά και στη δημοκρατική λειτουργία των θεσμών και στην προστασία της δημοκρατίας καθ'αυτής.

Γιατί θα πρέπει να το δούμε μέσα από την διάσταση αυτή; Γιατί η έκτακτη οικονομική και κοινωνική κρίση, που βιώσαμε την προηγούμενη δεκαετία, κατέληξε σε πολιτικό εξτρεμισμό και σε γραφικοποίηση της πολιτικής, άρα και σε πλήρη απαξίωση της πολιτικής ως δημόσιας λειτουργίας.

Μπροστά σε αυτήν την κατάσταση, λοιπόν, ο αναθεωρητικός νομοθέτης στην Ελλάδα του 2019 θα πρέπει να έχει κύριο μέλημά του να ανατάξει την αξιοπιστία, το κύρος και την τιμή του πολιτικού συστήματος. Αυτή είναι μιας υπαρξιακής τάξης παρέμβαση για την εύρυθμη λειτουργία των θεσμών. Το πολιτικό σύστημα έχει χάσει την επαφή του με την κοινωνία και αυτό μπορεί να έχει δραματικές συνέπειες για την ίδια την κοινωνία.

Επομένως, ο φυσικός χώρος ανάταξης της τραυματισμένης πολιτικής, δηλαδή του τραυματισμένου δημόσιου χώρου, είναι το Σύνταγμα, ο θεμελιώδης νόμος του κράτους που καθορίζει και οργανώνει την αποτελεσματική και δημοκρατική λειτουργία των θεσμών.

Άρα, όλες οι επιμέρους προτάσεις παρέμβασης που γίνονται προς αποκατάσταση της τιμής και του κύρους του πολιτικού κόσμου επιχειρήθηκαν στον φυσικό τους χώρο που είναι το Σύνταγμα. Εδώ υπάγεται η πρόταση για την καθιέρωση ενός ανώτατου ορίου συνολικής βουλευτικής θητείας που θα μπορούσε με αυτόν τον τρόπο να παρεμποδιστεί σε κάποιο βαθμό, τουλάχιστον, η δημιουργία μιας πολιτικής ελίτ και μάλιστα σε μια εποχή που η πολιτική έχει ανάγκη αυτούς που δεν έχουν ανάγκη την πολιτική. Εδώ ανήκει και η πρόταση για την κατάργηση της ασυλίας του βουλευτή για τα αδικήματα που τελούνται επ' ευκαιρίαν και όχι κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Εδώ υπάγεται και η πρόταση για την αναθεώρηση του άρθρου 86 του Συντάγματος περί ευθύνης Υπουργών, που έδινε την αίσθηση, και όχι αδίκως, της αδικαιολόγητης προνομιακής ποινικής μεταχείρισης των Υπουργών, σε σχέση πάντα με τους απλούς πολίτες και συγχρόνως έδινε την αίσθηση ότι έχει δημιουργηθεί ένας προστατευμένος θύλακας διαφθοράς.

Όμως, όλες οι παραπάνω προτάσεις για την Αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος, που αφορούν το πολιτικό προσωπικό και την ανάταξη της αξιοπιστίας και του κύρους του πολιτικού συστήματος θα πρέπει να τις δούμε σε συνδυασμό με την συνταγματική πρόνοια για τη δημοκρατική ολοκλήρωση του κοινοβουλευτικού και άρα και του εκλογικού κύκλου, γιατί μόνο τότε εγγυώνται τον απαραίτητο εκσυγχρονισμό και εξορθολογισμό του πολιτικού συστήματος στο σύνολό του.

Επομένως, η πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ για την αναθεώρηση του άρθρου 32 για την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας, η οποία μέχρι τώρα, υπήρξε ένας εκβιαστικός μηχανισμός για την πρόωρη προσφυγή στις κάλπες, όπου ψευδεπίγραφα εμφορείται η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας ως πολιτειακό ζητούμενο, ενώ εν τοις πράγμασι ήταν ένας τρόπος καταστρατήγησης, δηλαδή ένας τρόπος υπονόμευσης της τετραετούς κοινοβουλευτικής θητείας, σύμφωνα με την οποία απαιτείται πλέον η επίτευξη αυξημένης πλειοψηφίας των δύο τρίτων του συνόλου του αριθμού των Βουλευτών στις δύο πρώτες ψηφοφορίες και στη συνέχεια, η πλειοψηφία των τριών

πέμπτων και μόνο αν αυτό δεν επιτευχθεί σε συνεχόμενες επαναλαμβανόμενες ψηφοφορίες η καταφυγή στην λαϊκή ετυμηγορία, αποβλέπει αφενός μεν στο να αποφευχθεί η πρόκληση πρόωρων εκλογών για συγκυριακούς λόγους πολιτικής σκοπιμότητας και αφετέρου στο να εξασφαλιστεί η συναινετική εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας με συγκυριακή κοινοβουλευτική πλειοψηφία, που προτείνει η Νέα Δημοκρατία, καταλήγει σε βαθιά αλλοίωση του πολιτεύματος και σε αναίρεση της ιστορικά αποδεδειγμένης λειτουργικότητάς του και είναι καταφανώς ακατάλληλη για την παρούσα συγκυρία.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν είναι πρόσωπο, πολλώ δε μάλλον δεν είναι αρχηγός κόμματος. Είναι θεσμός που συμβολίζει την ενότητα της κοινωνίας, του έθνους και του πολιτικού συστήματος. Άρα, η αποσύνδεση της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από την προκήρυξη πρόωρων εκλογών, που είναι εκβιασμός, όπως χρησιμοποιήθηκε μέχρι τώρα, και η εκλογή του από μια γνήσια κοινοβουλευτική πλειοψηφία, θα συνιστούσε θεσμική εξέλιξη και δημοκρατικό εκσυγχρονισμό.

Υπό την έννοια αυτή, η απευθείας εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον λαό συζητείται μόνο ως ισχυρό κίνητρο για την επίτευξη της αναγκαίας αυξημένης συναίνεσης, δεδομένης της ανάγκης ύπαρξης σταθερής κυβερνητικής διοίκησης, ιδίως σε συνθήκες έκτακτης κρίσης, σαν αυτή που βίωσε και βιώνει ακόμα η χώρα.

Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι προτάσεις της αναθεωρητικής διαδικασίας, όπως η πρόταση δυσπιστίας κατά της Κυβέρνησης να υποβάλλεται μόνο εφόσον εξασφαλιστεί διάδοχη κατάσταση, καθώς και η συνταγματική πρόβλεψη για τη θέσπιση αναλογικότερων εκλογικών συστημάτων, η οποία αποτελεί πάγιο διαχρονικό και ιστορικό ζητούμενο του προοδευτικού χώρου και του προοδευτικού κόσμου και στην Ελλάδα, αλλά και στη Δύση, αφού εγγυάται την αντιπροσωπευτικότερη πολιτική και εκλογική έκφανση της κοινωνίας και κυρίως, τη δημιουργία πολιτικής κουλτούρας συναίνεσης στα θέματα του εθνικού βίου.

Σε όλες τις παραπάνω προτάσεις θα πρέπει να προστεθεί η πρόταση για την Αναθεώρηση του άρθρου 3 του Συντάγματος για τους διακριτούς ρόλους Κράτους και Εκκλησίας, επ' ωφελεία και της Εκκλησίας, της οποίας ο πνευματικός ρόλος αναβαθμίζεται και αναδεικνύεται, χωρίς να νοθεύεται από κοσμικές επιδιώξεις της τρέχουσας πολιτικής συγκυρίας, αλλά και της πολιτείας, η οποία πρέπει να ανταποκριθεί στα πρότυπα του μοντέρνου κοσμικού κράτους, που δεν παρεμβαίνει στα ζητήματα θρησκευτικής συνείδησης και πίστης των πολιτών. Τα τελευταία ανήκουν στη σφαίρα των προστατευόμενων ατομικών ελευθεριών, είναι απολύτως προστατευμένα έναντι οποιασδήποτε κρατικής λειτουργίας ή παρέμβασης.

Εν κατακλείδι, αυτό που πρέπει να εγγραφεί το νέο Σύνταγμα είναι η ανάταξη της αξιοπιστίας και του κύρους του πολιτικού συστήματος, προνοώντας ταυτόχρονα και για τη δημοκρατική ολοκλήρωση του κοινοβουλευτικού και άρα του εκλογικού κύκλου, καθώς και να εγγραφεί την επιτυχή λειτουργία της κοινωνικά δεσμευμένης οικονομίας της αγοράς, χωρίς στρεβλώσεις και παθογένειες. Θέλουμε, επομένως, ένα κράτος που εγγυάται τον θεμιτό, ελεύθερο και ανόθευτο ανταγωνισμό. Θέτει όρους δι-

καις ανάπτυξης για όλους, ώστε η επιχειρηματική δραστηριότητα να αποδίδει κοινωνικό μέρισμα για όλους, χωρίς εκπτώσεις στην ποιότητα ζωής των πολιτών, χωρίς καταστροφή του περιβάλλοντος και με σεβασμό στην ιστορική και πολιτισμική μας παράδοση.

Θέλουμε ένα Σύνταγμα, που να εκφράζει θετικά τον σεβασμό της κοινωνίας στο πρόσωπο του ανώτατου πολιτειακού μας άρχοντα και να επιβάλλει μια ανοιχτή κοινωνία, όπου η Ελλάδα θα συμφιλώνει την ένδοξη εθνική της ιστορία με τις προκλήσεις του κοσμοπολισμού.

Εύχομαι και ελπίζω ότι σε αυτή την διαδικασία, την Αναθεωρητική πλέον Βουλή, θα διαμορφωθούν οι απαραίτητες συναινέσεις, για να προχωρήσουν όλα αυτά τα ζητούμενα σε κάθε περίπτωση για την ελληνική συνταγματική τάξη και για την ελληνική νομική και κοινωνική πραγματικότητα.

Ευχαριστώ πολύ, κύριε Πρόεδρε.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Και εμείς ευχαριστούμε πολύ.

Ο κ. Παπαηλιού έχει τον λόγο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ: Κύριε Πρόεδρε, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, η πρωτοβουλία για αναθεώρηση του ισχύοντος Συντάγματος συνδέεται με την ανάγκη διαμόρφωσης σταθερών, ώστε η χώρα να θωρακιστεί, προκειμένου να μην περιπέσει και πάλι σε καθεστώς χρεοκοπίας, αλλά και στη μέγγενη μνημονίων, που οδήγησαν σε παρασυνταγματικές και αντισυνταγματικές ρυθμίσεις και πρακτικές.

Συνδέεται, επίσης, με την ανάγκη απόκτησης ενός ευέλικτου βασικού πλαισίου συνταγματικών κανόνων, που να επιτρέπουν την προσαρμογή των συνταγματικών θεσμών στις σύγχρονες διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Το ελληνικό Σύνταγμα είναι αυστηρό και υπόκειται σε Αναθεώρηση σε δυο φάσεις. Η πρώτη ολοκληρώθηκε με την ψήφιση των προς αναθεώρηση διατάξεων από την προηγούμενη Βουλή. Δεδομένου ότι το Σύνταγμα αποτελεί τον βασικό νόμο της πολιτείας, για την αναθεώρησή του απαιτούνται ευρύτερες συναινέσεις, που με τη σειρά τους απαιτούν συνθέσεις και διάρκεια. Αυτό προκύπτει και από τη διαδικασία αναθεώρησης, που εκτείνεται στη διάρκεια δυο κοινοβουλευτικών περιόδων. Δηλαδή, η συναίνεση, για να έχει διάρκεια, καλύπτεται από δύο Βουλές, στις οποίες μπορεί να υπάρχουν, όπως εν προκειμένω, και διαφορετικές κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες.

Ταυτόχρονα, η εκάστοτε αναθεώρηση έχει ιδεολογικό-πολιτικό πρόσημο προοδευτικό ή συντηρητικό. Ο χαρακτήρας του προσήμου δεν εξαρτάται μόνο από τα έχοντα την πλειοψηφία κόμματα, αλλά και από τις απαιτήσεις της ευρύτερης συγκυρίας.

Η περίοδος μετά την πτώση της δικτατορίας απαιτούσε προοδευτικά προτάγματα και επιλογές, οι οποίες εν μέρει αποτυπώθηκαν στο Σύνταγμα του 1975, παρά το γεγονός πως στη διακυβέρνηση του τόπου βρίσκονταν η συντηρητική παράταξη. Σήμερα, μετά τη χρεοκοπία, τη μνημονιακή λαίλαπα και την έξοδο της χώρας από τα μνημόνια, η Αναθεώρηση του Συντάγματος απαιτεί προοδευτικές επιλογές, που να ανταποκρίνονται στην ανάγκη απεγκλωβισμού της χώρας από επιβληθείσες μνημονιακές ρυθμίσεις και βάρη, αλλά και στις σύγχρονες απαιτήσεις, οι οποίες χρήζουν προοδευτικών, ρηξικέλευθων απαντήσεων.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, η κυριαρχία της «τεχνοκρατικής» ιδεολογίας τα τελευταία χρόνια έχει οδηγήσει τη δημοκρατία σε θεσμική κρίση, σε ένα είδος «μεταδημοκρατίας», μέσω της διαρκούς αφαίρεσης πεδίων από την ύλη της δημοκρατικής πολιτικής αντιπαράθεσης και σύγκρουσης. Έτσι, επιβάλλονται πολιτικές, που μάλιστα παρουσιάζονται ως μονόδρομος, ως αναγκαιότητες.

Σε αυτό το πλαίσιο, η πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ, που ψηφίστηκε από την προηγούμενη Βουλή, περιλαμβάνει συγκεκριμένες θεσμικές αιχμές. Περιλαμβάνει διατάξεις για την αναβάθμιση της δημοκρατίας, την ενίσχυση της λαϊκής κυριαρχίας ως θεμελίου του πολιτεύματος, την ενδυνάμωση των θεσμών του κοινοβουλευτισμού έναντι εξωθεσμικών και παραθεσμικών κέντρων εξουσίας, ώστε η πολιτική να μην διαπνέεται από αμιγώς δήθεν ουδέτερο τεχνοκρατικό πνεύμα και συνακόλουθα, να μην είναι υπόθεση δήθεν πολιτικά ουδέτερων τεχνοκρατών, αλλά του λαού.

Σε αυτό το πλαίσιο, προτάθηκαν και έγιναν δεκτές από την προηγούμενη Βουλή μεταρρυθμίσεις στην αρχιτεκτονική του πολιτεύματος: Αναλογικό εκλογικό σύστημα, εποικοδομητική ψήφος δυσπιστίας, αποσύνδεση της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας από τη διάλυση της Βουλής, καθιέρωση ορίου θητειών για τους Βουλευτές, υποχρεωτική βουλευτική ιδιότητα για τον Πρωθυπουργό, αλλαγή του τρόπου εκλογής των ανεξάρτητων αρχών και επιπλέον, καθιέρωση αρχών άμεσης δημοκρατίας, ενθάρρυνση της λαϊκής συμμετοχής στην πολιτική ζωή του τόπου μέσω δημοψηφισμάτων και της λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας.

Περιλαμβάνει, επίσης, διατάξεις για την αποκατάσταση του κύρους της πολιτικής και της αξιοπιστίας των πολιτικών, για την ενδυνάμωση του κράτους δικαίου με τη μεταρρύθμιση του θεσμού της βουλευτικής ασυλίας, την κατάργηση της ασφυκτικής αποσβεστικής προθεσμίας για την άσκηση ποινικής δίωξης κατά Υπουργών, για την καθιέρωση της αρχής της επιείκειας.

Περιλαμβάνει διατάξεις για την καθιέρωση διακριτών ρόλων στις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας. Τέλος, περιλαμβάνει διατάξεις για την κατοχύρωση του κοινωνικού κράτους, για την προστασία και των κοινών αγαθών -του νερού και της ηλεκτρικής ενέργειας- των κοινωνικών και συλλογικών δικαιωμάτων -καθολικές κοινωνικές υπηρεσίες, δικαίωμα στην υγεία, την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική πρόνοια- συλλογική αυτονομία με την εμπέδωση των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων, των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και της διαιτησίας κ.α..

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, στην παρούσα -για να χρησιμοποιήσω έναν όρο του Ευάγγελου Βενιζέλου- δεύτερη Αναθεωρητική Βουλή ολοκληρώνεται η Αναθεώρηση του Συντάγματος. Στην πρώτη Αναθεωρητική Βουλή, στην προτείνουσα Βουλή, έχουν ψηφιστεί τα προς αναθεώρηση άρθρα και η ουσιαστική πολιτική κατεύθυνση η οποία πρέπει να προσδοθεί σε αυτά. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν η παρούσα -δεύτερη Αναθεωρητική- Βουλή δεσμεύεται από την κατεύθυνση της αναθεώρησης των άρθρων, που προτείνεται να αναθεωρηθούν ή είναι απολύτως ελεύθερη να προβεί σε αναθεώρησή τους, χωρίς να λαμβάνει υπ' όψιν την κατεύθυνση και να προσδώσει σε αυτά τα άρθρα οποιοδήποτε περιεχόμενο.

Όμως, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, η Αναθεώρηση του Συντάγματος αποτελεί ενιαία διαδικασία. Υπό αυτό

το πρίσμα και στο πλαίσιο της γραμματικής, της συστηματικής τεολογικής ερμηνείας και της λογικής του Συντάγματος, επιβάλλεται η πρώτη εκδοχή. Και οι δύο Βουλές συνιστούν μία ενότητα για την αναθεώρηση του Συντάγματος και επομένως, πρέπει να είναι και οι δύο Αναθεωρητικές. Διαφορετικά, για την αναθεώρηση δεν θα προβλέπονταν δύο Βουλές. Το Σύνταγμα θα αρκούσαν στη μία, η οποία θα αποφάσιζε κατά το δοκούν και για τις αναθεωρητέες διατάξεις και για το ουσιαστικό περιεχόμενό τους.

Η πρόταση για αναθεώρηση συγκεκριμένων διατάξεων άρθρων εμπεριέχει ένα σκεπτικό, που περικλείει την αιτιολόγηση της ανάγκης αναθεώρησης και συνεπώς προσδιορίζει την κατεύθυνση της αναθεώρησης. Με αυτόν τον τρόπο, δεν προσδιορίζεται ούτε ο τρόπος ούτε η διατύπωση ούτε το κείμενο των διατάξεων. Αυτό προβλέπεται και στο άρθρο 110 παράγραφος 2. Διαβάζω επί λέξει: «Η ανάγκη αναθεώρησης του Συντάγματος διαπιστώνεται με απόφαση της Βουλής». Τι άλλο να σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι η ανάγκη περικλείει αξιολογική κρίση, περικλείει την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να κινηθεί και η επόμενη Βουλή. Στο τέλος αναφέρεται ότι «στην ίδια απόφαση καθορίζονται ειδικά οι αναθεωρητέες διατάξεις».

Επομένως, η κατεύθυνση των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος πρέπει, κατά την άποψή μου, να ληφθεί υπ' όψη, ούτως ώστε να υπάρξει και ευρύτερη συναίνεση που απαιτεί και συνθέσεις και διάρκεια. Ελπίζω ότι σε αυτό το πλαίσιο θα κινηθούν και οι εργασίες της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και στη συνέχεια της Ολομέλειας, ώστε να είναι παραγωγικές και αποτελεσματικές για το κοινό καλό.

Σας ευχαριστώ.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστώ πάρα πολύ, κύριε συνάδελφε.

Ο κ. Υψηλάντης έχει τον λόγο.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ-ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ: Ευχαριστώ πάρα πολύ, κύριε Πρόεδρε. Είναι για μένα μεγάλη τιμή, ως νομικός και ως Βουλευτής Δωδεκανήσου, να συμμετέχω σε μια Αναθεωρητική Βουλή, η οποία καλείται να υλοποιήσει την απόφαση της προηγούμενης Βουλής για την αναθεώρηση συγκεκριμένων διατάξεων του Συντάγματός μας. Την αντιμετώπιση δηλαδή σε μια αναθεώρηση μεγάλων θεσμικών προβλημάτων, που έχουν σχέση με το Σύνταγμα και που καλείται η Βουλή να αναθεωρήσει, μέσα σε ένα δεδομένο πλαίσιο, όπως το προδιαγράφει το ίδιο το άρθρο 110 του Συντάγματος, το οποίο αποτελεί και έναν μηχανισμό, αν θέλουμε, αυτοάμυνας του ίδιου του Συντάγματος.

Πραγματικά, πέραν της αποφάσεως της Βουλής, η οποία διαπιστώνει την ανάγκη Αναθεώρησης του Συντάγματος, αυτό που κάνει η προηγούμενη Βουλή είναι να καθορίσει απλά και μόνο ποιες είναι οι αναθεωρητέες διατάξεις. Αυτό που κάνει με κυρίαρχο λόγο η επόμενη Βουλή είναι ακριβώς να προσδιορίσει το περιεχόμενό τους, το οποίο καλούμαστε εμείς να διαμορφώσουμε σε μια δυστυχώς αναθεώρηση, η οποία, όπως επισημάνετε κι εσείς, κύριε Πρόεδρε, δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες, πιστεύω, της μεγάλης πλειοψηφίας του ελληνικού λαού.

Το μεγάλο ζήτημα για μένα, όπως το θέτω, είναι σε κάθε περίπτωση αυτή η Αναθεώρηση, η οποία θα πρέπει να προχωρήσει, να αποτελέσει ένα πλαίσιο σταθερότητας,

ένα ανάχωμα στις ποικιλόμορφες επιθέσεις που, δυστυχώς, δέχεται η δημοκρατία μας. Η οποία, βέβαια, δημοκρατία μας στην προηγούμενή της φάση, στην απόφαση της προηγούμενης Βουλής, είχε να κάνει και με τις επιθέσεις του ακραίου εθνικοσοσιαλισμού.

Είναι δυστύχημα, κατά την άποψή μου, πως η Αξιωματική Αντιπολίτευση ως Κυβέρνηση, επεδίωξε ερμηνεύοντας με τον δικό της τρόπο το άρθρο 110, να βάλει στοχεύσεις για την συνταγματικοποίηση των ιδεοληπτικών της εμμονών. Και δεν είναι μόνον το κυνήγι μαγισσών για δήθεν επιδίωξη από τη Νέα Δημοκρατία της επιβολής νεοφιλελεύθερων πολιτικών, αλλά αυτά για τα οποία απέναντί είναι και η πλειοψηφία του ελληνικού λαού, είναι - παραδειγματικά αναφέρομαι - το άρθρο 16 σχετικά με τη λειτουργία των ιδιωτικών πανεπιστημίων υπό την κρατική εποπτεία.

Θα μπορούσε η χώρα πράγματι, με τη συμπλήρωση διακοσίων χρόνων να προχωρήσει σε μια μεγάλη και γενναία ριζική αναδιαμόρφωση θεσμών και λειτουργιών, που είχε πραγματικά ανάγκη, αλλά ακριβώς αυτή ήταν η προσέγγιση της προηγούμενης πλειοψηφίας, η οποία θέλησε μέσα δήθεν σε αυτό εδώ το ιδεολογικο-πολιτικό γίγνεσθαι, συνταγματικό γίγνεσθαι, να επιβάλλει τις δικές της θέσεις, τις δικές τις ιδεοληψίες, κατά τη δική μου και προσωπική άποψη, να τροποποιήσει την υφή και τη δομή ενός Συντάγματος που επί σαράντα έξι χρόνια υπηρετεί και στηρίζει τους δημοκρατικούς θεσμούς στην πατρίδα μας, να τροποποιήσει το Σύνταγμα αυτό το οποίο χάρισε η Νέα Δημοκρατία ως παράταξη στον ελληνικό λαό και λειτούργησε επ' ωφελεία του, χωρίς παρενέργειες, με τις τροποποιήσεις οι οποίες, βέβαια, έγιναν όλα αυτά τα χρόνια, δίνοντας για πρώτη φορά μια στέρεη δημοκρατία, μια δημοκρατία που υπηρέτησε ακριβώς τον ελληνικό λαό.

Είναι κρίμα, κατά την άποψή μου, αυτή την ώρα, σε μία κατάσταση ανάγκης που βρέθηκε αυτή η χώρα, να έρχεται ο ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος ουδέποτε την περίοδο της μεγάλης κρίσης 2012-2014 ουσιαστικά, αναγνώρισε το ελληνικό πρόβλημα, να θέλει να συνταγματικοποιήσει τις όποιες τροποποιήσεις και κατευθύνσεις θέλει να επιβάλει, σε μια κατάσταση που δεν θα πρέπει να έχει καμία σχέση με αυτό και είναι η κατάσταση της έκτακτης ανάγκης και ενός δίκαιου που επιβλήθηκε στη χώρα μας, λόγω των συγκεκριμένων συνθηκών. Αυτό, βέβαια, υπηρέτησε και ο ΣΥΡΙΖΑ στη συνέχεια και μάλιστα, με τρόπο βασιλικότερο του βασιλέως, ως κυβέρνηση.

Θέλω να πω, επίσης, στις σύντομες αυτές σκέψεις, που διατυπώνω ως αρχή στη σημερινή μας συζήτηση, ότι πέραν από την ελεύθερη και ουσιαστική εξέταση των άρθρων αυτών που καλούμαστε να αναθεωρήσουμε, το μήνυμα που πρέπει να βγει από την επιτροπή αυτή είναι ότι θα πρέπει εμείς να είμαστε οι εγγυητές παρεμπόδισης κάθε συνταγματικού λαϊκισμού, ο οποίος, δυστυχώς, ακόμα και σήμερα ελλοχεύει στον τόπο μας.

Η Νέα Δημοκρατία, είπα και προηγουμένως, είναι η παράταξη του μέτρου, της ευθύνης, η παράταξη που χάρισε στη χώρα και στον λαό της ένα Σύνταγμα που διήρκησε. Και πάλι σήμερα αυτές τις εγγυήσεις καλούμαστε να υπηρετήσουμε με τις δικές μας παρεμβάσεις και μέσα στην ίδια λογική, αλλά με πλαίσιο τον σεβασμό των αρχών της αστικής δημοκρατίας, των κατακτήσεων του κοινωνικού κράτους και βέβαια, της θεμελίωσης θεσμών, που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες και στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό του κράτους.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε, κύριε συνάδελφε.

Τον λόγο έχει ο κ. Ραγκούσης.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΓΚΟΥΣΗΣ: Ευχαριστώ και εγώ με τη σειρά μου, κύριε Πρόεδρε.

Προσήλθα και εγώ με απόλυτη συναίσθηση της ευθύνης και της τιμής να συμμετέχει κανείς σ' αυτήν την πολύ σημαντική επιτροπή, αφού αυτή καταπιάνεται με την αναθεώρηση του Συντάγματος, με μια πρόθεση αντίστοιχη με αυτή που, απ' ό,τι διαπίστωσα, προσήλθε η συντριπτική πλειοψηφία των συναδέλφων όλων των πτερύγων, όλων των κομμάτων, ουσιαστικά δηλαδή να εισφέρω προβληματισμό, απόψεις και επιχειρήματα, προσπαθώντας στον μέγιστο δυνατό βαθμό, να μη γίνει αυτή η επιτροπή ένα πεδίο άγονης πολιτικής αντιπαράθεσης ή και διακίνησης κάποιων υποκριτικών πολιτικά απόψεων.

Αυτό σημαίνει ότι η συζήτηση που κάνουμε δεν είναι ιδεολογικά φορτισμένη; Κατά τη γνώμη μου, όπως είπαν και οι προηγούμενοι συνάδελφοι, απολύτως «όχι» και νομίζω ότι δεν χρειάζεται κανείς να πει πολλά ούτε να επιχειρηματολογήσει με κάποιον περίτεχνο τρόπο, αρκεί να αναρωτηθεί και στην πραγματικότητα να πει τελικά ποιος είναι ο συντακτικός νομοθέτης. Είναι άλλος από τη Βουλή, άρα από τα κόμματα, άρα από τους Βουλευτές, που κάθε φορά, ανήκοντας στο ένα ή στο άλλο κόμμα, διαμορφώνουν τις εκάστοτε πλειοψηφίες;

Δεν είναι ιδεολογικά φορτισμένο ή μπορεί να μην είναι ή μπορεί να μην ήταν ιδεολογικά φορτισμένο το Σύνταγμα του 1975, το οποίο καθορίστηκε με βάση την πλειοψηφία εκείνης της εποχής, την κομματική πλειοψηφία, που γνωρίζουμε όλοι πολύ καλά ότι ανήκε στη Νέα Δημοκρατία, με Πρόεδρο τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και προφανώς, μια πλειοψηφία, η οποία στιγμάτισε και φόρτισε ιδεολογικά το Σύνταγμα του 1975, όπως θα έκανε και οποιαδήποτε άλλη πλειοψηφία προφανώς, που θα προερχόταν από άλλη ιδεολογική θέση στο ιδεολογικό και πολιτικό φάσμα;

Άρα, είναι αυτονόητο ότι η συζήτηση για το Σύνταγμα είναι μια βαθιά ιδεολογική συζήτηση. Αυτό που είναι το κρίσιμο είναι προφανώς, ότι πρέπει αυτή η συζήτηση να διεξάγεται με επίκεντρο τα επιχειρήματα και την προσπάθεια καθενός και καθεμιάς να αποδείξει τη βασιμότητα των ισχυρισμών του.

Αυτή η συνταγματική Αναθεώρηση, κατά την προσωπική μου γνώμη, έχει κάποιες πολύ σημαντικές ιδιαιτερότητες. Η πρώτη είναι ιστορικών διαστάσεων, γιατί έρχεται ως η πρώτη αναθεώρηση του Συντάγματος μετά τη χρεοκοπία του 2009. Αυτή είναι μια αντικειμενική και αδιαμφισβήτητη ιστορική ιδιαιτερότητα αυτής της συνταγματικής αναθεώρησης και η οποία, εκ των πραγμάτων γετνιάζει με μια σειρά -θα έλεγε κανείς- από πολύ σημαντικά και καθοριστικά ερωτήματα, τα οποία νομίζω ότι δικαιολογημένα κατά καιρούς απασχολούν, όχι μόνο τους επιστήμονες, αλλά και όλους όσους θέλουν και καταπιάνονται με το Σύνταγμα της χώρας.

Παραδείγματος χάριν, το Σύνταγμα -είναι ένα μείζον ερώτημα- του 1975 ή συγκεκριμένες ρυθμίσεις του Συντάγματος είχαν συμμετοχή στην πορεία της χώρας προς τη χρεοκοπία του 2009;

Δεύτερο και πολύ δομικό ερώτημα: Ήταν αιτία και πρόβλημα που μας οδήγησε στη χρεοκοπία ή μπορεί να είναι η λύση το Σύνταγμα; Αν δεχτούμε ότι δεν ήταν το πρό-

βλημα ή δεν ήταν η αιτία της χρεοκοπίας ή δεν έπαιξε και αυτό έναν τέτοιο ρόλο, τότε μπορεί να είναι η λύση το Σύνταγμα της χώρας απέναντι σε φαινόμενα και παθογένειες, που έχουν ομολογηθεί απ' όλους ότι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για να φτάσουμε εκεί που φτάσαμε το 2009;

Να ξεκινήσω από το δεύτερο και νομίζω ότι είναι το προφανές.

Ναι, βεβαίως, είναι λύση και έχει αποδειχθεί αυτό. Εάν, παραδείγματος χάριν, δεν είχε συνταγματοποιηθεί η πρόβλεψη της απαιτούμενης πλειοψηφίας -πέραν της απόλυτης πλειοψηφίας- της ενισχυμένης πλειοψηφίας των 3/5 της Βουλής ως προϋπόθεση ώστε ο εκλογικός νόμος να εφαρμόζεται τη μεθεπόμενη φορά, αν έχει απλώς μια απλή πλειοψηφία, θα είχαμε ποτέ ξεμπερδέψει με ένα από τα μεγάλα προβλήματα που υπήρχαν τις πρώτες δεκαετίες μετά το 1975; Προφανώς, όχι.

Θα σας έλεγα δε και το εξής: Ακόμη και όσον αφορά όχι μόνο θεσμικά, αλλά και οικονομικά ζητήματα, δεν έχει παίξει ρόλο στο να είναι αυτή τη στιγμή η Ελλάδα μία παγκόσμια δύναμη στον εφοπλισμό το γεγονός ότι έχει συνταγματοποιηθεί ουσιαστικά αυτό το καθεστώς φορολογικού παραδείσου που παρέχει η χώρα μας στις εφοπλιστικές εταιρείες; Προφανώς και έχει απόλυτη σχέση αυτό.

Μία άλλη ιδιαιτερότητα είναι επίσης, κατά τη γνώμη μου, πολύ σημαντική. Το 1975 διαμορφώθηκε το Σύνταγμα με τα χαρακτηριστικά, που όλοι γνωρίζουμε. Το 1986 στην πρώτη Αναθεώρηση και στην πρώτη και στη δεύτερη Βουλή -όπως και αν τις αποκαλέσουμε- και στην προτείνουσα και στην Αναθεωρητική είχαμε το ίδιο κόμμα να έχει μέσα στη Βουλή την πλειοψηφία. Επίσης, το 2001, στην Αναθεώρηση του 2001, είχε ξεκινήσει η Αναθεώρηση με το ΠΑΣΟΚ πλειοψηφία και με το ΠΑΣΟΚ ολοκληρώθηκε το 2001. Το ίδιο έγινε και με τη συνταγματική Αναθεώρηση του 2008.

Είναι σημαντική ιδιαιτερότητα, που βαρύνει πολιτικά τις πλάτες των συναδέλφων Βουλευτών της Πλειοψηφίας το γεγονός ότι αυτή εδώ η συνταγματική Αναθεώρηση είναι η πρώτη Αναθεώρηση που με άλλη κοινοβουλευτική Πλειοψηφία ξεκίνησε και με άλλη κοινοβουλευτική Πλειοψηφία πρόκειται να ολοκληρωθεί.

Αυτό είναι που έχει οδηγήσει σήμερα σε μια τρίτη ιδιαιτερότητα -κατά τη γνώμη μου- η οποία είναι να διεξάγεται μια συζήτηση στον τίτλο της επί της αρχής, αλλά στην πραγματικότητα είναι -νομίζω- ο ορισμός της συζήτησης επί των άρθρων και μάλιστα, επί ενός συγκεκριμένου άρθρου, του άρθρου 110, που δεν είναι και στα αναθεωρητέα.

Γιατί γίνεται, λοιπόν, αυτό; Γιατί συμβαίνει; Γιατί πέσαμε πάνω ουσιαστικά σε ένα άρθρο σήμερα και εγκλωβίσαμε όλη τη συζήτηση επί της αρχής του Συντάγματος; Διότι υπάρχει αυτή η ιδιαιτερότητα. Εδώ είναι που αρχίζει η μεγάλη πολιτική ευθύνη των συναδέλφων της Πλειοψηφίας.

Εξηγώ λέγοντας το εξής: Εάν κάποιος παρακολουθήσει αυτή τη συζήτηση και έρθει για πρώτη φορά σε επαφή μαζί της, τι θα διαπιστώσει; Θα διαπιστώσει ότι, αν μη τι άλλο, υπάρχουν δύο πολύ ισχυρές απόψεις. Υπάρχει η άποψη -την έχουν αναπτύξει πολλοί συνάδελφοι- ότι δεν δεσμεύεται η σημερινή Βουλή από την προηγούμενη. Υπάρχει και η ισοδύναμη ισχυρή γνώμη -και για τη δική μου γνώμη, ίσως η πιο ισχυρή, γιατί έχει μεσολαβήσει και αυτή η απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου- σύμφωνα με την οποία, η παρούσα Βουλή δεσμεύεται από την προηγούμενη.

Τι πάει να γίνει αυτή τη στιγμή; Πάει να επικρατήσει η πρώτη άποψη και μάλιστα, βασισμένη -αναφερόμενη και στο ζήτημα της δημοκρατικής νομιμοποίησης- σε ένα επιχείρημα, που κατά κόρον ακούστηκε από τους συναδέλφους και το ξεκίνησε -από πλευράς του, προφανώς, καλά έκανε- ο γενικός εισηγητής κ. Τζαβάρας. Ποιο είναι αυτό; Το ότι μεσολάβησαν εκλογές.

Μα, ακόμη και έτσι αν μπορούσε και έπρεπε να το δει κανείς, στην πραγματικότητα οι εκλογές -που είπαν πολλοί συνάδελφοι το επιχείρημα ότι είναι αμφίβολο κατά πόσο οι πολίτες προσήλθαν σε αυτές, έχοντας υπ' όψιν τους τις συγκεκριμένες διατάξεις- έδωσαν λαϊκή πλειοψηφία στη σημερινή κοινοβουλευτική Πλειοψηφία; Η απάντηση είναι «βεβαίως και όχι». Το 60% του ελληνικού λαού είπε «όχι» στις απόψεις της Νέας Δημοκρατίας. Η Νέα Δημοκρατία πήρε το 40% -κάτι λιγότερο- και με τον εκλογικό νόμο είναι σήμερα κοινοβουλευτική Πλειοψηφία.

Άρα, ακόμη και το κριτήριο της δημοκρατικής νομιμοποίησης δεν εκπληρώνεται στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Τι είναι αυτό, λοιπόν, που μένει, για να κλείσω, κύριε Πρόεδρε; Είναι το εξής: Στην πραγματικότητα, οι συνάδελφοι της Πλειοψηφίας πρέπει να έχουν υπ' όψιν τους ότι σήμερα με έναν τρόπο -επιτρέψτε μου να το πω έτσι- καταγράφουν μια νομολογία, δηλαδή ανοίγουν έναν δρόμο. Μπορεί να είναι τελικά και κερκόπορτα, γιατί με την ίδια ευκολία που τώρα προσπερνούν τα επιχειρήματα της δικής μας πλευράς, στην πραγματικότητα καθιερώνουν μία νέα πραγματικότητα, από την οποία δεν θα εξαιρεθεί στο μέλλον κανένας.

Νομίζω ότι είναι πολύ εύκολο, κάθε ένας και κάθε μία, να φέρει στο μυαλό του διάφορα παραδείγματα, που θα μπορούσαν να δώσουν υπόσταση σ' αυτό που λέω.

Ευχαριστώ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστώ πολύ, κύριε Ραγκούση.

Τον λόγο έχει τώρα ο κ. Καρασμάνης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΣΜΑΝΗΣ: Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

Δεν θα εξαντλήσω τον χρόνο μου. Θα περιοριστώ σε δύο, τρεις επισημάνσεις που θεωρώ ότι πρέπει να αναφέρω. Πιστεύω ότι εκφράζω την ευχή όλων μας να στεφθεί με απόλυτη επιτυχία αυτό το σημαντικό έργο της επιτροπής, που όπως εύστοχα εσείς, κύριε Πρόεδρε, προχθές κατά τη συγκρότησή της είπατε ότι δεν πρέπει να αποτελέσει μία απλή διαδικασία για την ψήφιση ενός απλού κοινού νόμου.

Είναι αναμφισβήτητα μια κορυφαία, όπως έχει ειπωθεί από όλους τους συναδέλφους, κοινοβουλευτική διαδικασία, που εν πολλοίς, καθορίζει την πορεία της χώρας, καθώς φιλοδοξεί να αλλάξει τον πολιτειακό μας χάρτη, να συντελέσει δηλαδή στην παραπέρα βελτίωση και την απρόσκοπτη λειτουργία του δημοκρατικού μας πολιτεύματος.

Απαιτείται, συνεπώς, να επικρατήσει μια νέα φιλοσοφία και μια διαφορετική πρακτική. Πρέπει να σταθούμε στο ύψος των περιστάσεων, να σηκωθούμε λίγο πιο πάνω από τις συγκυριακές μας αντιλήψεις και τα μικροκομματικά μας συμφέροντα. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε πλήρως την ιστορική ευθύνη που πέφτει πάνω μας τόσο για την πορεία των εργασιών αυτής της επιτροπής όσο και για την ψήφο όλων μας.

Η αναθεωρητική διαδικασία για τον Καταστατικό μας Χάρτη σηματοδοτεί μία ιστορική ώρα ευθύνης, δηλαδή

ατομική ευθύνη για την καθεμία και για τον καθένα μας ξεχωριστά, αλλά και συνολικά τη συναίνεση όλων όσοι συμμετέχουμε σε αυτήν την καθοριστική διαδικασία. Πρέπει να στείλουμε ισχυρό μήνυμα για θεσμική συνεννόηση, για γεφύρωση διαφορετικών πολιτικών ή κομματικών αντιλήψεων και τελικώς, για συνεργασία όλων των πολιτικών δυνάμεων γι' αυτό που επιβάλλει το εθνικό συμφέρον.

Έχουμε μπροστά μας σημαντικά άρθρα να συζητήσουμε και να αναθεωρήσουμε, όπως για παράδειγμα για την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας, ώστε με το αναθεωρημένο Σύνταγμα να μη διαλύεται η Βουλή, όπως συμβαίνει με τα μέχρι σήμερα ισχύοντα. Δηλαδή, πρέπει να μπορεί η εκάστοτε Πλειοψηφία να εξαντλεί τον συνταγματικό χρόνο της θητείας της, για να εμπεδώσουμε μία πολιτική σταθερότητα, που είναι ο ακρογωνιαίος λίθος και η βασική προϋπόθεση για την πορεία της χώρας για την οικονομική ανάπτυξη και για την κοινωνική προκοπή.

Δεν πρέπει να χάσουμε αυτήν την ευκαιρία, όπως δυστυχώς, χάσαμε τη μεγάλη ευκαιρία, που μας δόθηκε για να κατοχυρώσουμε συνταγματικά την αντιμετώπιση των τραγικών συνεπειών από την κλιματική αλλαγή, δηλαδή από τη μεγαλύτερη απειλή, που μεσοπρόθεσμα, αλλά και μακροπρόθεσμα αντιμετωπίζει συνολικά ο πλανήτης και ειδικότερα η χώρα μας. Άλλωστε, το τελευταίο διάστημα είμαστε όλοι μάρτυρες του παγκόσμιου ξεσηκωμού.

Όλοι θυμόμαστε πώς χάσαμε αυτήν την ευκαιρία. Στην προηγούμενη Βουλή, που ήταν και η προτείνουσα για την Αναθεώρηση, είχαμε ζητήσει να συμπεριληφθούν στο άρθρο 24 -το ανέφερε ο εισηγητής μας κ. Τζαβάρας- σημαντικές βελτιωτικές διατάξεις για την ουσιαστική προστασία του περιβάλλοντος, πρόταση που δυστυχώς, δεν έγινε αποδεκτή και συνεπώς, δεν περιλαμβάνεται στις προς αναθεώρηση διατάξεις, που συζητάμε. Λάθη όπως αυτό, μας θυμίζουν με οδυνηρό τρόπο οι κινητοποιήσεις που βλέπουμε καθημερινά, σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της υδρογείου.

Σημαντικό λάθος ήταν το γεγονός ότι δεν αναθεωρήσαμε το άρθρο 16. Εδώ υπάρχει μια υποκρισία. Όταν εκατοντάδες χιλιάδες συμπολίτες μας εμπιστεύονται την ιδιωτική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο, στο δημοτικό, στο γυμνάσιο, στο λύκειο, με ποια λογική εμείς στερούμε το δικαίωμα να φοιτήσουν στο ιδιωτικό πανεπιστήμιο, στέλνοντας μάλιστα δεκάδες χιλιάδες νέα παιδιά στο εξωτερικό να σπουδάσουν σε ξένα πανεπιστήμια και με πολλές πιθανότητες αυτά τα παιδιά να παραμείνουν για πάντα στο εξωτερικό;

Ξέρετε, υπάρχουν πολλές εκθέσεις, πολλές μελέτες και ειδικότερα η έκθεση της Εθνικής Τράπεζας, που συμπεραίνει πως με μία σειρά μεταρρυθμίσεων και αναβαθμίσεων μπορεί η χώρα να αναδειχθεί σε ένα μεγάλο διεθνές κέντρο ανώτατης εκπαίδευσης. Αντιλαμβάνεστε όλα αυτά τα χρόνια πόσα δισεκατομμύρια θα είχε κερδίσει η εθνική μας οικονομία. Άλλωστε, κάνετε λεπτομερή αναφορά εσείς, κύριε Πρόεδρε, στο θέμα αυτό των ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Συνεπώς, ας ελπίσουμε να μην επαναληφθούν με την παρούσα Αναθεώρηση τα λάθη αυτά που διαπράξαμε στην προηγούμενη, στην προτείνουσα Βουλή. Γι' αυτό εύχομαι να οπλιστούμε με δύναμη, με αποφασιστικότητα, ώστε να ανταποκριθούμε στο εξαιρετικά δύσκολο και υπεύθυνο έργο, το οποίο έχουμε επωμιστεί. Έχουμε χρέος απέναντι στις επόμενες γενιές, έχουμε χρέος απέ-

ναντι στην αυριανή πορεία του τόπου μας.

Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστώ, κύριε Καρασμάνη.

Τον λόγο έχει ο κ. Ταραντίλης.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΑΡΑΝΤΙΛΗΣ: Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, θα αναφερθώ στο θέμα το οποίο μονοπώλησε τη σημερινή συζήτηση στην επιτροπή, που δεν είναι άλλο από το εάν δεσμεύουν ή όχι οι κατευθύνσεις της προτεινόμενης Βουλής την αναθεωρητική Βουλή.

Θα έλεγα ότι η κρατούσα επιστημονική άποψη είναι ότι η Αναθεωρητική Βουλή αποφασίζει σχετικά με τις υπό αναθεώρηση διατάξεις, χωρίς να δεσμεύεται από τυχόν κατευθύνσεις, ως προς το περιεχόμενο που συμπεριλάβε στην απόφασή της η πρώτη, η προτεινόμενη, δηλαδή, Βουλή. Η κρατούσα αυτή άποψη βρίσκει κατ' αρχάς έρεισμα στη διατύπωση του άρθρου 110 παράγραφος 2 του Συντάγματος. Η αρμοδιότητα, που η διάταξη αναγνωρίζει στην προτεινόμενη Βουλή, περιορίζεται στον καθορισμό των συγκεκριμένων διατάξεων του Συντάγματος, που διαπιστώνει ότι χρήζουν αναθεώρησης.

Τώρα, θα αναφερθώ στο θέμα, το οποίο πραγματικά σήμερα προκάλεσε τις πολλές διαφωνίες. Το γεγονός ότι κατά πάγια συνταγματική πρακτική οι αναθεωρήσιμες διατάξεις συνοδεύονται και από ένα σκεπτικό, από ένα αιτιολογικό, είναι προφανώς, σύμφωνο με το άρθρο 110 του Συντάγματος, γιατί με τον τρόπο αυτόν αιτιολογείται η ανάγκη, το γιατί η Βουλή έκρινε ότι χρειάζεται η Αναθεώρηση. Ωστόσο, εξ αυτού δεν προκύπτει δέσμευση της Αναθεωρητικής Βουλής. Κυρίως, όμως, η κρατούσα άποψη -θυμίζω ότι η κρατούσα άποψη θεωρεί ότι η Αναθεωρητική Βουλή αποφασίζει σχετικά με τις υπό αναθεώρηση διατάξεις, χωρίς να δεσμεύεται από κατευθύνσεις της προτεινόμενης Βουλής- βρίσκει έρεισμα στη θεμελιώδη αρχή της λαϊκής κυριαρχίας -άρθρο 1 παράγραφος 3 του Συντάγματος- όπως αποτυπώνεται και στο άρθρο 110 του Συντάγματος, προβλέποντας ότι η αναθεωρητική διαδικασία συντελείται σε τρία στάδια και το όργανο που την συντελεί είναι σύνθετο: κοινή Βουλή, εκλογικό Σώμα, αναθεωρητική Βουλή. Το Σύνταγμα απαιτεί να παρεμβληθούν εκλογές, μέσω των οποίων εκφράζεται κατά τρόπο επίκαιρο η λαϊκή εντολή για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Αν η κυβερνητική πλειοψηφία συμβεί να είναι διαφορετική από εκείνη της προηγούμενης Βουλής, αυτό σημαίνει ότι ο λαός έχει απορρίψει τις προτάσεις της προτεινόμενης Βουλής. Οπότε το συμπέρασμα είναι ότι ούτε πολιτικά ούτε συνταγματικά μπορεί η προτεινόμενη Βουλή να δεσμεύσει την Αναθεωρητική Βουλή.

Κλείνοντας, θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι σε κάθε περίπτωση κατά το μέρος που αφορά τις εργασίες της παρούσας Αναθεωρητικής Βουλής αποτελεί πάγια θέση της θεωρίας της συνταγματικής θεωρίας και πρακτικής, η οποία επιβεβαιώθηκε από την ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας στην 2512/2016 απόφασή της, ότι η αναθεωρητική Βουλή μπορεί να αρνηθεί να αναθεωρήσει διάταξη που έκρινε αναθεωρήσιμη η προτεινόμενη Βουλή.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστώ, κύριε συνάδελφε.

Τον λόγο έχει η κ. Ράπτη.

ΖΩΗ ΡΑΠΤΗ: Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, η σημερινή διαδικασία της συνταγματικής αναθεώρησης είναι, χωρίς αμφιβολία,

η κορυφαία θεσμική λειτουργία της Βουλής των Ελλήνων και αυτό, διότι ο συντακτικός νομοθέτης διατρανώνει, με την επιλογή του αυτή, την εμπιστοσύνη του προς τους εκλεγμένους εκπροσώπους του ελληνικού λαού για τη διαμόρφωση του καταστατικού χάρτη της χώρας, του πλαισίου δηλαδή όπου θα κινηθεί η πορεία του τόπου τα επόμενα χρόνια. Είναι, λοιπόν, τιμή μου να συμμετέχω στην κορυφαία αυτή λειτουργία με όλους τους άλλους εκλεκτούς συναδέλφους ως Βουλευτής του Βόρειου Τομέα και νομικός.

Σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή είναι γενικά παραδεκτό ότι το Σύνταγμα του 1975 που προετοιμάστηκε επί κυβερνήσεως Κωνσταντίνου Καραμανλή και Νέας Δημοκρατίας, μετά την πτώση της δικτατορίας, αποτελεί το πληρέστερο κείμενο στην ελληνική συνταγματική ιστορία. Οι τρεις αναθεωρήσεις, που υπέστη στην πορεία του χρόνου, δεν υπήρξαν πάντοτε επιτυχείς, παρ' ότι ήταν οι μόνες που έγιναν με βάση τους κανόνες που προβλέπει η συνταγματική τάξη. Ειδικά, αυτή του 1986 έχει επικριθεί για προσαρμογή του Συντάγματος στις πολιτικές σκοπιμότητες της εποχής με αποψίλωση των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας και δημιουργία ενός πανίσχυρου Πρωθυπουργού, γεγονός που ανέτρεψε επί τα χείρω την ισορροπία βασικών πολιτικών θεσμών.

Δυστυχώς, η προηγούμενη πλειοψηφία, όπως ειπώθηκε, δεν κινήθηκε στο επιβαλλόμενο από τη σημασία της αναθεωρητικής πρωτοβουλίας σε συναινετικό πλαίσιο, ούτως ώστε να προωθηθούν με ευρεία διακομματική συναίνεση οι αναθεωρήσεις εκείνων των διατάξεων που πραγματικά έπρεπε να αλλάξουν, ώστε να αναβαθμιστεί το περιεχόμενο του θεμελιώδους νόμου της πολιτείας μας.

Έτσι, όπως ειπώθηκε ήδη, η προηγούμενη κοινοβουλευτική Πλειοψηφία δεν δέχτηκε, σχεδόν στο σύνολό της τις τεκμηριωμένες αναθεωρητικές προτάσεις της Νέας Δημοκρατίας, που στόχευαν στην αναμόρφωση θεσμικών διαδικασιών και ερμηνειών, όπως η ενίσχυση της ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργιών, η κατοχύρωση ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για όλους και η θέσπιση ισοσκελισμένων προϋπολογισμών, ώστε να επιτυγχάνεται η οικονομική πρόοδος, η κοινωνική αλληλεγγύη, η κανονικότερη νομοθέτηση και η ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης, σύμφωνα με τα διδάγματα της πρόσφατης κρίσης, που βίωσε η πατρίδα μας.

Αντίθετα, ενέταξε στη διαδικασία σειρά ιδεοληπτικών και εν τέλει ολέθριων προτάσεων για τη χώρα, που επιχειρούν να αλλοιώσουν την ουσία της αναθεώρησης και να διαμορφώσουν, ουσιαστικά και ακραιφνώς, πολιτικές και μόνο εντυπώσεις. Σε αυτές θα εντάξω τη συνταγματική καθιέρωση της απλής αναλογικής, ώστε η χώρα να μην έχει ποτέ σταθερή κυβέρνηση, τις ανά εξάμηνο ψηφοφορίες για την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας, που οδηγούν νομοτελειακά σε μία παράλυση διαρκείας.

Ειδικότερες χαρακτηριστικές περιπτώσεις της συμπεριφοράς αυτής ήταν αφενός, η απόλυτη άρνηση της προηγούμενης πλειοψηφίας να συναίνει στην ανάγκη αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος, ώστε να επιτραπεί επιτέλους και στον τόπο μας η ίδρυση μη κρατικών, μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων, με αποτέλεσμα αυτό να μην μπορεί να καταστεί εφικτό, παρά μόνο αρκετά χρόνια αργότερα.

Αυτό είναι κοινός πια τόπος, έγινε σε βάρος της παι-

δείας και της οικονομίας μας, εγκαταλείποντας μία σπουδαία ευκαιρία, όπως είπε ο Πρόεδρος της Επιτροπής, ο κ. Στυλιανίδης, για να γίνει η Ελλάδα ένας πραγματικός εκπαιδευτικός πόλος στη Μεσόγειο και σε όλη την νοτιοανατολική Ευρώπη, για να σταματήσει η οικονομική αιμορραγία των οικογενειών στο εξωτερικό, καθώς και η φυγή των νέων παιδιών. Γιατί είναι προφανές ότι μετά την ίδρυση αναγνωρισμένων ελληνόφωνων και μη κρατικών πανεπιστημίων στην Κύπρο, η άρνηση της προηγούμενης πλειοψηφίας ακόμα και να το συζητήσει, ισοδυναμεί με καταστροφική για τη χώρα εθελουφλία, για να δανειστώ τα λόγια του καθηγητή μου, του Νίκου Αλιβιζάτου.

Αφετέρου, χαρακτηριστική είναι η εμμονή στην περιττή, κατά την άποψή μου, αναθεώρηση του άρθρου 3 του Συντάγματος για τις σχέσεις Εκκλησίας-Πολιτείας εις τρόπον ώστε να καθιερωθεί μία νεφελώδης θρησκευτική ουδετερότητα του κράτους, η οποία ως ιδεοληπτική και μόνο προσέγγιση μπορεί να χαρακτηριστεί, αφού δεν έχει ουσιαστική πρακτική χρησιμότητα, καθώς είναι γνωστό ότι το άρθρο 13 του Συντάγματος προστατεύει ήδη αποτελεσματικά τη θρησκευτική ελευθερία όλων των πολιτών, όποια θρησκεία και αν ακολουθούν. Δημιουργεί δε, πλείστα όσα προβλήματα από αυτά που λύνει.

Ειδικότερα, όλοι γνωρίζουμε ότι το καθεστώς του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, που αναγνωρίζεται από το ελληνικό κράτος στην Εκκλησία της Ελλάδος και στις Ιερές Μητροπόλεις, με τα δικαιώματα που αυτό συνεπάγεται, απονέμεται εκ του νόμου τόσο στο Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο όσο και στις Μουφτείες της Δυτικής Θράκης, γεγονός που καταδεικνύει του λόγου το αληθές.

Ωστόσο, είναι ανάγκη σήμερα η παρούσα Βουλή να ολοκληρώσει την αναθεωρητική διαδικασία, που έχει ξεκινήσει και παρά το γεγονός ότι έχουμε στραμμένο το βλέμμα περισσότερο στο παρελθόν, παρά στο μέλλον, όπως εύστοχα παρατήρησε ο κ. Καμίνης, πρέπει να γίνει αυτό, διότι κατ'αρχάς έχει επέλθει μια θεσμική κόπωση σε ορισμένες διατάξεις του παρόντος Συντάγματος, θεσμική κόπωση, καθώς αυτές έπαψαν να έχουν τη σκοπιμότητα ή την ερμηνεία, η οποία επιβαλλόταν από τις συνθήκες, υπό τις οποίες και θεσπίστηκαν.

Ακόμα, πρέπει να διορθωθούν σφάλματα των προγενέστερων αναθεωρήσεων, αλλά κυρίως να δοθεί στην κοινωνία ένα μήνυμα εθνικής επανεκκίνησης της πατρίδας μας προς μια νέα καλύτερη εποχή για όλους, μέσω της αναγέννησης των θεσμών της ελληνικής πολιτείας.

Για να επιτευχθεί, όμως, το καλύτερο και σύμφωνα με τη λαϊκή βούληση αποτέλεσμα στην παρούσα συνταγματική Αναθεώρηση, πρέπει να διευκρινιστεί αυτό το κρίσιμο ζήτημα, το οποίο απασχόλησε από την αρχή τη συζήτηση της παρούσας επιτροπής. Δεσμεύει η αναθεωρητική κατεύθυνση της προτείνουσας Βουλής τη βούληση της επόμενης, αναθεωρητικής Βουλής;

Εν προκειμένω, παρ'ότι υποστηρίχθηκαν με επιχειρήματα και οι δύο απόψεις, η πλειοψηφία όσων τοποθετήθηκαν, τόσο στο Κοινοβούλιο όσο και στη θεωρία -με κορυφαίο εκπρόσωπο τον καθηγητή κ. Τσάτσο- τάχθηκε ορθώς υπέρ της άποψης ότι η Αναθεωρητική Βουλή, δηλαδή η παρούσα που προήλθε από τις εκλογές της 7ης Ιουλίου, δεν δεσμεύεται από τις προθέσεις της προηγούμενης.

Η άποψη αυτή, η οποία τέθηκε και αναλύθηκε εναργώς από την έναρξη της συζήτησης από τον Γενικό Εισηγητή μας κ. Τζαβάρα, υιοθετήθηκε και από το Συμβούλιο της

Επικρατείας το οποίο στην απόφασή του με αριθμό 2512/2016, ερμηνεύοντας το άρθρο 110, παράγραφος 4 του Συντάγματος, αποφάνθηκε ότι η απόφαση της προτείνουσας Βουλής για τις διατάξεις που πρέπει να αναθεωρηθούν συνιστά ακριβώς και μόνο «πρόταση» και ως εκ τούτου, δεν υποχρεώνει την επόμενη Αναθεωρητική Βουλή να προβεί στην προταθείσα μεταβολή.

Η άποψη αυτή είναι εγγύτερη, όχι μόνο προς το γράμμα του Συντάγματος, αλλά και προς τη δημοκρατική αρχή, καθώς δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι η νέα Εθνική Αντιπροσωπεία, που μόλις αναδείχθηκε από τις εκλογές, δεσμεύεται από τη βούληση της προηγούμενης.

Η προτείνουσα Βουλή, λοιπόν, προσδιόρισε την αναγκαιότητα της Αναθεώρησης και τις αναθεωρητέες διατάξεις, αλλά το περιεχόμενο αυτών είναι προνόμιο της παρούσας Αναθεωρητικής Βουλής και έτσι, είναι τελικά ο λαός με την ψήφο του που μεσολαβεί μεταξύ των δύο Βουλών, ο οποίος και καθορίζει το τελικό περιεχόμενο της Αναθεώρησης του Συντάγματος.

Ως προς τις αναθεωρητέες διατάξεις, είναι προφανές πως προτεραιότητα στην παρούσα διαδικασία αποκτούν όσοι συγκέντρωσαν την πλειοψηφία άνω των εκατόν ογδόντα ψήφων και τις οποίες υποστήριξαν και οι Βουλευτές της σημερινής κοινοβουλευτικής Πλειοψηφίας.

Ως προς τις λοιπές αναθεωρητέες διατάξεις, που συγκέντρωσαν πάνω από εκατόν πενήντα μία, αλλά όχι εκατόν ογδόντα θετικές ψήφους στην προηγούμενη Βουλή, θεωρούμε ότι πρέπει να διεξαχθεί ουσιαστικός και ειλικρινής διάλογος και στην επιτροπή, τόσο ως προς τη σκοπιμότητα όσο και ως προς το περιεχόμενο της τυχόν αναθεώρησής τους.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, η σημασία και η ανάγκη της ολοκλήρωσης της παρούσας διαδικασίας αναθεώρησης είναι πιστεύω αυτονόητη και πρέπει να είναι μια διαδικασία ουσιαστική και ανοιχτή στην κοινωνία. Είμαι βέβαιη ότι τόσο ο Πρόεδρος και τα μέλη του Προεδρείου της επιτροπής, στους οποίους εύχομαι από καρδιάς καλή επιτυχία, όσο όλες και όλοι εμείς θα συμβάλλουμε δημιουργικά και έγκαιρα στη διαμόρφωση της σχετικής έκθεσης, ώστε η Ολομέλεια, το κυρίαρχο όργανο, να αποφασίσει σχετικά με το περιεχόμενο της Αναθεώρησης.

Όμως, για να έχει διάρκεια και αντοχή το αναθεωρημένο συνταγματικό κείμενο, απαιτείται η επίτευξη της ευρύτερης δυνατής διακομματικής συναίνεσης ως προς το περιεχόμενό του, με ανεμπόδιστη συζήτηση και ουσιαστική διαβούλευση, με αντιπαράθεση επιχειρημάτων και όχι συνθημάτων, ώστε να βρεθούν λύσεις ευρύτερης αποδοχής, εδώ, μέσα στο Κοινοβούλιο, στην καρδιά της δημοκρατίας.

Αποτελεί άλλωστε, διαχρονικό αίτημα της κοινωνίας προς τις πολιτικές δυνάμεις επιτέλους να συνεννοηθούμε και να καταλήξουμε σε κοινές αποφάσεις για τα μεγάλα ζητήματα του τόπου, ώστε η εφαρμογή τους να είναι σταθερή προς όφελος της ασφάλειας δικαίου και της ευημερίας των πολιτών. Γιατί όπως είπε και ο Πρόεδρος της Βουλής κ. Τασούλας, κατά τη συζήτηση ενώπιον της προτείνουσας Βουλής «σ' αυτό που δεν υπάρχει σε πλησμονή στη χώρα μας είναι η μετατροπή της γνώμης, όταν καταστάλαξει δημοκρατικά, σε πράξη».

Στη διαδικασία, λοιπόν, που ξεκινά σήμερα, έχουμε την ευκαιρία να σταθούμε στο ύψος των περιστάσεων, ανταποκρινόμενοι στις προσδοκίες όλων όσων μας εξέλεξαν

και είμαι πεπεισμένη και αισιόδοξη πως θα την αξιοποιήσουμε.

Σας ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Σας ευχαριστώ πολύ, κυρία Ράπτη.

Εδώ κλείνουμε τον κύκλο των συζητήσεων, με την τοποθέτηση του κ. Βίτσα.

Κύριε Βίτσα, έχετε τον λόγο.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΤΣΑΣ: Μετά από όσα έχουν ειπωθεί θα προσπαθήσω να είμαι τελείως λιτός και να μην εμπλακώ ξανά σε νομικά επιχειρήματα.

Το πρώτο που θέλω να πω είναι το εξής. Ποιον αφορά η αναθεωρητική διαδικασία, όπως και η συντακτική; Αφορά μόνο το Κοινοβούλιο, μόνο τους Βουλευτές; Αφορά τους ειδικούς επιστήμονες, τους συνταγματολόγους ή αφορά την ίδια την κοινωνία, τον λαϊκό παράγοντα; Νομίζω ότι όλοι θα συμφωνήσουμε ότι αφορά, πρώτα και κύρια, τον λαϊκό παράγοντα, γιατί ακριβώς οργανώνει τον τρόπο, το πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό.

Είναι αλήθεια -και γι' αυτό θέλω να το επισημάνω- ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έκανε μια προσπάθεια για πρώτη φορά να εμπλακεί ο λαϊκός παράγοντας. Γι' αυτό θα καταθέσω στα Πρακτικά της Βουλής την έκθεση της δημόσιας διαβούλευσης -την ανέφερε και ο κ. Δρίτσας- η οποία έχει πάμπολλες συζητήσεις πάνω σε κάθε άρθρο, ακόμα και ηλεκτρονικές ψηφοφορίες.

(Στο σημείο αυτό ο Βουλευτής κ. Δημήτριος Βίτσας καταθέτει για τα Πρακτικά την προαναφερθείσα έκθεση, η οποία βρίσκεται στο αρχείο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος)

Θα θυμάστε, βέβαια, ότι εκείνη την περίοδο είχαν πέσει και πολλές ιδέες, όπως και η ιδέα του συμβουλευτικού δημοψηφίσματος, η οποία γνώρισε μια σφοδρή επίθεση από συνταγματολόγους, ότι δεν μπορεί άνθρωποι, που δεν ξέρουν Συνταγματικό Δίκαιο, δηλαδή ο μηχανικός από την Καλλιθέα ή ο ψυκτικός από το Περιστέρι -για να κάνω χιούμορ- να έχουν άποψη γι' αυτά, που κύρια τους αφορούν. Αυτό είναι το πρώτο ζήτημα, που θέλω να επισημάνω.

Δεύτερο ζήτημα. Για μένα είναι καθαρό, και νομίζω ότι για όλους σας είναι καθαρό ότι οι δυο Αναθεωρητικές Βουλές είναι μια ενιαία διαδικασία. Θα έλεγε κανείς ότι το νομικό επιχείρημα πως ανάμεσα σ' αυτά μπαίνει μια εκλογική διαδικασία δεν ευσταθεί. Μπαίνει έτσι κι αλλιώς. Βασικά, τι κάνει; Στηρίζει το γεγονός ότι είναι ενιαία η διαδικασία. Γιατί δεν έχει υποστηρίξει κανείς ότι οι εκλογές είναι οιοσδήποτε συνταγματικό δημοψήφισμα. Πάρτε τις πρόσφατες εκλογές. Κάναμε καμμία συζήτηση ή μιλήσαμε για το Σύνταγμα; Δεν έχει γίνει κάτι τέτοιο. Το ίδιο το Σύνταγμα δεν προβλέπει εκλογές μέσα στη διαδικασία της συνταγματικής αναθεώρησης. Τι εννοώ; Ότι κάνουμε τη διαδικασία της συνταγματικής αναθεώρησης και εξ αυτής πηγαινουμε σε εκλογές. Το προβλέπει για την εκλογή, για παράδειγμα, του Προέδρου της Δημοκρατίας. Το προβλέπει για μια σειρά άλλα πράγματα, αλλά για τη συνταγματική αναθεώρηση δεν είναι ισχυρό, θα έλεγα, επιχείρημα.

Το τρίτο που θα ήθελα να πω -με το οποίο και θα τελειώσω- ειπώθηκε και από άλλους συναδέλφους. Εγώ νομίζω ότι η Νέα Δημοκρατία πρέπει να ανοίξει τα χαρτιά της. Η ομιλία του κ. Τζαβάρα, στην ουσία, έφτιαξε έναν νομικό μανδύα, για να στείλει ένα πολιτικό μήνυμα. Ο κ.

Τζαβάρας είναι ικανότατος, δεν το συζητώ αυτό. Και το πολιτικό μήνυμα είναι ότι μέσα από όλη αυτή τη λογική, εμείς, σ' αυτή τη Βουλή, μια κι έχουμε την κοινοβουλευτική Πλειοψηφία, θα κάνουμε ό,τι θέλουμε.

Αυτό νομίζω ότι σημαίνει ότι δεν ζητάτε συναίνεση επί της ουσίας, αλλά επί της διαδικασίας. Αυτή τη συναίνεση, όπως καταλαβαίνετε, από εμάς δεν θα την έχετε, ιδιαίτερα όταν μια τέτοια πρακτική θα οδηγεί και θα γίνεται αντικείμενο συζήτησης και σε άλλες συνταγματικές Αναθεωρήσεις. Επιτρέψτε μου να σας πω, κύριε Τζαβάρα, ότι ο κ. Μητσοτάκης το είπε καλύτερα από εσάς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Πρωθυπουργός είναι!

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΤΣΑΣ: Τι είπε στην Ολομέλεια της Βουλής; Το θυμόμαστε; Ότι η ορθή διαδικασία θα ήταν να πει ο ΣΥΡΙΖΑ τι θέλει να αναθεωρήσει, να πει η Νέα Δημοκρατία τι θέλει να αναθεωρήσει, να πει το Κίνημα Αλλαγής - ΔΗΣΥ τότε- τι θέλει να αναθεωρήσει, να το ψηφίσουμε όλοι μαζί και μετά να έρθουμε στη δεύτερη Βουλή, την Αναθεωρητική, και με Πλειοψηφία, αφού όλα θα έχουν πάρει πάνω από εκατόν ογδόντα ψήφους, να αποφασίσουμε ποια θα προχωρήσουν και ποια δεν θα προχωρήσουν. Εγώ είχα δει σε εκείνη τη συνεδρίαση αρκετούς νομικούς από τη Νέα Δημοκρατία να γελούν, όχι με χαχανητά, αλλά να χαμογελούν.

Μετά την ομιλία του κ. Τζαβάρα και το πολιτικό μήνυμα που εγώ εξέλαβα, κάθισα και κοίταξα την προηγούμενη διαδικασία. Για να είμαστε ειλικρινείς μεταξύ μας, με βάση την προηγούμενη διαδικασία θα ψηφιστούν σίγουρα, εκτός απ' αυτά που καταργούνται, έξι άρθρα, τέσσερα που έχουν προταθεί από τον ΣΥΡΙΖΑ και δύο που έχουν προταθεί από τη Νέα Δημοκρατία. Δεν είμαι σίγουρος για το ένα από τα δύο αυτά άρθρα, διότι, αν θυμόσαστε, η Νέα Δημοκρατία είχε προτείνει ένα άρθρο, το οποίο δέχτηκε και ο ΣΥΡΙΖΑ, για τα δικαιώματα της μειοψηφίας. Τότε η μειοψηφία ήταν η Νέα Δημοκρατία, τώρα θα δούμε τι θα κάνει.

Εμείς θα συζητήσουμε, βεβαίως, επί της ουσίας και για τα άρθρα, που πήραν από εκατόν πενήντα μια ψήφους έως εκατόν εβδομήντα εννέα, απλώς για να φέρουμε την αναγκαιότητα της αντιστοίχισης αυτής της Βουλής με την παρούσα κοινωνία, με τις παρούσες διεργασίες.

Όλοι μιλάμε για το Σύνταγμα του 1975 και καλά κάνουμε. Πρέπει να σας πω ότι, κατά τη δική μου άποψη, το Σύνταγμα του 1975 ήταν ένα από τα πιο προοδευτικά Σύνταγματα της Ευρώπης. Το κύριο, όμως, στοιχείο του ήταν πως ήταν το Σύνταγμα ακριβώς μετά τη δικτατορία. Ήταν το Σύνταγμα που ο Κωνσταντίνος Καραμανλής έλεγε «φεύγουμε από το ΝΑΤΟ». Ήταν το Σύνταγμα που απαιτούσε λαϊκές ελευθερίες. Απαιτούσε, δεν γινόταν αλλιώς. Δεν γινόταν αλλιώς, δεν μπορούσαμε να γυρίσουμε στο Σύνταγμα πριν το 1967.

Θα ήθελα να αναφερθώ και σε ένα δεύτερο θέμα και κλείνω. Η Νέα Δημοκρατία λέει «χάσαμε τώρα την ευκαιρία». Ποια είναι αυτή η φοβερή ευκαιρία που χάσαμε; Διότι, στην ουσία, χάνουμε ευκαιρίες να κατοχυρώσουμε τα κοινωνικά δικαιώματα, τα εργασιακά δικαιώματα, τα κοινά αγαθά. Αυτά φοβάμαι ότι θα χάσουμε στη συζήτηση.

Αυτό που λέτε, ότι «χάσαμε την ευκαιρία», είναι το ότι δεν αλλάζουμε το άρθρο 16. Φαντάζομαι ότι εννοείτε την παράγραφο 5, αν θυμάμαι καλά, η οποία αφορά στην ανώτατη εκπαίδευση. Ποτέ δεν εννοήσατε την παρά-

γραφο 2 που λέει ότι δίνει σκοπό στην παιδεία. Η παιδεία έχει σκοπό και δεν έχει σκοπό τη μόρφωση, την έρευνα κ.λπ., αλλά ανάμεσα σε άλλα έχει σκοπό την ανάπτυξη θρησκευτικής συνείδησης στον σύγχρονο κόσμο, στον 21ο αιώνα. Δεν μιλήσατε ποτέ γι' αυτό. Το άρθρο 2 ειδικά, ξέρετε ότι είναι κατάλοιπο της δικτατορίας. Αυτό το άρθρο υπήρχε και στο Σύνταγμα της δικτατορίας.

Άρα, το ερώτημα είναι αν θα πρέπει να πάμε σε αναγκαιούς εκσυγχρονισμούς. Μην λέμε τώρα «να προβλέπεται». Σχεδόν πάντα ο νόμος έρχεται και νομιμοποιεί αυτό που υπάρχει ήδη στην κοινωνία. Συνήθως έτσι γίνεται. Νομίζω πως αυτό είναι το πρώτο ή το δεύτερο μάθημα στη Νομική Σχολή. Ποτέ ο νόμος δεν είναι μπροστά. Σκεφτείτε το.

Κλείνω, επιμένοντας, κύριε Τζαβάρα, ότι, ως Εισηγητής, αλλά και οι άλλοι συνάδελφοι Βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας, πρέπει να μας πείτε, με έναν τρόπο αρκετά διαισθητικό, τι προτίθεστε να κάνετε. Αύριο θα ανακαλύψουμε το πρώτο. Η κ. Ράπη το είπε, δεν χρειάζεται το άρθρο 3, το άρθρο 13 κ.λπ.. Δεν χρειάζεται να τα ανακαλύπτουμε ένα-ένα.

Ευχαριστώ πολύ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Κύριε Πρόεδρε, ο κ. Τζαβάρας είχε την ευγενική καλοσύνη να μου παραχωρήσει τη θέση του, οπότε θα μπορούσα να πάρω τον λόγο;

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστώ, κύριε Κατρούγκαλε.

Να διευκρινίσω απλά ότι έχουμε έναν κύκλο δευτερομιλιών για να κλείσουμε.

Κύριε Κατρούγκαλε, έχετε τον λόγο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ (Γενικός Εισηγητής της Μειοψηφίας): Ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε. Ευχαριστώ και τον κύριο Τζαβάρα. Θα είμαι όσο το δυνατόν συνοπτικότερος.

Νομίζω ότι σε αυτήν την επί της αρχής συζήτηση θα έπρεπε να έχουμε μια πιο καθαρή θέση από τη Νέα Δημοκρατία -και ελπίζω στη δευτερολογία σας να το κάνετε- για το ποιες διατάξεις θα υποστηρίζετε ότι πρέπει να αναθεωρηθούν. Γιατί προφανώς, εμείς έχουμε υποστηρίξει όλες τις διατάξεις, που είναι αυτήν τη στιγμή υπό την κρίση της Αναθεωρητικής Βουλής και εσείς έχετε υπερψηφίσει ορισμένες μόνον από αυτές. Καλό θα ήταν να ξεκαθαρίσετε τη θέση σας. Όπως είπε και ο Ειδικός Αγορητής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, καλό θα ήταν να έχουμε και κείμενα, όπου είστε έτοιμοι, εκ των προτέρων για όλες αυτές τις διατάξεις, που θα υποστηρίξετε την αλλαγή τους.

Η δεύτερη παρατήρηση είναι σε ορισμένους συναδέλφους οι οποίοι αναφέρθηκαν στην απόφαση του ΣτΕ 2512/2016, όπως η κ. Ράπη ή ο κ. Ταραντίλης. Δεν αμφισβητούμε την εφαρμογή αυτής της νομολογίας, η οποία λέει απλώς ότι αν η Αναθεωρητική Βουλή δεν συμφωνεί με την πρόταση, η οποία έχει υποβληθεί από την προηγούμενη, δεν ολοκληρώνεται η Αναθεώρηση.

Αυτή είναι η έννοια της πρότασης γενικά στο δημόσιο δίκαιο, δηλαδή το όργανο που αποφασίζει ή θα αποδεχθεί την πρόταση του γνωμοδοτικού προτείνοντος ή θα την απορρίψει. Δεν μπορεί να την τροποποιήσει. Αυτό ακριβώς λέμε συνέχεια. Αυτή είναι η δέσμευση της δεύτερης Βουλής από την πρώτη. Προφανώς, αν έχουν αλλάξει οι πλειοψηφίες, πώς είναι δυνατόν να αναγκαστεί μία άλλη πλειοψηφία να συγκατανεύσει σε κάτι που μία πλειοψηφία

διαφορετικού χρώματος πρότεινε; Θα την απορρίψει, δεν θα ψηφίσει την αντίθετή της. Δηλαδή, επειδή το Σύνταγμα θέλει διάρκεια συναινέσεων, αυτό δεν επιτρέπει σε μία πλειοψηφία να αντιστρέψει εντελώς το περιεχόμενο της αναθεώρησης.

Με λίγα λόγια, μπορείτε πράγματι να μην ψηφίσετε όσες από τις διατάξεις είναι ηρτημένη η αναθεώρησή τους. Δεν μπορείτε, όμως, να «αναποδογυρίσετε» το περιεχόμενό τους. Το είπε αυτό, με πολύ καλύτερο τρόπο από μένα, ο κ. Βενιζέλος σε αυτό το απόσπασμα, που σας διάβασα.

Θα ήθελα να πω δύο τελευταίες λέξεις για τις προτάσεις, που άκουσα από το Κίνημα Αλλαγής. Πρώτα από όλα, εντυπωσιάζομαι από το γεγονός ότι είναι το μοναδικό κόμμα που πρότεινε να μη συνεχίσει η αναθεώρηση. Διότι, προφανώς, ο Ειδικός Αγορητής -ελπίζω να μην είναι αυτή η γενική άποψη του Κινήματος Αλλαγής- θεωρεί φαντάζομαι ότι μεγαλύτερη ιδεολογική συγγένεια έχει με τη Νέα Δημοκρατία, ώστε να επιδιώξει με αυτή νέες πλειοψηφίες, παρά να επιδιώξει τη διαμόρφωση ευρύτερων συναινέσεων. Αυτό, όμως, είναι αντίθετο και προς τη λογική του Συντάγματος για τις συναινέσεις και φαντάζομαι με τον γενικότερο προσανατολισμό, που θέλουμε να δώσουμε στην αναθεώρηση.

Έκπληκτος δε, είμαι και για την αλλαγή στάσης που ακολούθησε το κόμμα αυτό ως προς την πρόταση για την ψήφο των αποδήμων, που, όπως θα θυμόσαστε όσο συμμετείχατε στην προηγούμενη διαδικασία, ότι γενικά ήταν πολύ κοντά με τη δική μας πρόταση.

Θα συνεχίσουμε και την επόμενη φορά. Νομίζω ότι είχαμε μία συζήτηση σε πολύ καλό κλίμα. Θέλω να συγχαρώ όλους τους συναδέλφους που συμμετείχαν και να σας βεβαιώσω ότι κι εμείς θα συνεχίσουμε στο ίδιο κλίμα επιδιώξης συναίνεσης, με τις αυτονόητες προϋποθέσεις που έθεσα.

Ευχαριστώ πολύ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ, κύριε συνάδελφε.

Τον λόγο έχει ο κ. Τζαβάρας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Ευχαριστώ πολύ, κύριε Πρόεδρε.

Πράγματι, θα συμφωνήσω κι εγώ ότι το κλίμα στο οποίο διεξήχθη η πρώτη ενότητα στη σημερινή συζήτηση υπήρξε πράγματι πάρα πολύ καλό και ακούστηκαν πολλές απόψεις ενδιαφέρουσες.

Όμως, μετά από όλα αυτά, θέλω να επισημαίνω κάποια πολύ σημαντικά θέματα. Το πρώτο θέμα -και θα συμφωνήσω με τον κ. Βίτσα- είναι ότι η Βουλή είναι πολιτικό σώμα και οι συζητήσεις εδώ ακολουθούν τον κανόνα της πολιτικής διαδικασίας στα πλαίσια του κοινοβουλευτικού θεσμού, ο οποίος ουσιαστικά εκφράζει και υλοποιεί τη λαϊκή κυριαρχία. Είμαστε αντιπρόσωποι του λαού και δεν είμαστε, βέβαια, εκπρόσωποι επιστημονικών απόψεων.

Για να μην στενοχωρήσω τον φίλο μου Σπύρο Λάππα, θα του απαντήσω ακριβώς με αυτά που λέει ο Χανς Κέλσεν το 1955 στα «Θεμέλια της Δημοκρατίας» και το 1925 στη «Γενική Θεωρία του Δικαίου», εκεί όπου πραγματικά αναφέρεται με πολύ μεγάλη σημασία και υπογραμμίζει το γεγονός ότι τόσο η πλειοψηφία όσο και η μειοψηφία στο κοινοβουλευτικό παίγνιο δεν προβάλλουν αξιώσεις αληθείας, αλλά προβάλλουν αξιώσεις ισχύος, μέσα από την υποχρέωση για πειθώ, που έχουν.

Δεν έχουμε, λοιπόν, το δικαίωμα να αγνοούμε ο ένας

τον άλλον, αλλά μέσα σε αυτήν τη θεσμοθετημένη διαδικασία του κοινοβουλευτικού διαλόγου, θα πρέπει να αναδείξουμε επιχειρήματα, τα οποία δεν μπορεί να έχουν επιστημονικό χαρακτήρα.

Δεν μπορεί να αποφασίζει η Βουλή για επιστημονικά ζητήματα ούτε να λέει ποια είναι η κρατούσα και ποια είναι η μη κρατούσα επιστημονική θεωρία. Απλώς, η αναφορά γίνεται πολλές φορές για την ενίσχυση των πολιτικών επιχειρημάτων.

Τώρα, λοιπόν, θα μου επιτρέψετε να κάνω το θέμα ακόμα πιο απλό. Και πάλι θα αναφερθώ στον Βιεννέζο αυτόν εκλεκτό δάσκαλο της Φιλοσοφίας του Δικαίου. Λέμε λοιπόν -και αυτή είναι η ουσία όλη- ότι η νομιμοποίηση ταυτίζεται με τη νομιμότητα, ενώ ο Σμίτ έλεγε ότι η νομιμοποίηση προηγείται της νομιμότητας, γιατί έρχεται από εξωδικαιικές και από άλλες καταστάσεις εξωνομικές.

Εδώ, λοιπόν, το άρθρο 110, για να το προσεγγίσουμε με το πνεύμα που είπα, ορίζει ως κανόνας ποια είναι η νομιμότητα και στις διαδικασίες, στους κανόνες του θεμελιώδους κανόνα, οι οποίοι ακριβώς αποτελούν το πλαίσιο του πολιτεύματος.

Τι λέει λοιπόν; Λέει στη μεν παράγραφο 2 ότι η πρώτη Βουλή διαπιστώνει την ανάγκη Αναθεώρησης. Άκουσα κάποιον συνάδελφο που είπε ότι η διαπίστωση της ανάγκης εμπεριέχει και αξιολογήσεις. Δεν προκύπτει από πουθενά αυτό. Η διαπίστωση της ανάγκης έχει να κάνει με την ανάδειξη και την υπακοή σε μια ώριμη από πλευράς του λαού, όπως είπε ο κ. Βίτσας, διεκδίκηση αλλαγών στους θεσμούς και στις διαδικασίες, στους κανόνες του θεμελιώδους κανόνα, οι οποίοι ακριβώς αποτελούν το πλαίσιο του πολιτεύματος.

Δεύτερον, αυτή η συγκεκριμένη Βουλή λέει καθαρά και ξάστερα, με σαφήνεια, ώστε να μην επιδέχεται καμμία ερμηνεία η διατύπωση, ότι αποφασίζει, καθορίζει ειδικώς τις αναθεωρητέες διατάξεις, τις διατάξεις, όπως λέει, που θα αναθεωρηθούν. Οι διατάξεις που θα αναθεωρηθούν, όμως, δεν είναι οι νέες διατάξεις που θα έρθουν να συμπληρώσουν ή να αντικαταστήσουν τις παλιές διατάξεις. Άρα, πόσο πιο σαφής είναι ο συνταγματικός νομοθέτης εδώ, όταν δεν μιλάει ούτε για κατευθύνσεις, ούτε για ουσιαστικά περιεχόμενα, ούτε για υποδείξεις, ούτε για μια σειρά άλλες λεκτικές αποσαφηνίσεις;

(Στο σημείο αυτό κτυπάει το κουδούνι λήξεως του χρόνου ομιλίας του κυρίου Βουλευτή)

Αν μου επιτρέψετε, κύριε Πρόεδρε, θέλω δύο-τρία λεπτά ακόμη.

Εδώ αποφασίζουμε πολιτικά και πολιτική απόφαση είναι η διαπίστωση της ανάγκης και δεύτερον, ο καθορισμός ειδικώς των διατάξεων. Μέχρι πριν από μια Βουλή σε όλες τις αναθεωρητικές Βουλές -γιατί η διάταξη του άρθρου 110 έχει και τα αντίστοιχά της και τα προηγούμενά της σε προηγούμενα Συντάγματα- σε όλες τις περιπτώσεις αυτό που γινόταν ήταν να ορίζεται ο αριθμός, το άρθρο της διάταξης που αναθεωρείται, γι' αυτό ακριβώς και όλα τα ψηφοδέλτια είχαν ακριβώς αυτό το περιεχόμενο, το άρθρο και τίποτε άλλο.

Έρχεται τώρα η παράγραφος 2 και τι μας λέει; Μας λέει για τη νέα Βουλή, αυτή που θα προκύψει από τις εκλογές, που θα μεσολαβήσει ως υποκείμενο της Αναθεώρησης -μην το ξεχνάμε αυτό- ο λαός. Δεν έχει σημασία το αν ο πολίτης προσέχει ή δεν προσέχει, το αν έχει τον νου του στην Αναθεώρηση. Το θέμα είναι ότι ενώπιον της κρίσης του λαού, τίθεται και το αναθεωρητικό εγχείρημα, το

οποίο δεν τίθεται στην πρώτη Βουλή. Στην πρώτη Βουλή, τη λεγόμενη προαναθεωρητική, η πρωτοβουλία ανήκει στη Βουλή και βέβαια εδώ, στην περίπτωση τη δικιά μας, απ' ό,τι θυμάστε, η πρωτοβουλία ανήκε στον τότε Πρωθυπουργό, τον κ. Τσίπρα.

Εδώ, λοιπόν, θα πρέπει να είμαστε όλοι σύμφωνοι ότι η σαφήνεια πάλι της παραγράφου 3 δεν αφήνει κανένα περιθώριο, για να καταλαβαίνουμε άλλα πράγματα ή να ιχνηλατούμε διάφορες, οποιεσδήποτε εικασίες, που μπορεί βέβαια στον επιστημονικό διάλογο όλα αυτά να έχουν αξία και σπουδαιότητα, σε μία όμως πολιτική απόφαση δεν έχουν. Γιατί η παράγραφος 3 λέει καθαρά και ξάστερα ότι αυτή η Βουλή, που έχει την νωπή εντολή και προέρχεται από τις εκλογές, αυτή αποφασίζει -προσέξτε, αποφασίζει, δεν καθορίζει τίποτα, αποφασίζει- σχετικά με τις αναθεωρητέες διατάξεις. Η λέξη «σχετικά» περιέχει όλο το εύρος του εγχειρήματος το οποίο διατυπώνεται στην απόφαση και απ' όπου δεν υπάρχει ο παραμικρός προσδιορισμός ούτε και ο παραμικρός περιορισμός.

Τώρα, θα μου επιτρέψετε, κύριε Πρόεδρε, να έρθω σε δύο σημεία, στις αποφάσεις που επικαλέστηκαν πολλοί συνάδελφοι.

Εγώ, λοιπόν, θα αναφερθώ στη διάταξη 11/2003 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου. Με βάση αυτές τις σκέψεις που προανέφερα, θα ήθελα να βρω πραγματικά από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο έναν προβληματισμό ανάλογο της σπουδαιότητας αυτού που μας απασχολεί σήμερα. Θα περίμενα, δηλαδή, πραγματική τομή σε αυτή την υπόθεση. Δυστυχώς, αυτό που διαπιστώνω -και το διαπιστώσατε κι εσείς- είναι μία φευγαλέα αναφορά για το παραδεκτό του δικαστικού ελέγχου -προσέξτε- του εύρους της εντολής, που δίνει η προαναθεωρητική Βουλή στη νέα Βουλή.

Ερωτώ να μου πουν και οι νομικοί και οι πολιτικοί: Από πού προκύπτει το πόρισμα ότι μεταξύ της προαναθεωρητικής Βουλής και της Αναθεωρητικής Βουλής ιδρύει το Σύνταγμα σχέση εντολής; Από πού προκύπτει ότι η νέα Βουλή είναι εντολοδόχος της προαναθεωρητικής Βουλής; Γιατί αν δεχθούμε αυτό, τότε δυστυχώς, θα σας πω ότι πλανάστε κι εσείς ακόμα, που μιλάτε για την ισοτιμία των δύο Βουλών. Αν οι δύο Βουλές ήταν ισότιμες, η δεύτερη δεν θα ήταν εντολοδόχος της πρώτης. Γιατί, βεβαίως, από τη στιγμή που μιλάμε για εντολοδόχο Βουλή, σημαίνει ότι η πρώτη Βουλή περιορίζει το εύρος της νομιμοποίησής της. Τέτοια, όμως, εξουσία δεν έχει κανένα δικαστήριο.

Απλώς, εκφράζω τη λύπη μου, γι' αυτή την περίπτωση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, όπως και για το Συμβούλιο της Επικρατείας στην άλλη απόφαση που αναφέρθηκε από τους συναδέλφους, -δεν θέλω να την αναφέρω, αυτή δεν έχει καμμία σχέση με αυτά, που λέγαμε τώρα και βεβαίως, δεν ξέρω αν ο κ. Τζανακόπουλος το είπε. Εγώ δεν θέλω, βέβαια, να πω ότι το πιστεύει ειλικρινά. Με ποιον νομικό τρόπο και με ποια νομική σκέψη, αλλά και με ποια πολιτική σκέψη θα θεωρήσουμε ως δεκτή αυτή την άποψη, ότι δήθεν, αφού η 11/2003 δεν ασχολήθηκε με το θέμα, γιατί αυτό το αίτημα του τότε προσφεύγοντος στηρίχθηκε επί ανακριβούς προϋποθέσεως, δηλαδή επί ανυπάρκτου, επί μη συγκροτημένης δικαστικά, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι αν είχε ανταποκριθεί στην ορθότητα της διατύπωσης του συγκεκριμένου επιχειρήματος και του συγκεκριμένου αιτήματος ο τότε προσφεύγων, θα ήταν άλλη και επί της ουσίας μάλιστα διαφορετική η από-

φαση του δικαστηρίου.

Αυτές είναι πολύ παρακινδυνευμένες απόψεις, που δεν έχουν καμμία σχέση ούτε με την επιστήμη στην οποία κι εγώ, δυστυχώς, παρ'όλο που ήθελα να αποφύγω την εμπλοκή, δεν την απέφυγα. Γιατί, πράγματι, η δικηγορία είναι αρρώστια.

Θέλω, λοιπόν, καταλήγοντας να πω ότι δεν πρέπει να απασχοληθούμε με αυτά τα ζητήματα και κυρίως για έναν άλλο λόγο, κύριοι συνάδελφοι. Χωρίς να το θέλουμε, έχουμε ολισθήσει στην παραδοχή μιας διαπίστωσης, στην οποία εγώ πιστεύω ότι κανένας από εμάς δεν μπορεί να σκεφτεί.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Σας παρακαλώ, κύριε Τζαβάρα, ολοκληρώστε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Ολοκληρώνω.

Από ποια διάταξη του Συντάγματος προκύπτει ότι τα Ανώτατα Δικαστήρια έχουν την εξουσία ή τη δικαιοδοσία να ασκούν έλεγχο συνταγματικότητας των συνταγματικών διατάξεων;

Γιατί αυτό που ξέρουμε είναι ότι τόσο στα άρθρα 93 παράγραφος 4, όσο και στα άρθρα 87 παράγραφος 2, αυτός ο έλεγχος της συνταγματικότητας, ο διάχυτος, αφορά διατάξεις του κοινού νομοθέτη, κοινούς νόμους, τους οποίους βέβαια τα δικαστήρια μπορούν να μην τους εφαρμόζουν. Από πού, λοιπόν, θα αναγνωρίσουμε στο Συμβούλιο της Επικρατείας ή στο Ειδικό Δικαστήριο το δικαίωμα να κρίνει αντισυνταγματικότητα συνταγματικών διατάξεων;

Κάτι τέτοιο θα συνέβαινε υπό καθεστώς συγκεντρωμένου ελέγχου συνταγματικότητας και κυρίως, υπό καθεστώς λειτουργίας του συνταγματικού δικαστηρίου, το οποίο δεν υπάρχει και δεν φέρατε κατά κάποιον τρόπο, παρά τις προσπάθειες που κάναμε τουλάχιστον να δώσουμε μία διέξοδο σε αυτήν την εύλογη απορία που είχαμε όλοι.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πολύ, κύριε Τζαβάρα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Τελειώνω.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΙΟΚΑΣ (Γενικός Αγορητής του ΚΚΕ): Πότε;

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Το «πότε», δεν κατάλαβα, ποιος το λέει;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΙΟΚΑΣ (Γενικός Αγορητής του ΚΚΕ): Μιλάτε εδώ και έντεκα λεπτά. Με συγχωρείτε!

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Έχουμε υπερβεί τον χρόνο.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Δεν θα σεβάλουμε χωροφύλακα, κύριε συνάδελφε.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΙΟΚΑΣ (Γενικός Αγορητής του ΚΚΕ): Σοβαρά;

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Σας παρακαλώ!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Βεβαίως! Και παρακαλώ πάρα πολύ να σέβεστε τον λόγο του άλλου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΙΟΚΑΣ (Γενικός Αγορητής του ΚΚΕ): Εσείς να σέβεστε! Υπάρχει διαδικασία!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Αυτός, ο οποίος έχει δικαίωμα να με διακόψει είναι ο Πρόεδρος, εκτός εάν εσείς de facto ξαφνικά μετατραπήκατε σε Πρόεδρο, δεν ξέρω με ποια νομιμοποίηση, βέβαια! Στο προνόμιο της ιστορίας που έχετε και τη σωτηριολογική διάθεση που έχετε απέναντι στη δημοκρατία και την κοινωνία; Ε όχι! Πρέπει να μπει κάποιο όριο.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Μην το χαλάσουμε στο τέλος!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ (Γενικός Εισηγητής της Πλειοψηφίας): Συγγνώμη εάν μακρηγόρησα, αλλά νομίζω ότι όλα αυτά που είπα είχαν κάποια ουσία και κυρίως, είχαν μια οργανική σύνδεση και απάντηση από την πλευρά της Πλειοψηφίας στα επιχειρήματα που ακούστηκαν.

Ευχαριστώ και με συγχωρείτε εάν μακρηγόρησα.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ (Πρόεδρος της Επιτροπής): Ευχαριστούμε πάρα πολύ.

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, ολοκληρώθηκε η συζήτηση επί της αρχής των αναθεωρητέων διατάξεων.

Με τη συναίνεση της Επιτροπής λύεται η συνεδρίαση για αύριο, ημέρα Πέμπτη 26 Σεπτεμβρίου 2019 και ώρα 10.00', με αντικείμενο ημερησίας διατάξεως: Συζήτηση επί της πρώτης θεματικής ενότητας, δηλαδή άρθρο 3 παράγραφος 1, άρθρο 3 παράγραφος 2, άρθρο 3 παράγραφος 3 (κατάργηση παραγράφου), 3 (εισαγωγή ερμηνευτικής δήλωσης), άρθρο 13 παράγραφος 5 -όπως συμφωνήσαμε- άρθρο 33 παράγραφος 2 και άρθρο 59 παράγραφος 1 και άρθρο 59 παράγραφος 2.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Ώρα λήξης: 16.17'

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΜΙΝΗΣ